

Variarum libri XII

Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus

Praefatio

[1] Cum disertorum gratiam aut communibus fabulis aut gratuitis beneficiis, nullis tamen veris meritis collegissem, dicta mea, quae in honoribus saepe positus pro explicanda negotiorum qualitate profuderam, in unum corpus redigere suadebant, ut ventura posteritas et laborum meorum molestias, quas pro generalitatis commodo sustinebam, et sinceris conscientiae inemptam dinosceret actionem. [2] Dicebam dilectionem ipsorum mihi potius fore contrariam, ut, quod modo propter desideria supplicantium putabatur acceptum, postea legentibus videretur insubidum. addebam debere illos Flacci dicta recollere, qui monet, quid periculi vox praecipitata possit incurrere. [3] Respondendi celeritatem cunctos videtis exigere, et creditis me impaenitenda proferre? dictio semper agrestis est, quae aut sensibus electis per moram non comitur aut verborum minime proprietatibus explicatur. loqui nobis communiter datum est: solus ornatus est, qui discernit indoctos. [4] Nonus annus ad scribendum relaxatur auctoribus: mihi nec horarum momenta praestantur: mox ut coepero, clamoribus imminetur et festinatione nimia geritur, ne cautius coepta peragantur. alter nos frequentia invidiosae interpellationis exaggerat: alter miseriarum mole castigat: alii furiosa contentionum seditione circumdant. [5] Inter haec cur requiritis dictationis eloquium, ubi copiam vix possumus habere sermonum? ipsas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne desint alimonia civitatibus, quae supra omnia populi plus requirunt, studentes ventri, non auribus. hinc est quod cogimur animo per cunctas ire provincias et iniuncta semper inquirere, quia non sufficit agenda militibus imperare, nisi haec iudicis assiduitas videatur exigere. nolite, quaeso, noxie nos amare. declinanda est suasio quae plus habet periculi quam decoris. [6] Sed illi me potius tali disceptatione fatigabant: praefectum te praetorianae sedis omnes noverunt, cui dignitati occupationes publicae velut pedisequae semper assistunt. ab hac enim exercitiales flagitantur expensae: ab hac victus quaeritur sine temporis consideratione populorum: huic etiam vel solum grave iudiciorum pondus adiectum est. cui ideo leges visae sunt inmensum onus imponere, dum ad ipsam honoris gratia maluerunt paene omnia pertinere. quod enim spatium possis publico labori subripere, quando in unum pectus confluit, quicquid utilitas generalitatis exposcit? [7] Addimus etiam, quod frequenter quaesturae vicibus ingravato otii tempus adimit crebra cogitatio, et velut mediocribus fascibus insudanti illa tibi de aliis honoribus principes videntur imponere, quae proprii iudices nequeunt explicare. haec autem facis nulla vendendo, sed exemplo proprii genitoris ab sperantibus accipis solos labores: sic petentibus praestando gratis sub continentiae munere cuncta mercaris. [8] Regum quin etiam gloriosa colloquia pro magna diei parte in bonum publicum te occupare noverunt, ut fastidium sit otiosis expectare, quae tu continuo labore cognosceris sustinere. verum hoc magis tibi ad suffragium laudis potest proficere, si inter tanta et talia valueris legenda proferre: deinde quod rudes viros et ad rem publicam conscia facundia praeparatos labor tuus sine aliqua offensione poterit edocere, et usum, quem tu inter altercantium pericula iactatus exerces, illos, qui sunt in tranquillitate positi, contingit feliciter adipisci. [9] Proinde, quod salva fide, qua frueris, dissimulare non poteris, tanta regum beneficia, si pateris ignorari, frustra maluisti benigna festinatione concedi. noli, quaesumus, in obscurum silentii revocare, qui te dicente meruerunt illustres dignitates accipere. tu enim illos assumpsisti vera laude describere et quodam modo historico colore depingere. quos si celebrandos posteris tradas, abstulisti, consuetudine maiorum, morientibus decenter interitum. [10] Deinde mores pravos regis auctoritate recorris, excedentis audaciam frangis, timorem legibus reddis. et adhuc dubitas edere quod tantis utilitatibus probas posse congruere? celas etiam ut ita dixerim, speculum mentis tuae, ubi te omnis aetas ventura possit inspicere. contingit enim dissimilem filium plerumque generari: oratio dispar moribus vix potest inveniri. est ergo ista valde certior arbitrii proles: nam quod de arcano pectoris gignitur, auctoris sui

posteritas veracius aestimatur. [11] Dixisti etiam ad commendationem universitatis frequenter reginis ac regibus laudes: duodecim libris Gothorum historiam defloratis prosperitatibus condidisti. cum tibi in illis fuerit secundus eventus, quid ambigis et haec publico dare, qui iam cognosceris dicendi tirocinia posuisse? [12] Victus sum, fateor, in verecundiam meam: nec obsistere tantis prudentibus potui, cum me viderem ex affectione culpari. nunc ignoscite, legentes, et si qua est incauta praesumptio, suadentibus potius imputate, quia mea iudicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accusare. [13] Et ideo quod in quaesturae, magisterii ac praefecturae dignitatibus a me dictatum in diversis publicis actibus potui reperire, bis sena librorum ordinatione composui, ut, quamquam diversitate causarum legentis intentio concitetur, efficacius tamen rapiatur animus, cum tendit ad terminum. [14] Illud autem sustinere alios passi non sumus quod nos frequenter incurrimus in honoribus dandis, impolitas et praecipites dictiones, quae sic poscuntur ad subitum, ut vix vel scribi posse videantur. cunctarum itaque dignitatum sexto et septimo libris formulas comprehendere, ut et mihi quamvis sero prospicerem et sequentibus in angusto tempore subvenirem: ita quae dixi de praeteritis conveniunt et futuris, quia non de personis, sed de ipsis locis quae apta videbantur explicui. [15] Librorum vero titulum, operis indicem, causarum praekonem, totius orationis brevissimam vocem, variarum nomine praenotavi, quia necesse nobis fuit stilum non unum sumere, qui personas varias suscepimus ammonere. aliter enim multa lectione satiatis, aliter mediocri gustatione suspensis, aliter a litterarum sapore ieiunis persuasionis causa loquendum est, ut interdum genus sit peritiae vitare quod doctis placeat. [16] Proinde maiorum pulchra definitio est sic apte dicere, ut audientibus possis concepta vota suadere. neque enim tria genera dicendi in cassum prudens definivit antiquitas: humile, quod communione ipsa serpere videatur: medium, quod nec magnitudine tumescit nec parvitate tenuatur, sed inter utrumque positum, propria venustate ditatum suis finibus continetur: tertium genus, quod ad summum apicem disputationis exquisitis sensibus elevatur: videlicet, ut varietas personarum congruum sortiretur eloquium et, licet ab uno pectore proflueret, diversis tamen alveis emanaret, quando nullus eloquentis obtinet nomen, nisi qui trina ista virtute succinctus causis emergentibus viriliter est paratus. [17] Huc accedit, quod modo regibus, modo potestatibus aulicis, modo loqui videamur humillimis, quibus alia contingit sub festinatione profundere, alia vero licuit cogitata proferre, ut merito variarum dicatur, quod tanta diversitate conficitur. sed utinam, sicut ista regulis accepisse probamur antiquis, ita eadem promissae resignent merita dictionis. [18] Quapropter humile de nobis verecunde promittimus: mediocre non improbe pollicemur: summum vero, quod propter nobilitatem sui est in editiore constitutum, nos attingisse non credimus. verum tamen sileant praesumptiones illicitae, qui legendi sumus. incongruo namque nostras de nobis disputationes ingerimus, qui vestra potius iudicia sustinemus.

Liber I

I. ANASTASIO IMPERATORI THEODERICUS REX.

[1] Oportet nos, clementissime imperator, pacem quaerere, qui causas iracundiae cognoscimus non habere: quando ille moribus iam tenetur obnoxius, qui ad iusta deprehenditur imparatus. omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua et populi proficiunt et utilitas gentium custoditur. haec est enim bonarum artium decora mater, haec mortalium genus reparabili successione multiplicans facultates protendit, mores excolit: et tantarum rerum ignarus agnoscitur qui eam minime quaesisse sentitur. [2] Et ideo, piissime principum, potentiae vestrae convenit et honori, ut concordiam vestram quaerere debeamus, cuius adhuc amore proficimus. vos enim estis regnorum omnium pulcherrimum decus, vos totius orbis salutare praesidium, quos ceteri dominantes iure suspiciunt, quia in vobis singulare aliquid inesse cognoscunt, nos maxime, qui divino auxilio in re publica vestra didicimus, quemadmodum Romanis aequabiliter imperare possimus. [3] Regnum nostrum imitatio vestra est, forma boni propositi, unici exemplar imperii: qui quantum vos sequimur, tantum gentes alias anteimus. hortamini me frequenter, ut diligam senatum, leges principum gratanter amplectar, ut cuncta Italiae membra componam. quomodo potestis ab Augusta pace dividere, quem non optatis a vestris moribus discrepare? additur etiam veneranda Romanae urbis affectio, a qua segregari nequeunt quae se nominis unitate iunxerunt. [4] Proinde illum et illum legationis officio ad serenissimam pietatem vestram credidimus destinandos, ut sinceritas pacis, quae causis emergentibus cognoscitur fuisse vitata, detersis contentionibus in sua deinceps firmitate restituta permaneat: quia pati vos non credimus inter utrasque res publicas, quarum semper unum corpus sub antiquis principibus fuisse declaratur, aliquid discordiae permanere. [5] Quas non solum oportet inter se otiosa dilectione coniungi, verum etiam decet mutuis viribus adiuvari. Romani regni unum velle, una semper opinio sit. quicquid et nos possumus, vestris praeconiis applicetur. [6] Quapropter salutationis honorificentiam praeferentes prona mente deposcimus, ne suspendatis mansuetudinis vestrae gloriosissimam caritatem, quam ego sperare debui, etiamsi aliis non videretur posse concedi. cetera vero per praesentium latores pietati vestrae verbo suggerenda commisimus, ut nec epistularis sermo redderetur extensior nec aliquid pro utilitatibus nostris praetermisisse videremur.

II. THEONI V. S. THEODERICUS REX.

[1] Comitibus Stephani insinuatione comperimus sacrae vestis operam, quam nos volumus necessaria festinatione compleri, disrupto magis labore pendere: cui usum subtrahendo sollemnem abominandam potius inferre cognosceris tarditatem. credimus enim aliquem provenisse neglectum, ut aut crines illi lactei, carneo poculo bis terque satiati, pulcherrima minus ebrietate rubuerint aut lanae non hauserint adorandi muricis pretiosissimam qualitatem. [2] Quapropter si perscrutator Hydrontini maris intusa conchylia sollemniter condidisset apto tempore, acervus ille Neptunius, generator florentis semper purpurae, ornator solii, aquarum copia resolutus imbrem aulicum flammeo liquore laxaverat. color nimio lepore vernans, obscuritas rubens, nigredo sanguinea regnantem discernit, dominum conspicuum facit et praestat humano generi, ne de aspectu principis possit errari. [3] Mirum est substantiam illam morte confectam cruorem de se post spatia tam longi

temporis exudare quod solet vivis corporibus vulnere sauciatis effluere. nam cum sex paene mensibus marinae deliciae a vitali fuerint vigore separatae, sagacibus naribus nesciunt esse gravissimae, scilicet ne sanguis ille nobilis aliquid spiraret horroris. haec cum infecta semel substantia perseverat, nescit ante subtrahi quam vestis possit absumi. [4] Quod si conchyliorum qualitas non mutatur, si torcularis illius una vindemia est, culpa nimirum artificis erit, cui se copia nulla subtrahit. in illis autem rubicundis fontibus cum albens comas serici doctus moderator intinxerit, habere debet corporis purissimam castitatem, quia talium rerum secreta refugere dicuntur immunda. [5] Haec si omnia constiterint, si in nulla parte praetermissa videtur esse sollemnitas, miramur tua te pericula minime cogitasse, dum sacrilegus sit reatus negligentiae in tali veste peccare. quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervae, tot familiae rusticorum? tu quoque comitiva subvectus tantis iubes, tanta te istius nominis praesumptione defendis, ut, cum regale opus crederis agere, in multis videaris tibi civibus imperare. [6] Hoc ergo remissio tua negligit, quod te et in provincia subvexerat et ad conspectum principis honorabilem venire faciebat. quod si te facultatis tuae adhuc cura non deserit, si salutis propriae tangit affectus, intra illum diem, imminente tibi harum portitore, cum blatta, quam nostro cubiculo dare annis singulis consuesti, venire festina: quia iam non compulsorem ad te mittimus, sed ultorem, si aliqua credideris ludificatione tardandum. [7] Verum talis tantaque res quam facili legitur inventa compendio! cum fame canis avida in Tyrio litore proiecta conchylia impressis mandibulis contudisset, illa naturaliter umorem sanguineum defluentia ore eius mirabili colore tinxerunt. et ut est hominibus occasiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantibus fecerunt principibus decus nobile dare rem, quae substantiam noscitur habere mediocrem. Eoa Tyros est Hydron Italica, aulicum profecto vestiarium, non antiqua custodiens, sed iugiter novella transmittens. vide ergo, si quis te patiat minus implere, quod nos tam necessarie cognoscis expetere.

III. CASSIODORO V. I. ATQUE PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Quamvis proprio fruatur honore quod est natura laudabile, nec desint probatae conscientiae fascis, cum generat animo dignitates-omnia siquidem bona suis sunt iuncta cum fructibus, nec credi potest virtus quae sequestratur a praemio-tamen iudicii nostri culmen excelsum est: quoniam qui a nobis provehitur, praecipuis plenus meritis aestimatur. [2] Nam si aequabilis credendus est quem iustus elegerit, si temperantia praeditus quem moderatus ascivit, omnium profecto capax potest esse meritorum, qui iudicem cunctarum meruit habere virtutum. quid enim maius quaeritur quam ibi invenisse laudum testimonia, ubi gratificatio non potest esse suspecta? regnantis quippe sententia iudicium de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animus domini potestate munitus. [3] Repetantur certe quae te nostris sensibus infuderunt, ut laboris tui fructum capias, cum nostris animis singula suaviter inhaesisse cognoscas. in ipso quippe imperii nostri devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur et neglegi rudem dominum novitas ipsa pateretur, Sicularum suspicacium mentes ab obstinatione praecipiti deviasti, culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. [4] Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districtio. lucratus es damna provinciae, quae meruit sub devotione nescire: ubi sub praecinctu Martio civilia iura custodiens publica privataque commoda inavarus arbiter aestimabas et proprio censu neglecto sine invidia lucri morum divitias retulisti, excludens vel querelis aditum vel derogationibus locum: et unde vix solet reportari patientiae silentium, voces tibi militavere laudantium. novimus enim testante Tullio, Sicularum natura quam sit facilis ad querelas, ut solita consuetudine possint iudices etiam de suspicionibus accusare. [5] Sed non eo praeconiorum fine contenti Bruttiorum et Lucaniae tibi dedimus mores regendos, ne bonum, quod peregrina provincia meruisset, genialis soli fortune nesciret. at tu consuetudinem devotionis impendens eo nos obligasti

munere, quo tibi nos putamus omnia reddidisse: inde amplificando debitum, unde credi poterat absolutum. egisti per cuncta iudicem totius erroris expertem, nec invidia quempiam deprimens nec gratia blandiente sublimans. quod cum ubique sit arduum, tum fit in patria gloriosum: ubi necesse est aut gratiam parentela provocet aut odium longae contentiones exasperent. [6] Oblectat igitur nos actus praefecturae recolere, totius Italiae notissimum bonum, ubi cuncta provida ordinatione disponens ostendisti, quam leve sit stipendia sub iudicis integritate dependere. nullus gravanter obtulit quod sub aequitate persolvit, quia quicquid ex ordine tribuitur, dispendium non putatur. [7] Fruere nunc bonis tuis et utilitatem propriam, quam respectu publico contempsisti, recipe duplicatam. haec est enim vitae gloriosa commoditas dominos esse testes, cives habere laudantes. [8] His igitur tot amplissimis laudibus incitati patriciatus tibi apicem iusta remuneratione conferimus, ut quod aliis est praemium, tibi sit retributio meritorum. macte, summe vir, felicitate laudabili, qui ad hanc vocem dominantis animos impulisti, ut bonorum tuorum potius fateamur esse quod cedimus. sint haec divina perpetua, ut, cum haec pro remuneratione tribuimus, meliora iterum tuis meritis exigamur.

IV. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Optamus quidem, patres conscripti, coronam vestram diversorum fascium flore depingi: optamus, ut Libertatis genius gratam videat turbam senatus. conventus siquidem talium est dignitas imperantum, et quicquid in vobis festiva gratulatione respicitur, nostris vere laudibus applicatur. [2] Illud tamen maxime desideranter appetimus, ut collegium vestrum ornent lumina dignitatum, quando decenter augmenta patriae reddunt, qui aulica potestate creverunt. hos viros nostra perscrutatur intentio: his morum thesauris gaudemus inventis, in quibus velut figuratis honorum vultibus clementia nostrae serenitatis exprimitur. [3] Hinc est quod Cassiodoro illustri et magnifico viro praecipua in re publica claritate notissimo, patriciatus dedimus pro remuneratione suggestum: ut honore magni nominis declararentur merita servientis. qui non fragili felicitate proventus fortunae ludo ad apicem fascium repentinis successionibus evolavit, sed, ut crescere virtutes solent, ad praeconii fastigium conscendit gradibus dignitatum. [4] Primus enim, ut scitis, amministrationis introitus comitivae privatarum mole fundatus est, ubi non tirociniorum infirmitate titubans novitatis vitio vel innocenter erravit, sed abstinentiae firmato vestigio imitando vixit exemplo. qui mox deinde sacrarum largitionum honore suscepto crevit conversationis laude, quantum profecerat dignitate. [5] Quid provinciis redditam disciplinam, quid diverso generi hominum monumenta iustitiae infusa referamus? vixit tanta continentia, ut aequitatem et institueret monitis et doceret exemplis. facilis enim recti persuasor est innocens iudex, sub cuius praedicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. quis enim vereatur scelus, cuius in suggestu gremii complicem videt? in cassum personam fictae severitatis inducit, cum avarus pecuniae ambitum dissuadet, cum legibus parendum censet iniustus. non habet distributionis genium, cui auctoritatem libera conscientia non ministrat, quoniam excessus tunc sunt in formidine, cum creduntur iudicibus displicere. [6] His itaque sub praecedenti roge gymnasiis exercitatus emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit. meministis enim, et adhuc vobis recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione praetoriano culmini locatus incederit et evector in celsum inde magis despexerit vitia prosperorum. [7] Nullo quippe, ut plerisque moris est, elatus favore fortunae in cothurnum se magnae potestatis erexit, sed aequitate cuncta moderatus gratiam nostram in se non reddidit odiosam. maiora sibi fecit optari, dum intra modestiae terminos magna cohibuit. hinc est enim probatae conscientiae gratissimus fructus, ut, quamvis summa potuerit adipisci, iudicetur tamen ab omnibus plus mereri. iunxit bene cum universorum gaudiis nostra compendia, aerario munificus et iuste solventibus graciosus. [8] Sensit tunc res publica ex illo coetu Romuleo innocentiae virum, qui licet se

moderando gloriosum fecerit, hoc tamen maius contulit, quod bonae actionis exemplum sequentibus dereliquit. pudet enim eum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere. fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis, dandi avidus, accipiendi fastidiosus, detestator criminis, amator aequitatis. quod non fuit illi custodire difficile, qui se a rebus alienis decreverat abstinere. est enim invicti animi signum famae diligere commodum et lucra potius odisse causarum. [9] Verum haec in illo iure mirentur, qui patris atque avi mores nobilissimos nesciverunt. Cassiodoros siquidem praecedentes fama concelebrat. quod vocabulum etsi per alios videatur currere, proprium tamen eius constat esse familiae. antiquae proles, laudata prosapies, cum togatis clari, inter viros fortes eximii, quando et validudine membrorum et corporis proceritate floruerunt. [10] Pater enim candidati sub Valentiniano principe gessit tribuni et notarii laudabiliter dignitatem: honor qui tunc dabatur egregiis; dum ad imperiale secretum tales constet eligi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inveniri. [11] Sed ut se pares animi solent semper eligere, patricio Aetio pro iuvanda re publica magna fuit caritate sociatus: quem tunc rerum dominus propter sapientiam sui et gloriosos in re publica labores in omni consilii parte sequebatur. ad Attilam igitur armorum potentem cum supra dicti filio Carpilione legationis est officio non irritate destinatus. vidit intrepidus quem timebat imperium; facies illas terribiles et minaces fretus veritate despexit nec dubitavit eius altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus mundi dominatum videbatur expetere. [12] Invenit regem superbum, sed reliquit placatum et calumniosas eius allegationes tanta veritate destruxit, ut voluisset gratiam quaerere, cui expediebat pacem cum regno ditissimo non habere. erigebat constantia sua partes timentes, nec inbelles sunt crediti, qui legatis talibus videbantur armari. pacem retulit desperatam. cuius legatio quid profecerit, datur intellegi, quae tantum est gratanter excepta, quantum et videbatur optata. [13] Mox honorem illustratus, mox redituum dona aequus arbiter offerebat. sed ille potius nativa moderatione ditissimus dignitatem suscipiens otiosam in remunerationis locum expetiit amoenissima Bruttiorum. negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab inmani hoste securum: tristis ab obsequio suo reliquit, quem sibi necessarium fuisse cognovit. [14] Avus enim Cassiodorus inlustratus honore praecinctus, qui eius generi non poterat abnegari, a Vandalorum incursione Bruttios Siciliamque armorum defensione liberavit, ut merito primatum in illis provinciis haberet, quas a tam saevo et repentino hoste defendit. debuit itaque virtutibus eius res publica, quod illas provincias tam vicinas Gensiricus non invasit, quem postea truculentum Roma sustinuit. [15] Hi autem et in partibus Orientis parentum laude viguerunt. Heliodorus enim, qui in illa re publica nobis videntibus praefecturam bis novenis annis gessit eximie, eorum consanguinitati probabatur adiungi. genus in utroque orbe praeclarum, quod gemino senatui decenter aptatum tamquam duobus luminibus oculatum purissima claritate radiavit. quo enim se quaevis nobilitas ultra distendit quam haec, quae in utroque orbe clara esse promeruit? [16] Vixit et ipse in provincia honore iudicis et securitate privati: cunctis illis nobilitate potior omnium ad se animos adtrahebat, ut qui libertatis iure non poterant subdi, viderentur magis continuis beneficiis suaviter obligari. [17] Tanta quin etiam patrimonii sui ubertate gloriatus est, ut inter reliqua bona equinis gregibus principes vinceret et donando saepius invidiam non haberet. hinc est, quod candidatus noster Gothorum semper armat exercitus et, bono instituto melior, quod a parentibus accepit hereditaria largitate custodit. [18] Quae ideo per ordinem nostra dignatio percucurrit, ut unusquisque intellegat et parentum suorum apud nos laudes posse reparare qui vivere praeclaris elegerit institutis. et ideo, patres conscripti, quia vobis est commodus honor bonorum et iudicium nostrum vester comitatur assensus, prospero auspicio suscipiator eius proventus, qui sibi fecit gratiam patere cunctorum. est enim potius vicissitudo quam praemium, ut qui vos probabili actione coluerunt, reciproco favore gratulentur.

V. FLORIANO V. S. THEODERICUS REX.

[1] In immensum trahi non decet finita litigia. quae enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis sententiis adquiescant? unus enim inter procellas humanas portus instructus est, quem si homines fervida voluntate praetereunt, in undosis iurgiis semper errabunt. [2] Et ideo spectabilitati tuae praesentibus effamur oraculis, quatenus, si ita res se habet, ut a praesentibus supplicatur, et in comitis Annae iudicio Mazenis fundi controversia statutis legitimis est decisa nec aliqua probatur appellatione suspensa, quae sunt decreta servantur. [3] Quia sicut nolumus oppressis negare iudicium, ita irrationabilibus querelis non praebamus assensum. cogi enim debet, ut sit quietus, qui suo vitio renuit esse pacificus. nam et medendi peritus invitum frequenter salvat aegrotum, dum voluntas recta in gravibus passionibus non est, sed potius illud appetitur quod a salutis iudice gravare posse sentitur.

VI. AGAPITO V. I. P. U. THEODERICUS REX.

[1] Decet principem cura quae ad rem publicam spectat augendam, et vere dignum est regem aedificiis palatia decorare. absit enim ut ornatui cedamus veterum, qui inpares non sumus beatitudine saeculorum. [2] Quapropter in Ravennati urbe basilicae Herculis amplum opus aggressi, cuius nomini antiquitas congrue tribuit, quicquid in aula praedicabili ammiratione fundavit, magnitudini tuae studiosissime delegamus, ut secundum brevem subter annexum de urbe nobis marmorarios peritissimos destinetis, qui eximie divisa coniungant, ut venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter mentiantur. de arte veniat quod vincat naturam: discolorea crusta marmorum gratissima picturarum varietate texantur, quia illud est semper in pretium, quod ad decorem fuerit exquisitum. [4] His sumptus subvectionesque praestabis: ne quemquam nostrum gravet imperium, quod ad utilitatem volumus respicere singulorum.

VII. FELICI V. C. THEODERICUS REX.

[1] Venantii tutoris Plutiani aditione cognovimus in ea te, qua non decuerat, actione versatum, ut eum, quem sumptu proprio iuvare debuisses, dispendio proprietatis affligeres. affinitatem quippe tuam solacia debuerant impensa testari. quale ergo videtur sanguine coniunctis, quod criminis probaretur extraneis? [2] Atque ideo praesenti iussione censemus, ut, quicquid a Neoterio prodiga voluntate lascivo te non tam comparasse quam subripuisse cognoscis, incorporanda militi nostro sine aliqua dilatione restituas, ne nos huius modi factum cogas legibus vindicare, qui nunc videmur omnia mansuetudine temperasse. perire enim pupillo non patimur quod parentibus sub nostra laude dederamus. gravissimum est enim per calumniam subtrahi, quod collatum est munificentia principali. [3] Reliqua vero, quae pro iugalis tuae assereris portione contempto iustitiae tramito divisisse-si tamen appellanda divisio est, quam sub unius celebratam constat arbitrio ñ, ad nostrum comitatum festinus occurre, ut inter vos ea quae iustitiae conveniunt ordinemus. iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit aequa successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommodis ingemiscant.

VIII. AMABILI EXECUTORI THEODERICUS REX.

[1] Cordi nobis est cunctos in commune protegere, sed eos maxime quos sibi novimus defuisse. sic enim aequitatis libra servabitur, si auxilium largiamur imparibus et metum nostri pro parvulis insolentibus opponamus. fortuna minor principem quaerit, quia in vituperationem nostram corruunt quibus se publica vota subducunt. [2] Venantii itaque tutoris Plutiani lacrimabili suggestione comperimus Neoterium fratrem suum, affectum germanitatis oblitum, bona parvuli hostili furore lacerasse. quod nos pro rerum suarum acerbitate commovit, ut largitas nostra, quam velut titulum volumus stare pietatis, usurpata praesumptionibus videatur illicitis. et quia dubium non est in repetitione minoris maxime submoveri dispendia tarditatis, ideoque devotio tua, nostra iussione firmata, si nihil est quod rationabiliter a pulsato possit opponi, postulatas res praedicto tutori faciat sine dilatione restitui. [3] Aut si quid est quod pro suis partibus intentio retentatoris obiciat, legali sponsione praecedente, ad nostrum deproperet venire comitatum: ut allegationibus cognitis pro consuetudine nostrae iudicemus aequitatis.

VIII. EUSTORGIO VIRO VENERABILI MEDIOLANENSI EPISCOPO THEODERICUS REX.

[1] Tuta est condicio subiectorum, ubi vivitur sub aequitate regnantium: nec dubio decet rumore trahi, a quo debent non mutanda constitui. fidem siquidem rerum a ratione colligimus, quae numquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur. [2] Atque ideo, quod beatitudini vestrae gratissimum esse confidimus, praesenti tenore declaramus Augustanae civitatis episcopum proditoris patriae falsis criminationibus accusatum: qui a vobis honori pristino restitutus ius habeat episcopatus omne quod habuit. nihil enim in tali honore temeraria cogitatione praesumendum est, ubi, si proposito creditor, etiam tacitus ab excessibus excusatur. manifesta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem: quicquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur. [3] Volumus enim inpugnatores eius legitima poena percellere: sed quoniam et ipsi clericatus nomine fungebantur, ad sanctitatis vestrae iudicium cuncta transmisimus ordinanda, cuius est et probitatem moribus talibus imponere et districtiorem ecclesiasticam custodire.

X. BOETHIO V. I. ATQUE PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Licet universis populis generalis sit impendenda iustitia, quae sic nominis sui obtinet dignitatem, si aequabili moderatione per potiores currat et humiles, confidentius tamen illam expetunt, qui a palatii militia non recedunt. otioso enim gratuite praestatur aliquid munificentia principali; consuetudo autem quodam debito redditur fideliter obsequenti. [2] Domestici partis equitum et peditum, qui nostrae aulae videntur iugiter excubare, quod ex magnis fieri doloribus solet, adunata nobis supplicatione conquesti sunt ab illo arcario praefectorum pro emolumentis sollemnibus nec integri ponderis solidos percipere et in numero gravia se dispendia sustinere. Quapropter prudentia vestra lectionibus erudita dogmaticis scelestam falsitatem a consortio veritatis eiciat, ne cui sit appetibile aliquid de illa integritate subducere. [3] Haec enim quae appellatur arithmetica inter ambigua mundi certissima ratione consistit, quam cum caelestibus aequaliter novimus: evidens ordo, pulchra dispositio, cognitio simplex, immobilis scientia, quae et superna continet et terrena custodit. quid est enim quod aut mensuram non habeat aut pondus excedat? omnia complectitur, cuncta moderatur et universa hinc pulchritudinem capiunt, quia sub modo ipsius esse noscuntur. [4] Iuvat inspicere, quemadmodum denarius numerus more caeli et in se revolvitur et numquam deficiens invenitur. crescit nova condicione per se redeundo addita sibi semper ipsa calculatio et, cum denarius non videatur excedi, ex modicis praevalet maiora complecti. hoc saepe repetitum

inflexis manualibus digitis et erectis redditur semper extensum, et quanto ad principium suum supputatio reducit, tanto amplius indubitanter augetur. quantitate numerabili harena maris, guttae pluviarum, stellae lucidae concluduntur. auctori quippe suo omnis creatura sub numero est et quicquid ad existentiam pervenit, a tali non potest condicione dimoveri. [5] Et quoniam delectat nos secretiora huius disciplinae cum scientibus loqui, pecuniae ipsae quamvis usu celeberrimo viles esse videantur, animadvertendum est quanta tamen a veteribus ratione collectae sunt. sex milia denariorum solidum esse voluerunt, scilicet ut radiantis metalli formata rotunditas aetatem mundi, quasi sol aureus, convenienter includeret. senarium vero, quem non inmerito perfectum antiquitas docta definit, unciae, qui mensurae primus gradus est, appellatione signavit, quam duodecies similitudine mensium computatam in librae plenitudinem ad anni curricula collegerunt. [6] O inventa prudentium! o provisoria maiorum! exquisita res est, quae et usui humano necessaria distingueret et tot arcana naturae figuraliter contineret. merito ergo dicitur libra, quae tanta rerum est consideratione trutinata. talia igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur crudelis ac foeda laceratio? exerceantur negotiationes in mercibus: emanant late, quae vendantur angustius: constet populis pondus ac mensura probabilis, quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur. [7] Mutilari certe non debet, quod laborantibus datur: sed a quo actus fidelis exigitur, compensatio imminuta praestetur. da certe solidum et aufer inde, si praevaleres: trade libram, at aliquid, si potes, imminue. contra ista nominibus ipsis constat esse provisum: aut integra tribuis aut non ipsa quae dicuntur exsolvis. non potestis omnimodo, non potestis nomina integritatum dare et scelestas imminutiones efficere. providete itaque, ut et arbiter arcae habeat iustas consuetudines suas, et quod bene meritis impendimus, incorrupto munere consequantur.

XI. SERVATO DUCI RAETIARUM THEODERICUS REX.

[1] Decet te honorem, quem geris nomine, moribus exhibere, ut per provinciam, cui praesides, nulla fieri violenta patiaris, sed totum cogatur ad iustum, unde nostrum floret imperium. [2] Quapropter Moniarii supplicatione commoti praesentibus te affamur oraculis, ut, si re vera mancipia eius Breones irrationabiliter cognoveris abstulisse, qui militaribus officiis assueti civilitatem premere dicuntur armati et ob hoc iustitiae parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto assidue dimicantibus difficile est morum custodire mensuram. [3] Quapropter omni protervia remota, quae de praesumptione potest virtutis assumi, postulata facies sine intermissione restitui: ne per dilationis incommoda eorum videatur supplex odisse victoriam.

XII. EUGENITI V. I. MAGISTRO OFFICIORUM THEODERICUS REX.

[1] Pompa meritorum est regale iudicium, quia nescimus ista nisi dignis impendere. et quamquam potestati nostrae deo favente subiaceat omne quod volumus, voluntatem tamen nostram de ratione metimur, ut illud magis aestimemur elegisse, quod cunctos dignum est approbare. [2] Hinc est quod te litterati dogmatis studia laudabiliter exsequentem pridem ad quaesturae culmen elegimus, ut honesti laboris tui fieret praemium dignitas litterarum. quid enim advocationis officio, si pure impendatur, ornatus, quod peregrinum negotium ad suas molestias trahit, ut laboribus subveniat alienis? in hoc campo exercitatus cursu meritorum ad palmam nostri iudicii pervenisti. [3] Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta honorem geminat, augmenta procurat et eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod praestat. sume igitur magisteriae infulas dignitatis, usus omnibus privilegiis quae tuos habuisse constiterit decessores. atque ideo tanto iudicio laetare

suscepto, qui pro labore honoris tui honorem alterum accipere meruisti. quid enim de priore senserimus praemio, secundae dignitatis declaramus augmento. nati sunt fasces ex fascibus et naturam retinentes fetus arborei pullulaverunt iterum decenter abscisi. [4] Verum te haec remuneratio satietate non expleat nec det laboribus tuis ferias nostri laus inventa iudicii. desiderabilior quin immo sit honestas, cum pervenit ad praemium, et tunc fiat gratius labores anxios fuisse perpessum, cum te fructum eorum intellegis invenisse. honores ergo quos sumis ex chartis, redde de meritis. nosti bene, quo nobis studio placeatur, qui ab ipsius consilii penetralibus venis. meministi, quotiens apud nos laudati sint innocentes, quotiens bonis actibus reddidimus vicem. ore tuo iudicia nostra loquebamur: exemplis talibus incitare. esto innocentiae templum, temperantiae sacrum, ara iustitiae. absit a iudicariis mentibus aliquid profanum. pio principi sub quodam sacerdotio serviatur.

XIII. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Dignitas, patres conscripti, dum ad incognitum venit, donum est, cum ad expertum, compensatio meritorum. quorum alter debitor iudicii, alter obnoxius est favori. hos enim aestimatione subvehimus, alios gratia promovemus et ad omnes indulgentiae vias nostra se relaxat humanitas. sed amoris vestri intuitu commonemur, quotiens in coetum vestrum ducitur, qui de gloriosis virtutibus aestimatur. quicquid enim humani generis floris est, habere curiam decet: quae sicut arx decus urbium, ita illa ornamentum est ordinum ceterorum. [2] Atque ideo Eugenitem illustrem virum litterati dogmatis opinione fulgentem magisterii honore subveximus, ut gereret nomine quam possidebat meritis dignitatem. quis enim tot eius officiosos labores ignoret, quos non vilitate mentis exercuit, sed patrocinii honore servavit? dedimus itaque personam tantis honoribus parem, ut alterutro decore fulgentes mutua se gratia qualitatis ornarent. hic est, qui pridem nostro lateri iuridicus quaestor adhaesit, quem livoris nebula nulla fuscavit, nec malivolentiae studio nocendi artes fellitis sensibus exquisivit: sincero pectoris arcano puritati nostrae paruit et ad pietatem iussionum innocentiam suam praebuit. animus enim dolosus non arbitrium sequitur imperantis, sed suas potius explicat voluntates. [3] Habetis certe evidens nostrum in hac parte iudicium, ut post illius apicis culmen ad alteram conscenderet dignitatem. nec passi sumus otiosum, quem merita non sinebant esse privatum: sereni solis consuetudinibus aestimandus, qui licet susceptum diem peragat, alterum tamen eadem gratia claritatis illuminat. hunc ergo, patres conscripti, tot meritis absolute relucentem favor vester excipiat. debetis enim bene gerentibus, ut eos laudis vestrae comitetur assensus. nam si equorum cursus hominum clamoribus incitatur et insonantium manibus agitur, ut a mutis animalibus velocitas appetatur, quantum inde homines stimulari posse credimus, quos ad laudis aviditatem natos singulariter invenimus!

XIII. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Libentes omnimodis praebemus assensum, quotiens vox est iusta poscentium, quia nec decet esse difficile beneficium, quod non patitur largitate detrimentum. [2] Et ideo praeclsa magnificentia tua, quod a Cataliensibus inferebatur genere tertiarum, faciat annis singulis in tributaria summa persolvi, nec post super hac parte patiantur supplices aliquam quaestionem. quid enim interest, quo nomine possessor inferat, dummodo sine imminutione quod debetur exsolvat? ita et illis suspectum tertiarum nomen auferimus et a nostra mansuetudine importunitates competentium summovemus.

XV. FESTO V. I. ATQUE PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Gratum nobis est, quotiens de magnitudinis tuae meritis aestimatio talis procedit, ut et infirmorum auxilium et absentium credaris esse tuitio. nam ideo senatus prior esse meruisti, ut sequentibus pro iustitiae contemplatione praestares. unde fit, ut bona vobis crescat opinio gloriosae actionis exemplo. nulli enim propria res a discedente committitur, nisi de cuius bene conscientia iudicatur. [2] Idcirco praesenti iussione decernimus, ut domus patricii Agnelli ad Africam discedentis, qui regnum petens alterius nostris est utilitatibus serviturus, salvis legibus tua tuitioe valletur, ne violentos cuiusquam impetus subtracta domini defensione patiatur. perviae sunt enim semper iniuriis facultates absentium et quodam modo videtur occasio in delictum trahere, quae non potest animum pervadentis de resultatione terrere. [3] Ideoque celsitudo vestra, quam votum est habere vicinam, erigat humiles, eripiat opprimendos et, quod potestatibus rarum est, proficiat cunctis, quod universis celsior inveniris.

XVI. IULIANO COMITI PATRIMONII THEODERICUS REX.

[1] Illud amplius nostris utilitatibus applicamus, quod misericordiae humanitate concedimus. regnantis enim facultas tunc fit ditior, cum remittit, et acquirit nobiles thesauros famae neglecta vilitate pecuniae. hinc est quod consuetudinis nostrae humanitate commoniti opem fessis, manum porrigimus oneratis, ut pietatis nostrae remedio surgant qui fortunae suae acerbitate corruerant. [2] Dudum siquidem conductores Apuli deplorata nobis aditione conquesti sunt frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata, postulantes, ne cogantur ad integram praestationem, quibus commerciorum sunt commoda deminuta. quod nos pro ingenita humanitate considerandum esse iudicamus, ut, quorum non possumus accusare desidiam, relevandam aestimemus esse fortunam. inde enim constitutas pensiones inferri volumus, unde constat subiectos commoda consecutos. [3] Et ideo hanc causam sublimitatem tuam iubemus diligenter inquirere, ut, quantum eos minus vendidisse constiterit, de reliquis primae indictionis habita moderatione detrahatis: ita tamen ut nulla fraus nostris beneficiis inseratur, ne aliqua negligentia reddaris obnoxius, qui semper nobis provida intentione placuisti, quia sicut nos tangunt supplicum damna, ita nobis eorum fructuosa debent esse compendia.

XVII. UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS DERTONA CONSISTENTIBUS THEODERICUS REX.

[1] Publicae utilitatis ratione commoniti, quae nos cura semper libenter oneravit, castrum iuxta vos positum praecipimus communiri, quia res proeliorum bene disponitur, quotiens in pace tractatur. munitio quippe tunc efficitur praevalida, si diutina fuerit excogitatione roborata. omnia subita probantur incauta et male constructio loci tunc quaeritur, quando iam pericula formidantur. [2] Adde quod animus ipse in audaciam non potest esse pronus, qui diversa cura fuerit sollicitus. hanc merito expeditionem nominavere maiores, quia mens devota proeliis non debet aliis cogitationibus occupari. quapropter amplectenda res est, quae generalitatis consideratione praecipitur, nec moram fas est incurrere iussionem, quae devotos maxime noscitur adiuvere. [3] Et ideo praesenti auctoritate

decernimus, ut domos vobis in praedicto castello alacriter construatis, reddentes animo nostro vicissitudinem rerum, ut, sicut nos vestris utilitatibus profutura censemus, ita tempora nostra ornare vos pulcherrimis fabricis sentianus. tunc enim accidit, ut et sumptus competentes vestris iam penatibus congregare velitis et habitatio vobis non sit ingrata, quam propria potest commendare constructio. [4] Quale est, rogo, in laribus propriis esse, cum durissimas mansiones hostis cogitur sustinere? ille imbribus pateat, vos tecta defendant: illum inedia consumat, vos copia provisa reficiat. sic vobis tutissime constitutis hostis vester ante eventum certaminis fata patiebitur perditoris. constat enim tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit. nam quis eum habuisse prudentiam putet, si tunc coeperit fabricis operam dare aut penum condere, cum oporteat bella tractare?

XVIII. DOMITIANO ET VVILIAE THEODERICUS REX.

[1] Oportet vos colere et observare iustitiam, qui aequitatem populi dicere suscepistis, quando non licet delinquere, qui alios creditur sub aequitatis regula continere, ne fiat exemplum pravum qui electus ad laudabile cognoscitur institutum. et ideo ad interrogationem vestram curavimus praebere responsum, ne per dubitationem possitis errare, nisi, quod absit, velitis excedere. [2] Si Romani praedium, ex quo deo propitio Sonti fluenta transmisimus, ubi primum Italiae nos suscepit imperium, sine delegatoris cuiusquam pittacio praesumptor barbarus occupavit, eum priori domino summota dilatione restituat. quod si ante designatum tempus rem videtur ingressus, quoniam praescriptio probatur obviare tricennii, petitionem iubemus quiescere pulsatoris. [3] Illa enim reduci in medium volumus, quae, nostris temporibus praesumpta, damnamus, quia locus calumniandi non relinquatur, cum longi temporis obscuritas praeteritur. [4] De percussore tantummodo, non etiam peremptore fratris, quamquam omnium communi lege damnatur solumque sit parricidium quod totius tragoediam reatus exsuperet, tamen humanitas nostra, quae sibi etiam in sceleratis locum pietatis inquirat, praesenti auctoritate definit, ut huius modi portenta provinciae finibus abigantur. nam quibus fuit exosa societas parentum, civium non merentur habere consortium, ne puri corporis iucunda serenitas nebulosis maculis polluat.

XVIII. SATURNINO ET VMBISVO VV. SS. THEODERICUS REX.

[1] Fiscus volumus legale custodire compendium, quia nostra clementia rebus propriis videtur esse contenta, et sicut nullum gravare cupimus, ita nobis debita perdere non debemus. indigentiam iuste fugimus, quae suadet excessus, dum perniciose res est in imperante tenuitas. modus ubique laudandus est. nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis defluat aut aliena cupiditas turpis abradat? [2] Et ideo praesenti vobis iussione praecipimus, ut Adrianae civitatis curialium insinuatione suscepta, quicumque Gothorum fiscum detrectat implere, eum ad aequitatem redhibitionis artetis, ne tenuis de proprio cogatur exsolvere, quod constat idoneos indebite detinere: hac scilicet ratione servata, ut si quis contumaciae vitio maluerit nostra iussa tardare, cum multa reddat quod debuit etiam non compulsus offerre, quatenus protervo spiritu indecenter erecta impunita iustis saeculis non relinquatur audacia.

XX. ALBINO ET AVIENO VV. II. ATQUE PATRICIIS THEODERICUS REX.

[1] Licet inter gloriosas rei publicae curas et regalium sollicitudinum salutiferos fluctus pars minima videatur principem de spectaculis loqui, tamen pro amore rei publicae Romanae non pigebit has quoque cogitationes intrare, quia undecumque praestare possumus, dignum nostris sensibus aestimamus, praesertim cum beatitudo sit temporum laetitia populorum. illud enim propitiante deo labores nostros asserit, quod se otiosam generalitas esse cognoscit. [2] Partis itaque prasini insinuata petitione comperimus-quoniam hoc introductum est, ut populi de colore vocitentur-seditiones turbulentas a quibusdam scelestissimis incitari et causam laetitiae publicae ad furoris certamina prorupisse. quod utique gaudii decoram non potest habere qualitatem, si pacem non meruerit possidere communem. et ideo dignum est clementiam nostram has quoque partes aspicere, ut ubique possit morum probitas elucere. non enim inania verborum popularium cogitamus, sed perniciosae semen seditionis excludimus. [3] Quapropter illustris magnitudo vestra praesenti iussione commonita patrocinium partis prasini, quod gloriosae recordationis pater vester impendit, dignanter assumat. putari enim non debet iniuria populos regere ac gubernare Romanos. nam si honorum omnium causa pensetur, pro illorum utilitate delecti sunt, qui honores gloriosissimos accipere meruerunt. [4] Convocatis ergo spectatoribus, de Helladio et Thorodon qui laetitiae publicae aptior fuerit aestimatus, populi confusione sublata constituatur a vobis prasini pantomimus, quatenus sumptum, quem pro spectaculo civitatis impendimus, electis contulisse videamur. [5] Hanc partem musicae disciplinae mutam nominavere maiores, scilicet quae ore clauso manibus loquitur et quibusdam gesticulationibus facit intellegi, quod vix narrante lingua aut scripturae textu possit agnosci.

XXI. MAXIMIANO V. I. ET ANDREAE V. S. THEODERICUS REX.

[1] Provocandi sumus affectuosis civium studiis ad augmenta civitatis, quia nemo potest diligere quod habitatores intellegit non amare. unicuique patria sua carior est, dum supra omnia salvum fore quaeritur, ubi ab ipsis cunabulis commoratur. quapropter votis paribus invitemur ad dona, quatenus quod sponte tribuimus, duplicata gratia conferamus. et ideo nulli grave sit Romanis fabricis deputatae pecuniae reddere rationem, cum pura conscientia desideret se probari, quando fructum laboris sui capit, dum ad nos prospera de se pervenire cognoscit. [2] Quocirca praesenti decernimus iussione Romanae civitatis fabricas vos debere discutere, si labor operis concordat expensis: vel, si apud aliquem constet residere pecuniam, quae non sit fabricis expensa, deputatae rei reddat erogandam. quibus rationibus evidenter expressis ad nos instructionem fidelissimam destinate, ut iudicio nostro respondere videamini qui estis ad indaginem veritatis electi. nullum enim de largitate nostra fraudari velle credimus, quando in tali negotio et de propriis facultatibus eum impendere posse iudicamus. [3] Aves ipsae per aera vagantes proprios nidos amant: erratiles ferae ad cubilia dumosa festinant: voluptuosi pisces campos liquidos transeuntes cavernas suas studiosa indagatione perquirunt cunctaque animalia ubi se norunt refugere, longissima cupiunt aetate constare. quid iam de Roma debemus dicere, quam fas est ipsis liberis plus amare?

XXII. MARCELLO V. S. ADVOCATO FISCI THEODERICUS REX.

[1] Solida laus est regiae largitatis, quotiens conveniunt indulta iudiciis, nec sibi audet casus ascribere, quod bonae dispositionis librat examen, quia ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis. non enim de rudibus sententiam ferimus, sed de probatissimis iudicamus. [2] Polisti

siquidem forensi cote multifarie praedicatus ingenium: nutristi facundiam exercitatione causarum: expertus es, quam suaves fides afferat fructus, ut ipsa etiam conciliet corda regnantum. haec in te speculator virtutum noster sensus inspexit: his apud nos suffragiis placere meruisti, ut dignus existeres ad publicas causas, qui gessisti hactenus sub integritate privatas. [3] Sume igitur fisci nostri tuenda negotia, in utendis officii tui privilegiis decessorum exempla secuturus. ita ergo per medium iustitiae tramitem moderatus incede, ut nec calumnia innocentes graves nec iustis petitionibus retentatores exoneres. illa enim lucra vera iudicamus, quae integritate suffragante percipimus. non ergo quotiens superes, sed quemadmodum vincas, inquirimus. [4] Aequitatem nobis placiturus intende: non quaeras de potestate nostra, sed potius de iure victorias, quando laudabilius a parte fisci perditur, cum iustitia non habetur. nam si dominus vincat, oppressionis invidia est: aequitas vero creditur, si supplicem superare contingat. non ergo parvo periculo causas dicimus, quando tunc fama nostra proficit, cum se commoditas iniusta subducit. quapropter sit interdum mala causa fisci, ut bonus princeps esse videatur. maiori quippe compendio perdimus, quam si nobis indebite victoria suffragetur.

XXIII. CAELIANO ET AGAPITO VV. II. PATRICIIS THEODERICUS REX.

[1] Decet regalis apicis curam generalitatis custodire concordiam, quoniam ad laudem regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur. quid est enim, quod nos melius praedicet, quam quietus populus, concors senatus totaque res publica morum nostrorum honestate vestita? [2] Hinc est quod praesenti iussione decernimus, ut magnifici et patricii viri Festus atque Symmachus contra illustrem et patricium Paulinum in iudicio vestro, quas se habere dicunt, exerant actiones. quibus pro legum ratione susceptis et, si iuris ordo patitur, definitis tunc patricius Paulinus, quicquid adversum supra memoratos magnificos viros se habere causatur, pari sorte depromat. nec tardari volumus in eius quoque parte sententiam, dum velimus omnia inter eos esse decisa nihilque aliud relinqui, nisi quod debetur affectui. [3] Videte ergo tanti iudicii arbitros vos electos: videte expectationem nostram aequabilem flagitare iustitiam: relaturi gratiae uberrimum fructum si praesens disceptatio quos dignos credit, non impares probet. esse debet enim de talibus viris cura praecipua, qui dare possunt minoribus evidenter exempla. nam qui inter summos viros litem negligit abolendam, hoc imitari reliquos sine dubitatione permittit.

XXIII. UNIVERSIS GOTHIS THEODERICUS REX.

[1] Innotescenda sunt magis Gothis quam suadenda certamina, quia bellicosae stirpi est gaudium comprobari: laborem quippe non refugit, qui virtutis gloriam concupiscit. et ideo, iuvante deo, quo auctore omnia prosperantur, pro communi utilitate exercitum ad Gallias constituimus destinare, ut simul et vos proventus occasionem habere possitis et nos quae praestitimus, meritis contulisse videamur. latet enim sub otio laudabilis fortitudo et dum se probandi non habet spatium, occulta est lux tota meritorum. [2] Atque ideo per Nandum saionem nostrum ammonendum curavimus, ut ad expeditionem in dei nomine more solito armis equis rebusque omnibus necessariis sufficienter instructi octavo die kalendarum Iuliarum proxime veniente modis omnibus deo favente moveatis, quatenus et parentum vestrorum in vobis ostendatis inesse virtutem et nostram peragatis feliciter iussione. [3] Producite iuvenes vestros in Martiam disciplinam: sub vobis videant, quod posteris referre contendant. nam quod in iuventute non discitur, in matura aetate nescitur. accipitres ipsi, quorum victus semper ex praeda est, fetus suos novitate marcentes nidis proturbant, ne molle otium

consuescant: alis verberant immorantes, cogunt pullos teneros ad volatum, ut tales debeant existere, de quibus possit pietas materna praesumere. vos autem, quos et natura erigit at amor opinionis exacuit, studete tales filios relinquere, quales vos patres vestros constat habuisse.

XXV. SABINIANO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Nil prodest initia rei solidare, si valebit praesumptio ordinata destruere: illa sunt enim robusta, illa diuturna quae prudentia incipit et cura custodit. atque ideo maior in conservandis rebus quam in inveniendis adhibenda cautela est, quia de initiis praedicatio debetur invento, de custoditis acquiritur laudata perfectio. [2] Dudum siquidem propter Romanae moenia civitatis, ubi studium nobis semper impendere infatigabilis ambitus erit, portum Licini deputatis reditibus reparari iussio nostra constituit, ut milia tegularum annua illatione praestaret: simul etiam portibus iunctis, qui ad illa loca antiquitus pertinebant, qui nunc diversorum usurpatione suggeruntur invasi. [3] Cuncta ergo ad statutam praestationem facies sine dilatione revocari: quia licet nostra iussa pro sua reverentia in nullo violanda sunt, ea tamen custodiri volumus maxime, quae urbis faciem videntur ornare. quis enim dubitet fabricarum miracula hac provisione servata et pendenti saxo tornatas camaras tegularum tegmine custoditas? ut antiqui principes nobis merito debeant laudes suas, quorum fabricis dedimus longissimam iuventutem, ut pristina novitate transluceant, quae iam fuerant veteriosa senectute fuscata.

XXVI. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Nefas est apud eos fidem beneficii prioris imminui, quibus alia convenit nostra saepius largitate praestari. sed sicut quae semel annuimus rescindi in perpetuum non merentur, sic qui largitatem nostram moderatis precibus impetrarunt, nostrorum terminos praestitorum inmodica non debent praesumptione transcendere. [2] Unde quia religiosi studii reverentia commonemur, ut quae dudum ecclesiae viri venerabilis Unscilae antistitis praestitimus, valere in perpetuum censeamus, nunc quoque illustrem magnificentiam tuam duximus admonendam, quatenus superindicticiorum onera titulorum praefata ecclesia in ea summa non sentiat, qua usque a magnifici viri patricii Cassiodori, pura nobis fide et integritate comperti, temporibus est soluta. [3] Ea vero quae a tempore beneficii ad ecclesiam nostram ab aliquibus est translata professio, commune cum universis possessoribus onus solutionis agnoscat et illius subiaceat functioni, cuius nacta est iura dominii. alioquin grata nobis augmenta eius esse non possunt, qui fisci damno proficit. sufficiat possessori compendium pensionis: tributa sunt purpurae, non lacernae, lucrum cum invidia periculum est: quanto melius omnia moderata gerere, quae nullus audeat accusare!

XXVII. SPECIOSO THEODERICUS REX.

[1] Si exterarum gentium mores sub lege moderamur, si iuri Romano servit quicquid sociatur Italiae, quanto magis decet ipsam civilitatis sedem legum reverentiam plus habere, ut per moderationis exemplum luceat gratia dignitatum? ubi enim quaeratur modestus animus, si foedent violenta patricos? [2] Populi nobis itaque partis prasini petitione suggeritur, dum ad nostrum disponderent venire comitatum remedia consueta poscentes, se truculentas insidias a patricio

Theodoro et Inportuno viro illustri consule pertulisse, ita ut unus eorum defleatur extinctus. [3] Quod nos, si ita est, pro facti sui acerbitate commovit, ut innoxiam plebem furor persequeretur armatus, quam fovere civicus debuisset affectus. sed quia condicio minorum regnantis aequabiliter implorat auxilium, supra memoratos illustres viros ammoneri praesenti iussione censemus, ut ad Caeliani atque Agapiti illustrium virorum adaeque iudicium instructas destinare non differant te instante personas, quatenus legibus examinata cognitio eorum sententia terminetur. [4] Sed ne forsitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, praesumptionis huius habenda discretio est. teneatur ad culpam quisquis transeunti reverentissimo senatori iniuriam protervus inflixit, si male optavit, cum bene loqui debuit. [5] Mores autem graves in spectaculis quis requirat? ad circum nesciunt convenire Catones. quicquid illic a gaudenti populo dicitur, iniuria non putatur. locus est qui defendit excessum. quorum garrulitas si patienter accipitur, ipsos quoque principes ornare monstratur. respondeant nobis certe qui talibus studiis occupantur: si tranquillos optant adversarios suos, certe volunt eos esse victores, quando ad iniurias tunc prosiliunt, cum se superatos turpiter erubescunt. unde ergo irasci volunt, quod sine dubio se optasse cognoscunt?

XXVIII. UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS THEODERICUS REX.

[1] Digna est constructio civitatis, in qua se commendet cura regalis, quia laus est temporum reparatio urbium vetustarum: in quibus et ornatus pacis acquiritur et bellorum necessitas praecavetur. [2] Ideoque praesenti iussione profutura sancimus, ut, si quis cuiuslibet generis saxa in agris suis iacentia muris habuerit profutura, libens animo sine aliqua dilatione concedat, quod tunc magis verius possidebit, cum hoc utilitati suae civitatis indulerit. [3] Quid est enim gratius quam videre crescere publicum decus, ubi omnium utilitas in generalitate concluditur? et licet praestentur vilia, ad auctores suos magna sunt commoditate reditura: datur enim plerumque, quod maiori utilitate recipitur. et frequenter homo lucra sua complectitur, cum necessario pro temporis qualitate largitur.

XXVIII. UNIVERSIS LUCRISTANIS SUPER SONTIUM CONSTITUTIS THEODERICUS REX.

[1] Non dubium est ad utilitatem rei publicae cursus custodiam pertinere, per quem nostris ordinationibus celerrimus praestatur effectus. et ideo velut necessariae rei maior adhibenda cautela est, ut qui ad continuos excursus constituti sunt, turpi macie non tabescant, ne ieiuna tenuitas laboribus praeventa succumbat et incipiat iter effici morosum, quod ad celeritatem constat inventum. [2] Quapropter devotio vestra praesenti iussione commonita terrarum spatia, quae veredis antea licuerunt, mutationibus suis a possessore vindicata restituat, ut nec illi parvo spatio infligantur damna et istis recuperata sufficiant.

XXX. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Animum nostrum, patres conscripti, rei publicae curis calentem et diversarum gentium consilia perscrutantem pulsavit saepius querela populorum, orta quidem ex causis levibus, sed graves eructavit excessus. deplorat enim pro spectaculorum voluptate ad discriminis se ultima pervenisse,

ut legum ratione calcata desperate persequeretur innoxios servilis furor armatus, et quod illis humanitas nostra laetitiae causa praestitit, in tristitiam audacia plectenda convertit. quod nos elementiae nostrae solita provisione comprimimus, ne paulatim sinendo graviolem vindicare cogamur offensam. benigni quippe principis est non tam delicta velle punire quam tollere, ne aut acriter vindicando aestimetur nimius aut leniter agendo putetur improvidus. [2] Atque ideo praesenti definitione sancimus, ut, si cuiuspian senatoris famulus in ingenui caede fuerit fortasse versatus, eum tradat legibus impetitur, ut facti qualitate discussa proferatur iure valitura sententia. si vero tanti facinoris reum mala fide dominus iudiciis praesentare distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio vulnerandum et nostrae ingratitude, quod multo gravius est, pericula subiturum. [3] Sed ut honestatum omnium par libra componeret et civilitatis gratia reductis moribus conveniret, ad populum quoque praecepta nostra direximus, quae vobis reserari libenter amplectimur, ut alterutra iussione pensata resarciatur civibus scissa concordia. proinde nullos ab spectaculorum gaudio removemus, sed seditionis semina radicitus amputamus. [4] Intersit igitur inter splendorem vestrum moresque mediocres: refugite tales familiares, qui sint iniuriarum ministri, qui amori vestro nitantur ascribere quod delinquant et dum levitates suas exerere cupiunt, vestram reverentiam implicare contendunt. vos enim, quos semper gravitas decet, nolite truculenter insequi inania verba populorum. si quod est forte, quod poenam mereatur, admissum, in praefecti urbis notitiam deferatur, ut culpa legibus, non per praesumptam coerceatur iniuriam. quid enim discrepat a peccante, qui se per excessum nititur vindicare? impaenitenda est ultio de cive, quae legibus venit: et excellenter videtur de pulsato triumphasse, qui victor pronuntiatur a iudice. [5] Inter ipsos quoque adversarios, ut scitis, non erant prius armata certamina, sed pugnis se quamlibet fervida lacessebat intentio, unde et pugna nomen accepit. postea Belus ferreum gladium primus produxit, a quo et bellum placuit nominari. consilium atrox, crudele praesidium, ferina concertatio. nam et si datum est prius illi inermem facile vincere, tamen crimini applicandum est, quod inde posteritas potuit interire. non permittatis ergo a famulis vestris in civibus fieri quod adhuc debet et in hostibus accusari.

XXXI. POPULO ROMANO THEODERICUS REX.

[1] Spectacula voluptatum laetitiam volumus esse populorum, nec erigere debet motus irarum, quod ad remissionem animi constat inventum. ideo enim tot expensarum onus subimus, ut conventus vester non sit seditionis strepitus, sed pacis ornatus. mores peregrinos abicite: Romana sit vox plebis, quam delectet audiri. convicia nec gaudium pariunt nec de laetitia procreantur. hoc fuit certe, quod culpabatis in externos: nolite modo vitia turbulenta contrahere, quae videtis alios abiecisse. [2] Atque ideo edictali programmate definimus, ut, si atroces iniurias in quempiam senatorum vox iniusta praesumpserit, noverit se a praefecto urbis legibus audiendum, ut pro facti qualitate discussa excipiat promulgatam iure sententiam. [3] Verum ut omne semen discordiae funditus amputetur, praefinitis locis pantomimos artes suas exercere praecipimus: quod vos poterit instruere ad praefectum urbis data praeceptio. tantum est, ut animis compositis peragatis laetitiam civitatis. nihil est enim, quod studiosius servare vos cupimus quam vestrorum veterum disciplinam, ut, quod ab antiquis laudabile semper habuistis, sub nobis potius augeatis. [4] Soletis enim aera ipsa mellifluis implere clamoribus et uno sono dicere, quod ipsas quoque beluas delectet audire: profertis voces organo dulciores et ita sub quadam harmonia citharae concavum theatrum per vos resonat, ut tonos possit quilibet credere quam clamores. numquid inter ista rixae decent aut inflammata contentio? abicite furores laeti, iram gaudentes excludite. tales enim animi aliorum temperari possunt, cum vestri favores suaviter audiuntur.

XXXII. AGAPITO V. I. P. V. THEODERICUS REX.

[1] Eximiae urbis praesulem pacis convenit esse custodem. nam a quo melius moderatio debet sperari, quam cui potuit Roma committi? illa enim mater omnium dignitatum viros sibi gaudet praesidere virtutum. et ideo honori tuo debes animos exaequare, ut quod nostris adeptus es beneficiis, tuis meritis invenisse credaris. circumspicere te decet, ne qua in spectaculis seditionum causa nascatur, quia tuum praeconium est populus quietus. sit insultandi consuetudo moderata, ut nec libertati pereat honesta licentia nec desit moribus disciplina. [2] Quocirca sicut nostris oraculis et amplissimum ordinem docuimus et plebem decrevimus ammoneri, hoc tuam quoque magnitudinem observare censemus, ut, si a quoquam irrogata fuerit iniuria senatori, confestim loquax temeritas legum severitate plectatur. si vero senator civilitatis immemor quemquam ingenuum nefaria fecerit caede vexari, protinus relatione transmissa perennitatis nostrae multam percussus excipiat. [3] Meminerint enim cuncti sic spectaculorum studia partesque dividere, ut in patria debeant esse concordēs, nec ad hoc sibi voluptatum exhiberi certamina, ut exinde hostilis ira fervescat. verum, ne posthac ulla possit iterum furiosa contentio provenire, Helladius de medio, voluptatem populi praestaturus, introeat, habiturus aequalitatem menstrui cum ceteris partium pantomimis. [4] Illud etiam, quod crebras inter eos seditiones exagitat, praesenti iussione definimus, ut amatores Helladii, quem de medio saltare praecepimus sine utriusque partis studio, spectandi eis, ubi delegerint, libera sit facultas. si vero eorum lubrica voluntas in unius coloris migraverit favorem, studia sua populus tam in circo quam theatro habeat pro parte quam diligit, ut is qui praesumpserit, vetitam ipse iudicetur quaesisse discordiam.

XXXIII. AGAPITO V. I. P. U. THEODERICUS REX.

[1] Nescit serenitatis nostrae prolatum semel titubare iudicium: nec quod provida dispositione constituit, cuiusquam occasionis surreptione mutavit. dudum siquidem ad Albinum atque Avienum patricos viros praecepta nos dedisse retinemus, ut pantomimum prasini partis eligerent, qui praestantius spectaculis conveniret: quod nobis factum sua relatione reserarunt. [2] Et ideo nunc praesenti auctoritate decernimus, ut, quem a supra memoratis magnificis viris electum esse constiterit, ei solitum menstruum partis prasini sine imminutione tribuatis, ut, quod nostra provisio confusionis tollendae causa constituit, non fiat seditionis occasio, sed quietis.

XXXIII. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Copia frumentorum provinciae debet primum prodesse cui nascitur, quia iustius est, ut incolis propria fecunditas serviat quam peregrinis commerciis studiosae cupiditatis exhauriat. alienis siquidem partibus illud debet impendi quod superest et tunc de exteris cogitandum, dum se ratio propriae necessitatis expleverit. [2] Atque ideo illustris magnificentia tua per loca singula qui curam videntur habere litorum, faciat commoneri, ut non ante quispiam peregrinas naves frumentis oneret ad aliena litora transituras, quam expensae publicae ad optatam possint copiam pervenire.

XXXV. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Cum siccitas praesentis anni, quae localiter certis solet desaevire temporibus, terrenis visceribus nimio calore duratis abortivos messium fetus non tam edidit quam imperfecta ubertate proiecit, maiori nunc studio quaerenda sunt quae etiam in abundantia expeti consuerunt. [2] Et ideo frumenta publica, quae de Calabro atque Apulo litoribus per cancellarium vestrum aestatis tempore consuerant destinari, nec autumno venisse modis omnibus permovemur, cum solis reflexus australia signa discurrens, naturae ordine modificatus, tumultuosas procellas aeris permixtione resuscitat: quod ab ipsis quoque mensibus datur intellegi, quando ex numero imbrium futurorum competenter nomina susceperunt. quae ergo talis mora, ut in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint destinata navigia, cum stellarum non mergentium lucidus situs tendi carbasa festinanter invitet et aeris sereni fides properantium nequeat vota terrere? [3] Aut forte incumbente austro remigiisque iuvantibus meatus navium echinai morsus inter undas liquidas alligavit: aut Indici maris conchae simili potentia labiis suis navium dorsa fixerunt: quarum quietus tactus plus dicitur retinere quam exagitata possunt elementa compellere. stat pigra ratis tumentibus alata velis et cursum non habet, cui ventus arridet: sine anchoris figitur, sine rudentibus alligatur et tam parva animalia plus resistunt quam tot auxilia prosperitatis impellunt. ita cum subiecta unda praecipitet cursum, supra maris tergum navigium stare constat infixum miroque modo natantia inconcusse retinentur, dum innumeris motibus unda rapiatur. [4] Sed ut dicamus aliam piscis naturam, forte nautae praedictarum navium tactu torpedinis segnissime torpuerunt: a qua tantum infigentum dexterarum praegravantur, ut per hastam, qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus vivae substantiae pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat. credo talia incurrerunt, qui se movere non possunt. sed echinai illis impedimentosa venalitas est, concharum morsus insatiata cupiditas, torpedo fraudulenta simulatio. ipsi enim studio pravo faciunt moras, ut occasiones incurrere videantur adversas. quod magnitudo tua, cui specialiter convenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione corrigi, ne inopia non tam ab sterilitate temporis quam a negligentia matre nata esse videatur.

XXXVI. FERRIOLO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Utilitas personarum bonorum debet successione renovari, ne defectu servientium patiat aliquod res suspensa dispendium. et ideo locum te iubemus quondam Benedicti in Pedonensi civitate ex nostra auctoritate suscipere, ut omnia vigilantibus ordinatione procurans nostrae gratiae merearis augmenta. debes enim advertere, quia vicissitudinem reddere studeamus vivis, qui mortuorum fidem non possumus oblivisci. [2] Illud etiam pietatis nostrae consuetudine commonemur, ut, quoniam devotorum nobis memoria probata non deficit, antefati Benedicti quondam filios, qui sincera nobis cognoscitur devotione paruisse, civili facias tuitione vallari, quatenus defensionis praesentis commodo sublevati securitatem sibi gaudeant paterna servitia contulisse. prosit ergo generi, quod potuit unius devotione praestari, quia maiora nos decet tribuere, quam videmur a servientibus accepisse. hic aequalitas aequitas non est, sed pars nostra iustissime pensat, cum reddendo plus fuerit onerata.

XXXVII. CRISPIANO THEODERICUS REX.

[1] Quamvis homicidii facinus primus detestetur auditus et cruentam manum oculi refugiant

iudicantur, quia proclivior ad misericordiam via bonis semper mentibus patet, tamen iustitiae consideratione librandum est, qua cuique fiat iniuria necessarium scelus: qui nova infelicitate fortunae tunc erit detestatio cunctorum, si se servet innoxium. quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonii nisus est iura violare? [2] Feris insitum est copulam suam extrema concertatione defendere, dum omnibus est animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. videmus tauros feminas suas cornuali concertatione defendere, arietes pro suis ovibus capitaliter insaevisse, equos adiunctas sibi feminas colaphis ac morsibus vindicare. ita pro copulatis is sibi animas ponunt qui verecundia non moventur. [3] Homo autem quemadmodum patiat adulterium inultum relinquere, quod ad aeternum suum dedecus cognoscitur omisisse? et ideo si oblatae petitionis minime veritate fraudaris et genialis tori maculam deprehensi adulteri sanguine diluisti nec sub praetexta cruentae mentis causam pudoris intendis, ab exilio, quod tibi constat inflictum, te praecipimus alienum, quoniam pro amore pudicitiae porrigere ferrum maritis non est leges calcare, sed condere. [4] Ita tamen, ut, si legitimus extiterit accusator, de facti tui qualitate te noveris audiendum, ut, si innoxios peremisti, crimen publica districtione reseccetur, si male initos complexus adulterorum morte divisisti, aestimetur potius vindicta quam culpa. [5] Si quis tibi autem calumniantium damna generavit et Agnello fideiussori tuo, ut asseris, a vicario vel eius officio extortam constiterit fuisse pecuniam, nostra iussione conventus secundum leges ablata restituat. nolumus enim in cuiusquam praedam cadere, quos nostra visa est sententia liberare. pari modo contra incivilium impetus Candacis tibi tuitionem sub aequabili defensione praestamus, ut nec legibus te subtrahat nec iterum contra iura publica laborare permittat.

XXXVIII. BOIONI V. S. THEODERICUS REX.

[1] Non est beneficium quod praestatur invitis: nec cuiquam utile videtur, quod adversa voluntate conceditur. unde spectabilitas tua VViliarit adulescentis nepotis tui cognoscat nos querelis gravibus expetitos, quod res patris eius non meliorandi causa, sed deteriorandi voto detineas. quapropter quicquid ex iure memorato te retentare cognoscis, sine aliqua dilatione restitue, ut res parentum propria voluntate disponat, quia et nobis congrua videtur esse persona, qui assumpta domini libertate proficiat. [2] Pullos suos audaces aquilae tamdiu procurato cibo nutriunt, donec paulatim a molli pluma recedentes adulta aetate pennescant: quibus ut constiterit firmus volatus, novos ungues in praedam teneram consuescunt: nec indigent alieno labore vivere, quos captio potest propria satiare. sic iuvenes nostri, qui ad exercitum probantur idonei, indignum est ut ad vitam suam disponendam dicantur infirmi et putentur domum suam non regere, qui creduntur bella posse tractare. Gothis aetatem legitimam virtus facit et qui valet hostem confodere, ab omni se iam debet vitio vindicare.

XXXVIII. FESTO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Rationabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati iusta cogitamus. quid est enim dignius quod die noctuque assidua deliberatione volvamus, nisi ut rem publicam nostram sicut arma protegent, aequitas quoque inviolata custodiat? spectabilis itaque Philagrius in Syracusana civitate consistens, palatii nostri longa observatione dilatus, reverti se ad lares proprios supplicavit, qui studiorum causa fratris filios ad Romanam exhibuit civitatem. [2] Quos illustris magnificentia tua ex nostra continens iussione in supra dicta urbe constituat: nec illis liceat ante discedere, nisi hoc secunda iterum decernamus iussione. ita enim et illis ingenii proventus acquiritur

et nostrae utilitatis ratio custoditur: quibus mora potest esse proficus, dum interdum expedit patriam negligere, ut sapientiam quis possit acquirere. Ulixes Ithacus in laribus propriis forte latuisset, cuius sapientiam hinc maxime Homeri nobile carmen asseruit, quod multas civitates et populos circumivit, dum illi prudentiores sunt semper habiti, qui multorum hominum conversationibus probantur eruditi. nature siquidem humana sicut duris laboribus instruitur, ita per otia torpentia fatuatur.

XL. OSUIN V. I. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Ordinatio nostra per moram non debet impediri, ne, quod salubriter constat esse dispositum, per tarditatis vitium incurrat obstaculum. et ideo ante distribuenda sunt arma quam possit flagitare necessitas, ut, cum tempus exegerit, paratiores ad imperata sufficient. ars enim bellandi, si non praeluditur, cum fuerit necessaria, non habetur. proinde illustris sublimitas tua Salonitanis militibus, ut cuique se expediendi facultas obtulerit, pro nostra iussione arma necessaria procurabit, quia fida rei publicae salus est defensor armatus. discat miles in otio, quod perficere possit in bello. animos subito ad arma non erigunt nisi qui se ad ipsa idoneos praemissa exercitatione confidunt. gestiunt vituli certamina, quae impleant aetate robusta: catuli in novellis venationibus ludunt. focos ipsos comprehendere virgultis teneris inchoamus: ceterum si robora primis scintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fovere contendis. sic animi hominum, nisi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc, quod tendis, idonei nequeunt reperiri. primordia cuncta pavida sunt et aliter timiditas non tollitur, nisi cum rebus necessariis novitas abrogatur.

XLI. AGAPITO V. I. P. U. THEODERICUS REX.

[1] Praecipua vestri ordinis cura cautiora nos facit proferre iudicia et admittendos reverendo coetui examinare cogit sollicitius honor senatus, quem non solum numero volumus augeri civium, sed ornari maxime luce meritorum. recipiat alius ordo forte mediocres: senatus respuit eximie non probatos. quapropter unde melius nobilitati collegam quaerimus quam de vena nobilium, qui se promittat abhorre moribus, quam refugit sanguine, vilitatem? atque ideo illustris magnificentia tua Fausto adulto, filio. illustris Fausti, decernat attribui, quae circa referendos curiae priscus ordo dictavit. hoc enim praecipientes nihil imminuimus sacro ordini de solita auctoritate iudicii, quando gloria maior est dignitatis spectare sententiam procerum post regale iudicium. ornatus enim ipsorum est, si, quae solent illi deligere, nos iubemus et si, quod ab illis cottidie petitur, nos magnopere postulemur.

XLII. ARTEMIDORO V. I. P. U. THEODERICUS REX.

[1] Remunratio meritorum iustum dominantis prodit imperium, apud quem perire nescit, quod quempiam laborasse contigerit. nam si inopinata tribuimus, quemadmodum negare possumus quae debemus? in tutum apud nos reponit omnis devotio quod meretur et duplicem fructum metit, qui nobis se in aliquo paruisse cognoscit. [2] Olim quidem a nobis quod esset dignitate pretiosius habere meruisti, ut regio lateri dignus adhaereres. differri te pertulit noster affectus: apud amantem proventus tui causam tardius impetrasti, ut post sacrae amicitiae genium ad honores ornatior

pervenires. cuncta siquidem, unde famam captat humanitas, in te congeniata sederunt, patria, genus, instituta praeclara. quorum si unum nobilitatem complet, in te collecta plus facient, qui non minus genialis soli fortuna resplendes quam gloria stemmatis et virtutis ornaris. [3] Hinc est quod nunc te per indictionem feliciter tertiam ad praefecturae urbanae culmen erigimus, tribuentes tibi in ea civitate fasces, ubi perpetui sunt honores. quod nos, qui munera nostra verecundius aestimamus, certe fatebimur, multum te meruisse de nostro iudicio, ut illi coetui praesidere possis, quem reverendum humano generi esse cognoscis. [4] Numquid hoc est palatia regere et domos proprias ordinare? plerumque honor ex commendatis adquiritur nec tale est cellam vinariam tuendam suscipere, quale pretiosa diademata custodire. illa, quae potiora credimus, ad conservandum melioribus damus et in quibus sustinere damna non patimur, fidelioribus profecto mentibus applicamus. Roma si habet parem, aestima nos et aliis similia credidisse: si vero singulare bonum est, iudicem te praecipuae rei facimus, quam augere semper optamus.

XLIII. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Scitis, patres conscripti, vestrum esse genium culmina dignitatum: scitis vobis proficere, quod nobis contigerit in fascium honore praestare. quicquid enim ab unoquoque suscipitur, senatus est, qui meretur. quid enim de vobis aestimemus, agnoscitis, quando viris longo labore compertis hoc certe in praemium damus, ut vestri corporis mereantur esse participes. [2] Hic est enim vir, qui genialis soli relicta dulcedine nobis maluit inhaerere, et licet esset clarus in patria, nostram tamen elegit subire fortunam. superans gratiae magnitudine vim naturae, qui principe Zenone non tam benivolo quam affine gaudebat. et quid illa re publica gratia non potuit obtinere parentis, quae sic facillime favet extraneis? sed haec omnia nimius despexit affectus, ut nos ipsi, pro quibus haec fecisse cognoscitur, merito stupere videamur in unius gratia tot desiderabilia fuisse contempta. [3] Qui super hanc eximiam fidem solacia nobis suae confabulationis adiecit, ut asperas non numquam rei publicae curas, quas emergentium rerum necessitate suscipimus, sermonis suavitate deliniret. blandus alloquio, supplicantium fidelis patronus, accusare nesciens, commendare praesumens. qui tanta se animi puritate clarificavit, ut cum apud nos mereretur aulicas dignitates, spectaculorum ordinationem laetissimam sibi militiam vindicaret, quatenus sub specie voluptatis libere videretur velle servire, a laboribus quidem temperans, sed in nulla se nobis parte dissocians. [4] Regalem quin etiam mensam conviva geniatus ornavit, ibi se nobis studens iungere, ubi nos certum est posse gaudere. sed quid ultra de eius moribus est dicendum, cui ad perfectam probationem sufficit, quod amorem nostrum iugiter habere promeruit? non est maius meritum quam gratiam invenisse regnantum: nam quibus fas est de cunctis optimos quaerere, videntur semper meritos elegisse. [5] Atque ideo labores eius remuneratione pensantes Artemidoro illustri viro urbanae praefecturae fasces indulsumus. huic ergo, patres conscripti, tot ac talibus meritis praelucenti favete linguis, favete collegiis. erit quoque vestrae benivolentiae laus, ut, cum dignis caritatem impenditis, ad exemplum ceteros incitetis.

XLIII. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Caritatem vestri praecipuam nos habere ex ipsa cura potestis agnoscere, pro quibus ita videmur esse solliciti, ut nihil ammonitionis patiamur omitti. cautela siquidem prodit affectum et quae studiosius diligimus, maiori gratia custodimus. [2] Hinc est quod viro illustri Artemidoro, diu nostris obsequiis erudito, praefecturae urbanae dedimus fasces regendos, ut, quia quorundam illicitis

seditionibus civitas turbabatur, haberent et innoxii purissimum testem et errantes iustissimum paterentur ultorem. quod nos, qui delectamur insontibus, in cunctorum notitiam duximus perferendum, ne quis inopinata districtione solite praesumat excedere. [3] Quocirca talia nos praefato viro delegasse noveritis, ut, si quispiam incivilis extiterit, districtionem ilico nostrae iussionis incurrat. et quamquam praefecturae urbanae hanc potestatem dederint leges, nos tamen specialiter delegavimus, ut confidentius fieret, quod duplex permisisset auctoritas. [4] Audebit ergo seditiosos et a disciplina publica deviantes nostra auctoritate percellere. quiescat concertantium fervor animorum. bona pacis, quae deo propitio nostro labore meruistis, cur seditionibus foedantur illicitis? numquam maiori damno periclitati sunt mores, quam cum gravitas Romana culpatur. reparet itaque honesta civitas moderationem suam. pudor est degenerasse prioribus, eo praesertim tempore, cum talem principem cognoscitis vos habere, qui praemia bene meritis, ultionem tribuat inquietis.

XLV. BOETHIO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Spemenda non sunt quae a vicinis regibus praesumptionis gratia postulantur, dum plerumque res parvae plus praevalent praestare quam magnae possunt optinere divitiae. frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamenta suavitatis imponunt. sit ergo pro re publica et cum ludere videmur. nam ideo voluptuosa quaerimus, ut per ipsa seria compleamus. [2] Burgundionum itaque dominus a nobis magnopere postulavit, ut horologium, quod aquis sub modulo fluentibus temperatur et quod solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus: quatenus impetratis delectationibus perfrundo, quod nobis cottidianum, illis videatur esse miraculum. merito siquidem respicere cupiunt, quod legatorum suorum relationibus obstupescunt. [3] Hoc te multa eruditione saginatum ita nosse didicimus, ut artes, quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. sic enim Atheniensium scholas longe positus introisti, sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Graecorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. didicisti enim, qua profunditate cum suis partibus speculativa cogitetur, qua ratione activa cum sua divisione discatur: deducens ad Romuleos senatores quicquid Cecropidae mundo fecerant singulare. [4] Translationibus enim tuis Pythagoras musicus, Ptolemaeus astronomus leguntur Itali: Nicomachus arithmeticus, geometricus Euclides audiuntur Ausonii: Plato theologus, Aristoteles logicus Quirinali voce disceptant: mechanicum etiam Archimedes Latialem Siculis reddidisti. et quascumque disciplinas vel artes facunda Graecia per singulos viros edidit, te uno auctore patrio sermone Roma suscepit. quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguae proprietate conspicuos, ut potuissent et illi opus tuum praeferre, si utrumque didicissent. [5] Tu artem praedictam ex disciplinis nobilibus notam per quadrifarias mathesis ianuas introisti. tu illam in naturae penetralibus considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti, cui ardua nosse usus, miracula monstrare propositum est. molitur ostendere, quod obstupescant homines evenisse miroque modo naturis conversis facti detrahit fidem, cum ostendet et oculis visionem. facit aquas ex imo surgentes praecipites cadere, ignem ponderibus currere, organa extraneis vocibus insonare, et peregrinis flatibus calamos complet, ut minuta possint arte cantare. [6] Videmus per eam defensiones iam nutantium civitatum subito tali firmitate consurgere, ut machinamentorum auxiliis superior reddatur, qui desperatus viribus invenitur. madentes fabricae in aqua marina siccantur: dura cum fuerint, ingeniosa dispositione solvuntur. metalla mugiunt, Diomedes in aere gravius bucinat, aeneus anguis insibilat, aves simulatae fritinniunt et quae vocem propriam nesciunt habere, dulcedinem probantur emittere cantilenae. [7] Parva de illa referimus, cui caelum imitari fas est. haec fecit secundum solem in Archimedis sphaera decurrere: haec alterum zodiacum circulum humano consilio fabricavit: haec lunam defectu suo reparabilem artis

illuminatione monstravit parvamque machinam gravidam mundo, caelum gestabile, compendium rerum, speculum naturae ad speciem aetheris indeprehensibili mobilitate volutavit. sic astra, quorum licet cursum sciamus, fallentibus tamen oculis prodire non cernimus: stans quidam in illis transitus est et quae velociter currere vera ratione cognoscis, se movere non respicis. [8] Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? quare cum vos ornet talium rerum praedicanda notitia, horologia nobis publicis expensis sine vestro dispendio destinate. primum sit, ubi stilus diei index per umbram exiguam horas consuevit ostendere. radius itaque immobilis et parvus, peragens quod tam miranda solis magnitudo discurrit, et fugam solis aequiperat, quod motum semper ignorat. [9] Inviderent talibus, si astra sentirent, et meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subiacerent. ubi est illud horarum de lumine venientium singulare miraculum, si has et umbra demonstrat? ubi praedicabilis indefecta rotatio, si hoc et metalla peragunt, quae situ perpetuo continentur? o artis inaestimabilis virtus, quae dum se dicit ludere, naturae praevalet secreta vulgare! [10] Secundum sit, ubi praeter solis radios hora dinoscitur, noctes in partes dividens: quod ut nihil deberet astris, rationem caeli ad aquarum potius fluentia convertit, quarum motibus ostendit, quod caelo volvitur et audaci praesumptione concepta ars elementia confert, quod originis condicio denegavit. universae disciplinae, cunctus prudentium labor naturae potentiam, ut tantum possint, nosse perquirunt: mechanisma solum est, quod illam ex contrariis appetit imitari et, si fas est dicere, in quibusdam etiam nititur velle superare. haec enim fecisse dinoscitur Daedalus volare: haec ferreum Cupidinem in Dianae templo sine aliqua illigatione pendere: haec hodie facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri. [11] Mechanicus, si fas est dicere, paene socius est naturae, occulta reserans, manifesta convertens, miraculis ludens, ita pulchre simulans, ut quod compositum non ambigitur, veritas aestimetur. haec quia te studiosius legisse cognovimus, praedicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis, ut te notum in illa mundi parte facias, ubi aliter pervenire non poteris. [12] Agnoscant per te exterae gentes tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. quotiens non sunt credituri quae viderint? quotiens hanc veritatem lusoria somnia putabunt? et quando fuerint ab stupore conversi, non audebunt se aequales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

XLVI. GUNDIBADO REGI BURGUNDIONUM THEODERICUS REX.

[1] Amplectenda sunt munera quae probantur omnimodis expetita: quando non est abiectum, quod potest explere desiderium. nam per quaslibet pretiosas res ad illud tantum tenditur, ut cupientis animus expleatur. quapropter salutantes gratia consueta per harum portitores illum et illum oblectamenta prudentiae vestrae, horologia cum suis dispositoribus credimus destinanda: unum, in quo humana sollertia videtur colligi, quod totius caeli noscitur spatia pervagari: aliud, ubi solis meatus sine sole cognoscitur et aquis guttantibus horarum spatia terminantur. [2] Habetote in vestra patria, quod aliquando vidistis in civitate Romana. dignum est, ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, quae nobis etiam affinitate coniungitur. discat sub vobis Burgundia res subtilissimas inspicere et antiquorum inventa laudare: per vos propositum gentile deponit et dum prudentiam regis sui respicit, iure facta sapientium concupiscit. distinguat spatia diei actibus suis, horarum aptissime momenta constituat. [3] Ordo vitae confusus agitur, si talis discretio sub veritate nescitur. beluarum quippe ritus est ex ventris esurie horas sentire et non habere certum, quod constat humanis usibus contributum.

Liber II

PERATORI THEODERICUS REX.

[1] Ammonet nos consuetudo sollemnis dare fastis nomen, ornatum proprium Romae, terrenam curiae claritatem, ut per annorum numerum decurrat gratia dignitatum et beneficiis principum sacretur memoria saeculorum. Felix a consule sumat annus auspiciam portamque dierum tali nomine dicatum tempus introeat faveatque reliquae parti fortuna principii. [2] Quid enim vobis credi possit optatius quam ut alumnos proprios ad ubera sua Roma recolligat et in venerandi nominis coetu senatum numeret Gallicanum? agnoscit curia Transalpini sanguinis decus, quae non semel coronam suam nobilitatis eius flore vestivit. novit inter reliquos fascis viros inde sumere consulares. qui longo stemmate ducto per trabeas lege temporum originarius est honorum. nam quis bonorum indolem nesciat esse Felicem, qui primis auspiciis hinc prodidit meritum, quod ad patriam visus est festinare virtutum. bonum iudicium est secuta prosperitas: crevit cum libertate provectoribus: nec passi sumus eum inglorium relinquere, qui ad honorem rei publicae meruit pervenire. [3] Dignus plane largitibus nostris, qui in ipso pueritiae flore maturis moribus lubricam frenavit aetatem et, quod rarum continentiae bonum est, patre privatus gravitatis factus est filius: cupiditatem inimicam sapientiae subiugavit, vitiorum blanda contempsit, superbiae vana calcavit. ita superatis excessibus ante dare visus est de moribus consulatum. [4] Nos autem, qui bonis redimimur institutis, quos probitas inspecta conciliat, curules infulas praestitimus candidato, ut virtutum desideria possimus provocare per munera: quia non deficit rei studium, quae praemium largius habet. atque ideo vos, qui utriusque rei publicae bonis indiscreta potestis gratia delectari, iungite favorem, adunate sententiam: amborum iudicio dignus est eligi, qui tantis fascibus meretur augeri.

II. FELICI V. I. CONSULI ORDINARIO THEODERICUS REX.

[1] Amamus beneficia nostra geminare nec semel praestat largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens praemium qui initia nostrae gratiae suscipere meruerunt. novis enim iudicium impenditur, favor autem placitis exhibetur. decorum est namque principis arbitria non haerere, quia commendantur priora posterioribus donis et firmatur omnis indubitata de repetitione sententia. pridem tibi honorum tribuimus gradum, nunc fastigium concedimus dignitatum: ut et anteriora merito contulisse videamur et in sequentibus constantiam tenere nostra benignitas aestimetur. [2] Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate praedicantur. currat quin immo honorum gratia per parentes, sub imperio boni principis omnium fortuna proficiat. nam quis desperet augmentum, ubi est in amore donum et praestare propositum? huius experimenta clementiae te retines approbasse, cum soli genitilis fortuna derelicta velut quodam postliminio in antiquam patriam commeasses. excepit te noster affectus, implevit beneficiis macus fecitque esse votum, quod nostrum expetisses imperium. sic enim decebat crescere, qui meliora visus est elegisse. mutatur enim fortuna cum dominis: et in laude regnantis proficit, quod subiectus acquirit. [3] At tu parem te huic indulgentiae praestitisti. illustri enim honore ditatus tanta te maturitate tractabas, ut annos leves patereris esse sub pondere, quem non potuit in prima aetate vincere fortissima vis naturae. paterna enim substantia locupletatus, quae semper novos extollit heredes, conservasti divitias, cum ad eas praeter laboris studia pervenisses. solet enim facile labi, quod sine

difficultatibus potuit inveniri. [4] Auxisti patrimonium vivacitatis instantia. nam quod signum magis bonae dispensationis quaeratur, ubi testis est consulatus? in tanta facultate meruisti, ad quod vix eversis patrimoniis pervenitur. privata parcitas liberalitates publicas enutrivit. transisti gloriam patris dispositione laudabili: et quod ille assumere non valuit, de eius opibus effecisti. celsos currus nisi confidentia magna non appetit, dum generosi est animi optare quod summum est. [5] Audentes facit homines fiducia sui, quia se non patitur oculere, quem praecipit natura prodire. rediit per te Transalpinae familiae consulatus et arentes laurus viridi germine renovasti. sacram urbem tuis votis aspice candidatam. tende igitur ad laudum celsa vestigium, ut priores tuos, quos honore reparas, virtute transcendas. sume itaque per indictionem quartam consulatus insignia dignumque te tantorum desideriis praesenti comproba largitate. [6] Hic profecto locus est, ubi praeconium meretur effusio, et virtutis genus est propriam substantiam non amare, ubi tantum opinionis acquiritur, quantum facultatibus abrogatur. respice te supra omnium umeros atque ora volitare talemque te praebe, ut dignus genere, dignus urbe, dignus nostro iudicio, dignus trabeis aestimeris.

III. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Gaudete, patres conscripti, redisse vobis stipendia dignitatum: gaudete provincias longa aetate desuetas viros vobis pendere consulares et de tali auspicio maiora promittite. solent initia portendere meliora, dum a parvis inchoant, quae in sequentibus magna se admiratione sublimant. [2] Iacebat nobilis origo sub Gallicano iustitio et honoribus suis privata peregrinabatur in patria. tandem pressos divina levaverunt: Romam recepere cum gloria et avorum antiquas laurus ab honorata curiae silva legerunt. nam quis possit negare generi munus, cuius habetis velut in arce depositum? in ore quippe rumoris est quondam Felicis adhuc vivere consulatum: quia bona norunt durare post hominem et quod gloriose geritur, fine temporis non tenetur. [3] Cuius ut antiquam prosapiem, satiati veterum copia, transeamus, est adhuc in oculis omnium candidati nobilissimus pater, qui prudentiae facibus ita praeluxit in curia, ut haberetur merito clarus inter tot lumina dignitatum. litterarum quippe studiis dedicatus perpetuam doctissimis disciplinis mancipavit aetatem. non primis, ut aiunt, labris eloquentiam consecutus toto Aonii se fonte satiavit. [4] Vehemens disputator in libris, amoenus declamator in fabulis, verborem novellus sator aequireraverat prorsus meritis quos lectitarat auctores. commendavit etiam studiorum bona per benignitatis insignia: sciens imperitiam magis inflari aura superbiae, quae levibus flabris exponitur, quia virtutum radicibus non tenetur. fuit quidam nostrorum temporum Cato, qui abstinendo vitiis alios formaret exemplis. rerum quoque naturalium causas subtilissime perscrutatus Cecropii dogmatis Attico se melle saginavit. digna plane scientia, in qua mens honestissima conquiescat, quae animo semper aliquid salutare complectitur: cui accidere nulla possunt ingrata, dum sibi commendat omnia mundanarum rerum sola, cui labilis fortuna non imperat. cetera de illo meminisse vos sufficit, quando bona explicare tanti viri non vacat occupatis. [5] Nunc ad candidatum ora convertite, ut paternarum laudum in hunc recognoscatis esse vestigium, nec tantum pater imaginem dedisse corporis quam signa iudicetur transfudisse virtutis. vixit enim inter vos, ut scitis, non consuetudine peregrina, sed gravitate Romana. ab ipsis quippe primordiis honoribus aggregatus pueritiam suam, quod est certissimae probitatis indicium, gloriosissimis viris aemula semper gravitate sociavit, ut post domesticae virtutis exempla sumeret de publica auctoritate constantiam. et quamquam omnium gratiam indiscreta fuerit electione sectatus quia de magnis raro eligi potest, tamen patricii Paulini se ornavit affectu, ut hinc daret mirabilis conscientiae signum, quod ad virum visus est festinare praecipuum. [6] Praestat enim decus amicitia desiderata potiorum, quam societas bonorum morum callet infundere, dum affectione concordii parem sibi studet esse quem diligit. huic igitur, patres conscripti, avitis bonis cum suis meritis relucenti vestrae gratiae praestate fulgorem. non impar ad curialium insignia venit, qui de

speciosa stirpe descendit. [7] Legit enim frequenter Roma fasces de moenibus Gallicanis, ne aut in damno suo praecipua contemneret aut probata virtus inhonora cessaret. impleatur ergo nobilis curia provincialibus bonis, cuius est proprium quodcumque videtur esse praecipuum. ipse quoque annus temporum pater quadrifaria se diversitate componit, nec desiderium caperet, si novitatis gratiam non haberet. favete ergo, patres conscripti, augmento vestro, nostro iudicio. nam si candidatus ornabitur, iam vobis proficit quod meretur.

III. ECDICIO VIRO HONESTO THEODERICUS REX.

[1] Delectamur vetustatis invento et sequi regulas constitutas libenter amplectimur, quia locus subreptionibus non relinquitur, quotiens rationabiliter constituta servantur. et ideo supplicationum tuarum tenore comperto praesenti auctoritate definimus, ut quicquid ad Antiochum, siliquatici vel monopolii titulos exercentem, nostra iussione pertinuit, ad te ratione simili transferatur, contra omnium calumniantium insidias salva aequitate praesenti auctoritate munitus: habiturus etiam amminicula saionis, quae pro vindicandis titulis antefatis nostra tibi sollemniter deputavit auctoritas, ita tamen ut privatis minime negotiis misceatur defensio tua. nam quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo iustitiae sentiatur, quia rationabiliter aliena culpa te respicit, si quem tibi petis prodesse, per te sibi alter sentiat obfuisse.

V. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Cum nostra humanitas locum munificentiae videatur exquirere et interdum personis minus necessariis amore clementiae sua desideria largiatur, quanto magis in utilitate rei publicae delectatur expendere, ubi quicquid tribuitur, donantis utilitas duplicatur! quapropter illustrem magnificentiam tuam praesenti auctoritate praecipimus sexaginta militibus in Augustanis clusuris iugiter constitutis annonas, sicut aliis quoque decretae sunt, sine aliqua dubitatione praestare, ut utilitas rei publicae grato animo compleatur, quae emolumentorum commoditatibus adiuvatur. [2] Decet enim cogitare de militis transactione, qui pro generali quiete finalibus locis noscitur insudare et quasi a quadam porta provinciae gentiles introitus probatur excludere. in procinctu semper erit, qui barbaros prohibere contendit, quia solus metus cohibet, quos fides promissa non retinet.

VI. AGAPITO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Deliberationis nostrae consilium virorum prudentium requirit obsequium, ut utilitatis publicae ratio sapientum ministerio compleatur. et ideo illustris magnitudo tua deo auxiliante cognoscat legationem nos ad Orientem deliberasse transmittere: cui te idoneum iudicantes iussis praesentibus evocamus, ut et tibi de aestimatione nostra crescat ornatus et nostris iussionibus per te procuretur effectus. [2] Sed licet omnis legatio virum sapientem requirat, cui provinciarum utilitas totiusque regni status committitur vindicandus, nunc tamen necesse est prudentissimum eligere, qui possit contra subtilissimos disputare et in conventu doctorum sic agere, ne susceptam causam tot erudita possint ingenia superare. magna ars est contra artifices loqui et apud illos aliquid agere, qui se putant omnia praevidere. lactare igitur tanto iudicio, quando ante suscipis electionis donum, quam tuum probare potuisses ingenium.

VII. SUNAE V. I. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Sine usu iacere non decet, quod potest ad decorem crescere civitatis, quia non est sapientiae profutura contemnere. et ideo illustris sublimitas tua marmorum quadratos, qui passim diruti negleguntur, quibus hoc opus videtur iniunctum in fabricam murorum faciat deputari, ut redeat in decorem publicum prisca constructio et ornent aliquid saxa iacentia post ruinas: ita tamen, ut metalla ipsa de locis publicis corruisse apud te manifesta ratione doceatur, quia sicut nolumus ornatum urbis cuiusquam praesumptione temerari, ita privatis compendiis calurnniam detestamur inferri.

VIII. SEVERO VIRO VENERABILI EPISCOPO THEODERICUS REX.

[1] Quis melius ad aequitatis iura deligitur quam qui sacerdotio decoratur, qui amore iustitiae personaliter nesciat iudicare et diligens cunctos in commune locum non relinquat invidiae? proinde aptam considerantes vestris meritis actionem significamus nos per Montanarium sanctitati vestrae mille quingentos solidos destinasse, quos provincialibus, prout quemque praesenti anno exercitu nostro transeunte dispendium pertulisse cognoveris, habita laesionis aestimatione distribuas, ut nullus a nostra munificentia reddatur alienus, quem sua damna gravaverunt. nolumus enim sub confusione largiri, quod decet sub ratione distribui: ne quod nos necessarie transmisisse constat afflictis, superfluo tribuatur illaesis.

VIII. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Inclinari precibus nostra novit humanitas nec pro affectu pietatis fines potest iustitiae custodire. benigni quippe principis est ad clementiae commodum transilire terminos aequitatum: quando sola est misericordia, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant. [2] Dudum siquidem aestimatis meritis Sabino aurigae unum solidum menstruum feceramus: nunc autem quamvis histrio honesta nos supplicatione permovit, asserens ut qui laetitiae publicae minister existit, mendicitate tristissima non debeat ingravari. et ideo praesenti iussione decernimus, ut alterum solidum per mensem supra memoratus equorum moderator accipiat, quod publicis debeat rationibus imputari. gaudemus enim, quotiens expensarum paginae his titulis onerantur, quia magnum nobis est commodum, quando nonnulla pauperibus in qualibet conversatione largimur.

X. SPECIOSO VIRO DEVOTO COMITIACO THEODERICUS REX.

[1] Propositum regale est gravatis per iniuriam subvenire, ut coercitio pravi iustitiam faciat plus amari. nec dissimulari potest salva communione qua vivitur, ut sollicitatores publicos habeat genialis tori reverenda societas et illud humani generis procreabile sacramentum scelerata temeritate profanetur. [2] Agapitae igitur spectabilis feminae supplicatione commoti, quae ab universis temptatum asserit suum secretum, ut etiam promitterent de nece mariti, a quo iuste potius merentur

extingui, praesenti iussione decernimus, ut a tempore, quo iugalem copulam animo vitata dereliquit, omni contractu, qui levitatis errore firmus esse non potest, legum ratione cassato, quicquid a retentatoribus constiterit possideri, sine ulla facies dilatione restitui, nec scelerati ad irrisionem iustitiae fraudum suarum valeant compendia vindicare. nimis enim absurdum est ut, quos poena meruit consumere, etiam lucra sibi valeant vindicare.

XI. PROBINO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Inter cetera humani generis pondera coniugalis affectus curam sibi praecipuam vindicavit: non inmerito, quia in honore esse meretur, unde reparatio posteritatis acquiritur. omne facinus auctores solos insequitur: error matris transit ad filios et novo infelicitatis eventu fit dedecus proprium scelus alienum. ideo enim iura vel divina vel publica nexum coniugii tanta cautela praecipiunt custodiri, ut crimen sit magnum conscientiae alienos affectus in reverentiam non habere. [2] Basilius siquidem vir spectabilis datis precibus intimavit Agapitam coniugem suam de propriis penetibus a quibusdam vitio sollicitationis abductam, dum sexus ille femineus ad mutabilitatis vitia patet: quod etiam oblata nobis supra memoratae coniugis suae petitione firmavit: adiciens eam, cum in sacrosanctae ecclesiae saepta refugisset, ignorante marito magnitudini tuae casam Arcinatinam ratione postposita contulisse. unde nunc resipiens deplorat ingestam sibimet gravissimam nuditatem, factum suum ipsa condemnans, quippe ut pauper diviti, casto lubrica, prudenti viro donaret insipiens. [3] Nunc abicite lucra, quae honestam non videntur commendare personam, quia illud vos potius decet acquirere, quod et famam vestram possit augere. hinc etiam prius praecepta dederamus et nunc iterata iussione repetimus, ut supra scriptam rem sine aliqua dubitatione reddatis. alienatio enim rerum solidum desiderat habere iudicium, et certe in his versata rebus, firmum docetur perdidisse consilium. quid enim facere potuit probum, quae nullis culpis extantibus reliquit maritum?

XII. COMITI SILIQUATARIORUM ET CURAS PORTUS AGENTI THEODERICUS REX.

[1] Si desiderii nostris commercia peregrina famulantur, si prolato auro acquiritur externa devotio, quanto magis suis bonis abundare debet Italia, cum nulla in parendo probetur sentire detrimenta? et ideo speciem laridi nullatenus iubemus ad peregrina transmitti, sed in usus nostros propitia divinitate servetur, ne, quod in nostris partibus conficitur, noxia negligentia deesse videatur. [2] Cavete itaque, ne culpis quamvis parva praebeatur occasio, scientes periculum gravissimum fore, si studeatis vel leviter in iussa committere. in qualitate est, non in quantitate peccatum: mensuram siquidem non quaerit iniuria. imperium, si in parvo contemnitur, in omni parte violatur.

XIII. FRUMARITH SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Commovemur quidem pietatis studio querela supplicum, sed ea maxime, quae versatur in dispendiis innocentum, ut quibus non fuerunt in exigendo compendia, gravem subeant in reddendo iacturam. quod nostri temporis manifestum est non decere iustitiam, ut alterius despectus alterum gravet et reatus sit innoxii de contemptibus alienis. Ulpianus siquidem flebili petitione suggessit administrationis suae tempore debitorem publicum in quadringentis solidis Venantio postulanti fideiussionis se vinculo tradidisse. quo sponsionem suam praesumptione truculentium rusticorum

despiciente complere supplicem memoratus solidorum numerus oneravit. [2] Ideoque praedictum Venantium, quem frequenter multorum scelerum pulsat invidia, notum solummodo querelis assiduis, in praesenti negotio decernimus conveniri, ut legaliter convictus ea, quae promississe suggeritur, sine aliqua mora tergiversationis adimpleat, quia melius semper legum pondere pressa curatur audacia et, dum metus talibus imponitur, peccandi licentia non praebetur.

XIII. SYMMACHO PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Quis possit accusare iam reliqua, si pietatis nomina probantur esse crudelia? negligitur levis reatus, cum tragoedia criminis magna tonuerit, nec aliquis nititur quod parum est vindicare, si delicta summa respiciantur evadere. inimicum trucem ratio ipsa professionis ostendit: iratum plerumque poteris invenire collegam: inoboedientem vero filium declinare poenas non permittit humanitas. [2] Ubi est illa naturae vis, quae amplexu copulae destinatur ad posteros? ferarum catuli sequuntur parentes: a cespite suo virgulta non discrepant: propago vitis propriae servit origini: et discrepat homo a suo fusus initio? quid dicamus illa beneficia, quae vel extraneam possint obligare personam? nutriuntur a parvulis, ipsis laboratur, ipsis divitiae conquiruntur: et cum sibi unusquisque credat abundare quod possidet, cum a patribus adhuc quaeritur, pro altera potius aetate peccatur. pro dolor! non merebimur eorum affectum, pro quibus subire non recusamus exitium? Maria ipsa saevis tempestatibus excitata genitoris cura non refugit, ut peregrinis mercibus adquirat quod propriae suboli derelinquat. [3] Aves ipsae, quarum vita semper in escis est, naturam suam extranea sorde non maculant. ciconia, redeuntis anni iugiter nuntiatrice, eiciens tristitiam hiemis, laetitiam verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. nam cum parentes eorum pennas senio coquente laxaverint nec ad proprios cibos quaerendos idonei potuerint inveniri, plumis suis genitorum frigida membra refoventes escis corpora lassa reficiunt: et donec in pristinum vigorem ales grandaeva redierit, pia vicissitudine iuvenes reddunt, quod a parentibus parvuli susceperunt. et ideo non immerito longa vita servantur, qui pietatis officia non relinquunt. [4] Perdicibus etiam mos est ova perdita per alterius matris damna sarcire, ut adoptione alienae subolis incommoda suae reparent orbitatis: sed mox ut nati fiduciam habere coeperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice: qui ut fuerint materna voce commoniti, ovorum suorum potius genetricem petunt, quamvis ab aliis furtivis fetibus educantur. [5] Quid ergo homines facere debebunt, quando hanc pietatem et in avibus inesse cognoscunt? Romulum itaque, qui facti sui acerbitate pollutus nomen foedat Romanum, ad vestrum facite venire iudicium: et si eum patri suo Martino manus iniectis constiterit, protinus legitimam sentiat ultionem: quia ideo elegimus mores vestros, quia crudelibus parcere non potestis, quando genus pietatis est in illos distringere, qui contra naturae ordinem sceleratis se docentur actionibus miscuisse.

XV. VENANTIO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Providentiae nostrae ratio est in tenera aetate merita futura tractare et ex parentum virtutibus prolis iudicare successus: quia bona certa sunt, quae fidem ab exordio trahunt, dum origo nescit deficere, quae consuevit radicitus pullulare. fertur etiam cursu perenni fontium vena vitalis et hanc condicionem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini, nisi per accidentia fuerit fortasse vitiatus, nesciat rivulis abnegari. [2] Hinc est, quod te magnifici patris meritis aestimatum comitivae domesticorum vacantis honore provehimus, ut qui es clarus stemmate, splendeas dignitate. quis enim in te quamvis futura, tamen certa non teneat, dum gloriosi patris recolat

officiosos labores? qui prudentiae ratione flammatus sic fuit ad repentina sollicitus, quasi per moram crederetur instructus. [3] Praefecturam enim, sollicitudinum omnium nobilissimum pondus, quod vel solum fuisset expedire laudabile, iuncta exercitus nostri cura disposuit, ut nec provinciis ordinatio deesset nec exercitui se provida sollicitudo subtraheret. superavit cuncta infatigabilis et expedita prudentia: traxit mores barbaros ad quietem: in votum nostrum cuncta moderatus est, ut sic accipientibus satisfaceret, ne dantes locum querimoniis invenirent. verum ut de plurimis pauca sufficiant, probavit de se tanta, ut eligeretur eius inexplorata posteritas. [4] Inter haec tamen generis ornamenta, quod maximum pulcherrimae nobilitatis decus est, nec tuorum indiges suffragia meritorum. litterarum siquidem studia, quae cunctis honoribus suo sunt digna suffragio, sedulus perscrutator assequeris, addens claritati generis ingenium suaviter eloquentis. incumbere ergo talibus studiis, ama quae in te remunerata cognoscis, ut nostra quoque iudicia cum tuis provectibus tendas. tantum enim a nobis exigis, quantum te bonis actibus imminere cognoscis.

XVI. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Studii nostri est, patres conscripti, remunerationem recto conferre proposito et bonae indolis viros ad instituta meliora fructu impensae benignitatis accendere. nutriunt enim praemiorum exempla virtutes nec quisquam est, qui non ad morum summa nitatur ascendere, quando inremuneratum non relinquitur quod conscientia teste laudatur. [2] Hinc est quod illustrem Venantium, tam suis quam paternis meritis elucentem, comitivae domesticorum vacantis dignitate subveximus, ut natalium splendor insitus ornatio collatis redderetur honoribus. retinetis enim, patres conscripti, patricium Liberium et in adversitate nostra fuisse laudabilem, qui sic Odovacris integerrimis parebat obsequiis, ut nostra post fuerit dilectione dignissimus, contra quos multa fecisse videbatur inimicus. non enim ad nos vilissima transfugae condicione migravit nec proprii domini finxit odium, ut alterius sibi procuraret affectum: expectavit integer divina iudicia nec passus est sibi regem quaerere, nisi rectorem primitus perdidisset. [3] Unde sic factum est, ut ei libenter daremus praemium, quia nostrum fideliter iuvit inimicum. qui casu patrocinate contrario tantum nobis reddebatur acceptus, quantum tunc cognosci poterat indevotus. flexo iam paene domino nullis est terroribus inclinatus: sustinuit immobilis ruinam principis sui: nec novitas illum turbare potuit, quam etiam ferocitas gentilis expavit. prudenter secutus est communes casus, ut, cum divina iudicia fixe sustinet, humanam gratiam commendatior inveniret. [4] Probavimus hominis fidem: tristis ad nostra iura transivit, qui superatus animum convertit, non autem, ut vinceretur, effecit. cui mox ut praefecturae praetorianae concessimus dignitatem, credita sibi tanta integritate disposuit, ut miraretur aliquis sic simpliciter devotum, quem tam callide noverat fuisse contrarium. is igitur infatigabili cura, quod difficillimum virtutis genus est, sub generalitatis gratia publica videtur procurasse compendia, censum non addendo, sed conservando protendens, dum illa, quae consueverant male dispergi, bene industria providente collegit. sensimus auctas illationes, vos addita tributa nescitis. ita utrumque sub ammiratione perfectum est, ut et fiscus cresceret et privata utilitas damna nulla perferret. [5] Iuvat nos referre quemadmodum in tertiarum deputatione Gothorum Romanorumque et possessiones iunxit et animos. nam cum se homines soleant de vicinitate collidere, istis praediorum communio causam videtur praestitisse concordiae: sic enim contigit, ut utraque natio, dum communiter vivit, ad unum velle convenerit. en factum novum et omnino laudabile: gratia dominorum de cespitis divisione coniuncta est; amicitiae populis per damna creverunt et parte agri defensor adquisitus est, ut substantiae securitas integra servaretur. una lex illos et aequabilis disciplina complectitur. necesse est enim, ut inter eos suavis crescat affectus, qui servant iugiter terminos constitutos. debet ergo Romana res publica et memorato Liberio tranquillitatem suam, qui nationibus tam praeclaris tradidit studia caritatis. [6] Perpendite, patres

conscripti, si hanc subolem inremuneratam relinquere debuimus, cuius auctorem tot eximia fecisse retinemus. faveant superna dispositis, ut, sicut nos virtutes collatis beneficiis invitamus, ita crevisse meritis honoratas conscientias approbemus.

XVII. HONORATIS POSSESSORIBUS DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS TRIDENTINAE CIVITATIS THEODERICUS REX.

[1] Munificentiam nostram nulli volumus extare damnosam, ne quod alteri tribuitur, alterius dispendiis applicetur. et ideo praesenti auctoritate cognoscite, pro sorte quam Butilani presbytero nostra largitate contulimus, nullum debere persolvere fiscalis calculi functionem, sed in ea praestatione quanti se solidi comprehendunt, de tertiarum illationibus vobis noveritis esse relevandos. nec inferri a quoquam volumus, quod alteri nostra humanitate remisimus, ne, quod dictu nefas est, bene meriti munus innocentis contingat esse dispendium.

XVIII. GUDILAE EPISCOPO THEODERICUS REX.

[1] Priscarum legum reverenda dictat auctoritas, ut nascendo curialis nullo modo possit ab originis suae muniis discrepare nec in aliud rei publicae officium trahi, qui tali praeventus fuerit sorte nascendi. quod si eos vel ad honores transire iura vetuerunt, quam videtur esse contrarium curionem rei publicae amissa turpiter libertate servire et usque ad condicionem pervenisse postremam, quem vocavit antiquitas minorem senatum? [2] Noverit itaque reverentia vestra Sarsenates municipes collegas suos asseruisse ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. unde prudentia vestra pro integritatis suae proposito examinata veritate discutiatur quae veniunt in querelam et, si desideria petitorum veritate subsistunt, pro implendis muniis eos ad curiam suam remeare permittat. [3] Sin vero clero vestro creditis in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum comitatum instructam personam modis omnibus destinate, quae adversariorum debeat intentionibus obviare. quod si de negotii qualitate dubitatis, convenit sacerdotalibus institutis, ut ante controversiam iustitiam magis ipse cognoscas, quam de iudicio victus abscedas. talem siquidem non oportet publice superari, quem amatorem aequitatis convenit inveniri.

XVIII. UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS VEL HIS QUI PORTIBUS VEL CLUSURIS PRAESUNT THEODERICUS REX.

[1] Cuncta quidem iure detestamur scelera et omne quod iniquum est clemens execratur auditus, sed ea maxime quae, humani sanguinis effusione polluta, nostram contra se incitavere censuram. quis enim ferat in domesticis praesidiis locum fuisse periculis et ibi inventum dulcis vitae exitum, unde nasci debuerat defensionis auxilium? [2] Et ideo praesenti iussione mandamus, ut in famulos, qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes inhumatam quoque reverentiam eius funeris abiecerunt, legum distractione resecentis, quatenus qui exemplis provocantur pessimis, poenis arceantur aspectis. pro dolor! pietas in avibus invenitur, quae ab humana condicione deseritur. [3] Vultur ipse, cui vita est cadaver alienum, tantae magnitudinis corpus, nec exiguis alitibus probatur infestus, sed magis accipitrem, vitam plumigerum avium persequentem, alis caedit, ore dilaniat totoque suo pondere periclitantibus nititur subvenire: et homines parcere nequeunt, cuius se genus

esse cognoscunt. ille non vult extinguere quo poterat vesci: servi maluerunt occidere qui eos superstes consueverat enutrire. fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. tali potius sepulcro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

XX. VVILIGIS SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Omnes decet gratanter impendere quod publicas videt utilitates posse respicere, quando necesse est hoc membra sentire, quod corporis summa sentitur. atque ideo praesenti decernimus iussione, ut quantas in Ravennati urbe exculcatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas ad nos usque perducas, quatenus alimonia publica tali provisione relevata necessitatem inopiae non debeant sustinere. reddat Ravenna copiam Liguriaee, quam ex ipsa consuevit accipere. nam quae praesentiam nostram sustinet, multorum debet solacia reperire. trahit enim comitatus noster observantium catervas et, dum ad beneficia praestanda curritur, necessaria populis copia postulatur.

XXI. IOHANNI APPARITORI THEODERICUS REX.

[1] Grave nimis est, ut fructu laboris sui fraudetur industrius et cui debet pro sedulitate conferri praemium, dispendium patiat in iustum, in ea praesertim re, quae ad nostram respicit largitatem: ubi nihil debet licere negligentiae, ne videamur minus profutura sanxisse. [2] Dudum siquidem Spei et Domitii spectabilibus viris loca in Spoletino territorio caenosis fluentibus inutiliter occupata largitas nostra concesserat, ubi aquarum vasta profunditas terrenam gratiam in nullos usus profuturos absorbuerat. iacebat tellus naufraga palustri torpore confusa et sub utroque iactata dispendio nec aquarum puros liquores meruerat et decus terrenae soliditatis amiserat. [3] Hoc nos, quibus cordi est in melius cuncta mutare, supra memoratis tali condicione concessimus, ut, si eorum opera vel labore turpis desiccaretur illuvies, ipsis liberata rura proficerent. sed quantum actorum Spei loquitur ingesta petitio, Domitii viri spectabilis vitio, dum in memor iussionis tenaciter parcat expensis, ad initium revocatus est labor operantium, cum iam in soli faciem paulatim mollities siccata duresceret celatamque longa voracitate tellurem sol insuetus afflaret. [4] Quod nos nequaquam negligi posse patiemur, ut bene coepta invida destruantur ignavia. proinde devotio tua praefatum Domitium moderata executione conveniat, ut aut coeptae rei sedulus operator immineat aut, si hoc sibi sumptuosum esse crediderit, propriam cedat supplicantibus portionem. oportet enim, ut, si ipse postulata nequit efficere, consortem beneficii gloriam nostri temporis permittat implere.

XXII. FESTO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Aequum est ut se commodet pietas regalis fati vulnere sauciatis, quia erigi plus merentur, quos sortis suae adversa presserunt. atque ideo magnificentiae tuae praesenti auctoritate declaramus, ut Ecdicii filios, quos in urbe primitus residere censuimus, ad patriam cum genitoris sui funere, votivo quidem reditu, sed acerbo casu, remeare iubeatis, ne eorum desiderii abnegatis vulnus geminetur afflictis et, quod nefas dictu est, qui dolorum nubila nostra semper serenitate detergimus, nunc miseris piis lacrimas denegare videamur. [2] Insatiabilis quippe fletus est, qui humanis non sinitur corporibus interesse, dum semper se reum iudicat, qui cineribus iusta non praestat. Priamus quanto pretio sepeliendum Hectorem redemit? rogavit furentem, supplicavit armato vitamque suam

exponere maluit, ut cadaveri debita non negaret. et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est filium genitori gratuito non impendere, quod patrem magnis talentis constitit effecisse. XXIII.

AMPELIO DESPOTIO ET THEODULO VVV. SSS. THEODERICUS REX.

[1] Decet nostri temporis disciplinam, ut, qui publicis utilitatibus serviunt, superfluis oneribus non graventur. nec dignum est, ut cuiusquam laedat invidia nostris motibus ordinata. quapropter figulinis regia vobis auctoritate concessis operam navanter impendite, nec vereamini ad alias actiones posse traduci, a quibus iniuncta praesentia vix credimus explicari. cessabit ergo circa vos improborum nefanda praesumptio et obscuris dolis effectum nostra tollit auctoritas. in cassum enim odit, cui se clementia principalis obiecerit.

XXIII. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Constat senatum populis vivendi regulam praestitisse: nam quod ornat nomen Romanum, a vobis legitur institutum. ad hoc patres in illo principio nominati, ut quasi filiorum per vos possit vita componi. vos enim devotionem provinciis, vos privatis iura decrevistis et ad omnes iustitiae partes subiectos libenter parere docuistis. et ideo non decet inde signum resultationis exire, unde exemplum potuit moderationis effulgere. quod nostra clementia, cui cordi est rerum omnium tenere mensuram, in vestram notitiam credidit perferendum, ne magis ignorantia nutriatur excessus, sub quorum conscientia error non potest esse perpetuus. [2] Igitur provinciarum iudicum relatione ad magnificum virum praefectum praetorii directa comperimus sic primae transmissionis tempus exemptum, ut nihil aut parum a senatoriis domibus constet illatum: allegantes per hanc difficultatem tenues deprimi, quos decuerat sublevari (fiet enim, ut exactorum nimietas, dum a potentibus contemnitur, in tenues conversa grassetur et ille potius solvat aliena, qui est devotus ad propria), praeterea multo acerbiora iungentes, quod pro sua quisque voluntate aliquid exigentibus dignetur abicere, quae tamen omnia detrimenta curialibus dicuntur infligi, et qui in usus publicos fuerant nostra provisione reparati contumacibus distrahantur iniuriis. [3] Atque ideo, patres conscripti, qui parem nobiscum rei publicae debetis adnissum, sic aequabiliter ordinate, ut quicquid unaquaque domus senatoria profitetur, destinatis procuratoribus per provincias trina illatione persolvat. [4] Aut certe, quod in locum beneficii solebatis expetere, arcae vicarianae sedis, si id diligitis, universa complete, ne necesse sit curiali per multiplicem et inefficacem conventionis laborem in exiguis vestris illationibus sua potius damna suscipere eveniatque detestabilis casus, ut qui functionem propriam vix poterat sustinere devotus, alienis oneribus prematur infirmus. [5] Quod nos salva civilitate dissimulare non possumus, ut sine acerbitate belli rebus suis exuantur oppressi et illi magis pereant, qui rei publicae parere festinant. hoc etiam nos edictali programme in cunctorum noveritis provincialium notitiam pertulisse, ut libere prorumpat in publicum, qui se alienae functionis pondere novit oppressum: relaturi a nobis iustitiae fructum, qui fessis novimus donare praesidium.

XXV. EDICTUM. THEODERICUS REX.

[1] Quamvis sit querula vox doloris nec se contineant imminuti et laesus animus vociferatione pascatur, tamen liberior sermo promitur, qui nostra auctoritate laxatur. detestamur enim miseros premi, commovemur et non querentium malis velociusque ad nos pervenit quod dissimulatio patientis abscondit: merito, quando cunctorum nos respiciunt laesiones, dum illud pietati nostrae perire credimus, quod per mediocrium damna sentimus. [2] Nuper itaque provincialium iudicum relatione cognovimus domos aliquas praepotentum suas non implere per ordinem functiones. hinc fieri, ut, dum illationis quantitas procurari quaeritur, a tenuibus summa potior exigatur. superbia deinde conductorum canonicos solidos non ordine traditos, sed sub iniquo pondere imminentibus fuisse proiectos, nec universam siliquam, quam reddere consueverant, sollemniter intulisse. proinde factum ut curiales, quibus nos volumus esse prospectum, imminetum sollicitudine coacti gravia damna sentirent: et, si dici fas est, cum alienis debitis sub truculentis compulsoribus urgerentur, possessionum quoque suarum amissione privati sunt. [3] Quod scelus ut debeat amputari, ad reverentissimum quoque senatum praecepta transmisimus et nunc edictali programme definimus, ut quisque possessorum sive curialium gravatum se sentit in aliena calculi functione, ad nostrae serenitatis audientiam venire deproperet, sciturus nobis priores excessus omnino displicuisse, cum viderit profutura succedere. patuit ergo vobis arbitrium iusti principis, quamvis multis semper declaretur iudiciis. nunc aut sub silentio patientiam doloris obducite aut sub iustitia iter vocis aperite. iam in vobis erit huius summa consilii, quibus adiacet eligere, quod vobis perspicitis expedire.

XXVI. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Nullis compendiis delectamur iniustis nec ad animum nostrae pietatis perveniunt quae probitatis gratia deseruntur. res publica siquidem iure semper aequitatis augetur, et cum temperantia diligitur, velociter profutura succedunt. [2] Atque ideo illustrem magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliae sive Calabriae supplicatione permoti, duximus instruendam, ut frumenta, quae per supra dictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab eisdem interpretii nomine solidorum quantitas exigatur. nam si coemptam speciem expensis publicis necessariam non habetis, ab officio vestro suscepta modiatio fideliter distrahatur: eventum rei ratio fiscalis habitura, quae iniuste videtur imposuisse quod respuit. nimis enim iniquum est, ut ille patiatur dispendium, qui imperium fecit alienum. [3] Pari condicione censentes de sextario quoque, quem negotiator eius provinciae videtur inferre, ne quis audeat damnata semper pretia protervus exigere. et ut validius retundamus excessus, poenam triginta librarum auri sedis vestrae praefectis imponimus, si quis contra haec saluberrima constituta ausu temerario venire temptaverit. officium vero decem librarum auri dispendio se noverit esse ferendum, si inhibitas praesumpserit exsequi iussiones. [4] In illa quoque parte fessis clementia nostra se porrigit, ut si pensionem huius tituli siliquatario praestat, monopolium quoque negotiator exercent. si vero siliquatarius hunc titulum negotiatoribus iudicat abrogandum, nullam ab eis exigat pensionem, quia satis absurdum est, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. [5] In aurariis denique priscus ordo servetur et ad eos tantum functio ipsa respiciat, quos huic titulo servire voluit antiquitatis auctoritas. quapropter beneficia nostra erga negotiatores, qui vestris titulis necessarii comprobantur, omnimodis facite custodiri, ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem possit pervenire dispendiis.

XXVII. UNIVERSIS IUDAEIS GENUA CONSISTENTIBUS THEODERICUS REX.

[1] Sicut exorati iustum cupimus praebere consensum, ita per nostra beneficia fraudes fieri legibus non amamus, in ea parte praecipue, in qua divinae reverentiae credimus interesse. non ergo insultare videantur elati, divinitatis gratia destituti. quapropter tegumen tantum vetustis parietibus superimponere synagogae vestrae praesenti vos auctoritate censemus, petitionibus vestris eatenus licentiam commodantes, quatenus constituta divalia permiserunt. nec aliquid ornatus fas sit adicere vel in ampliandis aedibus evagari. [2] Et noveritis vos severitatem minime defugere veteris sanctionis, si rebus non abstinence illicitis. in ipsis vero parietibus cooperiendis vel fulciendis tantum licentiam damus, si vobis tricennalis non potest obesse praescriptio. quid appetitis, quae refugere deberetis? damus quidem permissum, sed errantium votum laudabiliter improbamus: religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur ut credat invitus.

XXVIII. STEPHANO V. S. COMITI PRIMI ORDINIS ET EX PRINCIPE OFFICII NOSTRI THEODERICUS REX.

[1] Tribuenda est iustis laboribus compensatio praemiorum, quia exprobrata militia creditur quae inremunerata transitur. athletam populis palma designat esse victorem. sudores bellicos civica corona testatur. exspectant etiam equos praemia sua et tanta iustitiae vis est, ut nec illis tardius detur laboris pretium, qui sentire non poterant denegatum. [2] Quod si ita est, dignum est hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. per tot enim actionum lubricos casus fixum tenuisti militiae probatae vestigium et, quod raro in serviente provenit, permutatio iudicum numquam circa te variavit affectum. nec erat alieni in te iudicii quisquam invidus, cum etiam decessorum suorum ordinationibus redderetur adversus. placere siquidem meruisti cunctis, cum semper diligenda custodis, silentium in secretis, in actionibus efficaciam, in observationis labore frequentiam: et quod rarum continentiae bonum crebra hominum vitia fecerunt, cum multis praebere officia, nulli tuam operam venditabas. [3] Vocabulum principis nulla sorde maculasti, servans dignitatem nominis exercitatione virtutis. hinc est quod spectabilitatis honorem, quem militiae sudore detersis iusta deputavit antiquitas, praesenti tibi auctoritate conferimus, ut laboris tui tandem finitas excubias remuneratione comitivae primi ordinis iam securus intellegas. [4] Et quia gratiam principis dignitas nuda non asserit nec beneficium dici potest quod nulla utilitate sentitur, privilegia quoque, quae tribui scholae tuae exprincipibus divalia constituta voluerunt, simili munificentia condonamus. nec quicquam in his debes metuere, quae forsitan novella usurpatione temptantur. ab omni ergo damno oneribusque sordidis ius te munivit antiquum. [5] Sed quamquam tibi praesenti remuneratione digna solvamus, futuris tamen votis spem maximam pollicemur. sed quoniam angusta sunt beneficia, quae non etiam de futuris aliquid pollicentur, aderit providentia principalis, ut, quos dignos favore nostro credimus, eos quoque maiore honore cumulemus. verum quia celari non decet regium bonum, impetrata praesentia ad provincialis iudicis facito notitiam pervenire, quatenus spectabilitatem tuam decoratam nostro testimonio universitatis corda cognoscant tibi que utpote militiae munere persoluto cultus competens pro nostrorum temporum laude servetur.

XXVIII. ADILAE V. S. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere, quia regnantis est gloria subiectorum otiosa tranquillitas, tamen specialiter ecclesias ab omni iniuria reddi cupimus alienas, quibus dum aequabilia praestantur, misericordia divinitatis acquiritur. [2] Et

ideo beatissimi viri Eustorgii episcopi sanctae Mediolanensis ecclesiae petitione permoti praesentibus te affatibus ammonemus, ut praediis vel hominibus huius ecclesiae intra Siciliam constitutis tuitionem studeas salva civilitate praestare, nec a quoquam cuiuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet divinitatis intuitu sublevari: ita tamen, ut causis publicis et privatis, quae contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant, quia, sicut nolumus eos ab aliquo praegravari, ita exceptos a tramite iustitiae non patimur inveniri.

XXX. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Non praeiudicat iuri publico personalis exceptio, quia beneficentem esse principem licet nec intra regulas constituti potest munificentia regalis artari. ira levis coerceatur gravissimis institutis: inpatiens ambitio iure refrenetur: clementia non habet legem nec debet sub angustis terminis benigna sequi, quem decet sine fine laudari. [2] Defensores itaque sacrosanctae Mediolanensis ecclesiae pro expensis pauperum, quae sub lucri exaggeratione funduntur, unum sibi ex negotiatoribus urbis suae desiderant oportere praestari, qui proemptoris functus officio, exceptus negotiationis oneribus debeat implere quod suscipit. hoc enim nos et Ravennati ecclesiae commemorant motos rationabili allegatione tribuisse, quod pietatis exemplum ad suum quoque commodum supplicant transferendum. [3] Et ideo illustris et praecelsa magnificentia tua, salva in aliis negotiatoribus commoditate publica, quae ab universo corpore consuevit inferri, unum eis, quem sibi visi fuerint eligere, deputabit, qui ita commercium negotiationis exercent, quatenus nec monopolii nec siliquatici nec aurariae aliquid pensionis impendat vel quodlibet gravamen ex permissa nundinatione sustineat. cur enim illud tardemus annuere, unde nulla possumus damna sentire?

XXXI. DROMONARIIS THEODERICUS REX.

[1] Publicis debent utilitatibus insudare qui nomen dedere militiae. quid enim agat homo, si professo desit obsequio, ut nec commoda privata reperiat nec gloriam strenuitatis adquirat? et ideo comiti sacrarum largitionum nostra praecepit auctoritas, ut in Hostiliensi loco constitui debeatis, quatenus fiscali humanitate recreati excursus cum veredariis per alveum Padi solito more faciatis, ut diviso labore equis publicis debeat subveniri, quando cursus vester non atteritur, qui per vias liquidas expeditur. non enim vobis nimio labore claudicare contingit, qui manibus ambulatis. vehiculum vestrum non sentit iniuriam nec defectum patitur, quod unda potius currente portatur.

XXXII. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Grate nobis est, patres conscripti, circa utilitates publicas impensa devotio, quia, dum civium laudabiles animos comprobamus, locum iustis beneficiis repperimus. quid est enim tam senatorium quam si utilitatibus publicis impendat affectum, ut possit patriae prodesse, cui natus est? [2] Vir itaque magnificus atque patricius Decius, glorioso circa rem publicam amore devinctus, ultro postulavit voto mirabili, quod vix potuisset sub consilio nostrae potestatis imponi. paludem Decemnovii in hostis modum vicina vastantem fovearum ore patefacto promisit absorbere, illam famosam saeculi vastitatem, quam sub diuturnitate licentiae quoddam mare paludestre consedit

cultisque locis inimicum superfundens unda diluvium terrenam gratiam silvestri pariter horrore confudit. nihil utile nutriens sub liquore spoliatum est solum fructibus, postquam obnoxium coepit esse paludibus. [3] Et ideo miramur priscae confidentiae virum, ut quod diu virtus publica refugit, manus privata susceperit. hunc ergo audacem laborem adgressurum se laudabili perfectione pollicitus est, ut, pereunte damnoso gurgite, quae fuerant amissa ulterius non perirent. unde nostrae super hac parte serenitatis postulat iussiones, ut auctoritate publica subeat opus eximium, quod erit cunctis viantibus profuturum. [4] Sed nos, patres conscripti, quibus cordi est bonum desiderium iuvare auxiliariis constitutis, praesentibus decretis annuimus, ut ad loca ipsa Decemnovii duos ex vestro corpore dirigatis, quibus arbitrantibus, quantum spatii restagnatis incursibus paludestris illuvies occupavit, fixis terminus adnotetur, ut, cum ad perfectionem promissa pervenerint, liberatori suo reddita terra proficiat nec quisquam inde aliquid praesumat attingere, quod tam diu invadentibus aquis non potuit vindicare.

XXXIII. DECIO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Iustitiae ratio est, ut laudabile desiderium sequatur prosperitas iussionum et quod bona voluntate suscipitur, regalibus quoque hortationibus impleatur. vobis itaque desideria iusta poscentibus praesenti auctoritate concedimus, ut stagnis Decemnovii paludibusque siccatis sine fisco possideas in solum rura revocata nec ullam metuas liberatis rebus exhibere culturam, quas sub testimonio generalitatis absolvimus. [2] Hinc etiam ad amplissimum senatum praecepta transmisimus, ut definito nunc spatio ad tuum pulchre transeat dominium, quod est a foedis gurgitibus vindicatum. aequum est enim, ut unicuique proficiat labor suus et sicut expendendo cognoscit incommoda, ita rebus perfectis consequatur augmenta. illud etiam, qui studio rei publicae semper invigilamus, aspeximus, ut, si quis hunc laborem iuncta tecum societate subire delegerit, habita operis aestimatione habeat iuris proprii spatia pro parte quam suscipit, ut nec solus immensis oneribus praegraveris et animosius peragatur, quod sub collegii adiuvatione suscipitur. ita fiet ut et, quae rebus maximis est amica, molesta careatur invidia. [3] Quapropter gloriosis desideriis navanter insiste, ne opinioni tuae grave sit in assumptis conatibus marcuisse. intuere quippe omnium ora atque oculos in te esse conversos: respice serenitatis nostrae suspensa iudicia ad effectum operis instituti. quanta vales animositate festina, ut dignus tanta re emersisse iudicaris, qui iam nunc omnium admiratione laudaris. XXXIII.

ARTEMIDORO PRAEFECTO URBIS THEODERICUS REX.

[1] Gaudemus in te floruisse nostra iudicia: laetamur dignum praesulem Romanis arcibus extitisse, qui generosis animis amicis fraudibus non passus es velare secretum, ne vos aut delicta complices facerent aut securitas ad maiora potius incitaret. atquo ideo universa pecunia, quae fuerat fabricis deputata Romanis et nunc magnitudinis tuae discussione constitit abiuratam, cum nec reddita suo tempore nec docetur expensa, resumatur sine aliqua dilatione vobisque ordinantibus iterum Romanis moenibus applicetur. nefas est enim, ut in alios usus transeant quae sibi subtracta non inmerito Roma suspirat. [2] Deberemus itaque celatores deputatae pecuniae inmodica poena percellere, qui in tali causa nostram munificentiam fraudaverunt. sed affuit moderatrix, semper quae nobis est iuncta, clementia, ne indecore facta plecteremus graviter incitante iustitia. sufficiat nobis cupiditatem non implesse quod voluit. nec maior potest provenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, quae suppressa turpiter iudicaverat possidere.

XXXV. TANCILAE V. S. THEODERICUS REX.

[1] Acerbum nimis est nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum urbium cottidie desideramus augere. quocirca praesentibus te iussionibus ammonemus, ut de Comensi civitate aeneam statuam quae perisse suggeritur, omni animositate perquiras: spondens etiam centum aureos, si quis haec sacrilega prodere furta maluerit, quatenus promissio nostrae serenitatis trepidos ad spem confessionis invitet, quod etiam ad te destinata edicta proloquuntur. sed cum haec tamen iussa promulgaveris, si adhuc facinus secreta velaverint, post diem venerabilem locorum artifices facias congregari: a quibus sub terrore perquire quo ministro fuerit perpetratum. ab imperitis enim harum rerum statuae facilis eversio non fuisset, nisi eam temptasset movere loco magistra praesumptio.

XXXVI. EDICTUM. THEODERICUS REX.

[1] Quamvis ad prodicionem sceleris relaxata nimis poena sufficiat nec parum sit munus audaciae supplicii declinasse terrorem, addimus tamen praemium, quod habere innocentia solet: non quia commissa placuerint, sed delectat nos munificos esse in amore vindictae. [2] Quapropter praesentis edicti unusquisque auctoritate cognoscat centum se aureos largitate nostra promereri, si prodat qui statuam de Comensi civitate rapuerunt, et de suo facto, quod maxime nocens requirit, indulgentiam se noverit habiturum. damus in aeneo compendio aureum munus: et metalla quam invenire possumus pretiosiora largimur: illud potius hac liberalitate redimentes, ne transeat in usum, quod constat esse prohibitum. [3] Quis ergo tanta stultitiae caecitate damnetur, ut dubitet erumpere, quando et securitatem repperit et praemium confessionis adquirat? si quis autem dissimulandum forte crediderit eumque aliquo veritatis indicio serenitas nostra detexerit, ultimo se noverit discrimine rapiendum. indignum est enim ut qui respuunt indulgentiam nostram, detectis postea suffragetur humanitas.

XXXVII. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Provectum regni nostri benignitas debet aemulari, ut tantum humanitas relaxet dona, quantum res publica suscepit augmenta. non enim aliter laudatum modum possumus custodire, nisi ad considerationem rerum nostrum debeamus excitare propositum. inter tot enim cottidie deo propitiante successus tenacitatis esset vitium angusta largitate contentum. atque ideo illustris magnificentia tua praesenti auctoritate cognoscat Spoletinis civibus ad exhibitionem thermarum supra consuetudinem aliam millenam esse deputandam. cupimus enim libenter impendere quae ad salubritatem novimus civium pertinere, quia laudes sunt nostrorum temporum celebrata gaudia populorum.

XXXVIII. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Opes nostras cupimus thesauro pietatis augeri, execrantes commoda, quae nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquisita. molesta est illatio nostrae clementiae quae defletur, quia quicquid sub laetitia penditur, accipientis laudibus applicatur. [2] Urbis itaque Sipontinae negotiatores hostium se asserunt depopulatione vastatos: et quia egentium levamina nostras potius divitias aestimamus, illustris magnificentia vestra per hoc iuge biennium nuncupatos nulla faciat coemptione vexari. [3] Sed quoniam lapsos relevasse nihil proficit, si onus aliud solutionis accedit, qui memoratis negotiatoribus noscuntur mutuasse pecuniam, celsitudo tua faciat ammoneri, ne in hoc biennii spatio quicquam de credita summa existiment postulandum, quatenus sub induciis supradictis et datam possint reparare pecuniam et aliquatenus debitorum valeat respirare substantia. quid enim proficit creditorem se urgere, quando in cassum nititur nudatos exigere? quibus magis prospicimus, si ad mutuata sustinendo pervenire faciamus.

XXXVIII. ALOIOSO ARCHITECTO THEODERICUS REX.

[1] Si audita veterum miracula ad laudem clementiae nostrae volumus continere, quoniam augmenta regalis gloriae sunt, cum sub nobis nulla decrescunt, quo studio convenit reparari quod etiam nostris oculis frequenter constat offerri? delectat enim salutiferi Aponi meminisse potentiam, ut intellegas, quo desiderio cupimus reficere quod de memoria nostra nescit exire. [2] Caerulum fontem vidimus in formam doli concavis hiatibus aestuantem et fornaces anhelantium aquarum circumducto tereti labio naturae probabili dispositione coronatas: quae licet more calidae nebulosos vapores exhalent, hanc tamen iucundam perspicuitatem aspectibus humanis aperiunt, ut quivis hominum illam gratiam desideret contingere, etiam cum non ignoret ardere. ore plenissimo in sphaerae similitudine supra terminos suos aquarum dorsa turgescunt, unde latex tanta quiete defluit, tanta quasi stabilitate decurrit, ut eum non putes crescere, nisi quia inde aliquid rauco murmure sentis exire. [3] Veniunt aquae per argentes meatus tali fervore succensae, ut post recurva spatia, quae arte facta sunt longiora, calores sint maximos redditurae. o magistri mirandum semper ingenium, ut naturae furentis ardorem ita ad utilitatem humani corporis temperaret, ut quod in origine dare poterat mortem, doctissime moderatum et delectationem tribueret et salutem! iuvat videre secretum, latices vapores igneos exhalantes, amicum undis indesinenter ardorem, et calorem venire decursu rivi, unde usualiter solebat extingui. merito dicunt philosophi elementa sibi mutuis complexionibus illigari et mirabili coniungi foederatione, quae inter se contraria intelleguntur varietate pugnare. [4] Ecce madentem substantiam vapores producere constat ignitos, quae mox ad thermarum aedificia decora pervenerit, illisa cautibus unda descendens et aera sua qualitate succendit et tactu fit habilis, cum recepta fuerit in lavacris: unde non tantum deliciosa voluptas acquiritur, quantum blanda medicina confertur. scilicet sine tormento cura, sine horrore remedia, sanitas impunita, balnea contra diversos dolores corporis attributa. quae ideo Aponum Graeca lingua beneficialis nominavit antiquitas, ut causam tanti remedii aeger cognosceret, cum de tali nomine dubium nil haberet. [5] Sed inter alia loci ipsius bona illud quoque stupendum esse didicimus, quod una fluentorum natura diversis ministeriis videatur accommoda. nam protinus saxo suscipiente collisa inhalat primae cellulae sudatoriam qualitatem: deinde in solium mitigata descendens minaci ardore deposito suavi temperatione mollescit: mox in vicinum producta cum aliqua dilatione torpuerit, multo blandius intepescit: postremo ipso quoque tepore derelicto in piscinam Neronianam frigida tantum efficitur, quantum prius ferbuisse sentitur. [6] Non inmerito auctoris sui participans nomen collega est cum viriditate gemmarum, ut ipsa quoque vitrei elementi colore perspicua quasdam trementes undas quieta commoveat. sed ut ipsum quoque lavacrum mundius redderetur, stupenda quadam continentiae disciplina in undam, qua viri recreantur, si mulier descendat, incenditur, propterea quia et ipsis altera exhibitio decora collata est: scilicet ne ardentium aquarum fecundissimum locum non

crederent habuisse, unde plurima largiretur, si uterque sexus uno munere communiter uteretur. [7] Haec perennitas aquarum intellegendi praestat indicium per igneas terrae venas occultis meatibus influentem imitus in auras erumpere excocti fontis inriguam puritatem. nam si naturae fuisset illud incendium, sine interitu substantiae non esset amissum: sed aquae materia sensibilis, sicut peregrinum contraxit ignem, sic iterum nativum facile recepit algorem. [8] Praestat et aliud adiutorii genus vis illa medicabilis. nam iuxta caput fontis scintillosi quendam sibi meatum provida natura formavit. hinc desuper sella composita, quae humanis necessitatibus in apsidis speciem perforatur, aegros suscipit interno umore diffuentes: ubi dum fessi nimio languore consederint, vaporis illius delectatione recreati et lassa viscera reficiunt et umores noxia infusione largatos vitali ariditate constringunt: et quasi aliquo desiderabili cibo refecti valentiores queant protinus inveniri, sic medicabili substantiae venit a sulfure quod calet, a salsedine quod desiccat. talia posteris non tradere hoc est graviter in longa aetate peccare. [9] Quapropter antiqua illic aedificiorum soliditas innovetur, ut sive in cuniculis sive in thermis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente reconstrui. virgulta quoque noxia importunitate nascentia evulsis cespitibus auferantur, ne radicum quidam capilli paulatim turgentes fabricarum visceribus inserantur et more vipereo prolem sibi fecunditate contraria nutriant, unde se compago casura disrumpat. [10] Palatium quoque longa senectute quassatum assidua reparatione corroborata. spatium, quod inter aedem publicam et caput igniti fontis interiacet, silvestri asperitate depurga. rideat florenti gramine facies decora campestris: quin etiam ardentis aquae fertilitate laetatur miroque modo dum proxime salem generet sterilem, nutriat pariter et viroses. [11] Sed non his tantum beneficiis Antenorea terra fecunda est: infert et alia, quae multo grandius obstupescas. corda illa, ut ita dixerim, montium in vicem secretarii negotia contentiosa discingunt. nam si quis forte pecus furatum pilis nativis solito more spoliare praesumpserit, undis ardentibus frequenter inmersum necesse est ut ante decoquat quam emundare praevaleat. o vere secretarium iure reverendum, quando in his aquis non solum sensum, sed etiam verum constat esse iudicium et quod humana nequit altercatione dissolvi, fontium datum est aequitate definiri. loquitur illic tacita natura, dum iudicat, et sententiam quodam modo dicit, quae perfidiam negantis excludit. [12] Sed quis ista conservare neglegat, quamvis plurima tenacitate sordescat? siquidem ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum. et ideo pecunia, quae tibi data est, si opus non potuerit implere susceptum, quantum adhuc expendendum esse credideris, missis nobis brevibus indicabis, quia non gravamur expendere, ut tanta videamur ruris moenia custodire.

XL. BOETHIO PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Cum rex Francorum convivii nostri fama pellectus a nobis citharoedum magnis precibus expetisset, sola ratione complendum esse promisimus, quod te eruditionis musicae peritum esse noveramus. adiacet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam potuistis attingere. [2] Quid enim illa praestantius, quae caeli machinam sonora dulcedine modulatur et naturae convenientiam ubique dispersam virtutis suae gratia comprehendit? quicquid enim in conceptum alicuius modificationis existit, ab harmoniae continentia non recedit. per hanc competenter cogitamus, pulchre loquimur, convenienter movemur: quae quotiens ad aures nostras disciplinae suae lege pervenerit, imperat cantum, mutat animos artifex auditus, [3] et operosa delectatio haec cum de secreto naturae tamquam sensuum regina tropis suis ornata processerit, reliquae cogitationes exiliunt omniaque facit eici, ut ipsam solummodo delectet audiri. tristitiam noxiam iucundat, tumidos furores attenuat, cruentam saevitiam efficit blandam, excitat ignaviam soporantem languore, vigilantibus reddit saluberrimam quietem, vitiatam turpi amore ad honestum studium revocat castitatem, sanat mentis taedium bonis cogitationibus semper adversum, perniciose

odia convertit ad auxiliatricem gratiam et quod beatum genus curationis est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones. [4] Incorporream animam corporaliter mulcet et solo auditu ad quod vult deducit, quam tenere non praevallet verbo: tacitus manibus clamat, sine ore loquitur et per insensibilium obsequium praevallet sensuum exercere dominatum. hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui singuli provinciarum ubi reperti sunt nominibus vocitantur. miseratio quippe divina localiter sparsit gratiam, dum omnia sua valde fecit esse laudanda. Dorius prudentiae largitor et castitatis effector est. Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflamat. Aeolius animi tempestates tranquillat somnumque iam placatis attribuit. Iastius intellectum obtusis acuit et terreno desiderio gravatis caelestium appetentiam bonorum operator indulget. Lydius contra nimias curas animae taediaque repertus remissione reparat et oblectatione corroborat. [5] Hoc ad saltationes corruptibile saeculum flectens honestum remedium turpe fecit esse commentum. hic vero numerus quinarium trina divisione consistit. omnis enim tonus habet summum et imum: haec autem dicuntur ad medium. et quoniam sine se esse non possunt quae alterna sibi vicissitudine referuntur, utiliter inventum est artificialem musicam, id est auctorum operationibus diversis organis exquisitam, modis quindecim contineri. [6] His rebus aliquid maius adiciens humana sollertia terris quandam harmoniam doctissima inquisitione collegit, quae diapason nominatur, ex omnibus scilicet congregata, ut virtutes, quas universum melos habere potuisset, haec adunatio mirabilis contineret. hinc Orpheus mutis animalibus efficaciter imperavit vagosque greges contemptis pascuis ad audiendi epulas potius invitavit. illo cantante amaverunt siccas Tritones terras: Galatea lusit in solidis: deseruerunt ursi amabiles silvas: leones domestica tandem canneta reliquerunt: iuxta praedonem suum praeda gaudebat. in unum conventum contraria vota collecta sunt et fide dicente lyra omnia sibi adversa crediderunt. [7] Amphion quoque Dircaeus canendo chordis Thebanos muros dicitur condidisse, ut, cum homines labore marcidos ad studium perfectionis erigeret, saxa ipsa crederentur relictis rupibus advenisse. Musaeum etiam, et artis Orphei filium et naturae, Maronis praepotens lingua concelebrat, dicens apud inferos in summa beatitudine constitutum, quod per Elysios campos felices animas septem chordarum pulsibus amoenabat, significans summo praemio perfrui, cui disciplinae huius contigerit suavitatibus epulari. [8] Sed haec omnia humano studio per manualementem musicam videntur effecta. naturalis autem rhythmus animatae voci cognoscitur attributus: qui tunc melos pulchre custodit, si apte taceat, congruenter loquatur et per accentus viam musicis pedibus composita voce gradiatur. inventa est quoque ad permovendos animos oratorum fortis ac suavis oratio, ut criminosis irascantur iudices, misereantur errantibus: et quicquid potest eloquens efficere, ad huius disciplinae non est dubium gloriam pertinere. [9] Poetis etiam, Terentiano testante, duo primum metra principalia sunt tributa, id est heroicum et iambicum, unum quod erigeret, alterum quod placaret. ex quibus ad oblectandos animos audientium diversa progenita sunt et ut in organis toni, ita in humana voce varias animi affectiones gravida metra pepererunt. [10] Sirenas in miraculum cantasse curiosa prodit antiquitas et quamvis navigantes fluctus abduceret, carbasa ventus inflaret, eligebant suaviter decepti scopulos incurrere, ne tantam paterentur dulcedinem praeterire. quibus solus Ithacus evasit, qui nautis sollicitatorem protinus obstruxit auditum. contra noxiam dulcedinem cogitavit vir prudentissimus felicissimam surditatem et quam vincere intellegendo non poterant, melius non advertendo superabant. se vero soliditati arboris constrictis nexibus illigavit, ut et famosos cantus liberis auribus probare potuisset et pericula dulcisonae vocis unda rapiente vinctus evaderet. [11] Verum ut et nos talia exemplo sapientis Ithaci transeamus, loquamur de illo lapso caelo psalterio, quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum pro animae sospitate composuit, ut his hymnis et mentis vulnera sanentur et divinitatis singularis gratia conquiratur. en quod saeculum miretur et credat: pepulit Davitica lyra diabolum: sonus spiritibus imperavit: et canente cithara rex in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter possidebat. [12] Nam licet huius delectationis organa multa fuerint exquisita, nihil tamen efficacius inventum est ad permovendos animos quam concavae citharae blanda resultatio. hinc etiam appellatam aestimamus chordam, quod facile corda moveat: ubi tanta vocum collecta est sub diversitate

concordia, ut vicina chorda pulsata alteram faciat sponte contremiscere, quam nullum contigit attigisse. tanta enim vis est convenientiae, ut rem insensualem sponte se movere faciat, quia eius sociam constat agitatam. [13] Hinc diversae veniunt sine lingua voces: hinc variis sonis efficitur quidam suavissimus chorus, illa acuta nimia tensione, ista gravis aliqua laxitate, haec media tergo blandissime temperato, ut homines se ad tantam perducere non praevalent unitatem, in quantam ad socialem convenientiam ratione carentia pervenerunt. ibi enim quicquid excellenter, quicquid ponderatim, quicquid rauce, quicquid purissime aliasque distantias sonat, quasi in unum ornatum constat esse collectum, et ut diadema oculis varia luce gemmarum, sic cithara diversitate soni blanditur auditui. [14] Musarum tela loquax, stamina verbosa, fila canentia, in quibus arguto plectro tegitur quod dulciter audiatur. hanc igitur ad imitationem variae testudinis Mercurius dicitur invenisse, quam tanta utilissima procurantem astronomi inter stellas requirendam esse putaverunt, persuadentes caelestem esse musicam, quando lyrae formam comprehendere potuerunt inter sidera collocatam. [15] Harmonia vero caeli humano sermone idonee non potest explicari, quam ratio tantum animo dedit, sed auribus natura non prodidit. dicunt enim debere credi, ut beatitudo caelestis illis oblectationibus perfruatur, quae nec fine deficit nec aliqua intermissione marcescit. in ipso quippe intellectu habitare referunt superna, ipsis deliciis caelestia perfrui et talibus contemplationibus inhaerentia beatis iugiter delectationibus contineri. [16] Bene quidem arbitrati, si causam caelestis beatitudinis non in sonis, sed in creatore posuissent, ubi veraciter sine fine gaudium est, sine aliquo taedio manens semper aeternitas, et inspectio sola divinitatis efficit, ut beatius esse nil possit. haec veraciter perennitatem praestat, haec iucunditates accumulatur: et sicut praeter ipsam creatura non extat, ita sine ipsa incommutabilem laetitiam habere non praevalent. [17] Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio, quia semper gratum est de doctrina colloqui cum peritis, citharoedum, quem a nobis diximus postulatum, sapientia vestra eligat praesenti tempore meliorem, facturus aliquid Orphei, cum dulci sono gentium fera corda domuerit. et quanta nobis gratiae fuerint actae, tanta vobis et nostrae aequabili compensatione referuntur, qui et imperio nostro paretis et quod vos clarificare possit, efficitis.

XLI. LUDUIN REGI FRANCORUM THEODERICUS REX.

[1] Gloriosa quidem vestrae virtutis affinitate gratulamur, quod gentem Francorum prisca aetate residem feliciter in nova proelia concitastis et Alamannicos populos caesis fortioribus inclinatos victricis dextera subdidistis. sed quoniam semper in auctoribus perfidiae reseccabilis videtur excessus nec primariorum plectibilis culpa omnium debet esse vindicta, motus vestros in fessas reliquias temperate, quia iure gratiae merentur evadere, quos ad parentum vestrorum defensionem respicitis confugisse. estote illis remissi, qui nostris finibus celantur exterriti. [2] Memorabilis triumphus est Alamannum acerrimum sic expavisse, ut tibi eum cogas de vitae munere supplicare. sufficiat illum regem cum gentis cecidisse superbia: sufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim servitio subiugatam. nam si cum reliquis conflagis, adhuc cunctos superasse non crederis. accipe in talibus causis frequenter expertum: illa mihi feliciter bella provenerunt, quae moderato fine peracta sunt. is enim vincit assidue qui novit omnia temperare, dum iucunda prosperitas illis potius blanditur, qui austeritate nimia non rigescunt. cede itaque suaviter genio nostro, quod sibi gentilitas communi remittere consuevit exemplo. sic enim fit, ut et meis petitionibus satisfacisse videamini nec sitis solliciti ex illa parte, quam ad nos cognoscitis pertinere. [3] Quocirca salutantes honore et affectione, qua dignum est, illum et illum legatos nostros ad excellentiam vestram consueta caritate direximus, per quos et sospitatis vestrae indicium et speratae petitionis consequamur effectum. quaedam vero, quae ad nos pro vestris utilitatibus pervenerunt, per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus, ut cautiores effecti optata possitis victoria constanter expleri. vestra

siquidem salus nostra gloria est et totiens regnum Italiae proficere iudicamus, quotiens de vobis laeta cognoscimus. [4] Citharoedum etiam arte sua doctum pariter destinavimus expetitur, qui ore manibusque consona voce cantando gloriam vestrae potestatis oblectet: quem ideo fore credimus gratum, quia vos eum iudicatis magnopere dirigendum.

Liber III

I. ALARICO REGI VVISIGOTHARUM THEODERICUS REX.

[1] Quamvis fortitudini vestrae confidentiam tribuat parentum vestrorum innumerabilis multitudo, quamvis Attilam potentem reminiscamini VVisigotharum viribus inclinatum, tamen quia populorum ferocium corda longa pace mollescunt, cavete subito in aleam mittere quos constat tantis temporibus exercitia non habere. [2] Terribilis est hominibus conflictus, si non sit assiduus et nisi usu praesumatur, concertandi subito fiducia non habetur. absit ut vobis aliquid indignatio caeca subripiat. moderatio provida est, quae gentes servat: furor autem instantia plerumque praecipitat et tunc utile solum est ad arma concurrere, cum locum apud adversarium iustitia non potest invenire. [3] Quapropter sustinete, donec ad Francorum regem legatos nostros dirigere debeamus, ut litem vestram amicorum debeant amputare iudicia. inter duos enim nobis affinitate coniunctos non optamus aliquid tale fieri, unde unum minorem contingat forsitan inveniri. non vos parentum fusus sanguis inflammat, non graviter urit occupata provincia: adhuc de verbis parva contentio est: facillime transigitis, si non per arma vestros animos irritetis. obiciamus quamvis cognato cum nostris coniuratis eximias gentes iustitiamque, quae reges efficit fortiores: cito convertit animos, qui contra se tales sentit armatos. [4] Et ideo salutationis honorificentiam praelocuti legatos nostros illum atque illum ad vos credidimus esse dirigendos, qui vobis et mandata nostra sufficienter insinuent et usque ad fratrem nostrum Gundibadum vel alios reges cum vestra voluntate deproperent, ne videamini eorum inmissione laborare, qui maligne gaudent alieno certamine. avertant enim divina, ut supra vos iniquitas illa praevaleat. commune malum vestrum iudicamus inimicum. nam ille me iure sustinebit adversum, qui vobis nititur esse contrarius.

II. GUNDIBADO REGI BURGUNDIONUM THEODERICUS REX.

[1] Grave malum est inter caras regiasque personas voluntates sibimet videre contrarias et dissimulando spectare, ut de uno aliquid dolendum possit emergere. non sine invidia nostra geritur, si nobis patientibus affinium clade dimicetur. habetis omnes per me pignora magnae gratiae: non est unus ab alio segregatus: si quid in vobis delinquitis, meo graviter dolore peccatis. [2] Nostrum est regios iuvenes obiecta ratione moderari, quia illi, si nobis vere sentiunt displicere quod male cupiunt, audaciam suae voluntatis retinere non possunt. verentur senes, quamvis sint florida aetate ferventes. sciant nos adversarios esse contrarietatis suis et illud velle persequi, ne ab utrisque possit excedi. decet enim nos aspera verba dicere, ne affines nostri ad extremum debeant pervenire. [3] Et ideo illum et illum legatos ad fraternitatem tuam credidimus destinandos, ut, si filio nostro Alarico visum fuerit, ad regem Francorum cum coniuratis nobis gentibus dirigere debeamus, quatenus causa, quae inter eos vertitur, amicis mediis rationabiliter abscidatur. convenit enim tales tantosque reges non inter se lamentabiles rixas quaerere, ut de suis et nos possint casibus sauciare. [4] Quapropter fraternitas vestra adhibito mecum studio eorum nitatur reparare concordiam: quia nemo potest credere sine nostro voto illos ad haec proelia pervenisse, nisi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, nostra potius esse certamina. aliqua vero a praesentium gerulis litterarum sermone vobis commisimus intimanda, ut sic prudentia vestra cuncta componat, quemadmodum consuevit deo iuvante perficere, unde solet diligentissime cogitare.

III. EPISTULA UNIFORMIS TALIS AD ERULORUM REGEM: AD GUARNORUM REGEM: AD THORINGORUM REGEM THEODERICUS REX.

[1] Superbiam divinitati semper exosam persequi debet generalitatis assensus. nam qui vult opinabilem gentem voluntaria iniquitate subvertere, non disponit ceteris iusta servare. pessima consuetudo est despiciere veritatem. credit sibi omnia cedere, si elatum contigerit in abominabili certamine superare. [2] Et ideo vos, quos conscia virtus erigit et consideratio detestabilis praesumptionis accendit, legatos vestros una cum meis et fratris nostri Gundibadi regis ad Francorum regem Luduin destinate, ut aut se de VVisigotharum conflictu considerata aequitate suspendat et leges gentium quaerat aut omnium patiatur incursum, qui tantorum arbitrium iudicat esse temnendum. quid quaerit ultra, cui offertur absoluta iustitia? dicam plane quod sentio: qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare. [3] Sed melius inter initia perniciose reprimatur assumptio, ut sine labore perficiatur omnium, quod certamen esse poterat singulorum. recolite namque Eurici senioris affectum, quantis vos iuvit saepe muneribus, quotiens a vobis proximarum gentium imminet bella suspendit. reddite filio eius gratiam, quam tamen agnoscitis vestris utilitatibus attributam. nam si tanto regno aliquid praevaluerit, vos aggredi sine dubitatione praesumit. [4] Quapropter excellentiam vestram epistulari sermone salutantes per legatos nostros illum et illum praesentium portitores verbo vobis aliqua dicenda commisimus, ut vos, qui nostrum sequimini deo iuvante dispositum, unus complectatur assensus et foris hoc agatis, ne in vestris provinciis dimicare possitis.

III. LUDUIN REGI FRANCORUM THEODERICUS REX.

[1] Ideo inter reges affinitatis iura divina coalescere voluerunt, ut per eorum placabilem animum proveniat quies optata populorum. hoc enim sacrum est, quod nulla permittitur commotione violari. nam quibus obsidibus habeatur fides, si non credatur affectibus? sociantur proximitate domini, ut nationes divisae simili debeant voluntate gloriari et quasi per alveos quosdam concordiae adunata se possint gentium vota coniungere? [2] Quae cum ita sint, miramur animos vestros sic causis mediocribus excitatos, ut cum filio nostro rege Alarico durissimum velitis subire conflictum, ut multi, qui vos metuunt, de vestra concertatione laentur. ambo estis summarum gentium reges, ambo aetate florentes. non leviter regna vestra quassatis, si data partibus libertate confligitis. virtus vestra patriae non fiat inopinata calamitas, quia grandis invidia est regum in causis levibus gravis ruina populorum. [3] Dicam libere, dicam affectuose quod sentio: impatiens sensus est ad primam legationem arma protinus commovere. a parentibus quod quaeritur, electis iudicibus expetatur. nam inter tales viros et illis gratum est dare, quos medios volueritis efficere. quid de nobis vos ipsi aestimare poteritis, si nos intentiones vestras reliquisse cognoscitis? absit ille conflictus, ubi unus ex vobis dolere poterit inclinatus. abicite ferrum, qui in meum pugnare vultis opprobrium. [4] Iure patris vobis interminor et amantis. ille nos et amicos nostros patietur adversos, qui talia monita, quod non opinamur, crediderit esse temnenda. quapropter ad excellentiam vestram illum et illum legatos nostros magnopere credimus dirigendos, per quos etiam ad fratrem vestrum, filium nostrum regem Alaricum scripta nostra direximus, ut nullatenus inter vos scandala seminet aliena malignitas: sed in pace perseverantes, quae sunt mediis amicis placabiliter finire debeatis. [5] Per eos etiam et verbo vobis aliqua dicenda mandamus, ut gentes, quae sub parentibus vestris longa pace floruerunt, subita non debeant concussione vastari. illi enim credere debetis, quem vestris

utilitatibus arridere cognoscitis, quoniam qui vult alterum in praecipites casus mittere, eum certum est fideliter non monere.

V. INPORTUNO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Si te aut nobilitas sola decoraret aut meritorum tantum laude polleres, conferendas forsitan dignitates dilatione probabili libraremus, ne magna vilescerent, cum simul omnia funderentur. nunc autem cum te universa facto agmine comitentur nec desit uni quod praedicatur in plurimis, convenit iustitiae nostrae, ut, cum tu copiosa bona protuleris, uberrime te repleat munificentia principalis. [2] Non enim crescendi vobis hic ordo qui multis est: paulatim provehi mediocris probatur esse virtutis, dum morosius agnoscitur quod sub lenitate praeparatur. saltu quodam se tendit vestra prosperitas solaque a vobis perfectio quaeritur, cum vobiscum multa nascantur. elaboratae sunt enim longa aetate vestri generis dignitates, quae notissimo quodam habitaculo lares in vestra posuere familia. [3] Nam, ut prisca saecula transeamus, quae affatim viros visa sunt proferre praecipuos, gemino radias patris ac patruum decore conspicuus: qui non solum ornamentum familiae suae, sed ipsi decus senatui praestitere: modernis saeculis moribus ornabantur antiquis: bonitate praediti, constantia gloriosi, in amicitiam prони, ad odia sumenda difficiles. ita, quod maximum felicitatis genus est, cum multae probarentur esse potentiae, invidiam illos persequentium contigit non habere. [4] Pendebant quin immo circa eos anxia vota civitatis, crescens supra privatos publicus amor. eorum senatus animum, eorum sequebatur turba propositum: et necesse erat Romam velle quod cuncti videbantur optare, miroque prosperitatis eventu firmum circa eos custodiebat arbitrium voluntas vaga populorum, quod inter ceteras dignitates munus iudicamus esse praecipuum. nam si paucorum amor iuste iam gloria est, tantae civitatis affectus quod potest habere praeconium? proinde sicut omnia ingrata videntur obscura, sic generaliter dilecta praeclara sunt. [5] Tot igitur parentum laude decoratus tu etiam morum luce conspicuus sume post consulares fasces emeritos patriciatus insignia, tuarum munus plenarium dignitatum et cani honoris infulis adultam cinge caesariem, qui meritorum laude aetatis praeiudicia superasti. cur enim tardo evenirent praemia, cui tot generis suffragabantur exempla? eligitur quippe in te nascendi laus, vivendi gloria: et cum multa trahas ab antiquis, meruisti placere de propriis. [6] Ab ipso quippe vitae principio, quod inter adulantium greges rarum solet esse, nobilibus studuisti fidem virtutibus exhibere. atque ideo instituti tui firma vestigium, ut qui primaevus gloriam consecutus es, florentibus annis gloriosis honoribus augearis. inspicere denique, quanta tuorum praecipua laude decoreris. culpa est non te fecisse quod summum est. de maturitate quippe tua multo debent venire meliora, qui in aetate tenera te novimus fecisse praedicanda. confidimus enim nec tui generis institutum nec nostrum circa te errare posse iudicium.

VI. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Gratum quidem nobis est, patres conscripti, personae novas ad honorum celsa perducere. delectat peregrini germinis viros gremio Libertatis inserere, ut variis frondescat senatus aula virtutibus. ornat enim talis multitudo conventum et laetam reddit faciem publicam honorata frequentia. sed multo nobis probatur acceptius, quotiens dignitatibus reddimus qui de ipsa curiae claritate nascuntur, quia non sunt de vobis examina nostra sollicita, dum praeiudicata bona transfunditis qui merita cum luce praestatis. origo ipsa iam gloria est: laus nobilitati connascitur. idem vobis est dignitatis quod vitae principium. senatus enim honor amplissimus vobiscum

gignitur, ad quem vix maturis aetatibus pervenitur. [2] Haec licet de vobis omnibus veraciter iudicemus, ut ordinis genium complectatur gratia senatorum, maxime serenitatis nostrae luminibus Deciorum sanguis irradiat, qui tot annis continuis similis splendet claritate virtutis: et quamvis rara sit gloria, non agnoscitur in tam longo stemmate variata. saeculis suis producit nobilis vena primarios: nescit inde aliquid nasci mediocre: tot probati quot geniti, et, quod difficile provenit, electa frequentia. en pullulat ex uno germine quadrifarum decus, honor civium, gloria generis, augmentum senatus, qui quamvis fulgeant communione meritorum, invenies tamen quem possis laudare de propriis. [3] Respicite certe iuvenem per formae gratiam, mentis pulchritudine plus placentem. refert facie sanguinis decus, proditur animi natura per vultum et serenitate corporis nubila quoque mentis abstergit. verum haec naturae bona litterarum decoravit insignibus, ut cote magnarum artium detersus mentis penetralibus plus luceret. in libris veterum Decios cognovit antiquos nobilemque progeniem gloriosae mortis beneficio viventem. [4] Felicissimus profecto studiorum labor, cui priscorum carmen contigit discere per parentes et de avita laude primordia teneri pectoris erudire. libet referre quam magno tunc spectaculo totius scholae in eum convertebatur aspectus: quasi cum audiret parentem, illa mox intendebat heredem quaerens, at quae auctorem cognoverat dicere, per huius posset similitudines approbare. [5] Nam sicut indigna posteritas laudes antiqui generis abnegat, ita praeclara de patribus egregie dicta confirmat. creditum est de his omne quod legitur, dum praeconia veterum praesens docuit vena virtutum, in auditorii officina ingeniorum flamma recalente. his quidem formabatur exemplis, sed domesticis feliciter producebatur imperiis. [6] Subtracto enim solacio maritali onus regendi mater gloriosa suscepit, quam nec ampla patrimonii cura nec tot filiorum potuit turbare custodia. aluit nutrimentis, auxit patrimonii, ornavit honoribus et quot edidit familiae iuvenes, tot reddidit curiae consulares. haec igitur rimator morum noster sensus inspexit, qui etiam bonum domesticae virtutis inquit, ut inter privata laudatis publica debeat ornamenta largiri. [7] Atque ideo, patres conscripti, illustri et magnifico viro Importuno patriciatu culmen indulsimus, ut vester coetus, sicut pullulat sorte nascendi, ita et fascibus possit augeri. impendite parenti gratiam, adunate sententias: vestra est indoles, quam probamus. habetis certe quod vobis ingeniosa laude tribuatis, si amore necessitudinum publicum faciatis esse iudicium et quod pro naturae caritate dependitur, collatum nostris iussionibus aestimetur.

VII. IANUARIO VIRO VENERABILI EPISCOPO SALONITANO THEODERICUS REX.

[1] Omnes quidem iustitiam colere et observare praecipimus, sed eos maxime qui divinis honoribus eriguntur, ut supernae gratiae fiant proximi, dum a terrena fuerint cupiditate longinqui. Iohannes itaque flebili nos allegatione pulsavit sanctitatem vestram a se sexaginta orcas olei ad implenda luminaria suscepisse, quarum pretium sibi postulat oportere restitui. bonum quidem votum, si tamen non ibi aliquid misceatur adversum. [2] Nam licet ubique deceat iustitiam custodiri, in illis rebus maxime necessaria est, quae divinis obtutibus offeruntur, ne putemus ignorare deum, unde accipiat, si fraudatis oblationibus adquiescat. et ideo, si veram querimoniam cognoscitis supplicantis, consideratione iustitiae, quam sancta lege praedicatis, facite quae iure debentur sine tarditate restitui: quatenus nullus ingemiscat illata sibi per vos fuisse dispendia, quos decet potius praestare iuvamina. quapropter studete, ut, qui non soletis pro rebus magnis excedere, nunc non videamini, quod absit, in parvitate peccare.

VIII. VENANTIO V. S. CORRECTORI LUCANIAE ET BRUTTIORUM THEODERICUS REX.

[1] Iustitiae ratio persuadet ab unoquoque postulari quod ei constat iniungi et pecunias publicas instanter quaerere, ne debitorem neglectus debeat ingravare. nam si remissio in ammonitionibus veniat, cunctos necesse est contemptus involvat. et quodam modo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis ammonere, postea cogaris exigere. utilis ergo cura est praedicere, quando et occasio subtrahitur delictis et locus emundatur illicitis. [2] Quapropter illustris viri comitis sacrarum largitionum suggestionem comperimus pridem tibi secundum morem veterem exactionem binorum et ternorum fuisse delegatam. unde te praesentibus commonemus affatibus, ut secundum canonicariae fidei tempora debeas constituta complere, ne, quicquid dispendii assis publicus sustinuerit, de proprio exsolvere tu cogaris, a quo nec tantae iussioni est habita reverentia nec fides suae promissionis impleta.

VIII. POSSESSORIBUS DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS ESTUNIS CONSISTENTIBUS THEODERICUS REX.

[1] Propositi quidem nostri est nova construere, sed amplius vetusta servare, quia non minorem laudem de inventis quam de rebus possumus acquirere custoditis. proinde moderna sine priorum imminutione desideramus erigere: quicquid enim per alienum venit incommodum, nostrae iustitiae non probatur acceptum. [2] In municipio itaque vestro sine usu iacere comperimus columnas et lapides vetustatis invidia demolitos: et quia indecore iacentia servare nil proficit, ad ornatum debent surgere redivivum quam dolorem monstrare ex memoria praecedentium saeculorum. [3] Atque ideo praesenti auctoritate decernimus, ut, si vera fides est suggerentium nec aliquid publico nunc ornatui probatur accommodum, supra memoratas platonias vel columnas ad Ravennatem civitatem contradat modis omnibus devehendas: ut conlapsis metallis oblitterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima et quae situ fuerant obscura, antiqui nitoris possint recipere qualitatem.

X. FESTO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Decet prudentiam vestram in augendis fabricis regalibus obtemperare dispositis, quia nobilissimi civis est patriae suae augmenta cogitare, maxime cum sit studii nostri illa decernere, quibus cunctos notum est sine suis dispendiis oboedire. [2] Atque ideo magnitudini tuae praesenti ammonitione declaramus, ut marmora, quae de domo Pinciana constat esse deposita, ad Ravennatem urbem per catabolenses vestra ordinatione dirigantur. subvectum vero direximus de praesenti, ne aut mora nostris ordinationibus proveniret aut laborantes aliqua detrimenta sentirent.

XI. ARGOLICO V. I. PRAEFECTO URBIS THEODERICUS REX.

[1] Optamus cunctum diem plenum beneficiis nostris excurrere: optamus ubique praestita nostra radiare, quia in aevum vivit quod munificentia principalis indulserit. quid enim tam regium quam fecisse felicem et eo usque praestare, quo se erectus stupeat attigisse? beneficia siquidem sunt, quae regna sublimant et libertatis dominus iugiter potest crescere, si sibi subiectos studeat ampliare. hoc mansuetudinis nostrae glorioso proposito, quoniam generalitatem patrio fovemus affectu, per indictionem quartam praefecturae urbanae infulas tibi copiosa liberalitate largimur, ut paternis

honoribus successio clara laetetur et sub nobis possit proficere quicquid meruit ad nostra saecula pervenire. [2] Circuminspice itaque quam magnum sit primordiis tuis canam Romam potuisse committi, ut in illo amplissimo coetu iudicis videaris eminere suggestu, ubi est arduum vel ipsum obtinere collegium. stude ergo, ut a meritis tuis exigere possis quod nos praestitisse cognoscis. avara fuge, iusta sequere, modesta dilige, iracunda contemne. [3] Quid erit suavius quam in illa turba summorum nobile protulisse iudicium, ubi tot patriciorum corda provocantur ad gratiam, ubi bonum factum celebretur ore sapientum? nusquam maiore laude virtus agitur, quam si recte Roma tractetur. quas divitias aestimes aptiores quam in oculis senatus conscientiae pretiosam gerere puritatem et ante ipsum Libertatis gremium nullis vitiis esse captivum? [4] Viderimus, reliqui fasces qua gloria censeantur: urbanus praesul dignitas est honorum. non patitur claritas illa committere, quod possit nobilis turba nescire. locatus in medium cunctorum ad se trahit aspectum et totius vitae iudicium promulgat fama populorum. haec te et animo concipere et rebus evidentibus explicare credibile apud nos faciunt studia litterarum, ubi cognovisti omne quod deceat et ad usum vitae gloriosae animum, doctorum nimirum institutione, formasti. [5] Fugiat ergo doctrina delictum. indocilis est animi ad vitia trahi: aedificatus libris locum non relinquit iniuriis, ubi in teneris annis adquiretur, quod matura aetate servetur. ad tramitem recti hortentur te tuorum facta seniorum, ammoneat lectionis auctoritas, deinde iudicii nostri electio gloriosa, ut maiora sumere de nobis possis, cum te ea quae commisimus implere cognoveris.

XII. SENATUI ROMANO THEODERICUS REX.

[1] Amamus, patres conscripti, dignitates eximias de nostra benignitate nascentes. publici enim decoris mater est mens regentis et quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. facilius est quippe, si dicere fas est, errare naturam quam dissimilem sui princeps possit formare rem publicam. hinc est quod cupimus, ut perpetuis honoribus fulgeatis, quia quicquid de vobis fama loquitur, nostris institutionibus applicatur. nam cum omnia celsa mereamini, nostram invidiam tangit, si quid vobis fortasse defuerit. [2] Proinde, quod felicibus sancitur auspiciis, illustrem Argolicum praefecturae urbanae dignitate promovemus, ut et ille augeatur fascibus et vobis tanti iudicis minime subtrahatur ornatus. scitis enim saepe ex hac familia viros enituisse praecipuos. recordamini provecti avum praefecti dogmatis honore ditatum, cuius innoxiam facundiam fora mirata sunt. studuit vero, cum abundaret eloquio, sciens dicendi peritum debere esse puritate conspicuum. his meritis ad honorum celsa perductus, largitiones sacras protexit fida custodia, implens etiam doctrina quam susceperat magisterii dignitatem, ita in utroque laudatus, ut in singulis crederetur esse praecipuus. [3] Accedit etiam provecti nobilissimus pater, qui comitivae privatarum infulas nullius calumniae acerbitate profanavit, qui affectans famae commoda, pecuniae neglexit augmenta et, quod rarum virtutis exemplum est, his egit temporibus continentem, quibus crimen avaritia non habebat. principis enim propositum facit aut neglegere iudices aut amare virtutes. tot igitur originis documenta praemittens credamus bona de nobili: quia laudabilis vena servat originem et fideliter posteris tradit, quae in se gloriosa transmissione promeruit. favete ergo, patres conscripti, vestris dignitatibus consecrato, ut ad maiora virtutum desideria concitetis quos nos munerum provocamus exemplis.

XIII. SUNHIVADO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Laborum tuorum longa servitia et exploratae fidei multa documenta hoc nobis iudicium tradunt,

ut qui tuos animos moderatus es, nunc alienis moribus praeferaris et praestes provinciae disciplinam, qui privatus amasti continentiam. is enim potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare. Samnitarum itaque supplicatione permoti hoc remedio laborantibus credidimus subvenire, si spectabilitatem tuam iuberemus ad finienda iurgia proficisci. [2] Unde nunc enitere, ut tam bono iudicio laudabili respondeas instituto, aptumque te nostris praebe mandatis, qui hactenus propria sponte placuisti. intra provinciam itaque Samnii si quod negotium Romano cum Gothis est aut Gotho emerit aliquod cum Romanis, legum consideratione definies, nec permittimus discreto iure vivere quos uno voto volumus vindicare. censebis ergo in commune, quae sunt amica iustitiae, quia nescit personas respicere qui meram cogitat aequitatem.

XIII. AURIGENI VIRO VENERABILI EPISCOPO THEODERICUS REX.

[1] Quamvis iudicio vestro credamus omnia facinora displicere, maxime a vobis confidimus execrandum quod matrimonii genialis impugnat affectum. quibus enim animis a continentibus accipitur, quod etiam laicorum detestatione damnatur? Iulianus itaque nobis lacrimabili aditione conquestus est uxorem suam vel res a vestris hominibus iniusta usurpatione pervasas. unde si veram petitionem supplicantis agnoscitis nec se rationabiliter pulsatus absolvit, in auctorem facti sine aliqua tarditate resecate. malum enim cum perseverat, augetur, et remediale bonum est in peccatum accelerata correctio.

XV. THEODAHADO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Iniuvia quidem nostra est laesa iustitia, quia violationes earum rerum merito ad nos trahimus quas amamus. unde illud maxime inultum esse non patimur, quod in contemptum nostrae iussionis constat admissum. quae enim praesumptio plectenda non audeat, si sacrae iussionis reverenda contemnat? ideoque illum, quem dudum ad viri illustris Sonae iudicium decrevimus convenire isque se inveterata calliditate subtraxit, examini vestro committimus audiendum, ut finem detis iurgio plectibili machinatione dilatato. praestate itaque audientiae curam, ut iustitiae vobis crescat opinio, quando pro remedio causantium committuntur vobis ambigua iurgiorum.

XVI. GEMELLO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Firmum est iudicium cuius tenetur exemplum, nec locus ambiguitati relinquitur ubi experimenta probabilia suffragantur. exploravimus efficaciam tuam per diversos industriae gradus, sed uni parem meruisti gratiam, variis actionibus aequaliter approbatus. [2] Hinc est quod praesenti tempore in Gallias nobis deo auxiliante subiectas vicarium te praefectorum nostra mittit auctoritas. unde perpende qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos nostris laudibus specialiter credimus adquisitos. cara est principi gloria et necesse est de illis amplius esse sollicitum, unde sibi triumphorum venisse sentit augmentum. [3] Age igitur mandata, si cupis in te proficere nostra iudicia. turbulenta non ames: avara declina, ut talem te iudicem provincia fessa suscipiat, qualem Romanum principem transmisisse cognoscat. desiderat viros egregios coacta cladibus suis. effice ut victam fuisse delectet. nihil tale sentiat, quale patiebatur, cum Romam quaereret. abscedat omnis de calamitate tristitia: serenetur tandem nubilus vultus. nunc

illam gaudere convenit, cum ad sua vota pervenit.

XVII. UNIVERSIS PROVINCIALIBUS GALLIARUM THEODERICUS REX.

[1] Libenter parendum est Romanae consuetudini, cui estis post longa tempora restituti, quia ibi regressus est gratus, ubi provectum vestros constat habuisse maiores. atque ideo in antiquam libertatem deo praestante revocati vestimini moribus togatis, exuite barbariem, abicite mentium crudelitatem, quia sub aequitate nostri temporis non vos decet vivere moribus alienis. [2] Proinde de necessitatibus vestris innata nobis mansuetudine cogitantes, quod feliciter dictum sit, spectabilem virum Gemellum, vicarium praefectorum, fide nobis et industria comprobatum ad componendam provinciam credidimus dirigendum: sperantes in nullo eum posse delinquere, qui nobis peccantes graviter intellegit displicere. [3] Quapropter ordinationibus eius ex nostris iussionibus oboedite, quia eum credimus vobis profutura decernere. recipite paulatim iuridicos mores. non sit novitas molesta, quae proba est. quid enim potest esse felicius quam homines de solis legibus confidere et casus reliquos non timere? iura publica certissima sunt humanae vitae solacia, infirmorum auxilia, potentum frena. [4] Amate unde et securitas venit et conscientia proficit. gentilitas enim vivit ad libitum: ubi magis mortem reperit propriam, qui potest habere quod placeat. vos iam securi ostentate divitias: parentum bona longo situ recondita prodantur in lucem: quia tantum quis nobilior erit quantum et moribus probis et luculenta facultate reluxerit. [5] Ideo enim vobis vicarium praefecturae direximus, ut cum tanta dignitate et civilem videamur regulam destinasse. fruimini quod tantum audiebatis. intellegite homines non tam corporea vi quam ratione praeferri et illos merito crescere qui possunt aliis iusta praestare.

XVIII. GEMELLO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Merentur bona, qui nostram visi sunt elegisse clementiam, ut eos veraciter iudicasse per augmenta propria possimus ostendere. quod si talibus viris publica decet prospici largitate, quanto magis eos sua dignum est possidere, quod commune munus probatur esse iustitiae? [2] Spectabilis itaque Magnus, hostium conversatione damnata quod natus est reminiscens, ad Romanum repatriavit imperium: cuius absentia contigisse dicitur ut eius potuisset perire substantia. atque ideo praesenti iussione sancimus, quatenus tam in agris quam mancipiis urbanis aut rusticis, vel quicquid sibi competens quolibet modo nunc amissum potuerit comprobare, sine aliqua recuperet tarditate, retinens ex nostra auctoritate domini ius omne quod habuit: nec quaestionem eum de rebus sibi antiqua possessione competentibus volumus sustinere, cui propositi nostri est etiam nova praestare.

XVIII. COMMONITORIUM. DANIELI THEODERICUS REX.

[1] Decet ut palatio nostro servientibus iustis commodis consulamus, quia fructuosus esse debet publicus labor, ut, quamvis obsequia nobis gratuita iure debeantur, servitia tamen per moderata compendia provocemus. et ideo artis tuae peritia delectati, quam in excavandis atque ornandis marmoribus diligenter exerces, praesenti auctoritate concedimus, ut, te rationabiliter ordinante, dispensentur arcae quae in Ravennati urbe ad recondenda funera distrahuntur, quarum beneficio cadavera in supernis humata sunt, lugentium non parva consolatio, quando animae tantum de mundi

conversatione discedunt, corpora vero dulces quondam superstites non relinquunt. [2] Hinc quibusdam veniunt dolores ad pretium, et miserabili sorte votorum crescit mercantibus de humana morte compendium. ita tamen, ut non sit iniqua sub hac occasione taxatio, ne cogantur miseri inter acerba luctuum gravia plorare dispendia facultatum et nefanda devotione constricti aut urgeantur patrimonia pro mortuis perdere aut dilecta corpora vilissimis foveis potius dolentes abicere. sit modus in voluntate poscentium, quando ipsa miseratio pro ementibus facit. nam minus debet laedi, cui amplius pro pietatis officio videtur imponi.

XX. TRIVVILAE SAIONI ET FERROCINCTO APPARITORI THEODERICUS REX.

[1] Inter gloriosas rei publicae curas, quas perpeti cogitatione deo auxiliante revolvimus, cordi nostri est levamen humilium, ut contra potentiam superbiorum nostrae pietatis erigamus obstaculum, nec liceat quicquam apud nos audaciae, cuius est propositi superba calcare. [2] Castorii igitur flebili calamitate permoti, quem exitialis hactenus diversorum pressit invidia, occasionem praebuit salutaribus constitutis, ut plus valeret nostrae pietatis auxilium quam iniqua calliditas improborum. atque ideo praesenti vobis auctoritate decernimus, ut, si praefectus vir magnificus Faustus ea quae Castorius possidebat vel titulis ingravavit vel privata usurpatione detinuit, mox ei praedium cum alio eiusdem meriti vobis imminentibus a pervasore reddatur, ut crudelibus damnis afflicto pietatis nostrae remedio consulamus. [3] Si quis autem in hac praesumptione medius invenitur, ut ad ea quae iussa sunt idoneus nequeat reperiri, ad nos deducite vinculis illigatum, ut poena possit satisfieri cuius facultas non sufficit ultioni. tali igitur confusione iam iniquae mentis impetus conquiescat, ne non tam Castorium quam nostrum votum persecutus esse videatur. [4] Quod si posthac qualibet occasione saepe memoratum Castorium notus ille artifex nocere temptaverit, quinquaginta librarum auri multa protinus feriat, sitque maior cruciatibus poena respicere illaesum, quem videre desideravit afflicto. en factum quod cunctas protinus temperet ac corrigat potestates: praetorii praefectus bacchari non est in humilis laesione permissus et cui a nobis assurgitur, officiendi potestas miseris abrogatur. hinc omnes intellegant, quo amore delectemur aequitatis, ut et potentiam iudicium nostrorum velimus imminuere, quatenus bona conscientiae possimus augere.

XXI. FAUSTO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Humanae consuetudinis mos est, ut variata plus capiant et quamvis in usum habeantur eximia, fastidium praestet omne quod satiat. proinde sacris moenibus iugiter immoranti disponendae utilitatis propriae causa indutias tibi postulas debere concedi, non quod habitatio tam clara pertaedeat, sed quo dulcior fiat renovata regressio. atque ideo illustri magnitudini tuae secedendi ad provinciam quattuor mensium indutias pietas nostra largitur: ita ut expletis eisdem ad penates proprios redire festines, quatenus habitatio Romana, quam multiplici volumus densare conventu, subtractis incolis terrarum opinatissima non rareseat. hoc etiam et vobis iudicamus aptissimum, quando senator Romanus alibi possit dolere tardatus. ubi enim illa gratia parentum? ubi tanta moenium possit respici pulchritudo? piaculi genus est absentem sibi Romam diutius facere, qui in ea possunt constitutis laribus habitare.

XXII. ARTEMIDORO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Congruit comitatum nostrum viris nos decorare nobilibus, ut et illorum expleatur votum et obsequium nostrum ornent merita personarum. proinde magnitudinem tuam ad conspectus nostros, quos tibi non ambigimus esse gratissimos, his oraculis evocamus, ut qui longa nobiscum aetate versatus es, praesentiae nostrae dulcedine capiaris. festinat enim ad principem, qui vel solum potest videre propitium: nam cui licet habere nostra colloquia, munera credit esse divina. quapropter non tardamus desiderium, cuius optamus aspectum. venire te gaudentem credimus, quem alacriter sustinemus.

XXIII. COLOSSEO V. I. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Iuvat probatis ordinanda mandare, siquidem et de talibus iudicium gaudet eligentis et eorum segura substantia est, quae committitur approbatis. nam ut optamus esse qui placeat, ita curamus ut qui placuerit enitescat. [2] Proinde prosperis initiatus auspiciis ad Sirmiensem Pannoniam, quondam sedem Gothorum, proficiscere inlustris cinguli dignitate praecinctus commissamque tibi provinciam armis protege, iure compone, ut antiquos defensores recipere laeta possit, quae se nostris parentibus feliciter paruisse cognoscit. [3] Nosti qua te nobis conversationis sinceritate commendes. sola tibi placendi via est, si quae gerimus imiteris. aequitatem fove, innocentiam animi virtute defende, ut inter nationum consuetudinem perversam Gothorum possis demonstrare iustitiam: qui sic semper fuerunt in laudum medio constituti, ut et Romanorum prudentiam caperent et virtutem gentium possiderent. remove consuetudines abominanter inolitae: is verbis ibi potius, non armis causa tractetur: non sit coniunctum negotium perdere cum perire: abiurator alieni furtum, non animam reddat: ne plus intentio civilis rapiat quam bella consumant: scuta in hostes erigant, non parentes. [4] Et ne quem forte ad mortem videatur praecipitare paupertas, redde pro talibus gloriosum plane damnum, lecturus a nobis gratiae uberrimum fructum, si civile ibi potueris plantare propositum et nostris vere iudiciis dignum, si dispendium iudex subeat, ut vitam periturus adquirat. quapropter consuetudo nostra feris mentibus inseratur, donec truculentus animus belle vivere consuescat.

XXIII. UNIVERSIS BARBARIS ET ROMANIS PER PANNONIAM CONSTITUTIS THEODERICUS REX.

[1] Institutum suum providentia nostra non deserit, cum subiectis semper intenta profutura disponit, ut ad maiorem devotionem concitentur qui sui curam nos habuisse cognoscunt. [2] Hinc est quod Colosseo viro illustri nomine viribusque praepotenti gubernationem vestram defensionemque commisimus, ut qui suae multa dedit hactenus experimenta virtutis, augeatur potius in futuris. atque ideo parientiam vestram saepius approbatam nunc quoque eidem praesenti monstrate, quatenus in his quae pro regni nostri utilitate rationabiliter agenda praeceperit, devotione probabili compleantur: quia fidem constantia probat et ille integritatem propriae asserit mentis, qui iugibus persistit obsequiis. [3] Illud praeterea vos credidimus ammonendos, ut non in vos, sed in hostem saevire cupiatis. res parva non vos ducat ad extrema discrimina: adquiescite iustitiae, qua mundus laetatur. [4] Cur ad monomachiam recurratis, qui venalem iudicem non habetis? deponite ferrum, qui non habetis inimicum. pessime contra parentes erigitis brachium, pro quibus constat gloriose moriendum. quid opus est homini lingua, si causam manus agat armata? aut pax esse unde creditur, si sub civilitate pugnetur? imitamini certe Gothos nostros, qui foris proelia, intus norunt exercere modestiam. sic vos volumus vivere, quemadmodum parentes nostros cernitis domino praestante

floruise.

XXV. SIMEONIO V. C. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Amamus publicis actionibus personas inserere morum probitate conspicuas, ut per obsequia fidelium nobis crescat utilitatis augmentum. proinde sinceritatem animi tui per praeclara documenta noscentes siliquatici titulum, quem fidae dominicus iure dederamus discussioni indictionis primae, secundae vel tertiae per provinciam Dalmaticam, ordinatio tibi nostra committit: ut quolibet fraudis vestigio damnum publicum te fuerit explorante repertum, procul dubio nostris aerariis inferatur: quia non tantum lucra quaerimus, quantum mores subiectorum deprehendere festinamus. [2] Praeterea ferrarias praedictae Dalmatiae cuniculo te venientis iubemus inquirere, ubi rigorem ferri parturit terrena mollities et igne decoquitur, ut in duritiam transferatur. hinc auxiliante deo patriae defensio venit: hinc agrorum utilitas procuratur et in usus humanae vitae multiplici commoditate porrigitur. auro ipsi imperat et servire cogit locupletes pauperibus constanter armatis. convenit itaque hanc speciem diligenti indagatione rimari, per quam et nobis generantur lucra et hostibus procurantur exitia. esto ergo de antefata discussione sollicitus et in publicis utilitatibus temperatus, ut nostrum rationabile compendium crescendi tibi procurare possit augmentum.

XXVI. OSUIN V. I. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Quamvis prudentiae tuae sit utilitati publicae deputatis ferre praesidium. tamen ammonitio nostra se cumulat, ut securius fiat. ubi se reverentia nostrae iussionis accommodat. Simeonium itaque virum clarissimum, cuius fides olim nobis est cognita vel devotio comprobata, ad ordinationem siliquatici nec non ferrariarum ad provinciam Dalmatiam nostra ordinatione direximus. cui expetita solacia non negetis, ut sublimitas tua nobis commendatior fiat, cum actibus se publicis praebere festinat.

XXVII. IOHANNI V. S. CONSULARI CAMPANIAE THEODERICUS REX.

[1] Propositum est pietatis regiae locum iniustis odiis amputare et potestatis armatae supercilium cohibere reverentia iussionum. infesta est siquidem humilibus superioris offensa, cum ad laudem trahitur, si vindicta de mediocribus adquiratur. proinde diu varia persecutione iactatus ad pietatis nostrae remedia haud irrite convolasti, asserens eminentissimam praefecturam tibimet esse terrori, ne privata odia in te satiarentur per publicam disciplinam. [2] Sed nos, qui donatas dignitates iustitiae parere cupimus, non dolori, contra illicitas praesumptiones nostra te tuitione vallamus, ut regiae maiestatis obiectu ferventium furor animorum in suis cautibus elidatur et de se magis poenam sumat protervia, dum cohibetur innoxia. tamdiu enim iudex dicitur, quamdiu et iustus putatur, quia nomen, quod ab aequitate sumitur, per superbiam non tenetur. [3] Restat nunc, ut assumptum impleas consularitatis officium et te utilitatibus publicis, quas tuos egisse constiterit decessores, sedulus ac devotus impendas quantumque a nobis protegeris, tantum modestiae parere festines. nam si gaudio perfrueris, quod a laesione tua praefectos praetorio remotos esse cognoscis, qui sub illo esse monstraris, quid te male agentem passurum esse cognoscis?

XXVIII. CASSIODORO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Gratus nobis est eorum semper aspectus qui nostris animis gloriosis actionibus insederunt, quoniam perpetuum obsidem dederunt amoris sui qui apud nos probati sunt studere virtuti. proinde magnitudinem tuam glorioso nobis servitio probatam ad comitatum iussis praesentibus evocamus, ut et ornatus de te regalibus crescat obsequiis et tu nostris conspectibus augearis. [2] Convenit enim te etiam requiri, qui nostra fecisti eximie tempora praedicari. ornasti de conscientiae integritate palatia: dedisti populis altam quietem. hinc omnibus factus notior, quia qui voluit te positum in potestate nescivit: praesentati autem tribunalibus iudicem sine damni aliquo terrore viderunt: pretiosior factus cunctis, quia nullo praemio vendebaris. quis talem non desideret videre, cui nos publice constat gratiam rettulisse? nam qui alterum reprimere conati sumus, te etiam palatio teste laudavimus. tende gradus, accelera festinus adventum. alacrem venire convenit, qui se a principe sustineri posse cognoscit.

XXVIII. ARGOLICO V. I. PRAEFECTO URBIS THEODERICUS REX.

[1] Quis nesciat nostrum esse commodum supplicantis quaestum et illud bonis principibus crescere, quod benigna possunt largitate praestare? hoc sunt enim regia dona, quod semina: sparsa in segetem coalescunt, in unum coacta depereunt. optamus ergo munera multis collata dividere, ut possint ubique nostra beneficia pullulare. [2] Atque ideo viri illustris et magnifici patricii Paulini actorum supplicatione suscepta, quae habetur in subditis, horrea longi temporis vetustate destructa, quibus illud atque illud vocabulum praefixit antiquitas, si nunc usui publico minime necessaria esse monstrantur nec aliqua ibidem est species quae ad fiscum pertinet congregata, praefato viro cum omnibus ad se pertinentibus absoluta liberalitate concedimus, ut aedificandi et ad posteros transmittendi assumpta licentia suis utilitatibus profutura disponat, quia confert magis rei publicae munus quisquis diruta maluerit suscipere reparanda, in ea praesertim urbe, ubi cuncta dignum est constructa relucere, ne inter tot decora moenium deformis appareat ruina saxorum. in aliis quippe civitatibus minus nitentia sustentur: in ea vero nec mediocre aliquid patimur, quae mundi principaliter ore laudatur.

XXX. ARGOLICO V. I. PRAEFECTO URBIS THEODERICUS REX.

[1] Romanae civitatis cura nostris sensibus semper invigilat. quid est enim dignius, quod tractare debeamus, quam eius reparationem exigere, quae ornatum constat nostrae rei publicae continere? proinde illustris sublimitas tua spectabilem virum Iohannem nos direxisse cognoscat propter splendoras Romanae cloacas civitatis, quae tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum civitatum possint miracula superare. [2] Videas illic fluvios quasi montibus concavis clausos per ingentia signina decurrere: videas structis navibus per aquas rapidas non minima sollicitudine navigari, ne praecipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. hinc, Roma, singularis quanta in te sit potest colligi magnitudo. quae enim urbium audeat tuis culminibus contendere, quando nec ima tua possunt similitudinem reperire? et ideo supra dicto Iohanni officii vestri solacia vos praebere censemus, quoniam ordinationes nostras publicas volumus implere personas, privatas manus amoventes, quae audacius merguntur illicitis.

XXXI. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Quamvis universae rei publicae nostrae infatigabilem curam desideremus impendere et deo favente ad statum studeamus pristinum cuncta revocare, tamen Romanae civitatis sollicitiora nos augmenta constringunt, ubi quicquid decoris impenditur, generalibus gaudiis exhibetur. pervenit itaque ad nostram conscientiam suggestionem multorum, quae prava non potest dissimulare commissa, plura in praeiudicio urbis Romanae detestabiles praesumptores assumere, ut cui nos summum adhibere desideramus studium, dolum patiatur iniustum. [2] Quapropter ordinationes nostras ad vestram facimus notitiam pervenire, quibus amplius credimus civitatis vestrae dispendia displicere. dicitur ergo commodi cura privati aquam formarum, quam summo deceret studio communiri, ad aquae molas exercendas vel hortos rigandos fuisse derivatam: turpe et miserabile hoc in illa urbe fieri, quod per agros vix deceret assumi. [3] Et quia non possumus admissi qualitatem ultra iura corrigere, ne, dum fabricis prodesse volumus, legum culmina destruamus, si huius nefandissimae rei dominus tricennii praescriptione munitur, accepto pretio competenti suum vendat errorem, ut, quod laesionem publicis praestat fabricis, non praesumatur ulterius, ne quod nunc sub largitate corrigimus, postea severissime vindicemus. [4] Si vero tale aliquid moderna praesumptione temptatum est, sine dubitatione tollatur. unius enim desiderio prava generalis debet utilitas anteferri, cui vel in causis iustis raro poterit obviari. mancipia vero formarum servitio principum provisione deputata in privatorum cognovimus transisse dominium. aes praeterea, non minimum pondus, et quod est facillimum direptioni, mollissimum plumbum, de ornatu moenium referuntur esse sublata, quae auctores suos saeculis consecrarunt. aes enim Ionos Thessaliae rex, plumbum Mida regnator Phrygiae reppererunt. et quam miserum est, ut unde famam providentiae alii susceperunt, nos opinionem negligentiae incurrisse videamur? templa etiam et loca publica, quae petentibus multis ad reparationem contulimus, subversioni fuisse potius mancipata. [5] Et quoniam malarum rerum emendatio nos delectat, ne concessa videatur ex taciturnitate licentia, Iohannem virum spectabilem electum nostra iustitia ad haec, quae supra memoravimus, direximus inquirenda, ut cuncta suo ordine discussa nobis relationis obsequio lucidentur, quatenus, quid de singulis rebus aut de praesumptoribus earum fieri oporteat, more nostrae iustitiae censeamus. adhibete nunc studia, praestate solacia, ut inquisitionem, quam debueratis petere, grata videamini mente complere.

XXXII. GEMELLO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Constat apud nos fidelium non perire servitia, sed in tristibus impensa recipere in meliore fortuna. Arelatensibus itaque, qui nostris partibus perdurantes gloriosae obsidionis penuriam pertulerunt, per indictionem quartam fiscalia tributa nostra relaxat humanitas, ita ut futuro tempore ad solitam redeant functionem, quatenus et nos bene meritis vicissitudinem reddidisse videamur et ab illis, cum res poposcerit, solita devotio non negetur. [2] Satientur in libertate qui pro nobis in angustiis esurire maluerunt: sint laeti qui tristitiam fideliter pertulerunt. non decet statim de tributis esse sollicitum, qui casum vix potuit declinare postremum. a quietis ista, non obsessis inquirimus. quid enim a domino agri exigas, quem eum non coluisse cognoscas? pretiosum vectigal iam nobis dederunt fidei suae. iniustum est ut viles pecunias exigantur qui gloriosas conscientias obtulerunt.

XXXIII. ARGOLICO V. I. PRAEFECTO URBIS THEODERICUS REX.

[1] Gratum nobis est vota nostra circa sacri ordinis augmenta proficere. laetamur tales viros emergere, qui senatoria mereantur luce radiare, ut laude conspicuis deferatur gratia dignitatis. curia namque disciplinis veterum patet: nec ei iudicari potest extraneus, qui bonarum artium est alumnus. atque ideo illustris magnificentia tua in clarissimo Armentario atque Superbo eius filio ea faciat exhiberi, quae circa referendos curiae cana dictat antiquitas. [2] Hic est enim praefatus Armentarius, qui et parentum bono et suo nobis commendatur ingenio, exigens meritis quam sperat precibus dignitatem. nam quid dignius, si et senatorio vestiatur honore togata professio, ut in illa turba doctorum audeat liberam proferre sententiam, nec frenetur imperitiae terrore, quem hortantur ad vocem iura facundiae? [3] Gloriosa est denique scientia litterarum, quia quod primum est in homine, mores purgat: quod secundum, verborum gratiam sumministrat: ita utroque beneficio mirabilis ornat et tacitos et loquentes. ducantur ergo ad penetralia Libertatis laudati merito suo, ornati nostro iudicio, habituri sine dubio gratissimum senatum, quorum ars est facere de irato benivolum, de suspecto placatum, de austero mitem, de adversante propitium. quid ergo patribus imponere non possit, qui flectere animum iudicantis evaluit?

XXXIII. MASSILIENSIBUS THEODERICUS REX.

[1] Propositi nostri est probatas fortitudine et moderatione personas ad ordinationem vestram defensionemque dirigere, ut et provincialium ratio sublevetur et utilitas publica bonis praesidentibus augeatur. [2] Proinde comitem Marabadum nobis aequitate compertum ad Massiliensem civitatem credidimus dirigendum, ut quicquid ad securitatem vel civilitatem vestram pertinet, deo iuvante perficiat memorque gratiae nostrae curam possit habere iustitiae, minoribus solacium ferat, insolentibus severitatem suae districtiois obiciat, nullum denique opprimi iniqua praesumptione patiat, sed omnes cogat ad iustum, unde semper floret imperium. [3] Quapropter designato viro in his, quae vobis pro publica utilitate praeceperit, libentibus animis oboedite, ut fides vestra, quae iam prioribus monstratur exemplis, subsequentibus quoque declaretur indiciis, quia gratius est obsequium quod devotione perpeti custoditur. nos autem reddere cogitamus locum vicissitudini, qui impensa servitia non possumus oblivisci.

XXXV. ROMULO THEODERICUS REX.

[1] Liberalitatem nostram firmam decet tenere constantiam, quia inconcussum esse debet principis votum nec pro studio malignorum convelli, quod nostra noscitur praeceptione firmari. atque ideo praesenti iussione censemus, ut, quicquid ex nostra ordinatione patricium Liberium tibi matrique tuae per pittacium constiterit deputasse, in suo robore debeat permanere, nec a quoquam metuas irrationabilem quaestionem, qui nostri beneficii possides firmitatem.

XXXVI. ARIGERNO V. I. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Pietatis nostrae propositum est miserandis fletibus audientiam non negare, maxime cum moris nostri sit ad leges cuncta remittere, ut et conquerens mereatur effectum et pulsatus nullum se

queratur sustinuisse praeiudicium. proinde Firminus contra magnificum virum patricium Venantium se dicit habere negotium et frequenter ab eo eius propositiones fuisse contemptas. [2] Et quia in causis semper est suspecta potentia, dum velle creditur quod posse iudicatur, antefatum servata reverentia a te praecipimus ammoneri, ut sub sponsione legitima instructam personam ad comitatum nostrum dirigere se promittat, qui apud delegatos motu nostro iudices eius intentionibus valeat praebere responsum: actor hic poenam suae recepturus audaciae, si contra magnificum virum habuerit falsitatis eventum.

XXXVII. PETRO EPISCOPO THEODERICUS REX.

[1] Si in alienis causis beatitudinem tuam convenit adhiberi, ut per vos iurgantium strepitus conquiescat, quanto magis ad vos remitti debet quod vos spectat auctores? atque ideo sanctitas vestra a Germano nos aditos flebili allegatione cognoscat, qui se filium legitimum asserit quondam Thomatis, dicens partem facultatis patris sui a vobis detineri sibimet legibus competentem. [2] Quae petitio si veritate fulcitur et genitoris eius substantiam probatis iure competere supplicanti, considerata iustitia, quam monetis, sine observationis longae dispendio debita tribuantur, quoniam causarum vestrarum qualitas vobis debet iudicibus terminari, a quo expectanda est magis quam vobis. imponenda iustitia. quod si hanc causam sub aequitate vestrum minime definit arbitrium, noveritis supplicis querelam ad nostram audientiam perducendam. vos enim docetis voces pauperum non debere neglegi, quas potest iustitia comitari.

XXXVIII. VVANDIL THEODERICUS REX.

[1] Quamvis pietatis nostrae constet esse votum, ut ubique civilia, ubique moderata peragantur, maxime tamen optamus bene geri in regionibus Gallicanis, ubi et recens vastatio non portat iniuriam et ipsa initia bene plantare debent nostri nominis famam. principis siquidem opinionem longe lateque disseminat subiectorum custodita securitas, et ubi exercitus dirigitur, non gravandi, sed defendendi potius existimentur. [2] Atque ideo praesenti auctoritate delegamus, ut in Avinione, qua resides, nulla fieri violenta patiaris. vivat noster exercitus civiliter cum Romanis: prosit eis destinata defensio nec aliquid illos a nostris sinatis pati, quos ab hostili nitimur oppressione liberari.

XXXVIII. FELICI V. I. CONSULI THEODERICUS REX.

[1] Aequitatis ratio persuadet, ut exercentibus laetitiam publicam consuetudinem servemus antiquam, praesertim a consule venientem, cuius constat esse propositi, ut debeat ex liberalitate laudari, ne videatur aliud dignitas promittere et aliud senatorem velle complere. quocirca sub opinione munifici parcum non decet inveniri, quia inumbrat famam publicam in consule tenacitatis obscuritas. [2] Quapropter illustris magnitudo tua a Mediolanensibus aurigis nos aditos esse cognoscat illa sibi vestris temporibus fuisse subtracta, quae mos priscus indulserat, cum praestante tempore munificentia sit pro lege. proinde si nullo mendacio asserta vitiantur, sublimitatem vestram sequi convenit vetustatem, quae suo quodam privilegio velut debita quae donantur exposcit. nec licet negari, quod te cognoscis sub antiquitate largiri.

XL. UNIVERSIS PROVINCIALIBUS IN GALLIIS CONSTITUTIS THEODERICUS REX.

[1] Quamvis sensum nostrae pietatis turba multiplex cogitationis intraret et diversas regni partes consueta sedulitate respiceret, festine tamen remedia vestrae utilitatis aspeximus, quoniam apud conscientiam nostram laesionis genus est profutura tardare nec possumus aestimare iucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum. nam aegrescentibus morbis laesio debacchari permittitur, cum medicina differtur. [2] Vobis itaque hostili feritate vastatis pro qualitate laesionis per indictionem quartam relaxatam agnoscite tributariam functionem, quia non gratulamur exigere, quod tristis noscitur solutor offerre. ita tamen ut de illis, quae constat intacta, exercitiales iuventur expensae: quia in totum devotio deserere non debet quos pro se laborare cognoscit. invalidus est siquidem ieiunus defensor nec animus ministrat audaciam, cum virtus corporeo fuerit robore destituta.

XLI. GEMELLO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Tolerabile fit omne quod aequabili ordinatione disponitur, quia divisum onus sub communionem subiectos certum est non gravare: pars enim extrema ad unumquemque redit, cum summa universos incluserit. [2] Tritici itaque speciem, quam ob exercitiales expensas nostra providentia de Italia destinavit, ne fatigata provincia huius praebitione laederetur, ad castella supra Druentiam constituta de Massiliensibus horreis constat esse portandam. [3] Quapropter iubemus ut studium devehendi supradictae speciei commune subeatur, quatenus celeriter possit fieri, quod universitatis studio videtur assumi.

XLII. UNIVERSIS PROVINCIALIBUS IN GALLIIS CONSTITUTIS THEODERICUS REX.

[1] Non occurritur sub principe benigno remedia postulare subiectos, quoniam supplicationem praecedit humanitas et miro modo posteriora fiunt vota quam praestita. nuper siquidem moti iustitia iusseramus, ut pars aliqua illaesa provinciae Gothis nostris alimonia reperta praestaret. [2] Sed quia licet principem semper humaniora censere, dum varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum, sed ut nec minima possessores illatione gravarentur, ex Italia destinavimus exercitiales expensas, ut ad defensionem vestram directus exercitus nostris humanitatibus aleretur solumque auxilium provinciae de tam magna congregatione sentirent. [3] Ducibus etiam ac praepositis sufficientem transmisimus pecuniae quantitatem, ut eorum praebendae, quae non potuerunt convehi, ibi debuissent sine alicuius dispendio comparari, quia delectui vestro nec illa volumus imponere, quae vos potuistis, ut arbitramur, offerre.

XLIII. UNIGIS SPATHARIO THEODERICUS REX.

[1] Delectamur iure Romano vivere quos armis cupimus vindicare, nec minor nobis est cura rerum moralium quam potest esse bellorum. quid enim proficit barbaros removisse confusos, nisi vivatur ex legibus? [2] Quapropter cum deo propitio Gallias exercitus noster intravit, si qua mancipia servitium declinantia ad alios se, quam quibus videbantur competere, contulerunt, prioribus dominis

iubemus sine aliqua dubietate restitui, quia confundi non decent iura imperante iustitia nec potest abiecto favere servitio libertatis defensor. [3] Aliorum forte regum proelia captarum civitatum aut praedas appetunt aut ruinas: nobis propositum est deo iuvante sic vincere, ut subiecti se doleant nostrum dominium tardius adquisisse.

XLIII. UNIVERSIS POSSESSORIBUS ARELATENSIBUS THEODERICUS REX.

[1] Quamvis primum sit laesos incolas refovere et in hominibus magis signum pietatis ostendere, tamen utrumque humanitas nostra coniungit, ut et largitatis remedio civibus consulamus et ad cultum reducere antiqua moenia festinemus. sic enim fiet, ut fortuna urbis, quae in civibus erigitur, fabricarum quoque decore monstretur. [2] Pro reparatione itaque murorum Arelatensium vel turrium vetustarum certam pecuniae direximus quantitatem. [3] Victualia quoque, quae vestras relevare videantur expensas, fecimus praeparari, ut vobis destinentur, cum tempus navigationis arriserit. relevate nunc animos et de nostra promissione recreati futurae copiae spem tenentes divino favore habetote fiduciam, quia non minus est quod nostris verbis quam quod horreis continetur.

XLV. ARIGERNO V. I. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Iustitiae nostrae convenit, ut de indultis beneficiis calumnias fieri non sinamus, et quicquid prava interpretatione tegitur, fugata mendacii nube revelemus. defensores itaque sacrosanctae ecclesiae Romanae conquesti sunt beatae recordationis quondam Simplicium domum in sacratissima Urbe positam ab Eufraxio acolutho instrumentis factis sollemniter comparasse, quam per annorum longa curricula ecclesiam Romanam quieto iure suggerunt possedisse et in usus alios transtulisse securitate dominii. [2] Nunc autem existere Samariae superstitionis improba fronte duratum, qui synagogam ibidem fuisse iniquis conatibus mentiatur, cum ad humanos usus habitacula longe aliter formata doceantur, quam potest esse memorata constructio. quapropter magnitudo tua conscientiae suae probata iustitia causam diligenti examinatione discutiat et, si vera cognoverit quae veniunt in querelam, considerata aequitate definiat. nam si humanis actibus sunt calumniae summoendae, quanto magis emendanda credimus quae contumeliam divinitatis tangere iudicamus!

XLVI. ADEODATO THEODERICUS REX.

[1] Materia est gloriae principalis delinquentis reatus, qua nisi culparum occasiones esnergerent, locum pietas non haberet. quid enim salubris ordinatio gerat, si morum probitas cuncta componat? arida siccitas beneficium madentis pluviae exoptat. salutiferis medentium manibus nisi infirma validudo non indiget. sic dum imbecillitati succumbitur, convenienter remedia tribuuntur. quapropter casibus asperis praestandum est sub iustitiae laude moderamen, ut nec vindictam sinamus superare peccata nec culpam insultare patiamur legibus impunitam. [2] Datis itaque precibus allegasti viri spectabilis Venantii Lucaniae at Bruttiorum praesulis odiorum te acerbitate compressum, custodiae longo situ laborantem, in confessionem raptus adultae puellae Valerianae fuisse compulsus, ut gratius fuerit spem citae mortis expetere quam tormentorum crudelia sustinere. inter supremas enim angustias anhelantis votum est perire quam vivere, quia detestabilis

sensus poenarum excludit dulcissimae salutis affectum. illud etiam, quod minime iustitia pateretur, adiciens defensorum tibi patrocina saepius postulanti fuisse subtracta, cum adversarii florentes ingenio etiam innocentem te possent legum laqueis obligare. [3] Quae supplicatio cum efficaciter animum nostrae pietatis intraret paulatimque ad misericordiae iura deflecteret, occurrit Bruttiorum praesulis missa relatio, quae privatam allegationem tragoediae suae voce compressit, negando credi contra fidem publicam fallaciter supplicanti. [4] Ideoque asperitatem poenae nostra lenitate mollimus, statuentes ut ex die prolati oraculi sex mensium patiaris exilium, ita ut nulli post constituta nostra sub qualibet interpretatione tibi liceat obicere crimen infamiae, quando fas est principi maculosas notas vitatae opinionis abstergere, sed hoc exacto tempore patriae rebusque omnibus reformatus, ius tibi sit liberum omne quod primitus, quia nulla te ingemiscere probri adustione censemus, quem temporali volumus exilio detineri: poenam trium librarum auri nihilominus comminantes, si quis aut obviando aut aliter intellegendo praesens nostrum violare temptaverit constitutum. [5] Sed quoniam haec statuta ad innocentes nolumus usque protendi, ne sua cuique minime videatur ignorantia profuisse, praesenti auctoritate eos a formidine liberamus, quos utpote nescientes in eadem causa quolibet loco vel tempore interfuisse constiterit. similis enim videtur absentis, qui conscientiam non habet criminosi.

XLVII. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] In partem pietatis recidit mitigata districtio et sub beneficio punit qui poenam debitam considerata moderatione palpaverit. Iovinum curialem, quem corrector Lucaniae Bruttiorumque humani nobis suggerit sanguinis effusione pollutum (ob hoc cum mutuae contentionis ardoribus excitatus rixam verborum usque ad nefarium collegae deduxit in ritum, sed conscius facti sui intra ecclesiae saepta refugiens declinare se credit praescriptam legibus ultionem) Vulcanae insulae perpetua relegatione damnamus, ut et sacrato templo reverentiam habuisse videamur nec vindictam criminosus evadat in totum, qui innocenti non credit esse parcendum. [2] Careat proinde patrio foco cum exitiabili victurus incendio, ubi viscera terrae non deficiunt, cum tot saeculis iugiter consumantur. flamma siquidem ista terrena, quae alicuius corporis imminutione nutritur, si non absomit, extinguitur: ardet continue inter undas medias montis quantitas indefecta nec imminuit, quod resolvi posse sentitur: scilicet quia naturae inextricabilis potentia tantum cremanti cautibus reponit, quantum illi vorax ignis ademerit. nam quemadmodum saxa incolumia permanerent, si semper inadiuvata decoquerent? [3] Potentia siquidem divina sic de contrariis rebus miraculum facit esse perpetuum, ut palam consumpta occultissimis instauret augmentis, quae vult temporibus stare diuturnis. verum cum et alii montes motibus vaporatis exaestuent, nullus simili appellatione censetur: aestimandum, quia gravius succenditur, qui Vulcani nomine nuncupatur. [4] Mittatur ergo reus capitis in locum praedictum vivus: careat quo utimur mundo, de quo alterum crudeliter fugavit exitio, quando superstes recipit quod eventu mortis infligit: salamandrae secuturus exemplum, quae plerumque degit in ignibus. tanto enim naturali frigore constringitur, ut flammis ardentibus temperetur. subtile ac parvum animal, lumbricis associum, flavo colore vestitum. vitam praestat soli, quae mortalia cuncta consumit. [5] Memorant autem aevi pristini servatores hanc insulam ante aliquot annos undarum rupto terrore imitus erupisse, cum Hannibal apud Prusiam Bithyniae regem veneno secum ipse pugnavit, ne tantus dux ad Romanorum ludibria perveniret. plus inde mirabile, ut mons tanta flammarum congregatione succensus marinis fluctibus haberetur absconditus et ardor ibi indesinenter viveret, quem tanta unda videbatur obruere.

XLVIII. UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS CIRCA VERRUCAS CASTELLUM

CONSISTENTIBUS THEODERICUS REX.

[1] Laetitia debet esse cunctorum provida iussio dominantum, quando illud, quod vos debuistis expetere, nos videtis offerre. quid est enim gratius quam humanis rebus cautelam semper adhibere, quae aut fit necessaria aut non gravat esse superfluum? et ideo Leodefrido saioni nostro praesenti delegavimus iussione, ut eius instantia in Verruca castello vobis domicilia construatis, quod a positione sui congruum nomen accepit. [2] Est enim in mediis campis tumulus saxeus in rotunditate consurgens, qui proceris lateribus, silvis erasus, totus mons quasi una turris efficitur, cuius ima graciliora sunt quam cacumina et in mollissimi fungi modo supernus extenditur, cum in inferiore parte tenuetur. agger sine pugna, obsessio segura, ubi nec adversarius quicquam praesumat nec inclusus aliquid expavescat. huic Athesis inter fluvios honorus amoeni gurgitis puritate praeterfluit causam praestans muniminis et decoris: castrum paene in mundo singulare, tenens claustra provinciae, quod ideo magis probatur esse praecipuum, quia feris gentibus constat obiectum. [3] Hoc opinabile munimen, mirabilem securitatem cui desiderium non sit habitare, quam vel externos delectat invisere? et quamquam deo iuvante nostris temporibus provinciam securam credamus, tamen prudentiae nihilominus est cavere etiam quae non putantur emergere. [4] Munitio coaptanda semper in otio est, qua tunc male quaeritur, quando necessaria iudicatur. mergi, quibus nomen ex facto est, cohabitatores piscium, aquatiles volucres futuras tempestates naturaliter praevidentes sicca petunt, stagna derelinquunt. delphini fluctus pelagi metuentes vadosis litoribus immorantur. echini, qui sunt mella carnalia, costatilis teneritudo, croceae deliciae divitis maris, dum futuras tempestates agnoverint, loca mutare cupientes, quia illis pro levitate corporis nandi nulla fiducia est, lapillos, quibus pares possunt esse, complexi, quadam anchorarum ponderatione librati scopulos petunt, quos fluctibus vexandos esse non credunt. [5] Aves ipsae adventu hiemis patrias mutant. ferae pro qualitate temporis cubilia quaerunt. hominum sollicitudo non debet providere quod potest in adversitate requirere? non est in mundo unum: humanae res mutabilitate quatuntur. et ideo providentia dicitur, ut quae sunt futura tractentur.

XLVIII. HONORATIS POSSESSORIBUS DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS CATINENSIS CIVITATIS THEODERICUS REX.

[1] Optabilis nobis est et grata devotio, quae bonam praecesserit iussionem, et merito acceptum redditur, si quid, quod possumus imperare, poscatur. felicitas enim regnantis est famulantes amare quod expedit, quando labor nobis cogitationis aufertur, dum subiecti sibi profutura disponunt. [2] Atque ideo suggestionis vestrae tenore comperto, quam caritate civica in communiendis moenibus suscepistis, absolutam huius rei vobis censemus esse licentiam: nec quicquam de hac re vereamini, unde gratiae nostrae expectare praemia mox debetis. vestra enim munitio nostra est nihilominus fortitudo: et quicquid vos ab incerto eripit, famam nostrae defensionis extendit. [3] Saxa ergo, quae suggeritis de amphitheatro longa vetustate collapsa nec aliquid ornatui publico iam prodesse nisi solas turpes ruinas ostendere, licentiam vobis eorum in usus dumtaxat publicos damus, ut in murorum faciem surgat, quod non potest prodesse, si iaceat. quocirca perficite confidenter, quicquid cautio ad munimen, quicquid ornatus expetit ad decorem, tantum nobis scituri gratum fore quod facitis, quantum exinde gratia vestrae se civitatis extulerit.

L. PROVINCIALIBUS NORICIS THEODERICUS REX.

[1] Grate suscipienda est ordinatio, quae dantem iuvat et accipientem pro temporis necessitate laetificat. nam quis putare possit onus, ubi magis meretur in commutatione compendium? [2] Et ideo praesentibus decernimus constitutis, ut Alamannorum boves, qui videntur pretiosiores propter corporis granditatem, sed itineris longinquitate defecti sunt, commutari vobiscum liceat, minores quidem membris, sed idoneos ad laborem, ut et illorum profectio sanioribus animalibus adiuvetur et vestri agri armentis grandioribus instruantur. [3] Ita fit ut illi adquirant viribus robustos, vos forma conspicuos et, quod raro solet emergere, in una mercatione utrique videamini desiderata compendia percepisse.

LI. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Quantum histrionibus rara constantia honestumque votum, tanto pretiosior est, cum in eis probabilis monstratur affectus. carum est enim homini reperisse, ubi aliquid se laudabile non putaverat invenire. dudum siquidem Thomati aurigae ex Orientis partibus adveniendi annonas rationabiles consideratio nostra largita est, donec eius artem probarem et animum. sed quoniam in hoc agone primatum noscitur obtinere eiusque voluntas patria derelicta nostri sedes fovere delegit imperii, menstrua eum duximus largitate solidandum, ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiae dominatum elegisse cognovimus. [2] Is enim frequenter victor per diversorum ora volitavit, plus vectus favore quam curribus. suscepit partem populi protinus inclinatum et quos ipse fecerat tristes, laboravit iterum reddere laetiores, modo agitatos arte superans, modo equorum velocitate transcendens. frequentia palmarum eum faciebat dici maleficum, inter quos magnum praeconium videtur esse ad talia crimina pervenire. necesse est enim ad perversitatem magicam referri, quando victoria equorum meritis non potest applicari. [3] Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuator honestatis, fons irriguus iurgiorum, quod vetustas quidem habuit sacrum, sed contentiosa posteritas fecit ease ludibrium. primus enim hoc apud Elidem Asiae civitatem Oenomaus fertur edidisse: quod post Romulus in raptu Sabinarum necdum fundatis aedificiis ruraliter ostentavit Italiae. [4] Sed mundi dominus ad potentiam suam opus extollens mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tetendit Augustus, ut immensa moles firmiter praecincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur. bis sena quippe ostia ad duodecim signa posuerunt. haec ab hermulis funibus demissis subita aequalitate panduntur, docentes totum illic, ut putabant, consilio geri, ubi imago capitis cognoscitur operari. [5] Colores autem in vicem temporum quadrifaria divisione funduntur: prasinus virenti verno, venetus nubilae hiemi, russeus aestati flammeae, albus pruinoso autumnio dicatus est, ut quasi per duodecim signa digrediens annus integer signaretur. sic factum, ut naturae ministeria spectaculorum composita imaginatione luderentur. [6] Biga quasi lunae, quadriga solis imitatione reperta est. equi desultorii, per quos circensium ministri missus denuntiant exituros, luciferi praecursorias velocitates imitantur. sic accidit ut, dum se colere putarent astra, religionem suam ludicra similitudine profanarent. [7] Alba linea non longe ab ostiis in utrumque podium quasi regula directa perducitur, ut quadrigis progredientibus inde certamen oriretur, ne, dum se praepropere conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populis abrogare. septem metis certamen omne peragitur in similitudinem hebdomadis reciprocae. ipsae vero metae secundum zodiacos decanos ternas obtinent summitates, quas ad instar solis quadrigae celeres pervagantur. [8] Eoae Orientis et Occidentis terminos designant. euripus marie vitrei reddit imaginem, unde illuc delphini aequorei aquas influunt. obeliscorum quoque prolixitates ad caeli altitudinem sublevantur, sed potior Soli, inferior Lunae dicatus est, ubi sacra priscorum Chaldaeicis signis quasi litteris indicantur. spina infelicitum captivorum sortem designat, ubi duces Romanorum supra dorsa hostium ambulantes laborum

suorum gaudia perceperunt. [9] Mappa vero, quae signum videtur dare circensibus, tali casu fluxit in morem. cum Nero prandium protenderet et celeritatem, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, iussit abici per fenestram, ut libertatem daret certaminis postulati. hinc tractum est, ut ostensa mappa certa videatur esse promissio circensium futurorum. [10] Circus a circuitu dicitur, circenses quasi circuenses: propterea quod apud antiquitatem rudem, quae necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses et flumina locis virentibus agerentur. nec vacat quod XXIII missibus condicio huius certaminis expeditur, profecto ut diei noctisque horae tali numero clauderentur. nec illud putetur irritum quod metarum circuitus ovorum ereptionibus exprimatur, quando actus ipse multis superstitionibus gravidus ovi exemplo geniturum se aliqua profiteretur. et ideo datur intellegi volitantes atque inconstantissimos inde mores nasci, quos avium matribus aptaverunt. [11] Cetera circi Romani longum est sermone decurrere, dum omnia videantur ad causas singulas pertinere. hoc tamen dicimus omnimodis stupendum, quod illic supra cetera spectacula fervor animorum inconsulta gravitate rapiatur. transit prasinus, pars populi maeret: praecedit venetus et ocius turba civitatis affligitur. nihil proficientes ferventer insultant: nihil patientes graviter vulnerantur et ad inanes contentiones sic disceditur, tamquam de statu periclitantis patriae laboretur. [12] Quod merito creditur dicatum numerosae superstitioni, ubi ab honestis moribus sic constat excedi. haec nos fovemus necessitate imminentium populorum, quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abicere. [13] Paucos enim ratio capit, raros probabilis oblectat intentio: ad illud potius turba ducitur, quod ad remissionem curarum constat inventum. nam quicquid aestimat voluptuosum, hoc et ad beatitudinem temporum iudicat applicandum. quapropter largiamur expensas, non semper ex iudicio demus. expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia continere.

LII. CONSULARI V. I. THEODERICUS REX.

[1] Sicut invidiosa nimis interpellantium suggestionem comperimus, inter Leontium atque Paschasium spectabiles viros finalis orta contentio est, ita ut terminos casarum suarum non legibus, sed viribus crederent vindicandos. unde miramur tanta animositate fuisse litigatum, quod aut terminis testibus aut iugis montium aut fluminum ripis aut arcaturis constructis aliisque signis evidentibus constat esse definitum. [2] Quid isti facerent, si in Aegyptiacis partibus possiderent, ubi Nili fluminis superveniente diluvio indicia finium vastissimus gurges abradit et indiscreta terrae facies redditur, ubi omnia limus tegere comprobatur? quapropter nec tunc ad arma concurrere debuissent, si excitata lis nulla satisfactione superata discederet. hoc enim per geometricas formas et gromaticam disciplinam ita diligenter agnoscitur, quemadmodum litteris omnia sermo conclusus est. [3] Geometriam quippe, ut est hominum genus nimis acutissimum atque sollicitum, Chaldaei primum invenisse memorantur, qui rationem ipsius disciplinae generaliter colligentes et in astronomicis rebus et in musicis et in mechanicis et in architectis et in medicinis et ad artem logisticam, vel quicquid potest formis generalibus contineri, aptam esse docuerunt, ut sine ea nihil horum possit ad agnitionem verissimam pervenire. [4] Hanc post Aegyptii, non dissimiliter animi calore ferventes, propter augmenta Nilotica, quae singulis annis votiva inundatione patiuntur, ad dimensionem terrae et recuperandas formas finium transtulerunt, ut fieret arte distinctum, quod litigiosae confusioni videbatur obnoxium. [5] Quapropter agrimensorem peritissimum, cui ab arte nomen est, vestra nihilominus adhibeat magnitudo, ut iam omnia, quae manifesta ratione distincta sunt, per evidentia debeat documenta monstrare. nam si hoc egit illa disciplina mirabilis, ut indeterminatos agros ratione certa distingueret, quanto magis iste monstrare debet omnia, quae iam probantur suis finibus terminata? [6] Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agris divisus

censuque descriptus est, ut possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda. [7] Hoc auctor Heron metricus redegit ad dogma conscriptum, quatenus studiosus legendo possit agnoscere, quod deberet oculis absolute monstrare. videant artis huius periti, quid de ipsis publica sentit auctoritas. nam disciplinae illae toto orbe celebratae non habent hunc honorem. arithmetica indicas, auditoriis vacat. geometria, cum tantum de caelestibus disputat, tantum studiosis exponitur. astronomia et musica discuntur ad scientiam solam. [8] Agrimensori vero finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abscondatur. iudex est utique artis suae, forum ipsius agri deserti sunt: fanaticum credis, quem tortuosis semitibus ambulare conspexeris. indicia siquidem rerum inter silvas asperas et dumeta perquirat, non ambulat iure communi, via illi est lectio sua, ostendit quod dicit, probat quod didicit, gressibus suis concertantium iura discernit et more vastissimi fluminis aliis spatia tollit, aliis rura concedit. [9] Quapropter auctoritate nostra suffulti talem eligite, post quem partes erubescant impudenti fronte litigare, quatenus possessorum iura confusa esse non debeant, quibus est necessarium rebus propriis adhibere culturam.

LIII. APRONIANO ILLUSTRARI VIRO COMITI PRIVATARUM THEODERICUS REX.

[1] Magnitudinis vestrae relatione comperimus aquilegum Romam venisse de partibus Africanis, ubi ars ipsa pro locorum siccitate magno studio semper excolitur, qui aridis locis aquas dare possit imatiles, ut beneficio suo habitari faciat loca nimia sterilitate siccata. [2] Hoc nobis gratum fuisse cognosce, quatenus industria illa maiorum libris exposita nostris temporibus venerit approbanda. signis quippe virentium herbarum ac proceritate arborum vicinitatem colligit decenter undarum. terris enim, quibus dulcis umor non longe subest, ubertas quorundam germinum semper arridet, ut est iuncus aquatilis, canna levis, validus rubus, salix laeta, populus virens et reliqua arborum genera, quae tamen ultra naturam suam felici proceritate luxuriant. [3] Sunt et alia huius artis indicia: cum nocte adveniente lana sicca in terram ponitur iam provisam et rudi caccabo tecta relinquitur, tunc, si aquae proximitas arriserit, mane umida reperitur. sole autem declarato intuentur etiam magistri loca solliciti et ubi supra terram volitare spissitudinem minutissimarum conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt laetificale quod quaeritur inveniri. addunt etiam in columnae speciem conspici quendam tenuissimum fumum, qui quanta fuerit altitudine porrectus ad summum, tantum in imum latices latere cognoscunt, ut hoc sit mirabile, quod per haec aliaque signa diversa mensura definita praedicuntur, quanta profunditate quaesita monstretur. praedicunt etiam saporibus aquarum, ut nec aspera dispendioso labore debeat quaeri, nec dulcis necessariaque inhonora contemni. [4] Hanc scientiam sequentibus pulchre tradiderunt apud Graecos ille, apud Latinos Marcellus: qui non solum de subterraneis fluentis, sed de ipso quoque ore fontium sollicitate tractaverunt. dicunt enim aquas, quae ad orientem austrumque prorumpunt, dulces atque perspicuas esse et pro sua levitate saluberrimas inveniri, in septentrionem vero atque occidentem quaecumque manant, probari quidem nimis frigidas, sed crassitudine suae gravitatis incommodas. [5] Atque ideo, si memorato illi viderit sapientia vestra et lectione codicum et usu rerum quae sunt praedicta constare, competentibus annonis de publico deputatis peregrinationem eius inopiamque relevabis: accepturus mercedem, ubi artis suae dona praestiterit. [6] Nam quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis sitque fontibus gaudens et formarum inundatione ditissima, reperiuntur tamen plurima suburbana quae hanc videantur desiderare peritiam, et merito continentur, qui vel pro parte necessarius esse cognoscitur. huic tamen mechanicus omnino iungendus est, ut undas, quas iste repperit, ille levet et arte subire faciat, quod ascendere non praevallet per naturam. habeatur ergo et iste inter reliquarum artium magistros, ne quid desiderabile putetur fuisse, quod sub nobis non potuit Romana civitas continere.

Liber IV

I. HERMINAFRIDO REGI THORINGORUM THEODERICUS REX.

[1] Desiderantes vos nostris aggregare parentibus neptis caro pignori propitia divinitate sociamus, ut qui de regia stirpe descenditis, nunc etiam longius claritate Hamali sanguinis fulgeatis. mittimus ad vos ornatum aulicae domus, augmenta generis, solacia fidelis consilii, dulcedinem suavissimam coniugalem: quae et dominatum vobiscum iure compleat et nationem vestram meliore institutione componat. [2] Habebit felix Thoringia quod nutrit Italia, litteris doctam, moribus eruditam, decoram non solum genere, quantum et feminea dignitate, ut non minus patria vestra istius splendeat moribus quam suis triumphis. [3] Quapropter salutantes gratia competenti indicamus nos venientibus legatis vestris inpretiabilis quidem rei, sed more gentium suscepisse pretia destinata, equos argenteo colore vestitos, quales decuit esse nuptiales. quorum pectora vel crura sphaeris carnis decenter ornantur: costae in quandam latitudinem porriguntur: alvus in brevitate constringitur: caput cervinam reddit effigiem, imitantes velocitatem cuius videntur habere similitudinem. hi sunt sub pinguedine nimia mansueti, magna mole celerrimi, aspectibus iucundi, usibus gratiores: incedunt enim molliter, sessores insanis festinationibus non fatigant: quiescitur in ipsis potius quam laboretur et compositi delectabili moderatione agilitate norunt continua perdurare. [4] Verum hunc quamvis nobilissimum gregem beluasque morigeras vel alia quae direxistis eximia victa cognoscitis, quando omnia iure superat, quae decus regiae potestatis exornat. destinavimus et nos quidem, quae principalis ordo poscebat: sed nihil maius persolvimus, quam quod vos tantae feminae decore copulavimus. assint vestro divina coniugio, ut sicut nos causa iunxit affectionis, ita et posteros nostros obliget gratia parentalis.

II. REGI ERULORUM THEODERICUS REX.

[1] Per arma fieri posse filium grande inter gentes constat esse praeconium, quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. in subole frequenter fallimur: ignavi autem esse nesciunt, quos iudicia pepererunt. hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis habent, quando vinculo animi obligantur extranei, et tanta in hoc actu vis est, ut prius se velint mori quam aliquid asperum patribus videatur infligi. [2] Et ideo more gentium et condicione virili filium te praesenti munere procreamus, ut competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dinosceris. damus tibi quidem equos enses clipeos et reliqua instrumenta bellorum: sed quae sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra iudicia. summus enim inter gentes esse crederis, qui Theoderici sententia comprobaris. [3] Sume itaque arma mihi tibi que profutura. ille a te devotionem petit, qui te magis defensare disponit: proba tuum animum et opus non habebis obsequium. adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. nota sunt enim Erulis Gothorum deo iuvante solacia. nos arma tibi dedimus: gentes autem sibi olim virtutum pignora praestiterunt. [4] Salutantes proinde gratia competenti reliqua per illum et illum legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis et litteras nostras evidenter exponant et ad confirmandam gratiam quae sunt dicenda subiungant.

III. SENARIO V. I. COMITI PRIVATARUM THEODERICUS REX.

[1] Ad ornatum palatii credimus pertinere aptas dignitatibus personae eligere, quia de claritate servientium crescit fama dominorum. tales enim provehere principem decet, ut quotiens procerem suum fuerit dignatus aspiceret, totiens se recta iudicia cognoscat habuisse. moribus enim debet esse conspicuus, qui datur imitandus. facile est quemque sibi degere: multis autem electum vivere decet. [2] Cape igitur per indictionem tertiam illustris comitivae nostri patrimonii dignitatem, quam tibi non inmerito tribuit regalis auctoritas. diu namque nostris ordinationibus geminum mutuatus obsequium et consilii particeps eras et disposita laudabili assumptione complebas. subisti saepe arduae legationis officium: restitisti regibus non impar assertor, coactus iustitiam nostram et illis ostendere, qui rationem vix poterant cruda obstinatione sentire. non te terruit contentionibus inflammata regalis auctoritas, subiugasti quin immo audaciam veritati et obsecutus ordinationibus nostris in conscientiam suam barbaros perculisti. [3] Quid studium tuum longa lucubratione sollicitum et laboris continui inculpabile referamus obsequium? usus es sub exceptionis officio eloquentis ingenio: favebat ipse sui delectatus auditor, dum meliora faceres, cum recitare coepisses. pronuntiatio tua nostrum delectabat arbitrium, quia tantum dictantium reficiebas animum, quantum se lassare poterat cura cogitantum. fuit quoque in te pars altera vitae laudabilis, quod arcana nostrorum probitate claudebas, multorum conscius, nec tamen, cum plura nosses, elatus. collegis gratia, superioribus humilitate placuisti. [4] Sic omnium pro te factus est unus animus ex magna diversitate sociatus. carpes certe probatae institutionis gratissimum fructum, quando provecus tuus ita potuit omnes laetos efficere, ut universi in te iudicent sua desideria profecisse. tuere igitur hanc virtutum amabilem praeclaramque constantiam nostraeque domus auctoritate subnixus tanto studiosius gratiam quaere, quantum te locum beneficii respicis invenisse. tende itaque adhuc bonis actibus tuos ad potiora successus, sciens gratiam nostram in illo semper augeri, qui se dignum adepto culmini desiderat inveniri.

III. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Gloriosum quidem nobis est, patres conscripti, honores passim impendere, sed laudabilius bene meritis digna praestare. quicquid enim talibus tribuimus, pro generali potius utilitate largimur. cunctis siquidem proficit recti tenax provectus nec locus relinquitur iniuriae, cum ad bonos pervenit regula disciplinae. [2] Hoc itaque praeclaro desiderio illustrem virum Senarium comitivae patrimonii dignitate subveximus, qui venalitatis obscura animi claritate refugiat, qui calumnia non laetetur, nec patrimonii auctoritate suffultus de nostro sibi faciat terrore compendium, sed ius aequabile possit tenere cum ceteris, unde nobis placere respicit servientes. haec de illo futura promittere praeteritorum facit temporum fides. [3] In ipso quippe adolescentiae flore palatia nostra meritis maturus intravit et, quod robustas quoque fatigat aetates, nullo deceptus novitatis errore ad imperantis conversus arbitrium effectum bonarum praestitit iussionum, nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptissimus, frequenter etiam in honorem legationis electus, cuius multiplex meritum incertum apud nos reddebat officium. non enim unius loci vir debet dici, a quo multa videntur impleri. [4] Sed haec amplius commendabat humilitas, quae tam clara quam rara est. novum est enim sub amore principis custodire modestiam, quia gaudia semper animos inquietant: modus enim raro laetis rebus imponitur, qui magis in tristibus invenitur. [5] Verum inter haec stupenda meritorum originis quoque simili claritate resplendet, ut haereas, qua parte sit ditior, cum copiosius utraque possideat. habent ergo singulatim distributa praeconium, iuncta miraculum. quapropter, patres conscripti, assurgat primaevae introeuntibus cana Libertas. nihil de genio vestro subtrahitur, quando venientium novitas honorabiliter invitatur. parentes publici de clementia

nominati, duplex vos ratio benignitatis invitet: incipiens mereatur gratiam, propectus favorem.

V. AMABILI VIRO DEVOTO COMITI THEODERICUS REX.

[1] Nullum decet nostras gravanter suscipere iussiones, quae magis utilitates noscuntur extollere devotorum. in Gallicana igitur regione victualium cognovimus caritatem, ad quam negotiatio semper prompta festinat, ut empta angustiore pretio largius distrahantur. sic evenit ut et venditoribus satisfiat et illis provisio nostra subveniat. [2] Atque ideo devotio tua praesenti auctoritate cognoscat omnes navicularios Campaniae, Lucaniae sive Tusciae fideiussoribus idoneis se debere committere, ut cum victualibus speciebus tantum proficiscantur ad Gallias, habituri licentiam distrahendi sic ut inter emptorem venditoremque convenerit. [3] Grande commodum est cum indigentibus pacisci: quando fames totum solet contemnere, ut suam necessitatem possit explere. nam cum ambitioni suae serviat, prope modum donare videtur, qui vendit rogatus. ad saturatos cum mercibus ire certamen est: suo autem pretium poscit arbitrio, qui victualia potest ferre ieiunis.

VI. SYMMACHO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Rationales petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati iusta cogitamus. quid est enim dignius quod die noctuque assidua deliberatione volvamus, nisi ut rem publicam nostram sicut arma protegent, aequitas inviolata custodiat? spectabilis itaque Valerianus in Syracusana civitate consistens reverti se ad lares proprios supplicavit, qui studiorum causa liberos suos ad Romanam civitatem deduxit. [2] Quos illustris magnificentia tua ex nostra continens iussione in supra dicta urbe faciat commorari: nec illis liceat ante discedere, nisi hoc noster proloquatur affatus. ita enim et illis studiorum propectus acquiritur et nostrae iussionis reverentia custoditur. [3] Non ergo sibi putet impositum, quod debuit esse votivum. nulli sit ingrata Roma, quae dici non potest aliena, illa eloquentiae fecunda mater, illa virtutum omnium latissimum templum. sentiatur plane, quod clarum est: non sine gratia esse creditur, cui habitatio tanta praestatur.

VII. SENARIO V. I. COMITI PRIVATARUM THEODERICUS REX.

[1] Propositum nostrae pietatis est iniuste periclitantium sublevare fortunas, quia quod aliena vi constat impositum, trahere non possumus ad delictum. iniquum est enim, ut hominis vitio deputetur quod eius voluntate non regitur: et illud imputetur periclitanti, unde raro datur evadere. [2] Atque ideo sublimitas tua prosecutores frumentorum, qui de Sicilia fuerant ad Gallias destinati, lacrimabili nos aditione pulsasse cognoscat, dum susceptum onus promovissent in pelagus, adversis flatibus fuisse susceptum: ubi fatiscente compage trabium, omnia vis absorbit undarum nec quicquam miseris de aquarum nimietate nisi solas lacrimas restitisse. [3] Unde illustris sublimitas tua, praesenti auctoritate commonita, modulationem tritici quam sub hac sorte perisse probaverint, supradictis prosecutoribus sine aliqua faciat cunctatione reputari. crudelitatis enim genus est ultra naufragium velle desaevire et illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur inmania elementa cessisse.

VIII. HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS FOROLIVENSIBUS THEODERICUS REX.

[1] Grave videri non debet, quod nostra ordinatione censetur, quia novimus aestimare, quod vos oportet implere. a nobis quippe potestis rationabiliter custodiri, quibus profecistis non gravati. proinde devotioni vestrae praesenti auctoritate decernimus, ut accepto pretio competenti de locis vestris ad Alfuanum trabes sine aliqua dilatione devehatis, quatenus et nostra ordinatio sortiri possit effectum et perceptis mercedibus nec vos videamini sustinere dispendium.

VIII. OSVIN V. I. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Innocentiae professio est nostram elegisse praesentiam, ubi nec violentiae locus datur nec avaritiae vitia formidantur. Maurentius atque Paula patris auxilio nudati multorum se iniuriis testantur exponi: quorum adulescentia pervia videtur incommodis, cum facile possit subrepi vel iuvenibus destitutis. et ideo nostrum merentur praesidium, a quibus se calliditas non abstinet improborum. proinde sublimitas vestra tenorem praesentis iussionis agnoscens supra memoratos adultos, si quis iurgantium pulsare maluerit, ad nostrum comitatum noverit dirigendos, ubi et innocentia perfugium et calumniatores ius possint invenire districtum.

X. IOHANNI V. S. CONSULARI CAMPANIAE THEODERICUS REX.

[1] Foedum est inter iura publica privatis odiis licentiam dare nec ad arbitrium proprium vindicandus est inconsultus fervor animorum. iniquum quippo nimis est quod delectat iratum. furentes iusta non sentiunt, quia dum commoti in vindictam saeviunt, rerum temperantiam non requirunt. hinc est quod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu. quid enim a bellica confusione pax tranquilla distabit, si per vim litigia terminentur? [2] Provincialium igitur Campaniae atque Samnii suggestionem comperimus nonnullos neglecta temporum disciplina ad pignorandi se studia transtulisse et quasi edicto misso per vulgus licentiam crevisse vitiorum. his multo acerbiora iungentes: alienis debitis ad solutionem alios trahi solamque causam probabilem videri, si aliqua debitori potuit vicinitate coniungi. o iniquum persuasionis errorem! dividuntur causae germanis: filius obligationibus paternis, si non sit heres, exuitur: uxor maritalibus debitis nisi per successionis vincula non tenetur: et audacia ad solutionem trahit extraneos, cum absolvant iura coniunctos. hoc hactenus fieri nostri ignorantia fortasse pertulerit: nunc necesse est remedium de legibus habeat, quod nostram potuit intrare notitiam. [3] Proinde edictalis programmatis tenore comperto spectabilitas vestra in cunctorum faciat notitiam pervenire, ut quisquis quod repetere debuisset pignorandi studio fortassis invaserit, voce iuris amittat nec liceat cuiquam sua sponte nisi obligatum forsitan pignus auferre. si vero alterum pro altero, quod nefas dictu est, pignorare maluerit, in duplum cui vim fecit direpta restituat, quia scelera damna plus cohibent et sola detrimenta cogitant qui pudoris fecere iacturam. quem vero ab hac redhibitione foedum patrocinium tenuitatis excusat, pro admissi qualitate facinoris in eum fustuario supplicio vindicetur. non enim patimur impunitum quod nolumus esse permissum.

XI. SENARIO V. I. COMITI PRIVATARUM THEODERICUS REX.

[1] Spes est certa remedii vota supplicum ad prudentis remisisse iudicium, ut per ordinationis beneficium confusionis abrogetur incertum. proinde magnitudo tua, cuius ordinationi videtur subiacere provincia, inter possessores Volienses atque curiales causam diligenti examinatione discutiat, quatenus inter eos sopiatur querela a vobis patefacta iustitia. non enim decet post audientiam vestram negotium trahi, a quo post alios iudices debuisset audiri.

XII. MARABADO V. I. COMITI ET GEMELLO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Propositi nostri est, ut provincias nobis deo auxiliante subiectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus, quia semper auget principes observata iustitia et quantum probabili institutione vivitur, tantum summis adhuc provectoribus aggregatur. [2] Arcotamia itaque illustris femina flebiliter ingemiscens nepotis sui calamitatem tali conquestione deploravit, dum semper aviae cura tenerior est suorum, asserens Aetheriam nurum suam, mariti postposita dilectione, cuidam se Liberio iugali foedere sociasse et cum ornator cupit novis thalamis apparere, studuerit prioris viri facultates evertere, allegans ditatam filiorum spoliis, quibus magis decuit congregari. [3] Ideoque nos, qui desideria supplicum consuevimus remittere ad statuta divalium sanctionum, ut nec insinuationem supplicum renuamus nec adversarii negotium credula facilitate damnemus, sublimitatis vestrae iudicio hanc causam legibus committimus audiendam, ut omni incivilitate summota mediis sacrosanctis evangeliiis cum tribus honoratis, quos partium consensus elegerit, qui legum possint habere notitiam, quicquid prisci iuris forma constituit inter eos, considerata disciplina nostri temporis, proferatis, quia non decet per vim eos aliquid agere, qui ad nostra meruerunt regimina pervenire.

XIII. SENARIO V. I. COMITI PRIVATARUM THEODERICUS REX.

[1] Emolumenta deesse laborantibus non oportet, ut et bonae spei aditus aperiatur et desudantium querela iusta compensatione claudatur. atque ideo providentiam nostram, quae omnes rei publicae partes sub caelesti favore circumspicit, ordinasse cognosce, ut Colosseo illustri viro pro laboribus et meritis ad Sirmiensem Pannoniam destinato iuxta consuetudinem veterem victualia praebeantur, quatenus, dum memorato viro necessaria fuerint praeparata, locus iniustus praesumptionibus abrogetur. [2] Disciplinam siquidem non potest servare ieiunus exercitus, dum quod deest semper praesumit armatus. habeat quod emat, ne cogatur cogitare quod auferat. necessitas moderata non diligit, nec potest imperari multis quod nequeunt custodire paucissimi.

XIII. GESILAE SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Magni peccati genus est alienis debitis alterum praegravare, ut qui potest exigi non mereatur audiri. sua quemque damna respiciant et is solvat tributum, qui possessionis noscitur habere compendium. atque ideo praesenti tibi auctoritate delegamus, ut Gothi per Picenum sive Tuscias utrasque residentes te imminente cogantur exsolvere debitas functiones. [2] In ipsis enim initiis comprimendus excessus est, ne foeda imitatio quasi turpis scabies paulatim reliquos comprehendat.

si quis ergo iussa nostra agresti spiritu resupinatus abiecerit, casas eius appositis titulis fisci nostri viribus vindicabis, ut qui iuste noluit parva solvere, rationabiliter videatur maxima perdidisse. qui enim debent ad fiscum celerius esse devoti, nisi qui capiunt commoda donativi, quando amplius de nostra humanitate recipiunt quam stipendii iure praestetur? nam si liberalitatis nostrae causa tractetur, nos potius voluntaria tributa solvimus, qui fortunas omnium sublevamus.

XV. BENENATO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Illustris et magnifici viri comitis patrimonii suggestionem comperimus dromonarios viginti et unum de constituto numero mortis incommodo fuisse subtractos. unde providentiam nostram, cuius est proprium quod casu subducitur recuperare consilio, hoc statuisse cognosce, ut supra dictos dromonarios probare sine aliqua dubitatione festines, qui tamen ad hoc opus possint idonei reperiri. [2] Remigum enim labor operosus valentes animo et viribus quaerit, ut confidentia mentis procellis obviare possit undosis. quid enim audentius quam illud infidum ac vastissimum mare intrare parvo navigio, quod eluctari facit desperationis sola praesumptio? quapropter iussis te nostris hanc cautelam convenit adhibere, ut querelam de congregatis debilibus non facias, cum nos robustissimos quaesisse cognoscas.

XVI. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Utilitatis publicae causa, quam noster animus semper aspectat, virum illustrem comitem Arigerum civem paene vestrum dudum ad Gallias aestimavimus dirigendum, ut eius maturitate consilii titubantium potuissent corda firmari. novitatem quippe sollicitam prudentes convenit habere rectores, ut quemadmodum fuerit vitae formatus ordo, sic currat instituta devotio. his rebus ad nostra vota compositis et gloriam civilitatis retulit et quod inter vos didicit diligenter ostendens et bellorum insignia reportavit. [2] Quem desideratum, sicut putamus, coetui vestro reddidimus, ut qui vobis longa aetate placuit, nunc gratior fiat, cum eum adiecta bona commendant. quapropter disciplinae se praefati viri Romanus ordo restituat et quod quietis amore praecipitur, devotis animis impleatur: quatenus et excessibus tollatur licentia et quod optamus maxime, locum nequeat invenire vindicta. [3] Si qua etiam per eius absentiam culpa provenit, inter vos iustitiae consideratione corrigite, sicut nobilitati vestrae convenit agere, cui semper probitas placet: quoniam nos specialiter iniunxisse cognoscite, ut error, qui ab auctoribus suis minime fuerit emendatus, legum districtione resecetur. pareatur ergo, patres conscripti viro multis temporibus iam probato, cui necesse est praedicanda sequi, qui se hactenus sub vestra omnium laude tractavit et in tanta frequentia nullius repperit adversa iudicia.

XVII. IBBAE VIRO SUBLIMI DUCI THEODERICUS REX.

[1] Definitam rem ab antiquo rege, quam tamen constat rationabiliter esse decretam, nulla volumus ambiguitate titubare, quia decet firmum esse quod commendatur probabili iussione. cur enim priora quassemus, ubi nihil est quod corrigere debeamus? [2] Atque ideo praesenti tibi auctoritate praecipimus, ut possessiones Narbonensis ecclesiae secundum praecelsae recordationis Alarici praecepta, a quibuslibet pervasoribus occupatae teneantur, aequitatis facias contemplatione restitui,

quia versari nolumus in ecclesiae dispendio praesumptiones illicitas, dum nostra deceat tempora sedare confusa. [3] Esto contra talia omnino sollicitus, ut qui es bello clarus, civilitate quoque reddaris eximius. sic et arma tua deo iuvante corroboras, si iustitiam mediocribus servare contendas. improbis enim non potuisse resistere non praevalere excusare, quando omnes tibi libenter cedunt, quem gloriosum in bellorum certamine cognoverunt. ignavus forte audacibus iubere nihil possit: nemo plus praesumentibus imperat, quam quem sua facta commendant.

XVIII. ANNAE V. S. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Consuetudo est nostrae clementiae probatae nobis fidei agenda committere, ut cum iudices delegamus praeditos tractatu maturo, locum prava nequeat invenire surreptio. dudum siquidem ad nos multorum suggestione pervenit Laurentium presbyterum effossis cineribus funestas divitias inter hominum cadavera perscrutum concussionemque mortuis intulisse, quem oportet viventibus quieta praedicare. non abstinuisse perhibetur tam crudeli contagio piis dicatas consecrationibus manus: aurum execrabili quaesisse fertur affectu, quem suam decuisset egentibus dare substantiam vel sub aequitate collectam. [2] Quod te diligenti examinatione praecipimus indagare, ut, si veritati dicta perspexeris convenire, hominis ambitum eo tantum fine concludas, ne possit suppressere quod eum non licuit invenire. scelus enim, quod nos pro sacerdotali honore relinquimus impunitum, maiore pondere credimus vindicandum.

XVIII. GEMELLO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Decet principalem providentiam fessa refovere, ut asperitatem casuum mitiget lenitas iussionum. non enim sentitur incommodum, si, quod per adversitatem constat oppressum, concessa prosperitas ostenderit sublevatum. [2] Siliquatici namque praestationem, quam rebus omnibus nundinandis provida definivit antiquitas, in frumentis, vino et oleo dari praesenti tempore non iubemus, ut haec remissio solutionis copiam possit praestare provinciis et respirent aliquatenus fessi praesentis salubritate decreti. [2] Quis enim ad vendendum non incitetur largius, cui solita dispendia subtrahuntur? portus nostros navis veniens non pavescat, ut certum nautis possit esse refugium, si manus non incurarint exigentem, quos frequenter plus affligunt damna, quam solent nudare naufragia. sit hoc forsitan sub quiete tolerandum: nunc autem, dum provincialibus praestare cupimus, mercium dominis interim consulamus.

XX. GEBERIC V. S. THEODERICUS REX.

[1] Si desideramus locum beneficiis invenire, ut titulos nostrae possimus pietatis erigere, quanto magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus sponte largiri, maxima quando et illud conscientiae nostrae reponitur, quod de fisco sub antiqua sollemnitate praestatur! proinde viri venerabilis episcopi Constantii supplicatione comperimus sacrosanctae ecclesiae ipsius unum iugum, veterum principum pietate collatum, et nunc quorundam usurpatione violenta retineri. [2] Sed quia nos uti nullum volumus fraudibus suis, praesertim cum in dispendio pauperum detestabili mente versetur, praesenti auctoritate decernimus, ut ea, quae retro principum constiterint humanitate deputata, supra memorata ecclesia sine aliqua imminutione percipiat, manente poena etiam

pervasori. qui et veterum dona et ecclesiae probatur violasse compendia.

XXI. GEMELLO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Quamvis efficaciam tuam insistere credamus iniunctis et studiose deflectere quae nobis cognoveris displicere, tamen sollicitum ammonitio nostra non deserit, ut instructor reddaris, dum infra scriptis brevibus definita susceperis. proinde ordinatio nostra nulli videri debet ingrata, cum necessitas temporis excuset onera iussionis. [2] Esto itaque ad iniuncta sollicitus, quia licet sit semper adhibenda, maxima tamen utilis est in necessitate custodia. parebis ergo commonitus, ut sic possis cum provincialibus agere, quemadmodum nos eis respicis velle praestare, quatenus securus de nostra gratia consequaris, quicquid sollicitus de pravo studio habere contempseris.

XXII. ARGOLICO V. I. P. U. THEODERICUS REX.

[1] Intolerabilis excessus est, qui supernae maiestatis adfectat iniuriam et oblitus pietatis crudelia sectatur erroris. quem enim sperabit veniae locum, qui reverendum contempsit auctorem? abscedat ritus e medio iam profanus: conticeseat poenale murmur animarum. versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. [2] Magnitudinis itaque tuae relatione comperimus Basilium atque Praetextatum, artis sinistrae iam diu contagione pollutos, in accusationem tui examinis personarum intentione deductos. super qua re nostram te asseris spectare sententiam, ut confidentius fiat quod pietatis nostrae mandat auctoritas. [3] Sed nos, qui nescimus a legibus discrepare, quorum cordi est in omnibus moderatam tenere iustitiam, praesenti auctoritate decernimus, ut quinque senatoribus, id est magnificis et patriciis viris Symmacho Decio Volusiano atque Caeliano nec non illustri viro Maximiano, hanc causam legitima examinatione pensetis. et per omnia iuris ordine custodito, si crimen quod intenditur fuerit comprobatum, ipsarum quoque legum districtione plectatur, ut rei abditi atque secreti per hoc vindictae genus a culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non potest incerta notitia. [4] De qua re illustri viro comiti Arigerno praecepta direximus, ut omnium violenta defensione summota, si se occulunt, ad iudicium protrahat impetitos et vobiscum in hac causa residens nec opprimi faciat innoxios nec leges sinat evadere criminosos.

XXIII. ARIGERNO V. I. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Quamvis oporteat commissam tibi disciplinam Romanae civitatis in omnibus custodiri, tamen in eis maxime studiosior esse debes, quae nostra tibi auctoritate delegata cognoscis, ut circa te augeat gratiam custodita iustitia et augmenta sumas nostri iudicii, qui nobis hactenus de integritate placuisti. [2] Praefectus igitur urbis sua nobis relatione declaravit Basilium atque Praetextatum magicis artibus involutos impeti accusatione multorum: quos elapsos intimat mentis alienatione custodum. eos te praecipimus ubicumque repertos ad iudicium quinquevirale ducere, quod in praesenti negotio nostra delegavit auctoritas, ubi te residere censemus, ut violenta omnium defensione summota hanc causam discuti facias legibus et finiri. [3] Et si rei criminis, cuius impetuntur, fuerint approbati, sententiam subeant, quam iuris definita sanxerunt. si vero innocentia eorum detestabili pulsatur invidia, opprimi eos nulla ratione patiaris, quia in omnibus causis consideratione divina illud fieri volumus, quod opinionem nostrae pietatis accumulatur.

XXIII. HELPIDIO DIACONO THEODERICUS REX.

[1] In lucrum cedunt quae bene meritis conferuntur et de ipso munere magis acquiritur, cum optimis digna praestantur. petitionis tuae proinde tenore comperimus loca in Spoletina civitate, quae iam longo situ squalor vetustatis obnubere, splendorem reparationis expetere, ut rebus antiquitate confusis novitatis facies adulta reddatur et beneficio tuo rediviva consurgant, quae annositate inclinata corruerant. quod nos, respectu meritorum tuorum et impensi longa sedulitate servitii, libenti animo duximus annuendum, ut et votis iusta poscentium tribuatur effectus et civitati reparationis crescat ornatus. [2] Atque ideo petitioni tuae robur praesenti humanitate largimur, ut porticum cum areola post Turasi thermas, si tamen publico usui non deservit, absoluta liberalitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potius praemia quam donantur. hac igitur auctoritate suffultus in supra dictis locis aedificandi sume fiduciam nec aliquam in posterum metuas quaestionem, cum te et civitatis tuetur utilitas et reverenda principis voluntas.

XXV. ARGOLICO V. I. P. U. THEODERICUS REX.

[1] Constat eum de se praesumere, qui ad sacri ordinis cupit fastigia pervenire. merita enim suggerunt bonae appetentiae nisus et in qualitate desiderii potest mens honesta cognosci. quis enim palaestrae artis ignarus in stadium luctaturus introeat? aut quis certamini misceatur, quod virtutis conscientia non suadet? in ipsis conatibus aegra languescunt, quae meritorum praesumptionibus non iuvantur. [2] Praeconiorum ergo professio est collegium desiderasse summorum bonumque de se iudicium tradit, qui celsae gradus expetit dignitatis. his igitur desiderii pietas se nostra libenter indulget, qui etiam in spe erigimus vota marcentia, ut, dum proventus quaeritur, probitatis studia plus amentur. [3] Proinde illustris magnificentia tua Petrum parentum luce conspicuum suaque iam gravitate senatorem in album sacri ordinis secundum priscam consuetudinem curet referri, ut et tanto coetui proficiat numerus et candidato de sacro ordine crescat ornatus.

XXVI. UNIVERSIS MASSILIA CONSTITUTIS THEODERICUS REX.

[1] Libenti animo antiqua circa vos beneficia custodimus, cum nova utilitatibus vestris praestare cupiamus. servare quippe terminos ignorat humanitas et novellis decet blandiri beneficiis post longa tempora restitutis. [2] Proinde immunitatem vobis, quam regionem vestram constat principum privilegio consecutam, hac auctoritate largimur nec vobis aliquid novae praesumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus gravamine vindicari. censum praeterea praesentis anni relaxat vobis munificentia principalis, ut et illa possitis accipere quae vos non contigit postulasse. ipsa est enim perfecta pietas, quae antequam flectatur precibus, novit considerare fatigatos.

XXVII. TUTIZAR SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Detestabilis est quidem omnis iniuria et quicquid contra leges admittitur iusta execratione

damnatur: sed malorum omnium probatur extremum inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas et maius reatui pondus est inopinata deceptio. [2] Vir spectabilis itaque Petrus ammiranda nobis sorte conquestus est saionis Amarae tuitionem, quam ei contra violentos indulimus, in se potius fuisse grassatam, ita ut ictum gladii in se demersum aliquatenus postium retardaret obiectio: subiecta est vulneri manus, quae ut in totum truncata non caderet, ianuarum percussa robora praestiterunt: ubi lassato impetu corusca ferri acies corporis extrema perstrinxit. [3] O execrabilem casum! impugnavit hominem auxilium suum et solacii prosperitate subtracta crevit ex defensione necessitas. his multo acerbiora subiungens, ut quasi laesio veniret ad pretium, ita scelus proprium enormi exactione taxatum est. atque ideo iuste in illos pietatis nostrae ira consurgit, qui benigna iussa in truculenta ministeria mutaverunt. nam quae erunt refugia supplicantibus, si et nostra beneficia vulnerabunt? [4] Proinde praesenti iussione censemus, ut quicquid superscriptus Amara commodi nomine de causis memorati supplicantis accepit, quasi oppugnator ingratus a te constrictus in duplo ei cogatur exsolvere: quia sub poena restitui dignum est, quod improba temeritate constat extortum. [5] De plaga vero, quam educto gladio temerarius praesumptor inflixit, ad iudicium comitis Dudaе saepe dictus saio te compellente veniat audiendus, ut secundum edictorum seriem quae male commissa claruerint, sine aliqua dilatione componat. tuitionem vero postulanti contra inciviles impetus ex nostra iussione salva civilitate praestabis, non exemplo accusati, sed consideratione decenter electi.

XXVIII. DUDAE V. S. COMITI THEODERICUS REX.

[1] Conscientiam probamus, cui iudicanda committimus, quia dignus est inter alios sequenda decernere, qui sibi modum visus est legitimae conversationis imponere. Petrus itaque vir spectabilis Amaram saionem nostrum, qui contrario omine pro eius tuitione directus est, educto gladio se asserit vulnerasse defensoremque fecisse, quod vix inimicus potuisset audere. hoc te et legitima volumus disceptatione cognoscere et probabili sententia terminare: quatenus nullus temptare ausus sit, quod nobis displicere cognoscit.

XXVIII. ARGOLICO V. I. P. U. THEODERICUS REX.

[1] Si loci vestri cogitaretur auctoritas, si reverentiae cura Romanae, ultro debueratis expetere, in quibus arguimini. quid enim praesenti tempore potuistis culmini urbano tam proprium quam senatus crementa cogitare, quando famae praesulis proficit, quod ordo sacer acquirit? [2] Sed quantum viri clarissimi Armentarii testatur missa suggestio, in contrarium foedo ambitu de mora quaeritis commoda, cuius vos optare debuisse constat augmenta. quid enim amplius esse possit incongruum, quam nostris iussionibus expeditis supplicantium vota suspendere et post sacrae praeceptionis affatum, si dici fas est, adhuc regium suspendisse iudicium? [3] Sed nos, quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad ammonitionem potius iussa convertimus, ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non praecedat. ideoque praesenti auctoritate decernimus, ut iussionibus nostris nulla dilationis calliditas afferatur, quia non habet veniae locum, qui delinquit ammonitus.

XXX. ALBINO V. I. PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Decet quidem cunctos patriae suae augmenta cogitare, sed eos maxime, quos res publica sibi summis honoribus obligavit, quia ratio rerum est, ut eum necesse sit plus debere, qui visus est maiora suscipere. [2] Porrecta itaque supplicatione testatus es Curvae porticus, quae iuxta domum Palmatam posita forum in modum areae decenter includit, superimponendis fabricis licentiam condonari, ut et privatarum aedium habitatio protendatur et antiquis moenibus novitatis crescat aspectus. ita fit, ut, quod per incuriam poterat labi, manentem videatur diligentia sustineri, quia facilis est aedificiorum ruina incolarum subtracta custodia et cito vetustatis decoctione resolvitur, quod hominum praesentia non tuetur. [3] Unde nos, qui urbem fabricarum surgentium cupimus nitore componi, facultatem concedimus postulatam, ita tamen, si res petita aut utilitati publicae non officit aut decori. quapropter rebus speratis securus innitere, ut dignus Romanis fabricis habitator appareas perfectumque opus suum laudet auctorem. nulla enim res est, per quam melius possit agnosci et prudentis ingenium at largitatis effectus.

XXXI. AEMILIANO VIRO VENERABILI EPISCOPO THEODERICUS REX.

[1] Ad finem debet perducere, quae prudentum intentio visa est suscepisse, quia sicut perfecta laudem pariunt, ita vituperationem generant, quae in mediis conatibus aegra deseruntur. defectus enim rerum aut consilium titubare aut vires arguit defuisse. quapropter sanctitas vestra a tali oblocutione refugiens, quae in aquae ductu reficiendo probabili cura ex nostra auctoritate suscepit, celeriter ad effectum faciat pervenire. [2] Nam quid aptius quam ut sitiendi plebi provideat aquas sanctissimus sacerdos et humana providentia satiet quos etiam miraculis pascere debuisset? imitaris enim antiquissimum Moysen, qui Israhelitico populo longa ariditate siccato de saxi sterilitate copiosos latices eduxit et ad implendum miraculum inde fecit currere umidos liquores, ubi erat sicca durities. tu autem si fontes irriguos saxorum constructione deducis, hoc labore tuo praestas populis, quod ille miraculis.

XXXII. DUDAE SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Cum in omnibus causis velimus iustitiam custodiri, quia regni decus est aequitatis affectus, in eis maxime quae fisci nostri nomine proponuntur nequaquam detestabilis calumnia in invidiam regnantes affligat. patimur enim superari salva aequitate per leges, ut inter arma semper possimus esse victores. nam quem licenter subiectus superat, non debellat adversus. [2] Marini itaque relatione comperimus res Tufae apud Iohannem quondam sub emissionem chirographi fuisse depositas. et quia nobis competere manifestum est quod ad proscriptum poterat pertinere, ideoque praesenti auctoritate praecipimus, ut uxorem supra dicti Iohannis filiumque eius Ianuarium moderata executione convenias. [3] Qui si intentata iniuste se retinere cognoscunt, aequitatis consideratione restituant: minus ne, competenti sponsione praemissa ad consularem Campaniae veniant legibus audiendi, ut coram partibus positus te imminente, quod forma continet sanctionum divalium, censeatur: ita tamen, ut nullo praeiudicio, nulla iniuria, nullo damno innocentia praegravetur, ne alienae accusationis invidiam tuam facere videaris offensam.

XXXIII. UNIVERSIS IUDAEIS GENUA CONSTITUTIS THEODERICUS REX.

[1] Custodia legum civilitatis est indicium et reverentia priorum principum nostrae quoque testatur devotionis exemplum. quid enim melius quam plebem sub praecepto degere velle iustitiae, ut conventus multorum disciplinabilium sit adunatio voluntatum? hoc enim populos ab agresti vita in humanae conversationis regulam congregavit. haec ratio a feritate divisit, ne arbitrio casuali vagarentur, quos regi consilio divina voluerunt. [2] Oblata itaque supplicatione deposcitis privilegia vobis debere servari, quae Iudaicis institutis legum provida decrevit antiquitas: quod nos libenter annuimus, qui iura veterum ad nostram cupimus reverentiam custodiri. atque ideo praesenti auctoritate censemus, ut quaecumque legum statuta moverunt, circa vos illibata serventur, quatenus quod ad civilitatis usum constat esse repertum, perpeti devotione teneatur.

XXXIII. DUDAE SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Prudentiae mos est in humanos usus terris abdita talenta revocare commerciumque viventium non dicere mortuorum, quia et nobis infossa pereunt et illis in nullam partem profutura linquuntur. metallorum quippe ambitus solacia sunt hominum. nam divitis auri vena similis est reliquae terrae, si iaceat: usu crescit ad pretium, quando et apud vivos sepulta sunt, quae tenacium manibus includuntur. [2] Atque ideo moderata iussione decernimus, ut ad illum locum, in quo latere plurima suggeruntur, sub publica testificatione convenias: et si aurum, ut dicitur, vel argentum fuerit tua indagazione detectum, compendio publico fideliter vindicabis: ita tamen ut abstineatis manus a cineribus mortuorum, quia nolumus lucra quaeri, quae per funesta possunt scelera reperiri. aedificia tegant cineres, columnae vel marmora ornent sepulcra: talenta non teneant, qui vivendi commercia reliquerunt. [3] Aurum enim sepulcris iuste detrahitur, ubi dominus non habetur: immo culpa genus est inutiliter abditis relinquere mortuorum, unde se vita potest sustentare viventium. non est enim cupiditas eripere, quae nullus se dominus ingemiscat amisisse. primi enim dicuntur aurum Aeacus, argentum Indus rex Scythiae repperisse et humano usui summa laude tradidisse. quod nos in contrarium neglegere non debemus, ne sicut latentia cum laude sunt prodita, ita inventa cum vituperatione videantur esse neglecta.

XXXV. ACTORIBUS ALBINI V. I. THEODERICUS REX.

[1] Consulto provida decrevit antiquitas minores contractus liberos non habere, ut et insidiantium laquei frustrarentur et lapsis aetas lubrica subveniret. obrueretur quippe innocentia, si relaxaretur audacia, essetque cunctis fallendi studium, si fraus subrepticium lucraretur effectum. [2] Et ideo priscae consuetudinis supplicatione porrecta suggeritis patronum vestrum in annis minoribus constitutum facultatibus suis potius aggregasse dispendia, dum ignara pueritia contraria gerit, quae profutura putaverit, et nunc id tempus aetatis agere, quo lapsui possimus per ignorantiam subvenire, allegantes, ut quod iura tribuerunt, nostra quoque beneficia largiantur. [3] Atque ideo, si petitio vestra a veritate non deviat et intra annorum spatia deget, quibus hoc beneficium leges sacratissimae praestiterunt, nihilque est quod iure contra referatur, patronum vestrum sollemniter causa cognita in integrum restitui nostra quoque permittit auctoritas, ita tamen, ut omnia secundum iustitiam legesque peragantur, quia sic supplicantibus consulere volumus, ut eorum adversarios per iniustitiam non gravemus.

XXXVI. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Providentissimi principis est graviter imminutis relinquere tributariam functionem, ut redivivis studiis ad implenda sollemnia recreentur qui pressi damnorum acerbitate defecerant. nam si fessis minime releveretur onus, necessitate cernitur iacere prostratus. melius est enim praesentia damna contemnere quam exiguo quaestu perpetua commoda non habere. [2] Atque ideo illustris magnificentia tua provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per tertiam indictionem nos relaxasse cognoscat, quos transiens noster exercitus more fluminis, dum irrigavit, oppressit. nam licet pro generali securitate frementi adunatione proruperit, praeteriens tamen istorum culta vastavit. radit enim semper fluviis alveum suum et licet molliter egrediens vicina fecundet, illud tamen reddit sterile, quo collectus influxerit. [3] Unde necesse fuit civica vastatione deiectis porrigere dexteram salutarem, ne ingrati dicant se perisse solos pro defensione cunctorum: misceantur potius laetitiae, qui viam Italiae defensoribus praestiterunt. tributa enim non debent tristes exigi, per quos tributarios feliciter acquisivi. dicat pro illis noster animus, quod regi non potest imputare subiectus. emimus nostro dispendio prosperitatem Gothorum: nos necessaria praebuimus, ut hostis vinceretur illaesus.

XXXVII. THEODAGUNDAE ILLUSTRIS FEMINAE THEODERICUS REX.

[1] Decet prudentiae vestrae curam subiectorum negotiis adhibere custodiam, quia vobis ordinantibus illa fieri debent quae regiam possunt demonstrare praesentiam. sic enim credimus, quia memor natalium tuorum a te abicias omne vitiosum et illa sola diligere possis, quae et nos amare cognoscis. proavorum forsitan oblitterentur exempla, si longi generis minus facta recolantur: similes autem filii patrum praeconia mox sequuntur. [2] Renatus itaque flebili nobis aditione conquestus est vobis delegantibus cognitores iudicatum se contra Inquilinam nomine post longa temporis intervalla meruisse et excubiis damnisque confecto vestram tandem prospexisse iustitiam: nec tamen litigatoris improbam cessare calumniam, dum redivivis litibus tenuitatem insequitur supplicantis, ut non tam vincendi votum quam adversarii videatur quaesisse detrimentum. [3] Quapropter si vobis iubentibus iudicata cognoscitis nec constat adversarium provocasse legaliter, finitum iure negotium in sua manere facite firmitate, ne longa quaestio litigantium non tam augeat patrimonia, sed evertat et quod fit ambitu lucri, causa videatur esse dispendii.

XXXVIII. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Cum omnes rei publicae nostrae partes aequabiliter desideremus augeri, crementa tamen fiscalium tributorum iustissimo sunt pensanda iudicio, quia servientium imminutio est huius illationis accessio quantumque pars illa proficit, tantum se haec a firmitate subducit. sed a nobis, qui fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas, ne augmento suo tumens summa deficiat incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accrevisse. [2] Proinde illustris magnitudo tua Gravassianos atque Pontonates nobis supplicasse cognoscat a Ianuario, sed et Probo discussoribus iniquis se oneribus ingravatos, cum sterilitas ieiuna locorum nulla sibi fieri augmenta patiat. repugnante siquidem natura quaelibet cedit industria, nec prodest studium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoscitur adiuvere. ibi potest census addi, ubi cultura profecerit. inde et varia tributa, quia non est agrorum una fecunditas. [3] Atque

ideo consuetudinem eis pristinam censemus esse revocandam, ut sicut Odovacris tempore tributa solverunt, ita et nunc ab eis publicis utilitatibus serviatur: et si quid amplius probatur adiectum, consideratione defectarum virium summovemus. nolumus enim tale aliquid indici, quod sit necesse removeri.

XXXVIII. THEODAHADO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Inter ceteras, quibus humanum genus sollicitatur, inlecebras praecipue vitanda est alienarum rerum turpis ambitio, quia in immensum iactata rapitur, si iustitiae ponderibus non prematur. avaritiam siquidem radicem esse omnium malorum et lectio divina testatur, quae tali sorte punita est, ut cum multa rapiat, semper egeat, quam propter vicinitatem generis nostri sic in animis vestris coalescere nolumus, ut illi nec initia concedamus. [2] Quid enim faciunt sordes animorum in splendore natalium? illud te potius decet eligere, quod nos possit ornare. Hamali sanguinis virum non decet vulgare desiderium, quia genus suum conspicit esse purpuratum. corrigamus itaque te per incitamenta praeconii, in quo adhuc non debemus esse districti. [3] Domitius itaque vir spectabilis data nobis supplicatione conquestus est, possessiones iuris sui, id est illam atque illam, ab hominibus vestris neglectis legibus fuisse pervasas, dum civiliter oportuit recipi, si iure videbatur exposci. [4] Sed quia de vobis non patimur diutius obscura iactari, qui generis claritate fulgetis, praesenti auctoritate censemus, ut imminente Duda saione nostro, si momenti tempora suffragantur, occupata nuper cum omnibus, quae direpta sunt, supplicanti faciatis sine aliqua dilatione restitui. [5] Et si quid partibus vestris de legibus creditis posse competere, instructam personam ad nostrum comitatum destinare vos convenit, ut intentionibus partium sub aequitate discussis feratur sententia, quam iuris dictat auctoritas. generosos quippe viros omnia convenit sub moderata civilitate peragere, quia tantum potentibus laesionis crescit invidia, quantum premi posse creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

XL. ACTORIBUS PROBINI V. I. THEODERICUS REX.

[1] Districtius aliqua iubere compellimur amore iustitiae, dum circa minores fortunas clementiora sunt nostri pectoris instituta. trahit enim ad misericordiam, qui potuit subdi, et hoc habet beneficium mediocritatis suae, ut probatione salva interim moveat ad dolorem, quia crudelitas sublevat humiles, premit invidia potiores. [2] Datis itaque precibus allegatis Basilium virum spectabilem nostra dudum praecepta meruisse, ut possessio Arcinatina, quam patronus vester a coniuge eius Agapita iuris fuerat sollemnitate mercatus, postposita dilatione cum documentis omnibus praedicto coniugi redderetur, dum a suis penetralibus sollicitatam lacrimabili conquestione quereretur uxorem: addentes more nostrae iustitiae postea fuisse praeceptum, ut, si patroni vestri de causae qualitate praesumerent, ad nostrum comitatum ocius destinarent, ut quae ratione convenire poterant, velut a iustitiae fontibus emanarent. [3] Quapropter si nullo mendacio asserta vitiantur, per officium nostrae sedis Basilium decernimus ammoneri, ut, si non nihil est, quod pro suis partibus possit opponere, quominus in hac causa pulsetur, vestris intentionibus responsurus occurrat, seu ad comitatum venire seu in competenti foro iurgare maluerit, quia nullis necessitatem longinquitatis imponimus, nisi qui suis hoc commodis expedire cognoscunt. in locum siquidem beneficii nostram praesentiam damus: et ideo non debet invitis imponi, quod meretur optari.

XLII. IOHANNI ARCHIATRO THEODERICUS REX.

[1] Propositum regale est pressis labe fortunae pietatis remedio subvenire et acerbos casus iniuriae meliore sorte mutare. data siquidem supplicatione conquereris virum spectabilem Vivianum legum artificio, quo callet, elatum, personam tuam obiectis criminationibus insecutum et eo usque perventum, ut indefensus contra iuris ordinem vicarii urbis Romae sententia damnareris: nunc autem religiosae mentis affectu odia mundana damnasse auctorique suo tuum displicuisse periculum. [2] Et ideo, si nullis impugnationibus enervantur asserta, laesionem non patimur miseris inhaerere, quam suis constiterit machinatoribus displicere. quapropter in abolitum missa sententia, quae a vicario urbis Romae super hac parte cognoscitur promulgata, patriae te rebusque omnibus nostra reddit auctoritas, nec ullo tempore calumniam super hac parte formides. [3] Sed ne cuiusquam forsitan plectenda temeritas in te impetus reparare possit audaciae, patricii Albini salvis legibus tuitio te deputata communit, quia nihil fieri volumus incivile, cuius cottidianus labor est pro generali quiete tractare.

XLIII. ARGOLICO P. U. THEODERICUS REX.

[1] Bene principalis clementia suscipit quos pietas paterna destituit, quia sub parente publico genitoris minime sentiri debet amissio. ad nos siquidem iure recurrit infantia destituta, quibus universorum hominum proficiunt incrementa. [2] Clarissimorum igitur adultorum Marciani atque Maximi nos querela pulsavit, cum paschalibus diebus paterni luctus essent vulnere sauciati et in ipso laetitiae tempore soli cogentur tristitiam sustinere, utilitatem suam pio neglexisse contemptu, cum vel firmae aetati inter lacrimas ista cogitare genus videretur insaniae. cessat enim lucri ambitus, cum vacatur ad planctus, nec mens quodlibet aliud capit, cum eam qualitas pietatis impleverit. [3] Hac crudeli subreptione captata turrem circi atque locum amphitheatri illustris recordationis patris eorum detestabili ambitu a vestris suggerunt fascibus expetitur. quorum insidiatorem non humanitatis ullus revocavit affectus, non similis terruit casus: gravavit infantiam, cui non subvenire merito pudoris aestimatur esse iactura. [4] Sed nos, qui regulas veterum, qui servamus momenta pietatis, salubri ordinatione censemus, ut, si quondam patricius atque magnificus vir Volusianus pater supplicum supra memorata loca communi iure possedit, filiis perire non debeant, praesertim cum germen senatorium novis cupiamus beneficiis enutrire quam inter ipsa initia spem adultae aetatis aliqua laesione comprimere. atque ideo illustris magnitudo vestra, si quid tale factum esse meminit, ilico noverit corrigendum, ne venerandum examen senatorii ordinis iniqua praesumptione temeretur.

XLIV. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Urbis Romanae celebris opinio suo conservanda est nihilominus instituto, nec vitia peregrina capit, quae se semper de morum probitate iactavit. levitates quippe seditionum et ambire propriae civitatis incendium non est velle Romanum. ideoque in auctoribus facti legum est servanda districtio, ne detestabilis aspectus incendii ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. [2] Viri illustris itaque comitis Arigerni suggestionem comperimus Iudaeorum querela se fuisse pulsatum, quod in dominorum caede proruperit servilis audacia: in quibus cum fuisset pro districtione publica resecatum, statim plebis inflammata contentio synagoram temerario duxerunt

incendio concremandam, culpas hominum fabricarum excidio vindicantes, dum, si quis Iudaeorum probaretur excedere, ipse debuisset iniuriae subiacere, non autem iustum fuit ad seditionum foeda concurrere aut ad fabricarum incendia festinari. [3] Sed nos, quibus deo propitiante cordi est perperam commissa dirigere, ut cunctis possit placatis moribus convenire, praesenti auctoritate decernimus, ut causam supra memoratam legitima discussione noscatis et in auctoribus paucis quos potueritis huius incendii reperire, habita distractione reseceatis: quia nolumus aliquid detestabile fieri, unde Romana gravitas debeat accusari. [4] Illud pari ratione censentes, ut, si aliquid sibi contra Iudaeos rationabiliter quispiam crediderit suffragari, ad vestrum iudicium veniat audiendus, ut quem reatus involverit, censura condemnet. hoc enim nobis vehementer displicuisse cognosce, ut intentiones vanissimae populorum usque ad eversiones pervenerint fabricarum, ubi totum pulchre volumus esse compositum.

XLIII. ANTONIO VIRO VENERABILI POLENSI EPISCOPO THEODERICUS REX.

[1] Invidiosa est contra eum querela, cui sunt reverentiae iura servanda, quia nescio quid admissum grave creditur, ubi contra tales silentium non tenetur. Stephanus siquidem flebili aditione conquestus est casam iuris sui ante decessorem prodecessoremque vestrum longa aetate possessam ante hos fere novem menses ab hominibus ecclesiae, cui praesidetis, despecto civilitatis ordine fuisse pervasam. quod si ita factum esse cognoscitis, eam iustitiae consideratione momenti iure restituite supplicanti. decet enim a vobis corrigi, quod a vestris familiaribus non debuisset admitti. [2] Verumtamen si partibus vestris in causa momentaria vel principali iustitiam adesse cognoscitis, tractato prius diligenter inspectoque negotio, quia sacerdotem protendere non decet improbam litem, instructam legibus ad comitatum nostrum destinate personam, ubi qualitas negotii agnosci debeat et finiri. quapropter sanctitatis vestrae animus non gravetur nec se fallacibus verbis doleat accusatum: multo maior est opinio purgata, quam si desinentibus querelis non fuerit impetita.

XLV. COMITIBUS DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS TICINENSIS CIVITATIS THEODERICUS REX.

[1] Ad comitatum supplices Erulos auctore deo nostris venire iussimus constitutis, quibus navis est praebenda subvectio, ne in patria nostra adhuc provinciae suae laborare videantur inopia. itaque praesenti iussione commoniti et navis eis usum usque ad Ravennatem urbem et annonas dierum quinque sine aliqua dilatione praeparate nec aliquid eis necessarium deesse faciatis, quatenus provinciam se deseruisse ieiunam de copiae inventione cognoscant sitque illis uberior peregrina terra quam patria.

XLVI. MARABADO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Convenit pietatem nostram petitiones supplicum salubri ordinatione disponere, quia subiectorum animi relevantur, quotiens maerentium querela componitur. vir spectabilis itaque Liberius dolenda nobis aditione suggestit coniugem suam in vestro iudicio contra iuris ordinem praegravatam. quod si ita est, remotis praeiudiciis apud arbitros, quos partium consensus elegerit, te imminente causa legibus audiatur. quod si illic finis negotii nequiverit inveniri, per instructas personas, si tamen ipsae

venire non eligunt, nostro comitatu occurrendi licentiam partibus non negamus, ubi nec redemptio sit forte suspecta nec insidiosa possit nocere calumnia.

XLVII. GUDISAL SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Assidua sollicitudine refovenda sunt, quae continuis exercitiis subiacere noscuntur. quemadmodum enim subvectio veredorum necessario sufficiat labori, si permittatur excedi? incitamentum siquidem improbae praesumptionis est neglecta custodia. legatorum itaque nostrorum suggestionem comperimus cursuales equos frequenti usurpatione fatigari et quos nos necessitatibus publicis cupimus custodiri, in usum cognovimus privatae voluntatis assumi. [2] Atque ideo in urbe Roma ordinatione praefecti praetorio et magistri officiorum, quousque utilitas publica suaserit, te residere censemus, ut nullum Gothorum vel Romanorum exinde egredi patiaris, nisi quos praedictarum dignitatum vices agentes forte dimiserint. [3] Et quod nobis frequenter usurpatum esse suggeritur, si quis invitis his quibus haec cura mandata est, veredos praesumere fortassis assumpserit, cuiuslibet nationis fuerit vel honoris, per unum equum centum solidos multae nomine cogatur inferre: non quod tanti aestimanda est unius iumenti laesio, sed quia grandi damno reprimenda est importuna praesumptio. [4] Nullum praeterea saionum discursus facere patiaris, sed ad causam, quam directus fuerit, uno tantum itinere permittatur accedere vel redire. quibus in superiorem multam cadat interdicta frequentia. [5] Parhipporum quin etiam onera centum librarum nullus excedat. expeditos enim properare mittendarios volumus, non migrare censemus. inertiam suam prodit quisquis secum multa portaverit, nec cogitat de celeritate qui delicata se maluerit conversatione tractare. grues denique pelagus transiturae parvos lapillos uncis pedibus amplectuntur, ut nec eorum levitas nimio vento rapiatur nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur. hoc imitarine queunt, qui se ad publicas necessitates electos esse cognoscunt? et ideo quinquaginta solidorum multam iam non veredarius, sed catabolensis incurrat, quisquis ultra centum libras parhippum crediderit onerandum. [6] His autem, qui supra scriptarum dignitatum vicibus in urbe praesunt, te observare praecipimus, quatenus excessus, qui ab illis detectus fuerit, executione tua supra dicta condemnatione puniatur. si quos autem intemperans culpa perculerit, collectam quantitatem per vices agentes mancipibus mutationum volumus applicari, ut cursualis tractus inde habeat remedium, unde hactenus sumpsit incommodum. [7] Mundanis siquidem rebus frequenter nascitur de adversitate prosperitas et homines cum laedere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. sed omnia sic efficaciter ac diligenter implebis, ut provocati bonis actibus devotioni tuae maiora committere debeamus.

XLVIII. EUSEBIO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Post tumultuosae urbis sollicitudines taediosas et observationum molestias ingravantes magnitudo tua provinciali desiderat amoenitate recreari, asserens occupationum tibi causas praesentibus emersisse temporibus, quibus expeditis rurali desideras suavitate gaudere. [2] Et quia vere illa securitas est, quae nostris iussionibus datur, cum tempus tibi fuerit occupationis emensum, octo mensium indutias in Lucaniae dulces recessus nostra auctoritate concedimus, ut ex illo tempore supputentur, cum te egredi ex urbe divino favore contigerit. quibus peractis multorum desiderio ad Romanas sedes venire festina, conventui nobilium et digna tuis moribus conversatione reddendus.

XLVIII. UNIVERSIS PROVINCIALIBUS ET CAPILLATIS DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS SISCIA VEL SAVIA CONSISTENTIBUS THEODERICUS REX.

[1] Districtio semper subtrahi non debet regiae iussionis, ut et audaces metus comprimat et laceratos spes futura refoveat. plerumque enim denunciata comminatio plus efficit quam poena componit. et ideo deo auspice Fridibadum locis vestris praeesse censuimus, qui abactores animalium legitima severitate coerceat, homicidia resecet, furta condemnet quietosque vos ab sceleratis ausibus reddat, quos nunc praesumptio iniqua dilacerat. vivite compositi, vivite bonis moribus instituti, nullum natio, nullum promeritus honor excuset. necesse est vindictae subiaceat qui pravis moribus obsecundat.

L. FAUSTO PPO THEODERICUS REX.

[1] Campani Vesuvii montis hostilitate vastati clementiae nostrae supplices lacrimas profuderunt, ut agrorum fructibus enudati sublevantur onere tributariae functionis. quod fieri debere nostra merito pietas adquiescit. [2] Sed quia nobis dubia est uniuscuiusque indiscussa calamitas, magnitudinem vestram ad Nolanum sive Neapolitanum territorium probatae fidei virum praecipimus destinare, ubi necessitas ipsa domestica quadam laesione grassatur, ut agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laboravit utilitas, sublevetur: quatenus mensurate conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoscitur laesionis. [3] Laborat enim hoc uno malo terris deflorata provincia, quae ne perfecta beatitudine frueretur, huius timoris frequenter acerbitate concutitur. sed non in totum durus est eventus ille terribilis: praemittit signa gravia, ut tolerabilius sustineantur adversa. [4] Tantis enim molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat, ut excitatus quidam spiritus grandisono fremitu vicina terrificet. fuscantur enim aera loci illius exhalatione taeterrima et per totam paene Italiam cognoscitur, quando illa indignatio commovetur. volat per inane magnum cinis decoctus et terrenis nubibus excitatis transmarinas quoque provincias pulvereis guttis compluit, et quid Campania pati possit, agnoscitur, quando malum eius in orbis alia parte sentitur. [5] Videas illic quasi quosdam fluvios ire pulvereos et harenarum sterile impetu fervente velut liquida fluentia decurrere. stupeas subito usque ad arborum cacumina dorsa intumuisse camporum et luctuoso subito calore vastata, quae laetissima fuerant viriditate depicta. vomit fornax illa perpetua pumiceas quidem, sed fertiles harenas, quae licet diuturna fuerint adustione siccatae, in varios fetus suscepta germina mox producunt et magna quadam celeritate reparant, quae paulo ante vastaverant. quae est ista singularis exceptio unum montem sic infremere, ut tot mundi partes probetur aeris permutatione terrere et sic suam substantiam ubique dispergere, ut non videatur damna sentire? [6] Longe lateque pulveres rorat, vicinis autem quasdam moles cructuat et tot saeculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. quis credat tam ingentes glebas usque in plana deductas de tam profundis hiatibus ebullisse et spiritu quodam efflante montis ore consputas quasi leves paleas fuisse proiectas? [7] Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere: huius incendia paene mundo datum est posse cognoscere. quemadmodum ergo non credamus incolis, quod testimonio potest universitatis agnosci? quapropter, ut dictum est, talem eligat vestra prudentia, qui et remedia laesis conferat et locum subreptionibus non relinquat.

LI. SYMMACHO PATRICIO THEODERICUS REX.

[1] Cum privatis fabricis ita studueris, ut in laribus propriis quaedam moenia fecisse videaris, dignum est, ut Romam, quam domuum pulchritudine decorasti, in suis miraculis continere noscaris, fundator egregius fabricarum earumque comptor eximius, quia utrumque de prudentia venit, et apte disponere et extantia competenter ornare. [2] Notum est enim, quanta laude in suburbanis suis Romam traxeris, ut, quem illas fabricas intrare contigerit, aspectum suum extra urbem esse non sentiat, nisi cum se et agrorum amoenitatibus interesse cognoscat: antiquorum diligentissimus imitator, modernorum nobilissimus institutor. mores tuos fabricae loquuntur, quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui et in suis sensibus ornatissimus invenitur. [3] Et ideo theatri fabricam magna se mole solventem consilio vestro credimus esse roborandam, ut quod ab auctoribus vestris in ornatum patriae constat esse concessum, non videatur sub melioribus posteris imminutum. quid non solvas, senectus, quae tam robusta quassasti? montes facilius cedere putarentur, quam soliditas illa quateretur: quando et moles ipsa sic tota de cautibus fuit, ut praeter artem additam et ipsa quoque naturalis esse crederetur. [4] Haec potuissemus forte neglegere, si nos contigisset talia non videre: caveas illas saxis pendentibus apsidatas ita iuncturis absconditis in formas pulcherrimas convenisse, ut cryptas magis excelsi montis crederes quam aliquid fabricatum esse iudicares. fecerunt antiqui locum tantis populis parem, ut haberent singulare spectaculum, qui mundi videbantur obtinere dominatum. [5] Sed quia nobis sermo probatur esse cum docto, libet repetere, cur antiquitas rudis legatur haec moenia condidisse. cum agri cultores feriatis diebus sacra diversis numinibus per lucos vicosque celebrarent, Athenienses primum agreste principium in urbanum spectaculum collegerunt, theatrum Graeco vocabulo visorium nominantes, quod eminus astantibus turba conveniens sine aliquo impedimento videatur. [6] Frons autem theatri scaena dicitur ab umbra luci densissima, ubi a pastoribus inchoante verno diversis sonis carmina cantabantur. ibi actus musicus et prudentissimi saeculi dicta floruerunt. sed paulatim factum est, ut honestissimae disciplinae improborum consortia fugientes verecunda se exinde consideratione subtraherent. [7] Tragoedia ex vocis vastitate nominatur, quae concavis repercussionibus roborata talem sonum videtur efficere, ut paene ab homine non credatur exire. erigitur autem in hircinos pedes, quia si quis inter pastores tali voce placuisset, capri munere donabatur. comoedia a pagis dicta est: comus enim pagus vocatur, ubi rustici gestientes humanos actus laetissimis carminibus irridebant. [8] His sunt additae orchestarum loquacissimae manus, linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita, quam musa Polymnia repperisse narratur, ostendens hominos posse et sine oris affatu suum velle declarare. Musae vero Eoa lingua quasi homousae dicuntur, quod invicem sicut virtutes necessariae sibi esse videantur. his levium pinnarum acumina ideo in fronte pinguntur, quoniam earum sensus celeri cogitatione subvectus res altissimas intuetur. [9] Pantomimo igitur, cui a multifaria imitatione nomen est, cum primum in scaenam plausibus invitatus advenerit, assistunt consoni chori diversis organis eruditi. tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit et per signa composita quasi quibusdam litteris edocet intuentis aspectum, in illaque leguntur apices rerum et non scribendo facit quod scriptura declaravit. idem corpus Herculem designat et Venerem, feminam praesentat in mare, regem facit et militem, senem reddit et iuvenem, ut in uno credas esse multos tam varia imitatione discretos. [10] Mimus etiam, qui nunc tantummodo derisui habetur, tanta Philistionis cautela repertus est, ut eius actus poneretur in litteris, quatenus mundum curis edacibus aestuantem laetissimis sentiis temperaret. [11] Quid acetabulorum tinnitus? quid dulcissimi soni referam varia percussione modulamen? quod tanta gratia iucunditatis accipitur, ut inter reliquos sensus auditum sibi ad munus summum tunc homines aestiment fuisse collatum. ubi aetas subsequens miscens lubrica priscorum inventa traxit ad vitia et quod honestae causa delectationis repertum est, ad voluptates corporeas praecipitatis mentibus impulerunt. [12] Hos ritus Romani sicut ceteras culturas ad suam rem publicam inutiliter trahentes aedificium alta cogitatione conceptum magnanimitate mirabili condiderunt. unde non inmerito creditur Pompeius hinc potius Magnus fuisse vocitatus. et ideo sive masculis pilis contineri sive talis fabrica refectionis studio potuerit innovari, expensas vobis de nostro cubiculo curavimus destinare, ut et vobis adquiratur tam

boni operis fama et nostris temporibus videatur antiquitas decentius innovata.

Liber V

I. REGI VVARNORUM THEODERICUS REX.

[1] Cum piceis timbribus et pueros gentili candore relucentes, spathas nobis etiam arma desecantes vestra fraternitas destinavit, ferro magis quam auri pretio ditiores. splendet illic claritas expolita ut intuentium facies fideli puritate restituant, quarum margines in acutum tali aequalitate descendunt, ut non limis compositae, sed igneis fornacibus credantur effusae. harum media pulchris alveis excavata quibusdam videntur crispari posse vermiculis: ubi tanta varietatis umbra concludit, ut intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. [2] Hoc vestra cotis diligenter emundat, hoc vester splendidissimus pulvis ita industrie detergit, ut speculum quoddam virorum faciat ferream lucem, qui ideo patriae vestrae natura largiente concessus est, ut huius rei opinionem vobis faceret singularem: enses, qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani, qui tanta elegantia fabrilis visus est excolere, ut quod eius manibus formabatur, non opus mortalium, sed crederetur esse divinum. [3] Proinde per illum et illum legatos vestros solventes debitae salutationis affectum arma vestra libenter nos accepisse declaramus, quae bonae pacis studia transmiserunt: vicissitudinem muneris pro expensarum vestrarum consideratione tribuentes, quae tantum vobis reddantur accepta, quantum nobis vestra fuere gratissima. praestent divina concordiam, ut haec inter nos grata mente facientes gentium nostrarum velle iungamus et invicem solliciti mutuis possimus utilitatibus obligari.

II. HESTIS THEODERICUS REX.

[1] Illo et illo legatis vestris venientibus grande vos studium notitiae nostrae habuisse cognovimus, ut in Oceani litoribus constituti cum nostra mente iungamini: suavis nobis admodum et grata petitio, ut ad vos perveniret fama nostra, ad quos nulla potuimus destinare mandata. amate iam cognitum, quem requisistis ambiter ignotum. nam inter tot gentes viam praesumere non est aliquid facile concupisse. [2] Et ideo salutatione vos affectuosa requirentes indicamus sucina, quae a vobis per harum portitores directa sunt, grato animo fuisse suscepta. quae ad vos Oceani unda descendens hanc levissimam substantiam, sicut et vestrorum relatio continebat, exportat: sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines patria vestra offerente suscipitis. haec quodam Cornelio describente legitur in interioribus insulis Oceani ex arboris suco defluens, unde et sucinum dicitur, paulatim solis ardore coalescere. [3] Fit enim sudatile metallum, teneritudo perspicua, modo croceo colore rubens, modo flammea claritate pinguescens, ut, cum in maris fuerit delapsa confinio, aestu alternante purata vestris litoribus tradatur exposita. quod ideo iudicavimus indicandum, ne omnino putetis notitiam nostram fugere, quod occultum creditis vos habere. proinde requirite nos saepius per vias, quas amor vester aperuit, quia semper prodest divitum regum adquisita concordia, qui, dum parvo munere leniuntur, maiore semper compensatione prospiciunt. aliqua vobis etiam per legatos vestros verbo mandavimus, per quos, quae grata esse debeant, nos destinasse declaramus.

III. HONORATO V. I. QUAESTORI THEODERICUS REX.

[1] Usu quidem pro venit bene meritos dona nostra suscipere: sed tu iure hereditatis principis tibi beneficia vindicasti. honorem fratris adipisceris, quia sapientia quoque germanus es. ab eisdem bonis non repellimus quem similem comprobamus. eant nunc parentes ac liberi et bonarum artium studia incitamento similitudinis aemulentur. novam in te fecimus legem parentes in amministrazione succedere. hic proventus non adimitur et mutatur: quia licet persona subrogata sit, familiae tamen non deficit quod gratissimus germanus acquirit. [2] O vere vestris meritis electi at auspicio nominis honorati! praesentiunt quaedam parentes positus in prole vocabulis et ut venturarum rerum cursus ex alto est imperio divinitatis, cogitatio praesagantis instruitur: loqui datur, quod nos sensisse nescimus, sed post casum reminiscimur quod ignorantes veraciter dixeramus. [3] Tali igitur omine Decoratus evaluit: evaluit, inquam, ac se honoribus palatinis iudicio nostro laudatus immiscuit, dignitatem sumens quam solemus dare prudentibus, hoc plane supra ceteros adipiscens, quod potuit emergere post electos. sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportune tacitus, necessarie copiosus, curarum nostrarum eximium levamen, et cum potestatis nostrae gratia ditaretur, morum magis laude contentus mediocribus se potius exaequabat. vivit apud nos recordatio bonorum, quia fides hominis nescit cum morte deficere. secreta nostra, quasi oblivisceretur, occulit: iussa, quasi scriberet per ordinem, retinuit, sine avaritia serviens et gratiam nostram summa cupiditate perquirens. [4] Divertimus quidem ad bene meriti laudes, sed compendio sermonis assumpti, cum illum referimus, te docemus. fuit nimirum gratus, quod apud nos et post fata esse non desinit: tristes quaerimus quem nos amisisse dolemus. sed acerbum casum mitigat, quod ei vicaria virtute succedis, quia nemo perdidisse se sentit quod in alterum invenisse cognoscit. non extranea secteris exempla, cui domestica suppetunt tam magna praeconia. tu Decoratus ex illo es, ille Honoratus ex te est. adunent se merita, quando se iunxere sic nomina. [5] Nam de te iustius credimus meliora, qui sequeris, quia semper est diligentior imitator prioris, quando te praecedentis bona licet eligere et nova cumulare. atque ideo ab indictione tertia quaesturae te dignitate subvehimus facimusque nostri consilii claritate vivere Honoratum, ut esse nunc incipias, quod ante vocabaris. age nunc inhaerendo iustitiae, ut, qui inexperto honorem dedimus, meliora tibi probatissimo conferamus.

III. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Certum est, patres conscripti, prudentibus viris vestrum florere consilium: sed et hoc probatur egregium, quod vobis permiscetur dignitas litterarum. omnes enim, quos ad quaesturae culmen evehimus, doctissimos aestimamus, quales legum interpretes et consilii nostri decet esse participes: dignitas, quae nec divitiis nec solis natalibus invenitur, sed tantum eam doctrina cum coniuncta potest impetrare prudentia. nam licet in aliis honoribus beneficia conferamus, hinc semper accipimus. est nimirum curarum nostrarum felix portio: ianuam nostrae cogitationis ingreditur: pectus, quo generales curae volvuntur, agnoscit. [2] Aestimate, quid de illi debeat iudicari, qui tanti particeps fit secreti. ab ipso legum peritia postulatur: illuc vota confluunt supplicantium et, quod est omni thesauro pretiosius, penes ipsum civilitatis nostrae fama reponitur. quaestore iusto innocentium conscientia fit segura, improborum tantum vota redduntur anxia, et cum malis subripiendi spes tollitur, studium bonis moribus adhibetur. [3] Unicuique propria iura custodit, pecuniae continens, aequitatis profusus, nescius decipere, promptissimus subvenire. ingenio principis servit, quod universa superat: illius ore loqui cogitur, cui nullus similis invenitur. hunc locum vitiis vacuum, virtutibus plenum qui sub nostra potuit expedire praesentia, nonne vobis dignus est esse collega? scitis enim qua gloriatur stirpe proventus. [4] Meministis igitur Decoratum

advocationis laboribus insudantem, qua se unicuique bonorum probitate coniunxerit. causis vestris fidelis orator affuit: necessariis rebus insistens iudicantis portavit animum ad subsellia cognitorum: cui merito frequens palma contigit, quia sapienter alleganda tractavit. pudoris enim sustinere iacturam nesciunt, qui se prius iudice corriguntur. inferior gradu praestabat viris consularibus se patronum et cum honoribus vestris impar haberetur, patricius ei dictus est in celeberrima cognitione susceptus. [5] Nimis rarum est, patres conscripti, solidum loqui et, cui multa necesse est dicere, titubantia non proferre. hoc in Decorato certissimum fuit, hoc et ante nostra iudicia vos probastis. quis enim tempore suo eum quasi gubernatorem litium ignorare potuit, qui causarum scopulos transire contendit? legibus profecto minus indiguit, qui eius solacia non quaesivit. iam non de morte festinata conquerimur: ex huius fecunda pullulavit stirpe germanus. nam qui prius fratris umbra tegebatur, illo naturae lege subducto famae suae comas per aperta distendit. [6] Bona siquidem germinis iuste praecox intulit, qui nascendi ordine primus evaluit: sed fetura nobilis fructum, quem in decessore perdidit, in successore servavit. concordat huic familiae ramus ille ditissimus qui Vergiliano carmine semper enascitur: hoc enim avulso non deficit alter aureus et simili frondescit virga metallo. nutrit quippe et hic advocatione facundiam: opinionem Romanae urbis cedens fratri Spoletinorum se maluit miscere negotiis: res tantum dura, quantum a vestra prudentia cognoscitur segregata. inter bene moratos enim asseruisse iusta facillimum fuit: provincialibus autem se vaga libertate tractantibus nimis arduum. [7] Videtur iuris suasisse modestiam, ubi ipsi quoque iudices improba plerumque cupiditate rapiuntur et quantum sibi inter mediocritatem videntur esse praecipui, tantum non sinunt suis voluntatibus obviari. inter talia leges vindicare difficile est et magnae persuasionis vis ad propositum recti venalitatem revocare iudicantis. sumite ergo, patres conscripti, libenter nostra iudicia et Honoratum quaesturae culmine provectum gremium vestrum gratanter excipiat. dignus est enim a vobis diligi qui par tantis honoribus meruit reperiri.

V. MANNILAE SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Laudabile est in illa parte geminare custodiam, quam constat rei publicae necessitatibus exquisitam. per hanc enim et legationum utilitas et ordinationum nostrarum celeritas explicatur: hoc etiam aulicis potestatibus per varias iussiones ministrat effectum: hoc crebris illationibus nostrum ditat aerarium, ut paene quicquid in re publica geritur, cursuali ministerio compleatur. decet proinde semper esse paratum, quod utilitatibus publicis probatur accommodum, ne, quod ad celeritatem repertum est, incongruam potius festinantibus inferat tarditatem. [2] Atque ideo praefecti praetorio et magistri officiorum ubi pro publica utilitate delegerint ordinatione locatos, excedentium improbam praesumptionem tali te praecipimus distractione rescare, ut, sive Gothus sit aut Romanus qui sine nostra vel eorum quorum interest evectione veredum praesumit attingere, per unum equum centum statim solidos a te cogatur exsolvere. et de illis quoque pari severitate censemus, qui supra evectionum numerum cursuales equos usurpare praesumunt. [3] Parhippis quin etiam non ultra quam centum libras iubemus imponi. nimis enim absurdum est, ut a quo celeritas exigitur magnis ponderibus opprimatur. avis ipsa onere gravata pigrescit. carinae quae laborem non sentiunt repletae gravius moventur. quid quadrupes facere possit, qui pressus nimietate succumbit? si quis autem a modulo definito amplius fuerit habere repertus, duarum unciarum auri damno feriatur. [4] Quam summam protinus exactam, sicut iam anterioribus edictis constitutum est, per officium magisteriae dignitatis cursui proficere debere censemus. iustum est enim ut cogatur illa vendere, unde publicum equum male noscitur onerasse: sit nuditatibus expeditus qui voluntate noluit esse celerrimus. praeterea commonemus, ut praepositorum commoda non praesumas nec quicquid eos potestatis habere reverenda sanxit antiquitas, aliqua usurpatione degenies. nos enim per te geminare volumus custodiam, non antiquae consuetudinis remove cautelam.

VI. STABULARIO COMITIACO THEODERICUS REX.

[1] Suscipienda precatio est quae publicis utilitatibus non repugnat et amplectenda desideria privatorum, quae sic remedium quaerunt, ut nobis non videantur generare dispendium. viri itaque clarissimi Iohannis querela comperimus Thomatem domus nostrae certa praedia suscepisse, id est illud atque illud, et nunc decem milia solidorum reliquatores nostris utilitatibus extitisse et per diversas ludificationes non implere debitam quantitatem, quod apud nos quoque procerum nostrorum suggestionem perclaruit. [2] Ideoque causam tali credidimus remedio muniendam, ut universam substantiam supradicti Thomatis sub hac condicione fixis titulis publico debeas applicare, quatenus, si intra kal. Septembrium diem quod rationabiliter exponitur a Thomate minime fuerit exsolutum, praedicta substantia Iohanni viro clarissimo contradatur, qui eius debitum lucre nostro promisit aerario. quod si obligationem suam praedictus Thomas solvere intra praefinitum tempus fortasse potuerit, universa ei quae sublata sunt illibata reddantur, ita ut nec fiscus noster sustinere videatur incommoda et nos cognoscamus subiectis solitam praestitisse iustitiam. possemus enim adhuc ultra differre, si quid prodesset negligentissimum sustinere, quem per tam longum temporis spatium semper invenimus imparatum.

VII. IOHANNI V. C. ARCARIO THEODERICUS REX.

[1] Decet eorum vota in ratum reddere, qui malunt utilitates publicas continere: nec patimur de damno proprio esse sollicitos, qui nos a dispendiis fecere securos. tua igitur suggestionem comperimus per illam indictionem patrimonii nostri praedia in Apulia provincia constituta, id est illud atque illud, honesto viro Thomati libellario titulo commisisse, sed eum male amministrando suscepta usque ad decem milia solidorum de indictionibus illa atque illa reliquatores publicis rationibus extitisse: qui a proceribus nostris frequenter ammonitus debita reddere detestabili calliditate neglexit. et ne tibi aliqua in posterum quaestio nasceretur, publicis utilitatibus debitam quantitatem sub hac ratione satisfacere te velle testaris, si tibi praedia supradicti debitoris loco pignoris contradantur. [2] Hinc est, quod desiderium tuum iusta ratione conceptum praesenti iussione firmamus: primum, ut nullam ex hac re nomine publico metuas quaestionem: deinde sub hac condicione tibi universam substantiam, quam vel nunc tenet vel primo tempore possidebat, cum nostris rationibus obnoxius esse iam coeperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem nostro nomine fixis titulis fecimus vindicari: [3] hoc tantum humanitatis intuitu relaxantes, ut usque ad kal. Sept. spatium habeat reddendi debitam quantitatem: minus ne cum ad supradictum diem tu pecuniam viro illustri comiti patrimonii nostri, quae debetur, intuleris facultas eius universa, sicut diximus, tuis compendiis applicetur. quod triste non credimus esse perdenti, quando nec ex toto videtur amittere, quod te generum suum cognoscit acquirere: nam quod poteris adipisci iure successionis, condicione a te possidetur emptoris.

VIII. ANASTASIO CONSULARI THEODERICUS REX.

[1] Convenit sublimitatem tuam nostris iussionibus oboedientiae tribuere sedulam firmitatem, quatenus ad effectum trahatur quod salubri ordinatione disponitur. moderate siquidem novit iniuncta

sibi complere prudentia et sine ingratitude naevo delegata explicabili procurare consilio. [2] Atque ideo ad Faventinam civitatem civilem executionem te praecipimus destinare, ut sine cuiusquam concussionem vel damno quadrati ad Ravennatem urbem ex nostra iussione devehantur, quatenus et nostro desiderio gratulemur impleto et querulis vociferandi amputetur occasio.

VIII. POSSESSORIBUS FELTRINIS THEODERICUS REX.

[1] Necessitas publica multorum debet devotione compleri, quia non decet paucos suscipere quod constat plurimis expedire, ne regia iussa tepefacta lentescant, dum res utilis delegatur infirmis. in Tridentina igitur regione civitatem construere nostra praecepit auctoritas. [2] Sed quia territorii parvitas magnitudinem operis non potest sustinere, hoc sollicitudo nostra prospexit, ut acceptis mercedibus competentibus pedaturam murorum omnes in commune subeatis qui vicinitate iungimini, quatenus accommodato solacio securius impleatur, quod paucis inexplicabile fortasse cognoscitur: hac scilicet condicione definita, ut nullus ab his oneribus excusetur, unde nec divina domus excipitur.

X. VERANI SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Cum deo iuvante pro defensione generali felicissimus producat exercitus, providendum est, ne aut ipsi penuria inconsulta fatigentur aut (quod dici nefas est) vastationem nostrae videantur provinciae sustinere. primus enim prosperitatis gradus est suis non esse damnosum, ut, pro quorum compendio laboramus, eorum non videamur afflixisse fortunas. [2] Et ideo devotioni tuae praesenti auctoritate delegamus, ut multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias custodiae causa properare, per Venetiam atque Liguriam sub omni facias moderatione transire. quibus ne aliqua excedendi praeberetur occasio, per unamquamque condammam sumptus eis tres solidos largitas nostra direxit, ut illis cum provincialibus nostris non rapiendi votum, sed commercii sit facultas. [3] Illud plane pro cunctorum quiete laborantibus indulgentia nostra concedit, ut, si aut eorum carpenta itinere longiore quassantur aut animalia attrita languescunt, te custode atque mediante cum possessoribus sine aliqua oppressione mutantur, ut, qui daturi sunt corpore aut qualitate meliora, quamvis parvis sanis animalibus adquiescant, quia incerta est vita eorum, qui nimia fatigatione lassantur. ita fit, ut nec illis desit subvectio necessaria et nullus se laesum tali permutatione cognoscat.

XI. GEPIDIS AD GALLIAS DESTINATIS THEODERICUS REX.

[1] Fuerat quidem dispositionis nostrae, ut vobis iter agentibus annonas iuberemus expendi: sed ne species ipsae aut corruptae aut difficile praeberentur, in auro vobis tres solidos per condammam elegimus destinare, ut et mansiones vobis, prout herbarum copia suppetit, possitis eligere et quod vobis est aptum magis, emere debeatis. nam et possessorem haec res occurrere facit, si vos necessaria comparare cognoscit. movete feliciter, ite moderati. tale sit iter vestrum, quale decet esse qui laborant pro salute cunctorum.

XII. THEODAHADO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Si iustitiam colere universos et amare praecipimus, quanto magis eos qui nostra proximitate gloriantur, quos omnia decet sub laude gerere, ut regiae possint fulgorem consanguinitatis ostendere. haec est enim indubitata nobilitas, quae moribus probatur ornata: quia pulchrum est commodum famae foeda neglexisse lucra pecuniae. [2] Argolici itaque viri illustris et Amandiani viri clarissimi heredes supplici nobis aditione conquesti sunt Pallentianam massam, quam eis pro compensatione largitas nostra transfuderat, ut casae Arbitanae amissionem hac commoditate solarentur, ab hominibus vestris nullis causis extantibus indecenter invasam et inde crevisse culpandae surreptionis vitium, unde dari debuit gloriosae moderationis exemplum. [3] Quapropter si nullo mendacio asserta vitiantur, magnitudo vestra quae sunt ablata restituat: et, si quid vobis creditis posse competere, ad comitatum nostrum instructam iure personam modis omnibus destinate, ut civiliter plantata causatio finem de legibus sortiatur. ibi enim quicquid geritur, invidiae tuae potius applicatur et maiora detrimenta famae suscipis, dum talia non vitare contendis: hic autem confligunt causae viribus suis et sine derogatione quilibet mediocris addicitur, quando iustitia teste superatur.

XIII. EUTROPIO ET AGROECIO THEODERICUS REX.

[1] Studium vestrum rei publicae grata mente debetis impendere, quia nos agnovistis bene meritis multa praestare. nam pietatis intuitu vicissitudinem pollicemur, cum tamen pro vobis omnia iubeamus. atque ideo praesenti iussione vos credidimus ammonendos, ut annonas constitutas exercitui praebere debeatis, quatenus nec illi neglegantur adverso voto nec provinciales perniciose debeat gravare direptio. Commodius enim sub expensarum lege tenetur exercitus, quam si cuncta fuerit vastare permissus. ignorat modum servare praesumptio nec potest sub modo redigi, cui licentia fuerit visa concedi. quapropter consequatur exercitus alimoniam deputatam, ne qua pars praedictam possit sustinere molestiam.

XIII. SEVERINO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Iustitiae ratio persuadet excedentes reprimere, ut ad cunctos possit quietis suavitas pervenire. nam quemadmodum aequabilitas agitur, si vires mediocrium consurgere non sinantur? provincialium itaque nostrorum saepius querela comperimus possessores idoneos Saviae non solum casarum suarum tributariam functionem in tenuem relisisse fortunam, verum etiam scelerato commercio aliquid exinde suis applicare compendiis, ut functio publica commoditas sit privata. [2] Hoc quidem per plurimos desideravimus corrigi, sed hactenus in tuam laudem videtur potuisse differri, quatenus fides haberetur acceptior, quando post multos neglegentes studium vestrum efficacissime comprobatis. atque ideo prudentia, qua notus es, universum possessorem considerata iustitia te iubemus inspicere et aequalitatem tributi hac ratione moderari, ut quae sub aliis facta est omni redemptione cassata pro possessionum atque hominum qualitate assis publicus imponatur. sic enim et iustitia perficitur et vires nostrorum provincialium sublevantur. [3] Eos autem, quos sine iussione nostra censum imposuisse constiterit et pro libito suo quorundam onera in alios proiecerunt, legum severitas insequatur, ut omnia illis detrimenta sarciant, quibus incompetenter damna fecerunt. illud quoque praecipimus inquirendum, ut inter defensores, curiales et possessores

illatorum ratio vestigetur et quicquid ab octava indictione nuper exempta super tributarium solidum se possessor probaverit intulisse nec nostro aerario constat illatum aut in expensis necessariis, quae in provincia factae sunt, iusta ratione non claruerit erogatum, iniqua praesumptio modis omnibus corrigatur. [4] Hanc quoque partem non aestimes neglegendam, ut si hoc, quod tabularius a cubiculo nostro susceptum, rationabiliter non docetur expensum, ab iniusto retentatore reddatur. quid enim tam absurdum, nisi ut liberalitas nostra, quam universis proficere volumus, nunc a paucis furtivo compendio opprimatur? [5] Iudices quoque provinciae vel curiales atque defensores tam de cursu quam de aliis rebus illicita dicuntur possessoribus irrogare dispendia: quod te perquirere et sub ratione legum emendare censemus. [6] Antiqui barbari, qui Romanis mulieribus elegerunt nuptiali foedere sociari, quolibet titulo praedia quaesiverunt, fiscum possessi cespitis persolvere ac superindicticiis oneribus parere cogantur. [7] Iudex vero Romanus propter expensas provincialium, quae gravare pauperes suggerunt, per annum in unumquodque municipium semel accedat: cui non amplius quam triduae praebeantur annonae, sicut legum cauta tribuerunt. maiores enim nostri discursus iudicum non oneri, sed compendio provincialibus esse voluerunt. [8] Domestici comitis Gothorum nec non et vicedomini aliqua dicuntur provincialibus concinnatis terroribus abstulisse: quibus iustitia vestra in examinationem deductis, quicquid super hac parte inique gestum esse cognoverit, amotis dilationibus legaliter ordinabit. [9] His ergo ac talibus, quae ad utilitatem publicam vel provinciales pertinent, sub omni ratione discussis ea te per omnia volumus agere, quae nostrae mansuetudini non debeant displicere. illud sane providentia nostra respexit, ut omnibus a te sollicita atque aequabili indagatione compertis polyptychi iubeantur ascribi: quatenus et testimonia vestrae fidei clareant et nulla posthac, quae abrogari volumus, semina fraudis iterentur.

XV. UNIVERSIS POSSESSORIBUS IN SAVIA PROVINCIA CONSTITUTIS THEODERICUS REX.

[1] Licet cunctis laborantibus comitatus noster concedat deo auxiliante iustitiam et hinc remedia subiectis ad reliquas regni partes quasi a vivo fonte descendant, tamen frequenti aditione permoti ingeniosa pietate repperimus et aequitatem vobis concedere et fatigationem longi itineris abrogare, quia dulciora sunt beneficia, quae nullis difficultatibus obtinentur. [2] Misimus itaque illustrem et magnificum Severinum nostris institutionibus eruditum, ut hoc apud vos gereret quod nobis semper placuisse cognovit. vidit enim quam honorabilis apud nos iustus habeatur, quemadmodum bonis actibus clementia nostrae serenitatis arrideat. exercet profecto quod nos aestimat gratanter accipere: nec potest amari rapacitas continenti principi nulla redemptione placitura. praesumentem ergo conveniat ad eum laesorum tumultus: speret remedium qualibet pressus iniuria. [3] Difficultatem vobis querelae summovemus, dum in ipsis cunabulis scelera commissa resecantur: sine aliqua formidine alieni tributis sarcina gravatus exclamet, accepturus remedium quod de legibus habet. sic enim confidimus, quia per eos, quos instituta nostra componunt, innocentibus detrimenta non veniant. qualia vero pro quiete vestra vel aequalitate tributorum disponenda censuimus, oracula nostra, quae dedimus ad supradictum virum illustrem Severinum, vulgata declarabunt, ut unusquisque unde supplicare debeat, evidenter agnoscat.

XVI. ABUNDANTIO PPO THEODERICUS REX.

[1] Quamvis utilia rei publicae nostra semper consuetudine censemus et ob id omnibus possint esse gratissima quae iubemus, quia cunctis profutura noscuntur, tractandum tamen est, ut principis

desiderium nulli existere debeat onerosum. nam et si praeclare cogitata non bene agantur, ingrata sunt: illud autem solum perfectum dicitur, quod de voluntate simul et actione laudatur. [2] Cum nostrum igitur animum frequens cura pulsaret naves Italiam non habere, ubi tanta lignorum copia suffragatur, ut aliis quoque provinciis expetita transmittat, deo nobis inspirante decrevimus mille interim dromones fabricandos assumere, qui et frumenta publica possint convehere et adversis navibus, si necesse fuerit, obviare. sed tantae rei quem desideramus effectum magnitudinis vestrae sollicitudine credimus esse procurandum. [3] Ideoque per cunctam Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire, et sicubi cupressos aut pinos reppereris in vicinitate litoris, dato competenti pretio dominis consulatur. haec enim tantum sunt quae ad taxationem vocentur, cetera vilitate sui non indigent aestimari. [4] Sed ne provisio nostra in mediis conatibus deserta languescat, nautarum te iubemus sub hac moderatione iam nunc competentem numerum divinitate iuvante procurare. et si is qui nobis necessarius aestimatur servus fuerit alienus, aut conducat eum classibus servituum aut, si hoc ipse magis elegerit, accepto pretio rationabili publico cedat sui iura dominii. si vero libertate gaudet electus, quinos solidos donativum et annonam se noverit accipere competentem. [5] Eo modo et illi tractandi sunt qui a suis dominis exuuntur, quando libertatis genus est servire rectori (frequenter enim laborum patientes existunt, quibus districti domini colla presserunt): ita tamen, ut supradicti nautae arrarum nomine pro hominum qualitate binos aut ternos solidos a vestra debeant sede percipere, quatenus unusquisque, cum fuerit ammonitus, paratus debeat inveniri. piscatores vero non iubemus in hac definitione concludi, quia dolenter amittitur, qui ad procurandas delicias possidentur, quando et altera consuetudo est ventis saevientibus occurrere et litora piscosa sulcare.

XVII. ABUNDANTIO PPO THEODERICUS REX.

[1] Alacriter incumbendum est incohatis, cum iam vicinitas perfectionis arriserit, quando spes effectus taedium laboris excludit et magnum genus incitamenti credere desiderata compleri. dudum igitur magnitudini vestrae ex Italiae litoribus officia iussimus praeparare nautarum, ut dromones, quos industria fabricare valisset, manus remigum provisa susciperet. sed tu iudicio nostro electionique respondens ostendisti, quam fuerit indubitata perfectio efficacissimis imperasse, quod quaeritur. renuntias ilico completum, quod vix credi poterat incohatum, ut paene quanta velocitate navigari solet constructio navium, tanta sit celeritate completa. [2] Nec solum verba narrata sunt: obtulisti oculis nostris subito classeam silvam, domos aquatiles, exercitiales pedes, qui nullo labore deficient, sed inconcussos homines ad destinata perducant, trireme vehiculum remorum tantum numerum prodens, sed hominum facies diligenter abscondens. hoc primum instituisse legimus Argonautas. quod et armatis aptum et congruum probatur esse commerciis, ut, qui peregrinas classes optabamus aspicere, nunc mittamus aliis provinciis et terrorem pariter et decorem. [3] Ornasti rem publicam tua institutione reparatam. non habet quod nobis Graecus imputet aut Afer insultet. illud apud nos invidi vigere respiciunt, unde illi per magna pretia sua vota complebant. nunc praedictis rebus armamenta procure, vela praecipue alas navium facientia, lignum volatile, quidam spiritus currentium carinarum, praenuntia mercium, auxilia quieti nautarum, quorum beneficio conficiunt otiosi, quod a celerrimis avibus vix probatur impleri. [4] Hoc Isis rati prima suspendit, cum per maria Harpocran filium suum audaci femina pietate perquireret. ita dum materna caritas suum desiderium festinat explere, mundi visa est ignota reserare. atque ideo, divino nobis auxilio suffragante cuius virtutis est hominum vota perficere, proximo die iduum Iuniarum ad urbem Ravennatem congregatio navium cuncta conveniat, quatenus res vicino fine gaudentes ad plenissimum perducantur effectum. [5] Sed quoniam dromonum numerum iuvante deo cupimus ampliari, si qua ligna fabricis eorum necessaria per utramque Padi ripam potuerint inveniri, nullo obsistente iubemus abscidi, quia sine praeiudicio dominorum operi tantum praesenti volumus

inventata concedi. mittat Padus noster indigenas pelago naves et abies, quae fluentis amnicis nutrita surrexit, marinarum superare cumulos discat undarum. [6] Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod vestra fieri suggestione comperimus: ne quis in fluminibus navigeris diversis territoriis meantibus, id est in Mincio Ollio Ausere Arno Tiberi, audeat fluminum alveos piscandi studio turpissima saepe concludere, et quae sunt praesumpta, protinus auferantur. pateat amnis in navium cursus: sufficiat humano desiderio consuetis artibus delicias quaerere, non commento rustico libertatem fluminis impedire, ne, quod dici nefas est, utilitati publicae voluptas privata obstitisse videatur.

XVIII. VVILIAE V. I. COMITI PATRIMONII THEODERICUS REX.

[1] Utilitas publica sicut ad conservationem respicit omnium, ita debet perfici studio ac labore cunctorum, quia magnae laudis occasio est, si in causa communi aliquid singulariter videatur impleri. facit enim unde commendetur et reliquis, qui tamen et sibi se profuisse cognoscit. pridem igitur nos iussisse meministi, ut per domum nostram navigandi quaererentur artifices. [2] Quos deo auxiliante provisos ad Ravennatem urbem die iduum Iuniarum praecipimus incunctanter occurrere, ut adventus eorum constructioni navium opportune videatur offerri, ne res divisae generare sibi videantur aliquam tarditatem et parum sit unam perficere, nisi contingat utramque procurare. [3] Si qua etiam per ripam fluminis Padi ligna fabricandis apta dromonibus in praediis regalibus potuerint reperiri, artificibus huic operi a magnifico viro Abundantio praefecto praetorio deputatis abscondendi sit permissa licentia. volumus enim hoc exemplum a nostris praediis incohare, ut nulli gravis sit iussio, quae constringit et principem.

XVIII. GUDINANDO SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Maiora sibi facit credi, quisquis efficaciter iniuncta peregerit, quia indubitanter illi aliquid committitur qui optime comprobatur, et honestum suffragium est secundi iudicii documentum prionis. atque ideo ordinatione magnificorum virorum Abundantii praefecti praetorio atque VViliae comitis patrimonii ad illam provinciam te iubemus excurrere, ut tam de domo regia quam in locis aliis habitantes secundum priora praecepta provisos nautas ad urbem Ravennatem die iduum Iuniarum deo auxiliante festinare compellas, quatenus nulla tarditas tam praeclaris iussionibus afferatur. cave ergo ne te venalitas maculet aut neglectus turpis involvat et tam magnae rei supra te ruentis pondere comprimar, si tantis ac talibus rebus impar extiteris.

XX. ALIULFO SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Per utramque ripam Padi reperiri ligna comperimus fabricandis apta dromonibus, ideoque tibi praesenti iussione delegamus, ut secundum ordinationem magnificorum virorum Abundantii praefecti praetorio atque VViliae comitis patrimonii ad loca designata cum artificibus incunctanter accedas et, sive in domo regia seu in privata reperta fuerint, sine aliqua facies tarditate procurari, quia nulli grave credimus praebere, quod deo auxiliante pro communi utilitate praeparatur. [2] Verum ita volumus te iniuncta peragere, ut nihil ad laedendum possessorem studiose videatur inquiri, sed tantum quae sunt necessaria utilitatis nostrae causa praesumantur. non exquiratur aliquid

a domino, quod postea publico non dicatur acceptum. ligna silvestria iubemus caedi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abscidi. talia nobis prosunt, qualia nostros gravare non possunt, quae, si causa praesens non exquireret, ille se crederet non habere. [3] In Mincio Ollio Ausere Tiberi et Arno fluminibus comperimus quosdam saepibus cursum fluminis, quantum ad navigandi studium pertinet, incidisse. quod te volumus ordinatione magnifici viri Abundantii praefecti praetorio modis omnibus amputare, nec tale aliquid permittatis quemquam ultra praesumere, sed inviolati alvei tractus navium relinquatur excursibus. scimus enim retibus, non saepibus esse piscandum. nam hinc quoque detestabilis aviditas proditur, ut sibi tantum festinet includere, quantum ad multos poterat pervenire.

XXI. CAPUANO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Si te tironem iudicia nostra delegissent, si ad examinis trutinam venisses incognitus, monendum aestimaremus, quali te prudentia, quo decore tractares. sed omnium crederis intellegentiam habere virtutum, qui exerceri meruisti militia litterarum. aestimas enim, qua te debeas modestia continere, qui alieni negotii visus es vota peregisse. nam si te iudicis suspicio saeva tetigisset, laudando iustitiam leni ac penetrabili remedio eius animum corrigebas, obtinens suavi persuasione, quod superiori non potuisses imponere. quis ergo dubitat illa te diligere, quae constat publica voce suasisse! [2] Professa bona non habentur ambigua: nec cuiusquam adquiescit ingenium, ut quod ipse potuit emeritus prosequi, ab aliis tamquam rudis videatur edoceri. prolati documenti fidem fieri legitima voce poscebas examinans, si retinerent incorruptam scrinia veritatem. iudex nunc exhibe, quod te volebas apud alios obtinere. age, ne tua tibi obiciatur oratio, quia pondus est pudoris gravissimi propria voce convinci. sume igitur auctore deo rectorum decuriarum, humanorum actuum veracissimum testem, securitatem possidentium, publicae fidei splendidissimum templum. unde tantum tibi laudis adquiritur, quantorum illic utilitas incorrupta servatur. [3] Vivat ibi perpetuis saeculis decedentium voluntas: transeant in posteros iudicia parentum: scriniis tuis servetur omnium quies. alii honores habeant et terribiles fascas: tibi humanae vitae gratissimi videntur militare custodes. ibi enim absolutiones sunt hominum, vincla causarum, catena litium, carcer furoris. de quo verius diceret vates Mantuanus: 'clauduntur litis portae, furor impius intus inclusus fremit horridus ore cruento.' decuriales igitur habita meritorum aestimatione deligito, quia non decet tantae urbis appellare quod vile est. maioris etiam natu utere, cum fuerit necesse, sententia, factus tot patribus senior, tantis tacentibus vox senatus. vide quid dignitatis acceperis, ut inter tot eloquentes viros sis dicendi primarius, quos etiam nobis profiteamur esse reverendos. assume ergo concedere quae iubemus, praestare quae cedimus, ut illis aperias ianuas curiae, quos nostra electio aulam iusserit Libertatis intrare.

XXII. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Licet caute semper eligendus sit qui vobis mittitur approbandus, quia ipse magis traditur examini, cuius sententia noscitur prolata pensari, illas tamen prudentibus viris sociari cupimus dignitates, quae Romanis arcibus quasi gemmae nobiles affiguntur. ubi enim dignius eloquens quam in civitate proficiat litterarum, ut ibi declaret meritum, ubi nutrit ingenium? aptum est omne bonum locis suis et laudabilia quaeque sordescunt, nisi congrua sede potiantur. requirit pugna validas manus, desiderat navigium pectus animosum: sic scrinia vestra fidele propositum, sic curia facunda disertum. multa ergo deliberatione pensandus esse creditur, qui cottidie vestris sensibus

offeratur. [2] Capuanum igitur spectabilem virum aestimatio nostra respexit, qui curiae vestrae sententiam maioris natu auctoritate facundus ediceret et senatus scrinia conscientiae puritate servaret, ut actus illos mundo celeberrimos sua reddat integritate laudandos. magnum munus est, patres conscripti, ad integritatem deligi, nec mediocriter probatur conscientia, cui est veritas commissa saeculorum. nam si praedicatur testis qui in praesenti negotio vera dixerit, qua laude censi poterit, qui cunctis temporibus certa transmittit? sed quamvis alumni vestri habeatis cuncta notissima, iuvat magis illa repetere quae omnium consensus possit agnoscere. [3] Adest semper electo quaedam sermonum gratia, blanditur auribus, mentem trahit, utitur perspicuitate facundiae, qualem de pura, conscientia decet emanare. est enim quoddam speculum morum agentis oratio nec maius potest mentis esse testimonium quam qualitas inspecta verborum. nam ut eius propria describamus, patitur in simplicibus rebus linguae retinacula: his eo tamen terrentior cum perorat: et hoc illi ad gratiam datum est providente natura, ut quem prae foribus haesitantem videras, eloquentem in certaminibus obstupescas. [4] Illa vero memoria, quae oratorum thesaurus iure vocitatur, tanta in eum firmitate consedit, ut semel audita scripto apud eum putes esse recondita. magnum beneficium oblivionis nescire defectum: et quaedam similitudo vere caelestium est tempore decursa semper habere praesentia. quae nunc ideo declaramus, ut cognoscatis subiectorum gratas nos habere virtutes et iudicium nostrum non per casuale votum, sed per electionis studium doceamus esse conceptum. [5] His ergo, patres conscripti, Capuanum bonis dotatum a praesenti indictione decuriarum rectorem esse praecipimus, maioris etiam natu auctoritate subvehimus, ut, qui se morum cana maturitate tractavit, quod est amplissimum reverentiae genus, in vestro ordine aetatis honore gratuletur. augebit eloquentiam officio meliore ditatus, quoniam multum facundior est qui sententiam dictat quam ille qui supplicat. libertas verba nutrit, metus autem copiam frequenter intercipit. actus quoque ipse longe dissimilis, ut qui pridem assistebat etiam mediocribus humilibusque fortunis, nunc introducat vestrae curiae consulares.

XXIII. ABUNDANTIO PPO THEODERICUS REX.

[1] Tatanem saionem nostrum cum sagittariis ad illustrem virum comitem VViliarium aestimavimus esse dirigendum, ut maius sumeret robor duplicatus exercitus. ostentent invenes nostri bellis, quod in gymnasium didicere virtutis. Schola Martia mittat examina: pugnaturus ludo, qui se exercere consuevit in otio. atque ideo illustrem magnitudinem vestram eis annonas et navigia secundum consuetudinem praebere censemus, quatenus iuvante deo quo directi sunt debeant pervenire. vestrae enim sollicitudini damus nostrarum efficaciam iussionum, quia nullatenus destitui posse creditur, quod ordinationibus tuis iuvante deo incohatur.

XXIII. EPIPHANIO V. S. CONSULARI PROVINCIAE DALMATIAE THEODERICUS REX.

[1] Iohanna Andreae quondam iugali suo successisse legis munere perhibetur, quae intestata nullis existentibus proximis luce dicitur esse privata. cuius substantia a diversis nullo legitimo iure suffultis usurpatione voluntaria suggeritur possideri, et quia caduca bona fisco nostro competere legum cauta decreverunt, ideo te praesentibus oraculis ammonemus, ut huius rei veritate discussa, si re vera, ut ad nos perlatum est, nullus ei aut testamento heres extitit aut proximitatis iure successit, fisci nostri eam facies compendiis aggregari: quando innocentiae nostrae professio est iusta compendia non neglegere, apud quem calumnia numquam locum potuit invenire. [2] Rogari enim in talibus causis, non fraudari principem decet, quia negligentiae vitium est praesumptiones

relinquere, quas iura praecipunt amputare. si quid autem contra reppereris, quietos dominos habere patieris, quia magis illa nostra sunt patrimonia, quae a subiectis legitime possidentur.

XXV. BACAUDAE V. S. THEODERICUS REX.

[1] Fessos annos munificentia nostra corroborat, dum aetatem occiduam penuriae non facit detrimenta sentire. iuvenum siquidem virtus praesumptione laboris animatur: sola senum vita est quietis invenisse remedia. atque ideo tua supplicatione permoti designati tribunatus curam in Mediolanensi urbe diligentissime peragendam ad te decernimus pertinere ita, ut, quod est in rei publicae militia novum, donec vixeris, numquam tibi successorem tribuat cuiusquam plectenda praesumptio, quatenus in exhibendis voluptatibus officii huius cura, mansuetudinis nostrae beneficio, iugiter perfruaris, habens in utroque, quod tuam consoletur aetatem, loci commodum et laetitiam voluptatum.

XXVI. UNIVERSIS GOTHIS PER PICENUM ET SAMNIUM CONSTITUTIS THEODERICUS REX.

[1] Quamvis munificentia nostra sit omnibus ubique gratissima, multo tamen acceptiora credimus quae nostri praesentia conferuntur, quia maiora de conspectu principis populi sumunt, quam de largitate beneficia consequuntur. nam paene similis est mortuo, qui a suo dominante nescitur nec sub aliquo honore vivit, quem regis sui notitia non defendit. [2] Et ideo praesenti iussione mandamus, ut octavo iduum Iuniarum die deo auxiliante ad praesentiam nostram venire debeatis: qui sollemniter regalia dona suscipitis, si venire protinus festinatis. illud tamen necessario commonentes, ut venientium nullus provenire possit excessus, ne possessorum segetes aut prata vastetis, sed sub omni continentia properantes de custodita disciplina grata nobis esse vestra possit occurso, quia ideo exercitiales gratanter subimus expensas, ut ab armatis custodiatur intacta civilitas.

XXVII. GUDUIN SAIONI THEODERICUS REX.

[1] Consuetudine liberalitatis ragiae commonemur, ut Gothis nostris debeamus sollemnia dona largiri. et ideo devotio tua millenarios provinciae Piceni et Samnii sine aliqua dilatione commoneat, ut eos, qui annis singulis nostrae mansuetudinis praemia consequuntur, pro accipiendo donativo ad comitatum faciat incunctanter occurrere, quatenus, qui bene nobis meriti fuerint, maiore munificentia gratulentur. [2] Inculpabiliter enim necesse est vivat, qui suam praesentiam novit principibus offerendam: bonos enim laus, malos querela comitatur. decet etiam nos sub hac occasione singulorum facta perquirere, ut nulli possit perire quod fecit in acie. nam si semper consuetudinarias res expectet exercitus, virtutem non potest amare neglectus. trepidus discat ad iudicem venire, qui se non meminit aliquid audacter egisse: ut melius possit hostibus violentus insurgere, qui nostrae mavult imputationis vulnera declinare.

XXVIII. CARINO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Habent hoc gloriosum praeiudicium bonarum merita personarum, ut otio torpescere non sinantur qui probis actionibus innotescunt: et ideo tam desiderio vestro satisfaciētes, quam quod vos necessarios esse credidimus, iussis praesentibus evocamus, quatenus et viris nobilibus obsequia nostra decorentur et quae utilia nobis credimus, per te expedire possimus.

XXVIII. NEUDI V. I. THEODERICUS REX.

[1] Movit nos quidem Anduit fusa precatio, sed magis miserabiliorem reddidit virum luminis sui ademptus ornatus, quia necesse est ut amplius permoveat visa quam audita calamitas. is enim perpetua nocte superstes ad remedia nostra mutuati luminis beneficio festinavit, ut quem videre non poterat, saltem clementiae suavitate sentiret. clamat enim sibi Gudila vel Oppane incognitam suo generi condicionem servitutis imponi, cum pridem sub libertate nostros fuerit secutus exercitus. [2] Mirati sumus talem in famulatum trahi, qui a vero domino debuisset expelli. novus ambitus talem quaerere, quem possis horrere servumque dicere, cui debeas divina consideratione servire. adiciens enim huiusmodi calumnias Pitziae comitis celebratae opinionis viri sibi examinatione summotas, nunc autem infirmitatis suae mole compressum manu vindicare non posse, quae patrona fortibus probatur assistere. [3] Sed nos, quorum est proprium inter pares se dispares aequabilem iustitiam custodire, praesenti iussione decernimus, ut, si in iudicio supra memorati quondam Pitziae se probavit ingenuum, calumniantes protinus amovete: nec audeant ulterius necessitatibus alienis illudere, quos semel convictos decuerat sua vota damnare.

XXX. GUDUIN V. S. THEODERICUS REX.

[1] Quos duces eligimus, eis simul et aequitatis momenta iure delegamus, quia non tantum armis quantum iudiciis vos effici cupimus clariores. Costula igitur atque Daila cum deo propitio Gothorum nostrorum libertate laentur, onera sibi servilia a vobis causantur iniungi, quae nec ipsos deceat perpeti nec cuiquam irrationabiliter fas sit imponi. quod si ita gestum esse cognoscis, sine aliqua dilatione facias amoveri, ne ad nos exinde ulterius querela revocetur et incipiat gravis esse animo nostro in ducem revoluta causatio, quem magis oportet talia peragere, quae nos delectet audire.

XXXI. DECORATO VIRO DEVOTO THEODERICUS REX.

[1] Thomas vir clarissimus intra Apuliam Calabriamque provincias de siliquatici titulo indictionum octavae nonae undecimae primae secundae et quintae decimae, quas ad conductionem suam pertinuisse commemorat, nonnullos maximam pecuniae quantitatem debere conqueritur. et quia utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri, ideoque devotio tua praesentia decreta suscipiens Marcum presbyterum, Andream et Simeonium vel reliquos, quos brevis subter adnexus eloquitur, servata in omnibus civilitate conveniat, ut, si eos non per calumniam, sed manifestos re vera fisco constiterit esse debitores, summam, quae rationabiliter postulatur, sine aliqua imminutione persolvant. [2] Providendum est enim, ne spiritus contumacium personarum

publicis rationibus aliquod videatur afferre dispendium. qui vero minus intentata cognoscunt, ad iudicium competens te imminente convenient, ut quod aequitati congruit, utrarumque partium allegatione recognita salvis legibus impleatur.

XXXII. BRANDILAE THEODERICUS REX.

[1] Adiit nos innumeris vicibus Patzenis repetita conquestio, qui cum esset in expeditione felicissima constitutus, a Procula coniuge tua uxorem suam asseruit trina fuisse caede laceratam, ita ut solo beneficio desperationis evaderet, cum non plagis fessa, sed iam crederetur extincta. hanc nos, si tamen vera est, in femina quam maxima mirantes audaciam, transire non patimur impunitam. [2] Atque ideo decretis te praesentibus ammonemus, ut, si factum evidenter agnoscis, delatam querimoniam, pudori tuo consulens, maritali districtione redarguas, quatenus ex eadem causa ad nos querela iusta non redeat. et legibus noveris resecari posse, quod te oportuerat domestica districtione corrigere. [3] Quod si mendacium magis petitoris accusans causam dicere fortasse volueris, summoto dilationis obstaculo ad comitatum nostrum cum supra dicta coniuge tua incunctanter occurre, exceptura aut de iniqua praesumptione vindictam aut de mulieris improbitate victoriam.

XXXIII. VVILITANCO DUCI THEODERICUS REX.

[1] Gravis est Patzenis clementiae nostrae sensibus intimata conquestio. qui se in expeditione Gallica constituto in eum Brandilam prosiluisse testatur excessum, ut uxorem eius Reginam proprio sociandam duceret esse coniugio et in iniuriam nostrorum temporum adulterium simulata matrimonii fuerit lege commissum. haec nos, si vera sunt, transire nequaquam patimur impunita. nam quando affectus tutos quis habeat, si tunc sceleri subiacebit, cum pro omnium salute pugnaverit? [2] Respicite, impudicae, gementium turturum castissimum genus: quod, si a copula sua fuerit casu intercedente divisum, perpetua se abstinentiae lege constringit: gratiam coniunctionis non repetit, quam reliquit: fidem servat, dum laudem pudoris ignoret, et moribus studere deprehenditur, quod nulla viduitatis gloriatur conversatione. [3] Mulierum se, pro dolor! vota continere nequeunt, quibus castitatem ratio persuadet, poena legis imponit, terror maritalis extorquet. perierunt profecto mores, si nec illis comparari possunt, quae ratione carentia temperantur. et ideo sublimitas tua impetitos ad suum faciat examen occurrere et rerum veritate discussa, sicut iura nostra praecipunt, in adulteros maritorum favore resecetur, quia defensorem rei publicae redire noluerunt qui scelerata praesumptione coniuncti sunt. [4] Confundi sine dubio desideraverunt omnia, qui temptaverunt legibus inimica. sed melius est paucorum damno malorum corrigatur intentio, quia omne matrimonium, quod absit, incertum relinquatur, si in tanta reverentia sine aliquo terrore peccetur.

XXXIII. ABUNDANTIO PPO THEODERICUS REX.

[1] Frontosum sui nominis testem frequenti nobis insinuatione suggestum est pecuniae publicae decoxisse non minimam quantitatem. quem a diversis iudicibus fecimus iusta examinatione perquiri, ne forsitan, ut assolet, eum non veritas, sed infamaret invidia. ille omnia confessus reddere se posse constituit. si ei largae praeberentur indutiae: quibus frequenter emensis immemor

promissionis suae ad constituta semper imparatus occurrit, fugere quidem nescius, sed suae sponsonis ignarus, obliviosus cum relinquitur, trepidus cum tenetur. mutat verba, variat constituta nec in una dicti sui qualitate contentus diversis imaginibus immutatur. [2] Merito chamaeleonti bestiae conferendus, quae parvorum serpentium formae consimilis aureo tantum capite et reliquis membris subalbentis prasini colore distinguitur. haec quotiens humanos aspectus incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate confusa colores suos multifaria qualitate commutat, ut modo veneta, modo blattea, modo prasina, modo possit cyanea reperiri. unde mirum est in una superficie tot diversa conspiciere. [3] Quam non immerito pandiae gemmae dicimus esse consimilem, in qua unus se fulgor non potest continere: fluctuat aspectibus tremulis, dum lapis teneatur immobilis. nam quod modo videris, mox aliud ibi, si amplius intuearis, advertis: sic mutatum credis, quod neminem eripuisse cognoscis. [4] His permutationibus aestimatis mens Frontosi simillima reperitur, quae dicti sui non habet fidem, quae tot varietates continet quot verba protulerit: Protei fabulis iure sociandus, qui subito comprehensus substantiae suae formam omnimodis non habebat. nam ut celaret hominem, aut leo frendebat aut sibilabat anguis aut in undas liquidas solvebatur. [5] Et quia sic notus est, cum facies ad tuum venire iudicium, primum agito, ne promittat, caveto ne constituat, quia levissimi animi mos est polliceri facile quae non disponit implere. quicquid autem persolvere considerata aequitate potuerit, constrictus sine aliqua dilatione iam reddat, quia post tot falsitates argutiae suae reputare poterit, quod se frequenter illuisse cognoscit.

XXXV. LIVVIRIT COMITI ET AMPELIO V. I. THEODERICUS REX.

[1] Cum pro incerti temporis eventu Romanas aedes inopia facie castigata pulsaret et quamvis rare, tamen tam pulchrae civitati videretur esse foedissima, aequum iudicavimus Hispaniae triticeas illi copias exhibere, ut antiquum vectigal sub nobis felicior Roma reciperet. iussis quidem nostris viri spectabilis Marciani laude digna servivit industria: sed parum diligenter impleta sunt, quae constat optime fuisse procurata. ii enim, qui portanda susceperant, morarum taedia non ferentes destinatum frumentum in Africae partibus pro suo dicuntur vendidisse compendio. [2] Quod quamvis inultum minime transire debuisset, ut amor proprii commodi tot populorum ieiuna vota suspenderet, tamen quia nobis insitum est culpas remittere, quas possumus cauta ordinatione corrigere, Catellum et Servandum viros strenuos credidimus esse dirigendos, ut, quia naucleri ducentos octoginta solidos in triticum et in naulis septingentos quinquaginta octo solidos accepisse perhibentur, si apud vos facti veritas innotescit, in summam ratione collecta, ab eis mille triginta octo solidorum quantitas inferatur, ut, qui vindictam remisimus, damna minime sentiamus. in qua parte ita se sublimitas vestra diligenter impendat, ut et iustitiae et publicis utilitatibus satisfecisse videatur.

XXXVI. STARCEDIO V. S. THEODERICUS REX.

[1] Continuatis laboribus attritum corpus debilitatem tibi causaris attulisse membrorum, ut, qui ante bellicis fueras aptus insignibus, nunc vel ad otiosam vitam vix idoneus approberis: expetens, ut ad expeditiones felicissimas non cogaris, a quibus non voto, sed necessitate subduceris. atque ideo allegationibus tuis diutius perquisitis et ad rerum fidem deductis otium tibi non ignobile praesenti iussione largimur, quia non est ignaviae culpa, quem excusat miseranda calamitas. [2] Sed sicut tibi remissam vitam concedimus, ita te donativo praesenti auctoritate privamus, quia non est aequum, ut, cum de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus. frui igitur segura vita a

diversorum insidiis nostro munimine liberatus. nec aliquis tibi imputabit desertoris opprobrium, quando illi, quos contigerit a militia morbi causa suspendi, ex prioribus factis habendi sunt iure reverendi. nec enim dignus est a quoquam redargui, qui nostro iudicio meretur absolvi.

XXXVII. IUDAEIS MEDIOLANENSIBUS THEODERICUS REX.

[1] Libenter annuimus quae sine legum iniuria postulantur, maxima cum pro servanda civilitate nec illis sunt neganda beneficia iustitiae, qui adhuc in fide noscuntur errare. atque ideo discant rerum bonarum suavissimum saporem, ut, qui humanam iustitiam nituntur quaerere, sollicitius incipiant divina iudicia cogitare. [2] Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter causamini praesumptione laceratos et quae ad synagogam vestram pertinent perhibetis iura rescindi, opitulabitur vobis mansuetudinis nostrae postulata tuitio, quatenus nullus ecclesiasticus, quae synagogae vestrae iure competunt, violentia intercedente pervadat nec vestris se causis importuna acerbitate permisceat, sed ut religionis cultu, ita et actuum sint conversatione discreti: hac tamen moderatione principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quod ad praefatae ecclesiae ius vel religiosas certe personas legibus pertinere constiterit, inciviler attrectare temptetis. [3] Tricennalis autem humano generi patrona praescriptio eo, quo cunctis, vobis iure servabitur nec commodalia vos irrationabiliter praecipimus sustinere dispendia, ut hac pietatis nostrae defensione muniti petitio vestra ab illicitis se liberatam gratuletur incommodis. concedimus quidem clementiae nostrae consuetudine quae rogastis: sed quid, Iudaeae, supplicans temporalem quietem quaeris, si aeternam requiem invenire non possis?

XXXVIII. UNIVERSIS POSSESSORIBUS THEODERICUS REX.

[1] Ammonet nos formarum cura praecipua, ut quae possunt noxie crescere, debeamus celerius amputare, quatenus et soliditas aquaeductus deo auxiliante incorrupta servetur et vobis leve sit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. nam quae nunc virgulta sunt, erunt, si neglegantur, et robora. ista enim quae modo facili avulsione dirimuntur, postea vix securibus icta succumbunt. atque ideo sociata debetis properatione contendere, ut praesenti diligentia futuri laboris evadatis incommoda. haec est enim civilis eversio, sine oppugnatione discidium, aries, ut ita dixerim, fabricarum. [2] Quapropter omnem silvam, quae parietibus inimica consurgit, de Ravennati forma iubemus radicitus amputari, ut signini alvei reparata constructio talem nobis deducat liquorem, qualem potuit a fontibus suscipere puritatem. tunc erit exhibitio decora thermarum, tunc piscinae vitreis fontibus fluctuabunt: tunc erit quae diluat aqua, non inquinet, postquam lavari continuo non sit necesse. additur etiam quod, si ad potandum unda suavis influxerit, omnia nostro victui redduntur accepta, quando humanae vitae nullus cibus gratus efficitur, ubi aquarum dulcium perspicuitas non habetur. nam si lavari cupimus purissimis liquoribus, quanto magis satiari talibus festinamus? quae si nunc futura tractentur, nulli labor facit taedium, qui sumitur pro delectatione cunctorum.

XXXVIII. AMPELIO V. I. ET LIVVIRIT V. S. THEODERICUS REX.

[1] Decet provincias regno nostro deo auxiliante subiectas legibus et bonis moribus ordinari, quia illa vita vere hominum est, quae iuris ordine continetur. nam beluarum ritus est sub casu vivere:

quae dum rapiendi ambitu feruntur, improvisa temeritate succumbunt. agrum suum denique a dumosis sentibus doctus purgat agricola, quia laus excolentis est, si agreste solum dulcissimis fructibus amoenetur. sic quies suavissima populi et dispositio tranquilla regionum praeconium probatur esse regnantum. [2] Multorum itaque querela comperimus in provincia Hispaniae, quod summum inter mortales crimen est, vitas hominum vaga praesumptione populari et levium occasione causarum subire multos interitum. sic mala pace quasi ludo corruunt, quanti vix potuissent cadere sub necessitate bellorum. dehinc non polyptychis publicis, ut moris est, sed arbitrio compulsorum suggeruntur provincialium subiacerere fortunae. quod genus evidentis est praedae pro illius voluntate dare, qui ad suum commodum amplius festinat exigere. [3] Cui rei nos regali providentia succurrere cupientes sublimitatem vestram per universam Hispaniam loco muneris credidimus destinandam, ut sub ordinationis vestrae novitate inveteratae possit consuetudini nil licere. verum ut more medicorum saevioribus morbis accelerata remedia tribuamus, inde curationis nostrae fiat initium, ubi maius noscitur esse periculum. [4] Homicidii scelus legum iubemus auctoritate resecari: sed quantum vehementior poena est, tanto eius rei debet inquisitio plus haberi, ne amore vindictae innocentes videantur vitae pericula sustinere. pereant itaque soli nocentes in correctione multorum, quando et hoc pietatis genus est coercere infantiam criminis, ne iuvenescat augmentis. [5] Exigentes vero assem publicum per gravamina ponderum premere dicuntur patrimonialia possessorum, ut non tam exactio quam praeda esse videatur. sed ut totius fraudis abrogetur occasio, ad libram cubiculi nostri, quae vobis in praesenti data est, universas functiones publicas iubemus inferri. quid enim tam nefarium quam praesumptoribus liceat in ipsa etiam trutiniae qualitate peccare, ut quod est iustitiae proprie datum, hoc per fraudes noscatur esse corruptum? [6] Conductores domus regiae, quacumque gente sint editi, ad liquidum veritate discussa tantum decernimus solvere, quantum nostra praedia constiterit pensitare. et ne cuiquam labor suus videatur ingratus, solaria eis pro qualitate locatae rei vestra volumus aequitate constitui. non enim nostra, sed illorum rura dicenda sunt, si pro voluntate conducentis modus eveniat pensionis. [7] Transmarinorum igitur canonem, ubi non parva fraus fieri utilitatibus publicis intimatur, vos attonite iubemus exquirere atque statutum numerum pro virium qualitate definire, quia contra fraudes utile remedium est nosse quod inferant. [8] Monetarios autem, quos specialiter in usum publicum constat inventos, in privatorum didicimus transisse compendium. qua praesumptione sublata pro virium qualitate functionibus publicis applicentur. [9] Telonei quinetiam canonem nulla faciatis usurpatione confundi, sed modum rebus utilimum, quem praestare debeat, imponentes commercianti licentiam aequabili ratione revokeate, ne se tendat in vagum ambitiosa enormitas exigentium. [10] Actus praeterea Laeti, cuius conscientia summa pulsatur invidia, sub consueta nobis censemus aequitate perquiri, ut nec fraus astutis machinationibus occulatur nec innocentia falsis criminationibus ingravetur. [11] Quoscumque vero in furtivis actionibus reperitis fuisse versatos, pro fortunarum quantitate suppressam reddant vestra aestimatione pecuniam. quod si haec per alios dispersa esse constiterit, et illi nihilominus teneantur obnoxii qui scientes passi sunt in tali actione misceri: complices enim extiterunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris. [12] Praebendarum tenor adscriptus, quem nostra diversis largitur humanitas, provincialibus suggeritur intolerabilis causa esse damnorum, quando et in species exigitur et impudenter eius pretium postulatur. detestabilis cupiditatis sunt ista documenta competentia sibi distrahere et ad exigendi impudentiam mox redire. quod nimis improbum, nimis videtur absurdum, ut et nostra constituta praetereant et tributariorum, qui fovendi sunt, videantur afflixisse substantiam. sint igitur praefixo modo contenti, sive ibidem positi, sive hinc nihilominus destinati: habeant liberum unum tantum de duobus expetere, dummodo geminata exactione fortunae alienas non debeant ingravare. [13] Exactorum quoque licentia amplius fertur a provincialibus extorqueri, quam nostro cubiculo constat inferri. quod diligenti examinatione discussum ad hunc vos modum functiones publicas revokeate decernimus, quem Alarici atque Eurici temporibus constat illatas. [14] Paraveredorum itaque subvectiones exigere eos, qui habent veredos adscriptos, provincialium querela comperimus. quod

nullum penitus sinatis praesumere, quando per turpissimos quaestus et possessor atteritur et commeantium celeritas impeditur. [15] Vilicorum quoque genus, quod ad damnosam tuitionem queruntur inventum, tam de privata possessione quam publica funditus volumus amoveri, quia non est defensio, quae praestatur invitis: suspectum est quod patiuntur nolentes. nam hoc est re vera beneficium, si sine murmure feratur acceptum. servitia igitur quae Gothis in civitate positae superflue praestabantur, docernimus amoveri. non enim decet ab ingenuis famulatum quaerere, quos misimus pro libertate pugnare.

XL. CYPRIANO COMITI SACRARUM THEODERICUS REX.

[1] Quamvis ultra desideria supplicum frequenter nos praestitisse beneficia gaudeamus et, quod est difficillimum, humanae ambitionis interdum vota superemus, haec tamen libentius amplectimur, quae nos merito fecisse gloriamur. diu quippe trutinandus est, cui traduntur examina, talisque debet a principe deligi, qualis ab ipsa potest lege dictari. gemmarum divites venae auri fulgore pretiantur et gratiam pulchritudinis capiunt, quia nulla degeneri vicinitate sordescunt. [2] Sic bone merita splendidis dignitatibus sociata alternis praeconiis adiuvantur et unius rei facies de adiuncta venustate pulchrescit: non enim de te aliquid redemptae laudi aut loquaci famae credidimus, qui nobis spectantibus saepe placuisti. interpellantium siquidem confuses querelas distincta nimis ac lucida relatione narrabas, et qui proprios dolores expromere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant, et ne favoris alicuius putaretur excessus, desideria supplicum ipsis praesentibus intimabas. [3] Ori tuo altercantium desideria convenerunt et, quod difficillimum gratiae genus est, alternae parti indiscreta laude placuisti, quae res ipsos oratores quoque postponit. nam cum illis sit propositum diu tractata unius partis vota dicere, tibi semper necesse fuit repentinum negotium utroque latere declarare. additur etiam regalis praesentiae geniatissimum pondus, sub quo te ita facile contigit expeditum, ut quod illi vix possunt artificiosis schematibus a iudicibus obtinere, tu probareris a principe puris allegationibus impetrare. [4] Erat nimirum serenitatis nostrae in bonum publicum parata sententia, quia nullam tarditatem in cognoscendo negotio sustinebat. mox enim a te narrata causa conspecta est, et cur tardaret negotii finis, cum tu suggestionem lucida brevitate concluderes? didicisti, ut credimus, iudicare nostris serviendo iudiciis: ita, quod efficacissimum discipulatus genus est, agendo potius instructus es quam legendo. [5] Talibus igitur institutis edoctus Eoae sumpsisti legationis officium, missus ad summae quidem peritiae viros: sed nulla inter eos confusus es trepidatione, quia nihil tibi post nos potuit esse mirabile. instructus enim trifariis linguis non tibi Graecia quod novum ostentaret invenit nec ipsa, qua nimium praevalet, te transcendit argutia. [6] Accessit meritis tuis cunctis laudibus pretiosior fides, quam divina diligunt, mortalia venerantur. nam inter mundi fluctuantes procellas unde se humana fragilitas contineret, si nostris actibus mentis firmitas non adesset? haec inter socios amicitiam servat, haec dominis pura integritate famulatur, haec supernae maiestati reverentiam pia credulitatis impendit et, si beneficium tantae rei latius quaeras, incommutabilis fidei est omne quod bene vivitur. [7] Sume igitur per indictionem tertiam sacrarum largitionum deo propitio dignitatem. utere congruis tuis natalibus institutis. meruisti hactenus, ut honorum fastigia cederemus: age nunc, ut tibi gratiae nostrae celsiora nihilominus conferamus.

XLI. SENATUI URBIS ROMAE THEODERICUS REX.

[1] Licet candidatos vobis frequenter genuerit munificentia principalis et fecunda indulgentia nostra

vobis altera sit natura, habetis nunc profecto virum, quem et nos elegisse deceat et vos suscepisse conveniat. cui sicut fortunatum fuit a nobis erigi, ita laudabile erit vestro coetui honorum lege sociari. hoc tamen curiae feliciter provenit, quod nobis et impolitus tiro militat, illa vero non recipit nisi qui iam dignus honoribus potuerit inveniri. [2] Convenienter ergo ordo vester aestimatur eximius, qui semper est de probatissimis congregatus. non enim illic profanis reseratur introitus, sed tales illuc permittuntur accedere, quales inde etiam cernuntur exire. suscipite itaque collegam, quem palatia nostra longa examinatione probaverunt: qui regiis ita intrepidus militavit affatibus, ut iussa nostra saepe nobis spectantibus atque laudantibus explicaret. [3] Cognoscitis profecto quae loquimur. quis enim vestrorum a Cypriani devotione summotus est? nam qui solacia eius petiit, mox beneficia nostra suscepit. obtinuit ille saepius in vocationibus nostris, quod in consistoriis agi solebat antiquis. si quando enim relevare libuit animum rei publicae cura fatigatum, equina exercitia petebamus, ut ipsa varietate rerum soliditas se corporis vigorque recrearet. tunc nobis causas multiplices relator delectabilis ingerebat eratque eius infastidita suggestio sub iudicis animo taedioso. [4] Ita dum causas praestandi benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus beneficiorum aviditate succensus. his igitur adhaesit obsequiis candidatus, qui sic militavit animo nostro, ut nulla eum gravaret offensus. irascebamur saepe causis improbis, nec tamen displicere poterat lingua relatoris: damnabamus interdum negotium, cuius placebat assertor: et impetum nostri animi frequenter sustinuit, qui gratiae momenta possedit. [5] Glorietur etiam non extrema luce natalium. nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir abiectis quidem temporibus, ad excubias tamen palatinas electus. qui multo amplius crescere potuit, nisi fides eius sub avidissima remuneratoris sterilitate iacuisset. quid enim conferre poterat tenuis donator? qui si tamen non ditavit, innotuit, quia magnae abundantia laudis est in penuria rei publicae vel mediocria munera meruisse. [6] Vicit iste maiores suos felicitate saeculorum et, quod amplius evectus est, nostris est temporibus applicandum. talis quippe est in subiectis mensura provectuum, qualis fuerit et distantia dominorum. quapropter, patres conscripti, praedictum Cyprianum suis meritis et natalium splendore fulgentem ad sacrarum largitionum culmen eveximus, ut et vester augeatur numerus et incitetur devotio servientum. aestimate, reverentissimi patres, quid de vestro ordine senserimus, quando eos, quos vobis aggrandos credimus, multiplici allegatione praedicamus.

XLII. MAXIMO V. I. CONSULI THEODERICUS REX.

[1] Si consularem munificentiam provocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur: si organo canentibus redditur vicissitudo praemiorum: si venit ad pretium delectabilis cantilena: quo munere venator explendus est, qui ut spectantibus placeat, suis mortibus elaborat? voluptatem praestat sanguine suo et infelici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat evadere. actus detestabilis, certamen infelix cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat invenire. sola est ergo in fallendo praesumptio, unicum in deceptione solacium. [2] Qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit invenire: adhuc superstite homine perit corpus et antequam cadaver efficiatur, truculenter absumitur. captus esca fit hosti suo, et illum, pro dolor! satiat quem se perimere posse suspirat. spectaculum tantum fabricis clarum, sed actione deterrimum, in honore Scythicae Dianae repertum, quae sanguinis effusione gaudebat. [3] O miserae deceptionis errorem illam desiderasse colere, quae hominum morte placabatur! primum sibi per lucos et silvas agrestium populorum vota et venationibus dedita hanc triplicem deam falsa imaginatione finxerunt, ipsam in caelo Lunam, ipsam in silvis dominam, ipsam apud inferos Proserpinam esse firmantes. sed solum Erebi potentem non improbe forsitan aestimarunt, quando tali falsitate decepti in profundas vivi tenebras cum suis erroribus intraverunt. [4] Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, impiam religionem, humanam, ut ita dixerim, feritatem

Athenienses primum ad civitatis suae perduxere culturam, iustitia permittente divina, ut ad irrisionem spectaculi perveniret, quod falsae religionis ambitus invenisset. [5] Hoc Titi potentia principalis, divitiarum profuso flumine, cogitavit aedificium fieri, unde caput urbium potuisset. et cum theatrum, quod est hemisphaerium, Graece dicatur, amphitheatrum quasi in unum iuncta duo visoria recte constat esse nominatum: ovi specie eius harenam concludens, ut et currentibus aptum daretur spatium et spectantes omnia facilius viderent, dum quaedam prolixa rotunditas universa collegerat. [6] Itur ergo ad talia, quae refugere deberet humanitas. primus fragili ligno confisus currit ad ora beluarum et illud, quod cupit evadere, magno inpetu videtur appetere. pari in se cursu festinant et praedator et praeda nec aliter tutus esse potest, nisi huic, quem vitare cupit, occurrerit. tunc in aere saltu corporis elevato quasi vestes levissimae supinata membra iaciuntur et quidam arcus corporeus supra beluam libratus, dum moras discedendi facit, sub ipso velocitas ferina discedit. [7] Sic accidit, ut ille magis possit mitior videri, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi distributione compositis rotabili facilitate praesumens non discedendo fugit, non se longius faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, ut ora vitet ursorum: ille in tenuem regulam ventre suspensus invitat exitiabilem feram et nisi periclitatus fuerit, nil unde vivere possit acquirit: [8] alter se gestabili muro cannarum contra saevissimum animal, ericii exemplo, receptatus includit, qui subito in tergus suum refugiens intra se collectus absconditur et cum nusquam discesserit, eius corpusculum non videtur. nam sicut ille veniente contrario revolutus in sphaeram naturalibus defensatur aculeis, sic iste consutili crate praecinctus munitior redditur fragilitate cannarum. [9] Alii tribus ut ita dixerim dispositis ostiolis paratam in se rabiem provocare praesumunt, in patenti area cancellosis se postibus occultentes, modo facies, modo terga monstrantes, ut mirum sit evadere quos ita respicis per leonum ungues dentesque volitare. [10] Alter labenti rota feris offertur: eadem alter erigitur, ut periculis auferatur. sic haec machina ad infidi mundi formata qualitatem istos spe refovet, illos timore discruciat: omnibus tamen vicissim, ut decipere possit, arridet. [11] Longum est per tot periculorum casus sermonibus evagari. sed apte iungendum est, quod sit de inferis Mantuanus: quis scelerum comprehendere formas, quis omnia poenarum percurrere nomina possit? sed vobis, quibus necesse est talia populis exhibere, largitate manus fundite praemia, ut haec miseris faciatis esse votiva. alioquin violenta compulsio est sollempnia dona subtrahere et mortes detestabiles imperare. [12] Et ideo quicquid in longam consuetudinem antiqua liberalitate pervenit, sine aliqua dilatione concedite supplicanti, quia homicidii reatus est illis esse tenacem, quos editio vestra invitavit ad mortem. heu mundi error dolendus! si esset ullus aequitatis intuitus, tantae divitiae pro vita mortalium deberent dari, quanta in mortes hominum videntur effundi.

XLIII. TRANSIMUNDO REGI VVANDALORUM THEODERICUS REX.

[1] Quamvis a diversis regibus expetiti pro solidanda concordia aut neptes dedimus aut filias deo nobis inspirante coniunximus, nulli tamen aestimamus nos aliquid simile contulisse, quam quod germanam nostram, generis Hamali singulare praeconium, vestrum fecimus esse coniugium: feminam prudentiae vestrae parem, quae non tantum reverenda regno, quantum mirabilis possit esse consilio. [2] Sed stupeo vos his beneficiis obligatos Gesalecum, qui nostris inimicis, dum a nobis foveretur, adiunctus est, in vestram defensionem sic fuisse susceptum, ut qui ad vos viribus destitutus privatusque fortunis venerat, subita pecuniae ubertate completus ad gentes externas probetur esse transmissus: qui quamvis deo iuvante laedere nihil possit, tamen animum vestrae cogitationis aperuit. [3] Quid expectent extraneorum iura, si sic meretur affinitas? nam si causa misericordiae susceptus est in regno vestro, teneri debuit: si nostri propter expulsus est, non oportuerat cum divitiis ad aliena regna transmitti, quae ne vobis redderentur infesta, nostra fecerunt

absolute certamina. ubi est, quod tanta lectione saginatus alios solebas docere de moribus? hoc si voluisses cum sorore nostra tractare, utique vobis non potuisset accidere, quia nec fratrem permiserat laedi nec maritum fecerat in rebus talibus inveniri. [4] Atque ideo per illum et illum legatos nostros salutantes honorificentia competenti petimus, ut hanc iniustitiam deliberatio vestra pertractet, ne parentum nostrorum animus causis evidentibus excitatus cogitet aliquid temptare quod pacem videatur irrumpere. graviter siquidem dolet iniuria, quae contigerit insperata et si inde proveniat dolus, unde credebatur auxilium. quaedam vero per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus, ut aestimantes omnia, quid fieri in tanta causa oporteat, providentia vestra reponat, quia non est leve prudentes viros in pacis constituta peccare.

XLIII. TRANSIMUNDO REGI VVANDALORUM THEODERICUS REX.

[1] Ostendisti, prudentissime regum, post erroris eventum sapientibus subvenire posse consilium nec pertinaciae vitium vos amare, quod brutis hominibus videtur accidere. obligastis animum meum tanta vos in melius celeritate mutando. nam cum rex satisfacit, quaelibet dura dissolvit, quia sic est in principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse iactantia. [2] Nuper vobis obiecimur Gesaleci quondam regis dolosa meditatione discessum: sed vos nobilitatis vestrae memores et honoris actum rei nobis sub veritate declarastis. unde non fuit sic vituperabile hominem pravis suspicionibus locum dedisse, quantum gloriosum est dominantem tam celerrime se potuisse purgare. ille enim, qui minus poterat cogi, animae non passus est arcana violare. [3] Cui laudi vicissitudinem, in qua possumus parte, reddentes sinceram purgationem pura mente suscepimus. sed auri transmissi munera non tenemus, ut et ipsi intellegatis causam per iustitiam fuisse motam, quam nulla potuit finire venalitas. fecimus utrique regalia: sic nos superavimus tyrannicam cupiditatem, sicut et vos vicisse constat errorem. redeant ad cubiculum vestrum munera, quorum tantum oblatio videtur esse gratissima. neglegatur aurum, ubi electum est conscientiae praemium: patiaturo aliquando repulsam, quod semper avaris regibus imperabat. eat nunc actus isto per gentes carum parentem non excusasse culpam et laesos animos respuisse pecuniam. [4] Ita, quod per bella solebat quaeri, amoris studio declaratum est potuisse contemni. intellegant parentes tales fuisse qui studio avaritiae causas sibi nequiverint excitare. omnia siquidem superavit affectus: tunc coepit petitio magis desinere, quando pulsatus obiecta non passus est abnegare. recipite igitur munera sensibus suscepta, non manibus. suavius nobis fuit ista reddere quam multo grandia suscepisse. estote nunc ad similia cauti, ad ventura solliciti: quia instructus redditur animus in futuris, quando praeteritorum commonetur exemplis. quapropter illo et illo legatis vestris redeuntibus plenissime reddimus salutationis affectum, optantes ut sospitatem vestram divina concedant, cuius nobis animos validissime cognoscimus esse sociatos.

Liber VI

I. FORMULA CONSULATUS.

[1] Priscorum iudicio qualis sit consulatus, hinc omnino datur intellegi, quando inter mundi dignitates eximias solus meruit habere palmatas vestes, quas felicitas dabat: praemia vincentium, nomen annorum: compensatio sola cui debebantur omnia. statum rei publicae Romanae viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium ac liberos civis consilia vindicabant: et tot magnis debitis sola erat huius retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inventa ad generale gaudium. [2] Per illam nimirum status imperii iugiter crevit, illam semper felix Roma suscepit. merito pridem genus habebatur imperii: merito supra omnes cives poterat, qui ab hoste patriam vindicabat. utilitates publicas sub aequitate disponens ius dicebat etiam capiti: sed tuto illi commissa est potestas necis, qui fuerat auctor salutis. [3] Hinc est quod etiam fasces atque secures tantae potestati praeceptae sunt inligari, ut, cum tardius solverentur, moram deliberationis acciperent, si de caede aut nece hominis aliquid censuissent: ita cum omnia eius traderentur arbitrio, ne insolesceret animo, consul dictus est a consulendo. [4] Hinc tanta largitas profluebat, ut illa dextera, quae sanguinem copiose fuderat hostium, vitae auxilium civibus manaret irriguum. sic quos felices per bella fecerat, studio largitatis explebat. in argumentum etiam publicae gloriae solvebat famulos iugo servili, qui libertatem tantae dederat civitati. [5] Sed nunc sumitis ista felicius, quando nos habemus labores consulum et vos gaudia dignitatum. palmatae siquidem vestrae nostrae probantur esse victoriae et prosperrimae condicionis eventu vos in pace ingenuitatem ceditis famulis, cum nos securitatem demus per bella Romanis. atque ideo per illam indictionem consulatus te decoramus insignibus. [6] Pinge vastos umeros vario colora palmatae, validam manum victoriam scipione nobilitate, lares proprios etiam calceis auratus egredere, sellam curulem pro sua magnitudine multis gradibus enisus ascende, ut in otio subiectus merearis, quod nos post maximos labores assumimus imperantes. [7] Rem victoriarum agitis, qui bella nescitis: nos iuvante deo regimus, nos consulimus et vestrum nomen annum designat. vicistis felicitate principes, qui et honores summos geritis et dominationis taedia non habetis. quapropter erige confidentiam mentis tuae: consules esse magnanimos decet. opes privatas non cogites, qui gratiam publicam donando habere decrevistis. [8] Hinc est enim, quod alios iudices etiam non rogantes evehimus, consules autem sperantes tantummodo promovemus, ut soli ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. alioquin onera essent potius, non honores, si supra vires aliquid inponeremus invitis. fruiere igitur decenter optatis. hic est ambitus qui probatur. esto mundo clarus, tibi prosperrimus, tuis autem posteris feliciter imitandus.

II. FORMULA PATRICIATUS.

[1] Si antiquitatis ordinem perscrutemur origine dignitatum, patriciorum familia Iovi noscitur fuisse dicata, ut summi dei, sicut putavere, cultura locum primum possideret. sed quia vos aliquid habere decebat eximium et nomen ipsum patribus magna se vicinitate iungebat, superstitione derelicta ad vestrum coetum optima condicione migravit, quia pontificalis laus conscientiae senatui recte poterat convenire. [2] Sic ex augurali familia reges quoque legis institutos, non iniuria, quia decuit a tali proposito venire qui publica poterat iura tractare. hinc est quod et honor ipse cinctus est, cum vacaret, nihil iurisdictionis habens et iudicantis cingulum non deponens. in quo felicitas

perpetua nascitur, dum successoris ambitio non timetur: nam mox ut datus fuerit, in vitae tempus reliquum homini fit coevus: ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere quam de mundo homines contingat exire. [3] Credo ad similitudinem pontificatus, unde venerat, rem fuisse formatam: qui sacerdotium non deponunt, nisi cum vitae munera derelinquunt. additur quod leges tantam illis reverentiam detulerunt, ut in sacris positus, cum hoc fuerit honore praecinctus, paternae potestatis nexibus exuatur, nisi contra specialiter a principe caveatur. quod constat ratione probabili constitutum, ut qui amplissimum genium pretiosae libertatis acceperat, vilissimam condicionem cum subditis non haberet. [4] Praefectorios et aliarum dignitatum viros praecedit, uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis constat assumi. proinde necessario laudatam intellege dignitatem, ne aut nos parum dedisse videamur aut tu negligentius tractes, si te aliquid mediocre suscepisse putaveris. quapropter ab illa indictione nostro munere sublevatus patriciatus culmen ascende, quod quidam iuridicorum a patribus dictum esse voluerunt, facturus omnia quae tantam reverentiam decent. nam quamvis magna contulerit nostra clementia, habes adhuc quod expetas, si te probabiliter tractare contendas.

III. FORMULA PRAEFECTURAE PRAETORIO.

[1] Si honoris alicuius est origo laudabilis, si bonum initium sequentibus rebus potest dare praeconium, tali auctore praefectura praetoriana gloriatur, qui et mundo prudentissimus et divinitati maxime probatur acceptus. nam cum Pharaos rex Aegyptius de periculo futurae famis inauditis somniis urgeretur nec visionem tantam humanum posset revelare consilium, Ioseph vir beatus inventus est, qui et futura veraciter praediceret et periclitanti populo providentissime subveniret. [2] Ipse primum huius dignitatis infulas consecravit: ipse carpentum reverendus ascendit: ad hoc gloriae culmen evehctus, ut per sapientiam conferret populis quod praestare non potuerat potentia dominantis. ab illo namque patriarcha et nunc pater appellatur imperii: ipsum hodieque resonat vex praeconis, instruens iudicem, ne se patiat esse dissimilem: merito, ut, cui tanta potestas potuit dari, videretur semper subtiliter ammoneri. [3] Quaedam enim huic dignitati et nobiscum iura communia sunt. exhibet enim sine praescriptione longinquos, magna quantitate multat errantes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, evectiones simili potestate largitur, vacantia bona proscribit, delicta provinciarum iudicum punit, verbo sententiam dicit. quid est, quod non habeat commissum, cuius est vel ipse sermo iudicium? paene est, ut leges possit condere, quando eius reverentia sine appellatione potest negotia terminare. [4] Ingressus palatium nostra consuetudine frequenter adoratur et tale officium morem videtur solvere, quod alios potuit accusare. potestate igitur nulla dignitas est aequalis. vice sacra ubique iudicat. nullus ei miles de fori sui auctoritate praescribit excepto officiali magistri militum: credo, ut vel illis aliquid antiquitas cederet, qui videbantur pro re publica bella tractare. curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus minor senatus. [5] In officio suo ius retinet singulare et talibus tantisque noscitur iubere, quos etiam provinciarum iudices non audeant in aliqua parte contemnere. officium plane genitum, efficax, instructum et tota animi firmitate praevalidum, qui sic peragent iussa, ut nullis morentur dilationibus imperata. militia perfunctis tribunorum et notariorum honorem tribuit et milites suos illis exaequat, qui inter proceres mixti nostris conspectibus obsecundant. [6] Gratanter implemus quae ille constituit, cuius reverentia et nos ita constringimur, ut sine dubitatione faciamus quae illum decrevisse cognoscimus. non inmerito, quando palatium sua provisione sustentat, servientibus nobis procurat annonas, humanitates ipsis quoque iudicibus facit, legatos gentium voraces explet ordinationibus suis: et licet aliae dignitates habeant titulos praefinitos, ab ista paene totum geritur, quicquid in imperio nostro aequabili moderatione tractatur. [7] Hanc denique curarum omnium pulcherrimam molem, quod prosperum nobis, utile rei publicae sit, ab illa indictione tuis umeris decenter inponimus, quam tu et

ingenii virtute sustineas et summa fide tractare contendas. quae quantum diversis sollicitudinibus constringitur, tanto magis laudes amplissimas dignitas haec triumphat. [8] Et ideo tantum lumen gloriae sit actionibus vestris, ut et palatio nostro fulgeat et in provinciarum longinquitate reluceat. par tibi sit cum potestate prudentia: conscientiae tuae quadrifaria virtus assideat. tribunal tuum ideo tam excelsum factum esse noveris, ut locatus ibi nihil humile abiectumque cogitares. considera quid debeas dicere, quod a tantis excipitur. [9] Monumenta publica talia contineant, quae se legisse nullus erubescat. praesul mirabilis partem non habet cum delictis, qui nisi aliquid egregium assidue fecerit, culpam vel otiosus incurrit. nam si praedictus auctor sanctissimus ille recolatur, quoddam sacerdotium est praefecturae praetorianae competenter agere dignitatem.

III. FORMULA PRAEFECTURAE URBANAE.

[1] Cum de dignitate commissa laus semper iudicis aestimetur et potior habendus est quam sunt illi quibus praeesse cognoscitur, nemo amplius videtur erigi quam cui potuit Roma committi. grande est quidem procerem esse, sed multo grandius de proceribus iudicare. senatus ille mirabili opinione gloriosus probatur habere praesulem, quem mundus suspicit iura condentem: eoque fit ut illi utantur in senatu potestate perfecta, qui apud te trepidant dicere proprias causas. [2] Verum haec quoque modestia cognoscitur esse praedicanda, ut optent se legibus teneri, quae ab ipsis sciuntur potuisse constitui. quae res pro parte nobis absolute communis est: sed hac sola ratione discreti, quod alteri subdi non possumus, qui iudices nos habemus. [3] Respice tot doctos viros et considera, quale sit his aliquid dicere nec erroris verecundiam formidare. de talibus disceptas, quos tibi cognoscis esse potiores. sic ergo locum tuum tracta, ut omnes te iudicem honoratae congregationis agnoscant. considere supra omnes scilicet consulares: sententiam primus dicis: et in illa Libertatis aula reverendus aspiceris, in qua commissos habere mundi primarios approbaris. [4] Quis iam de obscuro vitio cogitare possit, qui se inter tot morum lumina esse cognoscit? vis odium non recipere? studium a te gratificationis exclude. publicum amorem necesse est habeas, si secretius nil promittas. erit nimirum magnum et singulare praeconium, si iudices non accipiant, ubi sunt qui multum dare contendunt. [5] Dicioni tuae non solum Roma commissa est, quamvis in illa contineantur universa, verum etiam intra centesimum potestatem te protendere antiqua iura voluerunt, ne tantae civitatis iudicem muralis agger includeret, cum Roma omnia possideret. tu etiam ex designatis lege provinciis ab appellatione cognoscis. [6] Advocati tibi militant eruditi, quando in illa patria difficile non est oratores implere, ubi magistris eloquentiae contigit semper audire. carpento veheris per nobilem plebem, publica te vota comitantur, favores gratissimi consona tecum voce procedunt. bene age, quia te veniente licet populis et tacere. habes copiose, unde tibi gratiam tantae civitatis adquires, si merces diversae sub nulla venalitate vendantur, si exhibitio salubriter accensa thermarum rapinarum ardoribus non tepescat, si spectaculum, quod praebetur voluptati, non sit causa litigii. suaviter enim cogit gratum esse populum, quisquis in certaminibus partium declinat iniustum. [7] Tanta enim vis est gloriosae veritatis, ut etiam in rebus scaenicis aequitas desideretur. ammonitionum igitur ordine decurso per indictionem illam habitu te togatae dignitatis ornatus, ut indutus veste Romulea iura debeas adfectare Romana. nam si isti dignitati par fueris, nihil est quod a nobis minime consequaris. ad omnia enim tali suffragio eris nihilominus dignus, si actionem tuam laudet senatus. perfecta enim rei fides est, ubi consentanei testes probantur esse summates.

V. FORMULA QUAESTURAE.

[1] Si tantum clarae sunt dignitates quantum nostris aspectibus perfruuntur, si praesentia frequens prodit dominantis affectum, nullus ita iudicum potest esse gloriosus quam ille qui est in cogitationum nostrarum participatione susceptus. aliis enim pecuniae publicae committimus procurationem, aliis causas concedimus audiendas, aliis patrimonii nostri iura delegamus: quaesturam toto corde recipimus, quam nostrae linguae vocem esse censemus. [2] Haec nostris cogitationibus necessario familiariter applicatur, ut proprie dicere possit quod nos sentire cognoscit: arbitrium suae voluntatis deponit et ita mentis nostrae velle suscipit, ut a nobis magis putetur exisse quod loquitur. o quam arduum est subiectum verba dominantis assumere, loqui posse quod nostrum credatur et proventi in publicum decorem gloriosam facere falsitatem! [3] Considerate quid ponderis habeatis pariter et decoris. si quid dubitamus, a quaestore requirimus, qui est thesaurus famae publicae, armarium legum, paratus semper ad subitum et, ut ait Tullius magister eloquentiae, nihil praestabilius videtur quam posse dicendo tenere hominum mentes, allicere voluntates, impellere quo velit, unde autem velit, deducere. nam si oratoris est proprium graviter et ornate dicere, ut possit animos iudicum commovere, quanto facundior debet esse, qui ore principis populos noscitur ammonere, ut recta diligant, perversa contemnant, bonos sine fine laudent, pessimos vehementer accusent? ut paene feriata sit districtio, ubi praevalet eloquentiae fortitudo. sit imitator prudentissimus antiquorum, mores et alienos corrigat et suos debita integritate custodiat. [4] Talem denique oportet esse quaestorem, qualem portare principis decet imaginem. nam si nos, ut assolet, causam gestis audire contingat, quae auctoritas erit linguae, quae sub oculis regalem genium possit implere? adesse debet scientia iuris, cautela sermonis, ut nemo debeat reprehendere quod principem constiterit censuisse. opus erit praeterea firmitas animi, ut a iustitiae tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. [5] Nam pro aequitate servanda et nobis patimur contradici, cui etiam oportet oboediri. sed vide ut tantum doctrinae deferas, quatenus probabiliter omnia perquisitus exponas. aliae quippe dignitates assessorum solacia quaerant: tua vero dignitas principi consilia sumministrat. atque ideo prudentiae vel eloquentiae tuae fama provocati quaesturam tibi, gloriam litterarum, civilitatis templum, genetricem omnium dignitatum, continentiae domicilium, virtutum omnium sedem, per illam indictionem deo praestante concedimus, ut sic agas, quemadmodum te parem rebus praedictis esse contendas. [6] Ad te enim provinciae sua vota transmittunt: a te senatus iuris quaerit auxilium: a te docti probantur expetere quod noverunt, et necesse tibi est omnibus sufficere, quantos a nobis contigerit legum remedia postulare. sed cum haec omnia feceris, nullis elationibus efferaris, nulla mordearis invidia, alienis calamitatibus non laeteris, quia quod odiosum est principi, non potest convenire quaestori. exerce potestatem principis condicione subiecti. sic ore nostro glorificatus eloquere, ut te tamen rationem credas nobis iudicibus redditurum, ubi aut culpabilis vicissitudinem recipit aut boni propositi gloriam laudatus acquirit.

VI. FORMULA MAGISTERIAE DIGNITATIS.

[1] Reverendum honorem sumit, quisquis magistri nomen acceperit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit et in nomine cognoscitur, quid sit de moribus aestimandum. ad eum nimirum palatii pertinet disciplina: ipse insolentium scholarum mores procellosos moderationis suae prospero disserenat. tam multi ordines sine confusione aliqua componuntur et ipse sustinet onus omnium, quod habet turba discretum. sic nominis sui gravitate perfunctus ornat actibus principatum. [2] Per eum senator veniens nostris praesentatur obtutibus: ammonet trepidum, componit loquentem, sua quin etiam verba solet inserere, ut nos decenter omnia debeamus audire. aspectus regii haud irritus promissor, collocutionis nostrae gloriosus donator, aulici consistorii quasi quidam lucifer: nam sicut ille venturum diem promittit, sic iste desiderantibus vultus nostrae serenitatis attribuit. causarum praeterea maximum pondus in eius audientiae sinibus optima securitate reponimus, ut eius curis

fidelibus sublevati utilitatibus publicis vivacius occupemur. [3] Veredorum quin etiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiae suae districtione custodit, ut sollicitudines nostras, quas consilio iuvat, beneficio celeritatis expediat. [4] Per eum exteris gentibus ad laudem rei publicae nostrae ordinatur humanitas et nolentes redeunt, quos maerentes exceperit. per eum quippe nobis legatorum quamvis festinantium praenuntiatur adventus: per eum nominis nostri destinatur evectio et isti principaliter creditur, quod tam necessarium esse sentitur. [5] His etiam laboribus aestimatis potestatem maximam huic decrevit antiquitas, ut nemo iudicum per provincias fasces assumeret, nisi hoc et ipse fieri decrevisset. subdidit eius arbitrio aliena iudicia, ut ad ipsum rediret quod alter visus est praestitisse. molestias quidem non habet exigendae pecuniae, sed late bono fruitur potestatis indeptae, credo, ut ex diversis titulis defloraretur dignitas ad levamen principis instituta. [6] Peraequatores etiam victualium rerum in urbe regia propria voluntate constituit et tam necessariae rei iudicem facit. ipse enim gaudium populis, ipse nostris temporibus praestat ornatum, quando tales viros copiae publicae praeficit, ut plebs querula seditionem nesciat habere satiata. [7] Officium vero eius tanta genii praerogativa decoratur, ut militiae perfunctus muneribus ornetur nomine principatus miroque modo inter praetorianas cohortes et urbanae praefecturae milites videantur invenisse primatum, a quibus tibi humile solvebatur obsequium. sic in favore magni honoris iniustitia quaedam a legibus venit, dum alienis excubiis praeponitur, qui alibi militasse declaratur. [8] Adiutor etiam magistri nostris praesentatur obtutibus, ut vicaria sorte beneficii nos eligamus eius praesidium qui nobis praestat fidele solacium. hanc igitur dignitatem, tot titulis claram, tot insignibus opulentam, per indictionem illam gubernandam tibi congrua gravitate committimus, ut omnia quae gesseris magister fecisse videaris: quia nihil moribus residuum relinquitur, si, quod absit, a tanta maturitate peccetur.

VII. FORMULA COMITIVAE SACRARUM LARGITIONUM.

[1] Grata sunt omnino nomina quae designant protinus actiones, quando tota ambiguitas audienti tollitur, ubi in vocabulo concluditur quid geratur. donis enim praesidere regalibus comitivam sacrarum largitionum indicia rerum verba testantur. quod vere decorum, vere fuit omnimodis exquisitum in donorum regalium parte sequestratam facere dignitatem et alterius honorem dicere, dum nos constet dona conferre. actus innocens, pietatis officium illud semper ingerere, unde se fama principis possit augere. [2] Regalibus magna profecto felicitas militare donis et dignitatem habere de publica largitate. alii iudices optemperant residuis virtutibus regnatoris: haec sola est, quae tantummodo serviat ad momenta pietatis. nihil enim per ipsam districtum geritur, nil severum forte censetur, sed tunc obsequitur, quando pro nobis vota funduntur. supplicum per te fortunas erigimus, kal. Ianuariis affatim dona largimur et laetitia publica militia tua est. [3] Verum hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus inprimatur, monetamque facis de nostris temporibus futura saecula commonere. o magna inventa prudentium! o laudabilia instituta malorum! ut et imago principum subiectos videretur pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desinunt pro salute cunctorum. [4] Sed huic, ut ita dixerim, munerariae dignitati praeconem largitatis nostrae, publicae felicitatis indicium, locum quoque primiceriatus adiungimus, ut per te demus honores, per quem et nostrae pecuniae conferimus largitates: merito, quando et simili gratia utraque praestantur et ab uno debuerunt iudice geri, quae parili videntur laude coniungi. [5] Parum est autem, quod provinciarum iudices tuae subiacent dignitati: ipsis quoque proceribus chartarum confirmas, dum perfectum non creditur nisi a te fuerit pro sollemnitate completum. [6] Vestis quoque sacra tibi antiquitus noscitur fuisse commissa, ne quid quod ad splendorem regium pertinet tuis minus ordinationibus oboediret. [7] Curas quoque litorum adventicia lucri provisione committis. negotiatores, quos humanae vitae constat necessarios,

huic potestati manifestum est esse subiectos. nam quicquid in vestibus, quicquid in aere, quicquid in argento, quicquid in gemmis ambitio humana potest habere pretiosum, tuis ordinationibus obsecundant et ad iudicium tuum confluunt qui de extremis mundi partibus advenerunt. [8] Salis quoque commercium inter vestes sericas et pretiosissimam margaritam non inepte tibi deputavit antiquitas, ut sapientiam tuam evidenter ostenderet, cui talis species deputata serviret. [9] Quapropter per illam indictionem comitivae sacrarum et primiceriatus tibi conferimus dignitates, ut multis laudibus decorari possis, qui honorum numerositate praecingeris. utere igitur sollemniter titulis tuis et si quid tibi de antiquo privilegio usus abstulit, plurima certe quae vindicare debeas dereliquit, quando duarum dignitatum gloriosa quidem cura, sed et laboriosa custodia est, quae tibi copiosum fructum decoris afferunt, si probis moribus excoluntur.

VIII. FORMULA COMITIVAE PRIVATARUM.

[1] Comitiva privatarum, sicut nominis ipsius sentitur insonare vocabulum, per rationalium curam quondam principum privatam fertur gubernasse substantiam. et quia iudicis fastigium exercere non poterat inter homines extremis condicionibus inclinatos, alios quoque titulos provida deliberatione suscepit, ne dignitas Latialis causam tantum modo videretur habere cum famulis, sed actibus urbanis tunc se feliciter occupavit, postquam agrestium causas decenter amisit. [2] Quid enim prius facerent inter servos iura publica, qui personam legibus non habebant? non ibi advocatus aderat, non se partes sollemni actione pulsabant; erat secretarium impolita seditione confusum et appellabatur abusive iudicium, ubi non allegabantur a partibus dicta prudentium. utitur nunc dignitas liberorum causis et legitimus praesul veraciter habetur, quando de ingenuorum fortunis disceptare posse sentitur. [3] Primum tibi contra nefarias libidines et humani generis improbos appetitus quasi parenti publico decreta custodia est, ne quis se probrosa commixtione pollueret, dum vicino sanguini reverentiam non haberet. gravitas enim publica proximitatis sanctitatem et coniunctionis gratiam habita aestimatione discrevit, quia longe aliud debetur proximitatis naturae quam corporali possumus indulgere licentiae. contra hos eligeris unicus et continens inquisitor, ut, dum talia probra persequeris, consequaris praeconia castitatis. [4] Defunctorum quin etiam sacram quietem aequabilia iura tuae conscientiae commiserunt, ne quis vestita marmoribus sepulcra nudaret, ne quis columnarum decorem inreligiosa temeritate praesumeret, ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis aut voraci flamma consumptos scelerata perscrutatione detegeret, ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias. nam etsi cadavera furta non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dinoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse monstratur. vide quae tibi commissa sunt: castitas viventium et securitas mortuorum. [5] Habes quoque per provincias de perpetuario iure tributorum non minimam quantitatem. canonicarios dirigis, possessores ammones, et cum aliis iudicibus non modica iura partiris. caduca bona non sinis esse vacantia. ita quod usurpator potuit invadere, tu fiscum nostrum facis iustis compendiis optinere. proximos defunctorum nobis legaliter anteponis, quia in hoc casu principis persona post omnes est, sed hinc optamus non acquirere, dummodo sint qui relicta debeant possidere. [6] Repositivae quoque pecuniae, quae longa vetustate competentes dominos amiserunt, inquisitione tua nostris applicantur aerariis, ut qui sua cunctos patimur possidere, aliena nobis debeant libenter offerre. sine damno siquidem inventa perdit, qui propria non amittit. [7] Proinde, quod felicibus applicetur auspiciis, per indictionem illam comitivae privatarum te honore decoramus, quam leges praefectis quoque parem esse decreverunt: est enim et ipsa aulica potestas palatio nostro iure reverenda, quam tu facies ultra terminos suos crescere, si susceptam continenter egeris dignitatem.

VIII. FORMULA COMITIVAE PATRIMONII.

[1] Antiquae consuetudinis ratio persuadet chartis nostris illos imbuere, qui longe positi transmissas accipiunt dignitates, ut quos non poteramus praesentes instruere, lectio probabilis commoneret. sed te, quem ad patrimonii nostri curas regalis defloravit electio, non destinatis praeceptionibus instruimus quam usu serenissimae collocutionis erudimus. confabulationes siquidem nostrae erunt tibi instrumenta iustitiae, quando illud gratum nobis esse perspexeris, quod et divinis potest convenire mandatis. [2] Patrimonium siquidem nostrum pro sublevandis privatorum fortunis tibi credimus, non premendis. nam si tranquillitatis nostrae velis considerare rationem, quoddam regiae domus famulis praeiudicium humilitatis imponis. proprias quippe utilitates improbus dominus quoquo modo nititur vindicare: ceterum qui bonae famae studere cognoscitur, suo semper iudicio plus gravatur. insolens libertati genus est rusticorum, qui adeo sibi putant licere voluntaria, quoniam ad nostram dicuntur pertinere substantiam. esto igitur illis cum erecta potestate moderatus. temperamentum simul damus, cui posse concedimus. [3] Considera, suscepta dignitas quo debeat splendore tractari, per quam supra ceteros iudices familiaritatem principis habere meruisti. nam sicut sol ortus corporum colores fugata nocte detegit, ita se morum tuorum qualitas assidue viso principe non celabit. mens tua et oculis nostris patebit et auribus. in vultu et in voce cognoscimus servientium mores. si facies tranquilla, si vox moderata suggesserit, credimus esse probatissimas causas: quicquid enim turbulenter dicitur, iustitiam non putamus. quapropter pensabit loqui tuum dominantis examen, quando nequeunt proprias tegere voluntates, qui suos possunt proferre sermones. [4] Speculum siquidem cordis hominum verba sunt, dum illud moribus placere creditur, quod ipse sibi ad agendum legisse monstratur. superbus quin etiam varicatis gressibus patet: iracundus luminum fervore declaratur: subdolos terrenum semper amat aspectum: leves inconstantia prodit oculorum: avarus obuncis unguibus explanatur. et ideo ad quas proveci estis, studete virtutibus, quia nemo potest principem fallere, qui etiam rerum naturalium causas in vobis optime probatur inquirere. [5] Quapropter ad comitivam patrimonii nostri te per indictionem illam deo iuvante promovemus, ut inavarum iudicem palatia nostra testentur, quem nos iudicavimus esse promovendum. quid enim maius cupias quam si te linguas nobilium laudare cognoscas? alibi forte iudices formidentur iniusti: hic ubi remedium praesens petitur, redempta sententia non timetur. querimonias possessorum sine venali protractione discinge. omne siquidem iustum celeritatis commodo transit ad beneficium et quod debito redditur, tali gratia munus putatur. [6] Possessiones nostrae vel quia sunt immobiles non egrediantur terminos constitutos, ne condicione contraria quod non potest moveri, malis moribus contingat extendi. trade etiam militibus tuis quam sectari delegeris animi castitatem, quoniam ille iustus potest dici, sub quo non probatur excedi. utere igitur auctore deo concesso tibi feliciter privilegio dignitatis. incitet te ad bonorum desiderium saepissime quod videris, quia in his quae feceris iudex et testis ero. [7] Nam et si epulas nostras sollicita ordinatione disponas, non solum nostro palatio clarus, sed et gentibus necesse est reddaris eximius. legati enim paene ex tota orbis parte venientes cum nostris coeperint interesse conviviis, ammirantur copiose repertum, quod in patria sua norunt esse rarissimum. stupent etiam abundantiam unius mensae tantas servientium turbas posse satiare, ut iudicent consumpta recrescere, unde tantae copiae probantur exire. habent nimirum in sua patria quod loquantur, dum parentibus suis dicere gestiunt quae viderunt. [8] Sic propemodum in toto mundo celeberrimus redditur, qui providus nostris apparatus invenitur. adde quod tempora nostrae laetitiae secretaria tua sunt, cum pectus redditur curis alienum et tunc tibi tribuitur suggerendi locus, quando cunctis adimitur. merito, ut qui es iudex tanti apparatus et epularum, delinitus cibus tibi animus concedatur.

X. FORMULA QUA PER CODICILLOS VACANTES PROCERES FIANAT.

[1] Periclitarentur graviter boni mores, si aut solis divitibus aut corpore valentibus praestarentur tantummodo dignitates, dum multos invenias excubias palatii refugere, qui magis possunt laudabili conversatione fulgere. multis enim facultas sua non sufficit ad triumphum, multis philosophantibus corporis validudo subtrahitur et fit plerumque, ut sapientes inremunerati iaceant, si semper homines ad honores comitatensi observatione perveniant. rarum est uni multa confluere, cum omnibus debeat regnantis pietas subvenire. [2] Quid si expensas consulatus pauper nobilis expavescat? quid si sapientia clarus praefecturae nequeat sustinere molestias? quid si pondera quaesturae affluens lingua formidet? quid si reliqui fascis molestiarum taedio vitentur forte quam meritis? nonne si a magnis viris talia fugiantur, in verecundiam nostrae mansuetudinis quandam repulsam suscipiunt dignitates? quanto iustius bono principi inremuneratum nihil relinquere, quod fecit natura laudabile! sapientia est, quae honores meretur, totum aliud extrinsecus venit. sola est prudentia, quae rebus omnibus praeponitur, quando in homine feliciter invenitur. sit apud nos et fortunis integerrimus consularis, sint et sine longo labore primates, habeant exercitia praemia sua: sed et iste honorabilis locus sit, qui tantum meritis comparatur. [3] Neque enim absurde leges sacratissimae censuerunt eos, quos bonae opinionis fama commendat, codicillis vacantibus tales quaerere summitates. quos etsi facultas in tanti honoris apparatu desereret, virtus conscia non celaret. animati sunt ad talia, qui de sua videbantur desperare fortuna. hoc et validissimus ad labores, hoc et inbecillis corpore meretur ad laudes. nam omnes sub diversitate praedicantur, quos huiusmodi honoris nomen amplectitur et magis nescio quid amplius meriti extorsisse creditur, qui rem laborantium otiosus meruisse sentitur. [4] Atque ideo praesentibus codicillis ab illa indictione illud tibi propitia divinitate defende, ut considerata ratione praesentis temporis adepti honoris ordine potiaris: ita tamen, ut illi modis omnibus praeferantur, qui sudore maximo nostris aspectibus affuerunt. necesse est enim, ut unum cedat meritum duobus evictum. alioquin omnes ad quietas possunt currere dignitates, si laborantes minime praeferantur otiosis. consequantur illa qui possunt, nec vobis desint ista quae cedimus. sic utraque gratia concitati et illi ad palatia nostra festinare poterunt et vos optati honoris gaudia comitantur.

XI. FORMULA ILLUSTRATUS VACANTIS.

[1] Constat felicem esse rem publicam, quae multis civibus resplendet ornata. nam sicut caelum stellis redditur clarum, sic relucent urbes lumine dignitatum: non quia fiat homo alter honoribus, sed quia modestior efficitur, a quo conversationis ordo melior postulator. quis enim opinionem suam vituperabiliter tractare velit, quam specialiter ad laudes electam esse cognoscit? illum siquidem honores glorificant, quem commendat et vita. nam malo instituto vivere nec principi fas est, quando et de illo populus occulte potest dicere, cui mores suos publice nullus ausus est imputare. [2] Cape igitur pro fide ac laboribus tuis comitivae domesticorum illustratum vacantem, ut et tuis civibus decoratus appareas, et, quod est dulcissimum mentibus bonis, iugiter propriis utilitatibus occuperis. quid enim fortunatius quam agrum colere et in urbe lucere, ubi opus proprium delectat auctorem nec aliquid fallendo conquiritur, dum suavi horrea labore cumulantur? quapropter nos dedimus delectabilem honorem, tu conversationis associa dignitatem, nam utraque sibi coniuncta sunt: unum pendet ex altero: non coalescunt sparsa semina, nisi et terrae qualitas fuerit operata: habiturus messem de nostra gratia copiosam, si a te iudicia nostra cognoverimus optime fuisse tractata.

XII. FORMULA COMITIVAE PRIMI ORDINIS.

[1] Magnum quidem multis et inter vices videtur esse geniatum publicae utilitati probis actionibus occupari: sed quanto felicius honorem splendidum sumere et cogitationum molestias non habere? interdum enim assidui labores et ipsas ingratas faciunt dignitates, dum inbecillitas humana cito solet sustinere fastidia et quod prius ambisse creditur, postea vitare velle sentitur. sed hoc multo praestantius adesse conspectibus regiis et abesse molestiis, gratiam habere loci et vitare contumelias actionis. dulce est aliquid sic mereri, ut nulla possit anxietate turbari, dum multo gratius redditur, ubi prosperitatis sola gaudia sentiuntur. [2] Hunc igitur honorem tam tibi respicis otiosa remuneratione praestitum quam nimium laborantibus antiqua noscitur provisione collatus, ut rectores provinciarum anni actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima se debere. consiliarii quoque praefectorum conscientia clari, dictatione praecipui, qui in illo actu amplissimae praefecturae sic videntur exercere facundiam, ut ad utilitates publicas expediendas alteram credas esse quaesturam. unde frequenter et nos iudices assumimus, quia eos doctissimos comprobamus. [3] Quid ergo de tali honore sentiatur, agnosce, quando perfecti viri pro tot laudabilibus institutis huius inveniunt praemia dignitatis et merito cum tanta pompa ceditur, quae senatorii quoque ordinis splendore censetur, spectabilitas clara et consistorio nostro dignissima, quae inter illustres ingreditur, inter proceres advocatur: otiosi cinguli honore praecineta dignitas, quae nullum novit offendere, nullum cognoscitur ingravare et super omnia bona concitare nescit invidiam. [4] Quocirca provocati moribus tuis comitivam tibi primi ordinis ab illa indictione maiestatis favore largimur, ut consistorium nostrum sicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes, quando vicinus honor est illustribus, dum alter medius non habetur. delectet te illos imitari, quos proximitate contingis. [5] Tu locum amplum et honorabilem facis, si te moderata conversatione tractaveris. ammoneat te certe, quod suscepta dignitas primi ordinis appellatione censetur, utique quia te sequuntur omnes qui spectabilitatis honore decorantur. sed vide ne quis te praecedat opinione, qui sequitur dignitate. alioquin grave pondus invidiae est splendore cinguli claritate et morum lampade non lucere.

XIII. FORMULA MAGISTRI SCRINII QUAE DANDA EST COMITIACO, QUANDO PERMILITAT.

[1] Si honor frequenter defertur otiosis, si interdum aut nobilitas eligitur aut ad promerendum aliquid personae tantum gratia suffragatur, quo studio remunerandi sunt, qui ad agonis sui praemia pervenerunt? considerandum, quali labore servitum est, et sic de remuneratione cogitandum. harum quippe rerum mensura de contrario venit, dum tale oboedientibus dari debet donum, quale indevotis potuit esse periculum. [2] Grandia sunt, quae sustinent excubantes: personas contumaces ad parendum cogunt, latentes in cubilibus suis prudenti sagacitate vestigant, superbis modestiam aequalitatis imponunt: ita quod a iudicibus breviter dicitur, ab ipsis efficacia famulante completur. notum est quae pericula sustineant, cum ad causas mittuntur alienas. si segnus agat, petitor queritur: si districte, pulsatus vociferatur. sic inter utrumque diversum rara laus est invenisse praekonium. [3] Dignitatum pace dicamus, facilius est laudatum iudicem reperire quam militem iniuncta sine offensione complere. aliud est enim tantum dicere legitima, aliud ad terminum deduxisse iustitiam. laudabiliter quidem bonum dicitur, sed multo gloriosius statuta complentur. verba tantum diriguntur a praesulibus, a militibus autem postulator effectus. post omnia periculis subduntur, si constricti aliquid verisimile conquerantur. [4] Frequenter nocuit aliis ipsa quoque integritas actionis. nam multos, quos in executione contristare nisi sunt, ipsos postea impensos iudices pertulerunt. offendunt enim frequenter ignari quibus sunt postea parituri et dum causis alienis fidem custodiunt,

interdum pericula propriae salutis incurrunt. verum inter haec militem evasisse laudatum nonne iuste videtur esse miraculum? [5] Talibus igitur meritis vicissitudo reddenda est, ut nimio labore torpentes indultis compensationibus excitemus. utere igitur confidenter quicquid veteranis munifica iura tribuerunt, nulli sordido subiciendus oneri, qui te purissima conversatione tractasti. [6] Comitivam quoque tibi primi ordinis, quam tali militia perfunctis cana deputavit antiquitas, secundum statuta divalia vindicabis. [7] Haec quidem priscorum beneficio consequeris, sed nostri nominis contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta perenni tuitione vallaris, ut officium, quod nostris iussionibus speciali sollicitudine famulatum est, amplius aliquid a militibus ceteris promereri potuisse videatur. multa quoque tot librarum auri percellendum esse censemus, si quis statuta nostra qualibet crediderit occasione violanda. nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod dolosa fuerit machinatione temptatum.

XIII. FORMULA DE HIS QUI REFERENDI SUNT IN SENATU.

[1] Optamus quidem curiam senatus amplissimi naturali fecunditate compleri subolemque eius tantum crescere, ut (quod difficillimum aviditatis genus est) parentum videatur vota satiare. sed minus amantis est non amplius aliquid quaerere, unde tantum numerum possit augere. agricola diligens praeveniando adiuvat imbrem caelestem et ante rigat plantaria, quam pluvias mereantur optatas. arborum quin etiam fetus meliorare contendens diversi germinis feturas instituit, ut multiplicata dulcedine fructuum hortis suis conserat varietatis ornatum. sic nos virtutum iucundissimas laudes in cinctum Gabini desideramus includere, ut germen alienum amplexu gratiae colligatum curiae moribus inolescat. [2] Sed haec cultura longe dissimilis est. arboribus enim quod melius putatur inseritur: ad illas peregrina veniunt, ut de illorum potius suavitate dulcescant. vobis autem, ut agrestia proficiant, offeruntur. nam quamvis ignis nocte reluceat, soli tamen praesentatus obscurus est: hinc est quod ad illum ordinem nihil potest eximium deferri, nisi quod per ipsum probatur augeri. et ideo illum natalium splendore conspicuum et ingenii calore prudenter accensum senatus lumen excipiat. hactenus enim fuit suis meritis clarus: sed iam erit de vestra conspicuitate perlucidus. [3] Pandite curiam, suscipite candidatum: iam senatui praedestinatus est, cui nos contulimus laticlaviam dignitatem. benignos esse necesse est publicos patres, quia hoc vocabulum non tantum suo debet germini quantum studio votoque generali.

XV. FORMULA VICARIIS U. R.

[1] Vices agentium mos est sic iudicum voluntatibus oboedire, ut suas non habeant dignitates. splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis et quaedam imago in illis esse videtur veritatis, qui proprii non habent iura fulgoris. tu autem vicarius diceris et tua privilegia non relinquis, quando propria est iurisdictio, quae datur a principe. habes enim cum praefectis aliquam portionem: partes apud te sub praetoriana advocatione confligunt: vice sacra sententiam dicis et, quod maxime fidei signum est, in inscriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales constat esse pretiosum. [2] Additur quod nec salutari te sine chlamyde iura voluerunt, scilicet ut sub veste militari semper visus numquam credereris esse privatus. sed haec omnia ad praefecturae gloriam iudicamus esse concessa, ut qui tantae sedis vicarium diceret, umbratile nil videret. considera qualia de te praestes, qui tanta auctoritate subveheris. exuendus a crimine non nudetur ab innoxia facultate: nam quid tibi debere possit, si nummis suis imputet quod evasit? ad similitudinem quippe summorum carpento veheris. intra quadragesimum sacratissimae urbis iura custodis. Praeneste

ludos edis in vicem consulis in honorem positus dignitatemque senatoris adquiris et illa tibi panduntur atria quae summatibus probantur esse collata. [3] Hinc est quod in aula Libertatis locum patrium tenes et ibi mereris consessum, ubi est vel intrasse praeconium. ipsi quin etiam senatores, qui praecedunt ordine, aliqua videntur a te necessaria postulare. habes quod praestes potioribus te nec inmerito inter praecipuos censendus es, qui aut iuvare potes aut laedere consulares. erige animos sub qualitate modestiae. talis est unaquaque dignitas, qualis administrantium est voluntas. nihil abiectum est, quod in re publica geritur, nisi malis fuerit moribus vitiatum. nam si humilium privatorum placet aequalitas, quanto magis grata est in potestatis culmine custodita, quae difficile modum servat, dum ad suum velle festinat? [4] Proinde vicariae tibi dignitatem serenitatis nostrae aestimatione conferimus, quam sic Romae geras, ut conscientiam tuam tanta civitate facias esse dignissimam. usus omnibus privilegiis, quae tuos decessores habuisse constiterit, quia sicut a vobis instituta antiquorum depreciamur, ita et dignitati vestrae vetera non negamus.

XVI. FORMULA NOTARIORUM.

[1] Non est dubium ornare subiectos principis secretum, dum nullis aestimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. publicum est quidem omne quod agimus: sed multa non sunt ante scienda, nisi cum fuerint deo auxiliante perfecta. quae tanto plus debent occuli, quanto amplius desiderantur agnosci. [2] Regis consilium solos decet scire gravissimos. imitari debent armaria, quae continent monumenta chartarum, ut quando ab ipsis aliqua instructio quaeritur, tunc loquantur: totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes. nam sollicitis inquisitoribus saepe et vultu proditur, quod tacetur. assit innocentia, quae cuncta commendat, quia in placida mente regia decent verba deponi. [3] Sed quoniam te probatis moribus institutum venatrix bonae conversationis sollicitudo nostra respexit, ab illa indictione notarium te nostrum esse censemus, ut ordine decurso militiae ad primiceriatum feliciter pervenias summam. honor, qui efficit senatorem, cui patrum aula reseratur, non iniuria: nam qui nostris curis militat assidua lucubratione, iuste videtur et curiam Libertatis intrare. [4] Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, ut, si quoquo modo ad illustratum vel vacantem meruerit pervenire, omnibus debeat anteponi, qui codicillariis illustratibus probantur ornari. unde absolute colligitur primiceriatum meritis datum uti, ut in uno eodemque titulo dispar esset dignitas aequaliter acquisita. animari debes igitur ad labores, quando tibi tale praemium propositum vides, quale se gaudent invenisse summates.

XVII. FORMULA REFERENDARIORUM.

[1] Quamvis tantum sit clara unaquaque dignitas, quantum eam praesentiae nostrae conspectus illuminat, dum semper honorem suscipit, qui nostra colloquia decenter adquirat, nemo tamen sermones nostros tantum meretur quam qui referendarius esse dinoscitur. per eum nobis causarum ordines exponuntur, per eum interpellantium vota cognoscimus et ipsis responsa reddimus, ut negotia compedita solvamus. [2] Magnum est in hoc agone principali servire prudentiae et ad subitum sic dolores alienos asserere, ut conquerentium videatur vota satiare. quale est enim in tumultuosis processibus nostris nulla permixtione confundi aut minime tantis clamoribus impediri? necesse habet a turbatis exquirere, quod nobis possit placabiliter intimare et distinctius referre quam potuisset audire. [3] Arduum est trepidantium dicta componere et verum dicere: non tantum interpellator formidat negotii sui casum quantum sustinet iste in relatione periculum. si quid minus dixerit, inimicus asseritur, redemptus clamatur. negotii dominus timoris patrocinio potest sua

verba convertere, referenti autem non licet aliquid immutare. sententiae vero nostrae tanta memoriae cautela tenendae sunt, ut nihil minus, nihil additum esse videatur. nobis plerumque audientibus nostra dicturus es et difficili condicione constrictus iudicio nostro subiaces, dum alienas causas explanare contendis. [4] Quapropter referendarium te electio nostra constituit: sed tu puritatem conscientiae et veritatem linguae nostris iussionibus adhibeto. eruditionem vero mirabilem collocutio tibi nostra concedit, quae dum per te alios ordinat, qualitatem tuae mentis exornat. sub nobis enim non licet esse imperitos, quando in vicem cotis ingenia splendida reddimus, quae causarum assiduitate polimus. [5] Quapropter illa cunctis iussisse nos referte, quae aut debuistis aut potuistis accipere. nostra sic probatis, si iusta redicitis. amate quod nos glorificat. sit velle vestrum quale videtis nostrum esse propositum. ad summum tales vos esse cupimus, ut etiam per vos iudices corrigamus. peculiare de vobis aliquod vectigal exigimus, ut sicut vobiscum familiariter miscemus affatus, ita et nostra opinio specialiter a vobis mereatur affectum.

XVIII. FORMULA PRAEFECTURAE ANNONAE.

[1] Si ad hanc mensuram censendae sunt dignitates, ut tanto quis honorabilis habeatur, quanto civibus profuisse cognoscitur, is certe debet esse gloriosus, qui ad copiam Romani populi probatur electus. tui siquidem studii est, ut sacratissimae urbi praeparetur annona, ubique redundet panis copia et tam magnus populus tamquam una mensa satietur. per officinas pistorum cibosque discurre, pensum et munditiam panis exiges nec vile iudicas esse, unde te possit Roma laudare: merito, quando gloria singularis est illius civitatis affectus. [2] Et ne quod agis aliquid putetur extremum, carpentum praefecti urbis mixta gratificatione conscendis. tu illi in spectaculis coniunctissimus inveniris, ut plebs, quam industria tua satiat, in suam reverentiam te honoratum esse cognoscat. nam si querela panis, ut assolet, concitetur, tu promissor ubertatis seditiones civicas momentanea satisfactione dissolvis et per te prospicitur, ne quid a populis conquerentibus excedatur. [3] Non immerito Pompeius fertur copiae quantitate provisa usque ad rerum pervenisse fastigia, quia merito singularis amor est populi, cum potuerit a penuria liberari. hinc ille gratificationem meruit plausumque popularem: hinc unice semper amatus est et in gratia civium omnium vicit facta maiorum: qui ne aliquando inhonore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur et Magnus. [4] Hoc te exemplum invitet ad prospera, quando ille honoris tui locum egisse cognoscitur, quem felix Roma mirabatur. ne quis autem putet abiectis te hominibus imperare, dignitati quoque tuae pistorum iura famulata sunt, quae per diversas mundi partes possessione latissima tendebantur, ne inopia faciente vilesceret, quod Romanae copiae laudabili famulatione serviret. suarii quoque, Romanae copiae causa reperti, tuo deputati videntur examini. [5] Gloriare privilegiis adquisitis. tribunal tuum non est inter minimas dignitates, quando et Romana gratia frueris et provinciis iussa transmittis. sed ut actionis ipsius in totum merita perscrutemur, triticeas quidem copias praefectura praetoriana procurat, sed non minor laus est dispensationem probabilem facere quam frumenta colligere, quando in quavis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla servetur. [6] Sic Ceres frumenta dicitur invenisse, Pan, autem primus conspersas fruges coxisse perhibetur, unde et nomine eius panis est appellatus. ita et illa praedicata est quae repperit et iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicavit. [7] Atque ideo cognoscentes industriam tuam, quae semper est amica sapientiae, praefecturam annonae per illam indictionem nostra tibi electione deferimus. considera nunc, quia non licet aliquid furari de populo: nam quod in civitatis damno committitur, silentio non celatur. nescit plebs tacere, quando interdum et hoc loquitur, quod a nemine perpetratur. in fraudulentos dstringe, panis pondera aequus examinatore intende: sollicitius auro pensetur, unde a Quiritibus vivitur, quia gratior nobis est laetitia faventis populi Romani quam copia pretiosissimi metalli. intuere certe quod loquimur. quid habes melius

quod optes quam illius populi gratiam quaerere, quam nos etiam constat optare?

XVIII. FORMULA COMITIS ARCHIATRORUM.

[1] Inter utilissimas artes, quas ad sustentandam humanae fragilitatis indigentiam divina tribuerunt, nulla praestare videtur aliquid simile quam potest auxiliatrix medicina conferre. ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit, ipsa contra dolores pro nostra inbecillitate confligit et ibi nos nititur sublevare, ubi nullae divitiae, nulla potest dignitas subvenire. [2] Causarum periti palmares habentur, cum negotia defenderint singulorum: sed quanto gloriosius expellere quod mortem videbatur inferre et salutem periclitanti reddere, de qua coactus fuerat desperare! ars quae in homine plus invenit quam in se ipse cognoscit, periclitantia confirmat, quassata corroborat et futurorum praescia validitudini non cedit, cum se aeger praesenti debilitate turbaverit, amplius intellegens quam videtur, plus credens lectioni quam oculis, ut ab ignorantibus paene praesagium putetur quod ratione colligitur. [3] Huic peritiae deesse iudicem nonne humanarum rerum probatur oblivio? et cum lascivae voluptates recipiant tribunum, haec non meretur habere primarium? habeant itaque praesulem, quibus nostram committimus sospitatem: sciant se huic reddere rationem, qui operandam suscipiunt humanam salutem. non quod ad casum fecerit sed quod legerit, ars dicatur: alioquin periculis potius exponimur, si vagis voluntatibus subiaceamus. unde si haesitatum fuerit, mox quaeratur. [4] Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis umoribus constans: ubi quicquid horum excreverit, ad infirmitatem protinus corpus adducit. hinc est quod sicut aptis cibis validudo fessa recreatur, sic venenum est, quod incompetentem accipitur. habeant itaque medici pro incolumitate omnium et post scholas magistrum, vacent libris, delectentur antiquis: nullus iustius assidue legit quam qui de humana salute tractaverit. [5] Deponite, medendi artifices, noxias aegrotantium contentiones, ut cum vobis non vultis cedere, inventa vestra invicem videamini dissipare. habetis quem sine invidia interrogare possitis. omnis prudens consilium quaerit, dum ille magis studiosior agnoscitur, qui cautior frequenti interrogatione monstratur. in ipsis quippe artis huius initiis quaedam sacerdotii genere sacramenta vos consecrant: doctoribus enim vestris promittitis odisse nequitiam et amare puritatem. [6] Sic vobis liberum non est sponte delinquere, quibus ante momenta scientiae animas imponitur obligare. et ideo diligentius exquirite quae curent saucios, corroborent inbecillos: nam videro, quod delictum lapsus excuset, homicidii crimen est in hominis salute peccare. sed credimus iam ista sufficere, quando facimus qui vos debeat ammonere. [7] Quapropter a praesenti tempore comitivae archiattrorum honore decorare, ut inter salutis magistros solus habeatis eximius et omnes iudicio tuo cedant, qui se ambitu mutuae contentionis excruciant. esto arbiter artis egregiae eorumque discinge conflictus, quos iudicare solus solebat effectus. in ipsis aegros curas, si contentiones eorum noxias prudenter abscidas. magnum munus est subditos habere prudentes et inter illos honorabilem fieri, quos reverentur ceteri. [8] Visitatio tua sospitas sit aegrotantium, refectio debiliu[m], spes certa fessorum. requirant rudes, quos visitant aegrotantes, si dolor cessavit, si somnus affuerit: de suo vero languore te aegrotus interroget audiatque a te verius quod ipse patitur. habetis et vos certe verissimos testes, quos interrogare possitis. perito quidem archiatro venarum pulsus enuntiat, quod intus natura patiat: offeruntur etiam oculis urinae, ut facilius sit vocem clamantis non advertere, quam huius modi minime signa sentire. [9] Indulge te quoque nostro palatio: habeto fiduciam ingrediendi, quae magnis solet praemiis comparari. nam licet alii subiecto iure serviant, tu rerum dominos studio praestantis observa. fas est tibi nos fatigare ieiuniis. fas est contra nostrum sentire desiderium et in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia salutis excruciet. talem tibi denique licentiam nostri esse cognoscis, qualem nos habere non probamur in ceteris.

XX. FORMULA CONSULARITATIS.

[1] Quamvis dignitatem tuam a consulibus descendere nominis ipsius videantur testimonia declarare, tamen et insignia tanta circumstant, ut nullus possit ambigere te de illius lampadis claritate lucere. secures enim et fasces, quos illi dicavit genio antiquitas, tuis videntur phaleris deputata, ut iurisdictio concessa vel tacita possit ammonere provincias. sed quale tibi debet esse quod curules inclitas probatur ornare? vultus quin etiam regnantium geniata obsequii pompa praemittit, ut non solum summi iudicis, sed et dominorum reverentia cumulatus orneris. [2] O magnae temperationis inventum! de nomine consulis promitteris clementissimus et de principum imagine metuendus. in aliquibus adhuc provinciis ornatus paenula carpenti etiam subvectione decoraris, ut multis declaretur indiciis per expressas imagines rerum vices te praecelsae gerere dignitatis. considera magnum esse quod suscipis, et nulla criminum deiectione vitieris. nominis tui auctor multa conferendo praedicatur: tu age, ne ullis cupiditatibus accuseris, ut, si dare non praevales, certe te moderari velle festines. proximus enim habetur donanti, de quo potest dici 'abstinens est iugiter alieni' .certe foedissimae contrarietatis vitium est studere furtis et habere vocabulum largitatis. [3] Erigat ad laudem tuos animos, quod vocaris. non te profecto meritis imparem facis, si turpissimae ambitionis delicta calcaveris. nam errores noxios vincere, vitia maculosa superare, et iste re vera editus est de moribus consulatus. nec enim superflue prudentissimi veterum talia rebus nomina imposuerunt, dum continentiae magnae praesulem provinciis mitterent consularem. triumphata iura publica, largire iustitiam et ex fortiore parte imitari praevales, quem nominis proximitate contingis. pecuniis potest indigere mediocris, morum talenta non potest non habere, qui iustus est. [4] Non pavescas largas consulum manus: habent et boni pauperes divitias suas. illud ergo a te quaeritur, quod in pectore humano nascitur, non quod terrae visceribus continetur. quanto melius triumphare ex animi thesauro, unde numquam nascitur paenitudo, quia nec tenuis efficeris cum plura concedis, quin immo tantum locupletior redderis, quantum te bona conscientiae sparsisse cognoscis. quapropter opinionis tuae laude pellecti per illam indictionem in illa provincia consularitatis te praecipimus agere dignitatem, ut tibi non sit acceptum, quod legibus probatur inimicum. illa magis dilige, quae aequitatis iura commendant. [5] Nomen tuum actionibus proba. consule fessis et tunc vere diceris consularis. sed ut omnia aequabili moderatione pensentur, institue pecunias non quaerere et agnoscis munera tibi copiosa provenire. hanc enim condicionem humanis actibus divina posuerunt, ut ille magis possit ditescere, qui lucra turpia nescit optare. ignorantes accipiunt qui bene agunt, quia necesse est ut, dum parumper malorum ambitio contemnitur, superno munere plus donetur.

XXI. FORMULA RECTORIS PROVINCIAE.

[1] Omnino provide decrevit antiquitas iudices ad provinciam mitti, ne possit ad nos veniendo mediocritas ingravari. quis enim latronum ferret audaciam, si longe positam cognoscerent disciplinam? absolute poterat vis permissa grassari, si conquerens tardius crederetur audiri. sed quanto melius in ipsis cunabulis adhuc mollia reprimere quam indurata crimina vindicare! in compendium mittimus mala, si praesentia faciamus esse iudicia. quis enim audeat peccare, cum supra cervices suas distractionem cognoverit imminere? [2] Et ideo te illi provinciae rectorem per illam indictionem nostra mittit electio, ut re vera corrigere nitaris quos tibi commissos esse cognoscis. Chlamydis tuae procul dubio inter alia clavos intende, quos scias non inaniter positos, nisi ut, cum publicum agentes purpuram cernerent, de vigore semper principis ammonerent.

geniatus indutus, vestis gratiosa, quam filio suo Priapo Venus dicitur texuisse, ut eximiae pulchritudinis matrem singulariter ornatus filius testaretur. [3] Respice quantum dederint leges et ad mensuram te potestatis extende. tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio. constat esse tuae fidei commissum principi renuntiare, quod in provinciis probatur emergere. tu etiam senatorem ibidem residentem iuberis audire: tu in praefectorum militem cum ipsius tantum conscientia vindicare: tuum nomen in subscriptionibus iusserunt honoratis provincialibus anteferri. quid de te aestimatum sit, datur adverti, cui tot videntur nobiles potuisse postponi. [4] Additur, quod a principe frater vocaris, ut nobilitate pretiosi nominis a vilitate criminum tollereris. cogita tantorum hominum tibi commissas esse fortunas. fama erunt nostri temporis tui mores. esto in te continens, ut possis in alios esse iudex. prima aequitas est a se praesules inchoare, ut debeant criminosi metuere quem nequeunt similem reperire. nullas enim in se culpas timet reus, quas habere respexerit cognitorem, quando agentem male nisi bonis moribus non aestimat displicere. suos actus nullus damnat in altero, quia natura est humani animi ut nitatur potius vindicare, quod se cognoverit admisisse. [5] O quale est liberum tribunalibus insidere, non esse obnoxium reo suo, ne incipiat potior fieri qui redemit. timeat districtum, timeat continentem, non audiat blandum. da ut possit rigidam formidare sententiam. avari iudices nesciunt quantum delinquunt: nam cum vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata. quapropter esto sollicitus, ut bonae actionis tuae laudes potius audiamus. a nobis confidenter exigis quod remittis, quia tantum de remuneratione tua cogitamus, quantum te pecunias non quaesisse cognoscimus.

XXII. FORMULA COMITIVAE SYRACUSANAE.

[1] Regalis est providentiae tales iudicum personas eligere, ut ad comitatum necessitatem non habeant veniendi, quos in longinquis regionibus contigerit immorari. nullum enim tale negotium est, quod Siculi itineris tantas pati possit expensas, dum commodius sit causam perdere quam aliquid per talia dispendia conquisisse. non enim querelas de Sicilia volumus venire, sed laudes, quia gravatur apud nos actio praesulis, si eam tam longinqui potuerint accusare petitores. falsus enim dolor esse non creditur, ubi tanti laboris taedia subeuntur. et ideo maiore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur. [2] Proinde per indictionem illam comitivam tibi Syracusanae civitatis propitia divinitate concedimus, ut omnia sic agere nitaris, quemadmodum nos tibi praestitisse cognoscis. de proximis vota causantium sustinemus: inde autem ultro requirimus, unde ad nos difficile veniri posse sentimus. habes quae te decorare debeant, si tu tamen ibi conscientia defaecatus adveneris. [3] Militum tibi numerus nostris servit expensis. redderis inter arma geniatus: processio tua procinctualis ornatus est. exercitu uteris pacato, nec pericula belli subis et armorum pompa decoraris. verum inter haec civilem cogita disciplinam. non permittas milites esse possessoribus insolentes. annonas suas sub moderatione percipiant: causis non misceantur extraneis. pro securitate se omnium cognoscat electum, qui se gloriatur armatum. privilegia dignitatis tuae nec volumus minui nec iubemus excedi. sufficiat tibi tantum gerere, quantum decessores tuos constiterit rationabiliter effecisse.

XXIII. FORMULA COMITIVAE NEAPOLITANAE.

[1] Inter cetera vetustatis inventa et ordinarum rerum obstupenda praeconia hoc cunctis laudibus meretur efferi, quod diversarum civitatum decora facies aptis amministrationibus videtur ornari, ut et conventus nobilium occursione celebri colligatur et causarum nodi iuris disceptatione solvantur.

unde nos quoque non minorem gloriam habere cognoscimus, qui facta veterum annis sollemnitatibus innovamus. nam quid prodesset inventum, si non fuisset iugiter custoditum? [2] Exeunt a nobis dignitates relucentes quasi a sole radii, ut in orbis nostri parte resplendeat custodita iustitia. ideo enim tot emolumentorum commoda serimus, ut securitatem provincialium colligamus. messis nostra cunctorum quies est, quam non possumus aliter recordari, nisi ut subiecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidisse. [3] Et ideo ad comitivam te Neapolitanam per illam indictionem libenter adducimus, ut civilia negotia aequus trutinator examines tantumque famam tuam habita maturitate custodias, quantum te illi populo vel in levi culpa facile displicere cognoscas. urbs ornata multitudine civium, abundans marinis terrenisque deliciis, ut dulcissimam vitam te ibidem invenisse diiudices, si nullis amaritudinibus miscearis. praetoria tua officia replent, militum turba custodit. considis geniatum tribunal: sed tot testes pateris quot te agmina circumdare cognoscis. [4] Praeterea litora usque ad praefinitum locum data iussione custodis. tuae voluntati parent peregrina commercia. praestas ementibus de pretio suo et gratiae tuae proficit quod avidus mercator adquiret. sed inter haec praeclara fastigia optimum esse iudicem decet, quando se non potest occulere, qui inter frequentes populos cognoscitur habitare. factum tuum erit sermo civitatis, dam per ora fertur populi, quod a iudice contigerit actitari. [5] Habet ultionem suam hominum frequentia, si loquatur adversa, et de iudice iudicium esse creditur, quod multis adstipulationibus personatur. contra quid melius quam illum populum gratum respicere, cui cognosceris praesidere? quale est perfrui favore multorum et illas voces accipere, quas et clementes dominos delectat audire! nos tibi proficiendi materiam damus: tuum est sic agere, ut sua beneficia principem delectet augere.

XXIII. FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS CIVITATIS NEAPOLITANAE.

[1] Tributa quidem nobis annua devotione persolvitis: sed nos maiore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates, ut vos ab incursantium pravitate defendant qui nostris iussionibus obsecundant. erit nostrum gaudium vestra quies: suave lucrum, si nesciatis incommodum. degite moribus compositis, ut vivatis legibus feriat. quid opus est quemquam facere, unde poenas possit incurrere? quaerat iudex inter vos causas et non inveniat. [2] Ratio motus vestros componat, qui rationales vos esse cognoscitis. improbis iudicem, testem bonis moribus destinamus, ut nemo se cogi sentiat, nisi quem ordo legitimae conversationis accusat. atque ideo illi nos comitivam Neapolitanae civitatis per illam indictionem dedisse declaramus, ut vestra gubernatione laudatus alteram mereatur de nostro iudicio dignitatem. cui vos convenit prudenter oboedire, quia utrumque laudabile est, ut bonus populus iudicem benignum faciat et mansuetus iudex gravissimum populum aequabili ratione componat.

XXV. FORMULA (DE COMITE) PRINCIPIS MILITUM DE COMITIVA SUPRA SCRIPTA.

[1] Omnes apparitiones habere decet iudices suos: nam cui praesul adimitur, et militia denegatur. sed nos, quibus cordi est locis suis universos ordines continere, indicamus illi comitivam Neapolitanam domino iuvante largitos, ut iudicibus annua successione reparatis vobis sollemnitas non pereat actionis. quapropter designato viro praestate competenter obsequium, ut sicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere, ita et vos parendi debeatis priscam regulam custodire.

Liber VII

I. FORMULA COMITIVAE PROVINCIAE.

[1] Quamvis omnium dignitatum officia a manu secludantur armata et civilibus vestibus videantur induti qui distractionem publicam docentur operari, tua tantum dignitas a terroribus ornatur, quae gladio bellico rebus etiam pacatis accingitur. vide quo iudicio frueris evectus, quando aliis vigorem fascium videamus esse creditum, tibi autem ab ipsis legibus ferrum constet esse porrectum. rem cruentam dederunt animo pacato, ut et noxii nimium metuerent et laesi de optata ultione gauderent. alioquin culparentur priores, si temperata omnia non fecissent. sed cum te intellegas ad moderamen electum, humanum facile non concupiscas exitium. [2] Reus qui dicitur, et probetur. scito puniendi remedium datum tibi pro salute multorum. arma ista iuris sunt, non furoris. haec ostentatio nimirum est contra noxios instituta, ut plus terror corrigat quam poena consumat. non enim cogitur ferro succidere robustam qui adhuc teneram verbis curvat audaciam. civilis est pavor iste, non bellicus, quem tu sic facies esse gloriosum, si habere non probetur excessum. [3] Habes etiam et ferrum nihilominus incruentum. claudantur nexibus catenarum, quos levium criminum pulsat invidia. cunctator esse debet, qui iudicat de salute: alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari. signa tua abactores timeant, fures pavescant, latrones perhorreant, innocentia tantum laeta respiciat, dum sibi auxilia venisse credit, quae legum disciplina transmisit. nemo redemptionibus tuum velle deflectat: gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur: tu te inermem reddis, si a virili animo cupiditate recesseris. [4] Quocirca per indictionem illam comitivae tibi in illa provincia tribuimus dignitatem, ut ad titulos tuos pertinentia civilitate potius laudabilis exsequaris nec quicquam praesumas facere, nisi quod privatus possis legibus vindicare. ipsa est enim recta administratio, quae et sine potestate defenditur, ut tunc probetur fuisse iustus, quando ei quae mavult obicere possit inimicus. [5] Nec tamen spes vestra velut fastiditate deseritur: nam si bene provinciarum administrationibus praesidatis, honores vos amplissimos sperare leges merito censuerunt. unde iam videtur paene debitum, quod vobis a tanta auctoritate ultro noscitur fuisse promissum.

II. FORMULA PRAESIDATUS.

[1] Prudenter omnimodis inspexit antiquitas provinciarum dignitates annua successione reparari, ut nec diutina potestate unus insolesceret et multorum proventus gaudia reperirent. sufficit enim unicuique discessisse laudatum, quia dum tempus potestatis prolixum quaeritur, culparum obprobria non vitantur. illa enim vel in brevitate declinare mirabile est, dum frequenter et his subrepunt, qui a fascibus sub velocitate discedunt. annus universus et ad declaranda conscientiae bona sufficit et facilius se ab errore custodit. sit in vestro proposito administrationem unius anni suscipere: nostrum est merentibus tempus augere, quia non facile remove cupimus quos iustos esse sentimus. [2] Idcirco conversationis tuae moribus invitati per illam indictionem praesidatum tibi in illa provincia propitia divinitate concedimus, ut sic debeas agere, quemadmodum nobis possessor gratias cum tributis videatur exsolvere. decessorum bona exempla sequere: a vitiosorum te imitatione disiunge: non putetur omnis consuetudo probabilis. cautum debuit reddere, non sequacem error alienus. prodit stultitiae culpam, qui sequitur accusatum. sed illud melius eligitur, unde praecedentis opinio sub

ammirazione laudatur. [3] Respice quantis sit provincia plena nobilibus. habes qui et bene de te loqui debeant et derogare praesumant, quia nulla potestas est, quae qualitatem famae suae de ore hominum possit auferre. contra qui fructus est opinione praedicabili per confines ire provincias et ibi invenire verissimam laudem, ubi non imperas potestate! additur, quod inremuneratum non relinquimus, si te egisse probabiliter audiamus. horre vitium et principis mereris affectum. voluntatem regiam in legibus habes: illis obtempera et nostra cognosceris implere mandata.

III. FORMULA COMITIVAE GOTHORUM PER SINGULAS CIVITATES.

[1] Cum deo iuvante sciamus Gothos vobiscum habitare permixtos, ne qua inter consortes, ut assolet, indisciplina nasceretur, necessarium duximus illum sublimem virum, bonis nobis moribus hactenus comprobatum, ad vos comitem destinare, qui secundum edicta nostra inter duos Gothos litem debeat amputare, si quod etiam inter Gothum et Romanum natum fuerit fortasse negotium, adhibito sibi prudente Romano certamen possit aequabili ratione discingere. inter duos autem Romanos Romani audiant quos per provincias dirigimus cognitores, ut unicuique sua iura serventur et sub diversitate iudicium una iustitia complectatur universos. [2] Sic pace communi utraeque nationes divinitate propitia dulci otio perfuantur. scitote autem unam nobis in omnibus aequabiliter esse caritatem: sed ille se animo nostro amplius commendare poterit, qui leges moderata voluntate dilexerit. non amamus aliquid incivile: scelestam superbiam cum suis detestamur auctoribus. violentos nostra pietas execratur. in causa possint iura, non brachia. nam cur eligant quaerere violenta, qui praesentia probantur habere iudicia? ideo enim emolumenta iudicibus damus, ideo tot officia diversis largitatibus continemus, ut inter vos non sinamus crescere quod possit ad odium pertinere. [3] Unum vos amplectatur vivendi votum, quibus unum esse constat imperium. audiat uterque populus quod amamus. Romani vobis sicut sunt possessionibus vicini, ita sint et caritate coniuncti. vos autem, Romani, magno studio Gothos diligere debetis, qui et in pace numerosos vobis populos faciunt et universam rem publicam per bella defendunt. itaque destinato a nobis iudici vos convenit oboedire, ut quicquid pro conservandis legibus censuerit, modis omnibus impleatis, quatenus et nostro imperio et vestrae utilitati satisfecisse videamini.

III. FORMULA DUCATUS RAETIARUM.

[1] Quamvis spectabilitatis honor unus esse videatur nec in his aliquid aliud nisi tempus soleat anteferri, tamen rerum qualitate perpensa multum his creditum videtur quibus confinales populi deputantur, quia non est tale pacatis regionibus ius dicere, quale suspectis gentibus assidere, ubi non tantum vitia quantum bella suspecta sunt nec solum vox praeconis insonat, sed tubarum crepitus frequenter insultat. [2] Raetiae namque munimina sunt Italiae et claustra provinciae: quae non immerito sic appellata esse iudicamus, quando contra feras et agrestissimas gentes velut quaedam plagarum obstacula disponuntur. ibi enim impetus gentilis excipitur et transmissis iaculis sauciatur furibunda praesumptio. sic gentilis impetus vestra venatio est et ludo geritis quod vos assidue feliciter egisse sentitis. [3] Ideoque validum te ingenio ac viribus audientes per illam indictionem ducatum tibi cedimus Raetiarum, ut milites et in pace regas et cum eis fines nostros sollemni alacritate circueas, quia non parvam rem tibi respicis fuisse commissam, quando tranquillitas regni nostri tua creditur sollicitudine custodiri. ita tamen, ut milites tibi commissi vivant cum provincialibus iure civili nec insolescat animus, qui se sentit armatum, quia clipeus ille exercitus nostri quietem debet praestare Romanis. quos ideo constat appositos, ut intus vita felicius secura

libertate carpatur. [4] Quapropter responde nostro iudicio, fide nobis et industria placiturus, ut nec gentiles sine discussione suscipias nec nostros ad gentes sub incuriositate transmittas. ad necessitatem siquidem rarius venit armorum, ubi suscepta surreptio custodiri posse sentitur. privilegia vero dignitatis tuae nostris tibi iussionibus vindicabis.

V. FORMULA CURAE PALATII.

[1] Aula nostra sicut agnoscitur peritis dispositoribus instituta, ita doctorum in ea diligens debet esse cautela, quoniam pulchritudo illa mirabilis, si subinde non reficitur, senectute obrepente vitiatur. haec nostrae sunt oblectamenta potentiae, imperii decora facies, testimonium praeconiale regnorum: haec legatis sub ammiratione monstrantur et prima fronte talis dominus esse creditur, quale eius habitaculum comprobatur. et ideo magna voluptas est prudentissimae mentis pulcherrima iugiter habitatione gaudere et inter publicas curas animum fessum reficere dulcedine fabricarum. [2] Quas primum Cyclopes dicuntur ad antrorum modum amplissimas in Sicilia condidisse, postquam in cavernis montium Polyphemus ab Ulixae singularis oculi lugendam pertulerat orbitatem. inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuisse translata, ut quod tantis ac talibus institutoribus inventum est, aemulatrix posteritas in suum commodum custodiret. [3] Hinc est quod spectabilitatem tuam ab illa indictione curam palatii nostri suscipere debere censemus, ut et antiqua in nitorem pristinum contineas et nova simili antiquitate producas: quia, sicut decorum corpus uno convenit colore vestiri, ita nitor palatii similis debet per universa membra diffundi. ad quae sic poteris idoneus inveniri, si frequenter geometram legas Euclidem, si schemata eius mirabili varietate descripta in tuae mentis contemplatione condideris, ut in hora commonito famuletur tibi copiosa notitia. [4] Archimedes quoque subtilissimus exquisitor cum Metrobio tibi semper assistant, ut ad nova reddaris paratissimus, qui libris veterum probaris eruditus. non enim tibi minima cura delegatur, quando animum nostrum fabricandi studio cupidissimum artis tuae ministerio probaris explere. nam sicubi aut civitatem reficimus aut castellorum volumus fundare novitatem vel si construendi nobis praetorii amoenitas blandiatur, te ordinante ad oculos perducitur quod nobis cogitantibus invenitur. decorum magisterium, propositum omnino gloriosum in tam longas aetates mittere, unde te debeat posteritas ammirata laudare. [5] Quicquid enim aut instructor parietum aut sculptor marmorum aut aeris fusor aut camerum rotator aut gypsoplastes aut musivarius ignorat, te prudenter interrogat et tam magnus ille fabrilis exercitus ad tuum recurrit iudicium, ne possit aliquid habere confusum. vide ergo quanta debet nosse, qui possit tantos instruere. recipis certe bonae dispositionis tuae uberrimum fructum, cum tu de illorum labore laudaris, si ab eis diligenter facta monstraveris. quapropter quicquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, ut ab opere veterum sola distet novitas fabricarum. [6] Sed haec possibile facis, si dona nostra nulla cupiditate suppresseris. efficaciter enim imperat artifici, qui eum competenti non patitur commoditate fraudari. manus larga artium nutrit ingenia, quando qui de victu non cogitat, perficere iussa festinat. illud quoque considera, qua gratificatione tracteris, ut aurea virga decoratus inter obsequia numerosa ante pedes regios primus videaris incedere, ut ipso testimonio vicinitatis nostrae agnoscamur tibi palatia commisisse.

VI. FORMULA COMITIVAE FORMARUM.

[1] Quamvis Romuleae fabricae collatae sibi vix possint praecipuae reperiri, quia totum ad ammirationem noscitur exquisitum, quod ibi cernitur esse fundatum, tamen interesse arbitramur,

quod utilitas necessaria gratificat et quod pulchritudinis tantum causa commendat. Traiani forum vel sub assiduitate videre miraculum est: Capitolia celsa conscendere hoc est humana ingenia superata vidisse. sed numquid per ea vivitur aut corporis salus aliqua inde delectatione recreatur? [2] In formis autem Romanis utrumque praecipuum est, ut fabrica sit mirabilis et aquarum salubritas singularis. quot enim illuc flumina quasi constructis montibus perducuntur, naturales credas alveos soliditate saxorum, quando tantus impetus fluminis tot saeculis firmiter potuit sustineri. cavati montes plerumque subruunt, meatus torrentium dissipantur: et opus illud veterum non destruitur, si industria suffragante servetur. [3] Respiciamus certe aquarum copia quantum Romanis moenibus praestat ornatum. nam thermarum illa pulchritudo quid esset, si dulcissima quaedam aequora non haberet? currit aqua Virgo sub delectatione purissima, quae ideo sic appellata creditur, quod nullis sordibus polluat. nam cum aliae pluviarum nimietate terrena commixtione violentur, haec aerem perpetue serenum purissime labens unda mentitur. quis possit talia sermonibus idoneis explicare? [4] Claudiam per tantam fastigii molem sic ad Aventini caput esse perductam, ut cum ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum quasi imam vallem irrigare videatur. Aegyptius Nilus certis temporibus crescens per campos iacentes superducto diluvio aere sereno turbulentus exaestuat: sed quanto pulchrius est Claudiam Romanam per tot siccas montium summitates lavacris ac domibus liquores purissimos fistularum uberibus emisisse et ita aequaliter fluere, ut numquam se possit desiderata subducere! ille enim dum recedit, limus est, dum venit insperate, diluvium. quis ergo famosum Nilum urbis nostrae fluminibus non aestimet esse superatum? quando Nilicolae suos aut veniendo terret aut recedendo destituit. [5] Verum haec non superflua commemoratione narravimus, ut possis advertere qualis a te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur. qua de re per indictionem illam comitivam tibi formarum sub magna deliberatione credidimus, ut summo studio nitaris efficere quod tantis ac talibus rebus respicis expedire. [6] In primis noxias arbores, quae inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam moenium importabiles arietes, censemur radicitus amputari, quia nulla laesio removetur, cuius origo non tollitur. si quid autem conficiente senio fuerit demolitum, pervigili celeritate reparetur, ne crescente defectu augeatur nobis causa dispendii. ductus aquae fortuna tua est, dum incolumis eris, si illa solidaveris, tantumque apud nos proficis, quantum te illis studuisse probaveris. agat ergo peritiae fidesque tua, ut et constructio fabricae illibata permaneat et aquae distributio nulla se custodum venalitate subducat.

VII. FORMULA PRAEFECTURAE VIGILUM URBIS ROMAE.

[1] Quamvis nomen tuum ad civitatis te vigilias debeat excitare, ut possis implere quod diceris, tamen providentiae nostrae solita cautela non deserit, nisi eos quos ad agendum deligimus, ad parendum quoque suaviter invitemus. quid enim tibi pulchrius quam in illa urbe operam navanter impendere diligentiae tuae, ubi tales testes videntur assistere? cautela quidem tua, mox adhibita fuerit, per patriciorum et consulum ora discurrit: vix te contingit aliquid sollicitate facere et audis proceres cum admiratione laudare. mediocrem dignitatem regis et in summa opinione versaris. custos Romanae civitatis diceris, quoniam eam ab intestino hoste defendis. [2] Quapropter circa fures esto sollicitus. quos etsi tibi leges punire minime praecipiant, tamen eos indagandi licentiam non tulerunt: credo ut quamvis essent raptores detestabiles, tamen, quia dicebantur Romani, maiori eos subderent dignitati. utere igitur per indictionem illam praefecturae vigilibus dignitate. horror tibi poenarum ademptus est, non potestas: nam lex a quo voluit malos capi ipsum censuit plus timeri. eris igitur securitas soporantium, munimen domorum, tutela claustrorum, discussor obscurus, arbiter silentiosus, cui fallere insidiantes fas est et decipere gloria. [3] Actus tuus venatio nocturna est, quae miro modo si non cernitur, tunc tenetur. furta magis in furibus facis, dum illos circumvenire niteris quos omnibus illudere posse cognoscis. praestigii genus est quod agitis, ut latronum versutias

irretire possitis. facilius enim aestimamus sphingae aenigmata comprehendi potuisse quam raptoris fugacem praesentiam reperire. ille circumspectus ad omnia, instabilis ad ventura, trepidus ad insidias quemadmodum potest capi, qui more venti nullo situ cernitur contineri? [4] Vigila impiger cum nocturnis avibus: nox tibi pandat aspectus et sicut illae reperiunt in obscuris cibum, ita tu possis invenire praeconium. esto nunc ad iniuncta sollicitus. venalitas tibi non adimat quod concedit industria. nam licet haec sub profunda caligine videantur geri, nullus tamen actus est qui possit abscondi. privilegia quoque tua vel officii deputati ex nostra tibi auctoritate rationabiliter vindicabis, quia necesse est in tam magna civitate per diversos iudices agi, quod ab uno non potest explicari.

VIII. FORMULA PRAEFECTURAE VIGILUM URBIS RAVENNATIS.

[1] Quamvis dignitate magni nominis prima fronte decoreris, quia non potuit antiquorum prudentia summa imaque simili appellatione censere, ne splendorem quem summis dabat alterius vilitate pollueret, tamen hinc intellegitur, quid sentire maiorum potuisset auctoritas, quando praefectos vigilibus appellare voluerunt qui pro generali quiete discurrunt. tibi enim commissa est fortunarum securitas, civitatis ornatus, utilitas omnium, scilicet ut contra domesticos grassatores bellum pacatum gereres, si quem civium laedendum esse sentires. [2] Custodi fortunas omnium. securus somnus te vigilante carpitur et molestia nulla sentitur. in pace positus sumis de nocturno fure victorias. tuis laureis mane civitas defensa laetatur, quae, dum captos respicit, tunc se occulto hoste caruisse cognoscit. cottidie triumphas, si bene vigilas, et cum rara sit gloria bellici certaminis, tibi iugiter latronibus famulatur inventis. o ducatum nimia civium affectione susceptum! assumes praedones inquirere, quos pro se dominus non valet invenire et duplici ratione beneficus aut futura furta prohibes aut admissa concludis. [3] Nonne ista quaedam est ineffabilis gratia civitatis unum in se suscipere, quod videt omnibus expedire? merito tibi gloriosum nomen praefecti prudens antiquitas deputavit, quia istud facere non poterat, nisi qui cives a suis commodis plus amabat. officium quoque tuum non parvo constat munere sublevatum, quando et ipsis momenti iura dilatata sunt, qui pro securitate civium militare noscuntur. [4] Quae cum ita sint, praefecturam tibi vigilibus per illam indictionem, delectati tua opinione, concedimus, ita ut et curam huius dignitatis et privilegia tibi competentia modis omnibus exsequaris. sed quamvis nomen odiosissimum furum generalis persequatur assensus, tamen quia de effusione humani sanguinis agitur, nihil subitum aut indeliberatum iubemus assumi. modestiam sequere, qui damnas audaciam: continentiam dilige, qui furta condemnas. ad gesta perducti audiantur aliquid pro salute dicturi, quoniam quicquid non discutitur, iustitia non putatur. convictis vero atque confessis quae sunt secreta serventur: quando crudele nihil efficit qui sequitur leges.

VIII. FORMULA COMITIVAE PORTUS URBIS ROMAE.

[1] Deliciosa magis quam laboriosa militia est in Portu Romano comitivae gerere dignitatem. illic enim copiosus navium prospectatur adventus: illic veligerum mare peregrinos populos cum diversa provinciarum merce transmittit et inter tot spectacula dulcium rerum commodum tuum est venientes evasisse periculum. his primum faucibus Romanae deliciae sentiuntur et undis Tiberinis quasi per alvum vadunt quae ad commercia civitatis ascendunt. [2] Bene inventa dignitas, quae copias videtur ornare Romanas. nam quid elegantius potest agi quam unde probatur populus ille satiari? o inventa maiorum! o exquisita prudentium! ut quia longius a litore Roma videbatur posita, inde magis esse inciperet, ubi decorum ingressum navium possideret. duo quippe Tiberini alvei meatus ornatissimas

civitates tamquam duo lumina susceperunt, ne vacaret a gratia quod tantae urbi ministrabat expensas. eximia ergo res tibi committitur, si moderate peragatur. [3] Tu copiam facis, dum ingredientibus iuste tractaveris. avara manus portum claudit et cum digitos attrahit, navium simul vela concludit. merito enim illa mercatores cuncti refugiunt, quae sibi dispensiosa esse cognoscunt. quapropter adversus ibi ventus est immoderata praesumptio: nam placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat. unusquisque pro sollemnitate commonitus offerat voluntarium munus. Xenia sunt enim ista, non debita. a paucis accipit qui nimium quaerit: et sibi ipse nutrit vitae munera, qui moderatur oblata. [4] Sit tibi ergo cura praecipua non solum te abstinere, verum etiam cohibere praesumentium manus, quia non est leve in illa ubertate delinquere, quam decet cunctos indesinenter optare. quocirca per indictionem illam comitivae Portus te honore decoramus, ut sicut tibi dignitas dulces delicias administrat, ita et tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

X. FORMULA TRIBUNI VOLUPTATUM.

[1] Quamvis artes lubricae honestis moribus sint remotae et histrionum vita vaga videatur efferri posse licentia, tamen moderatrix providit antiquitas, ut in totum non effluerent, cum et ipsae iudicem sustinerent. administranda est enim sub quadam disciplina exhibitio voluptatum. teneat scaenicos si non verus, vel umbratilis ordo iudicii. temperentur et haec legum qualitate negotia, quasi honestas imperet inhonestis, et quibusdam regulis vivant, qui viam rectae conversationis ignorant. student enim illi non tantum iucunditati suae, quantum alienae laetitiae et condicione perversa cum dominatum suis corporibus tradunt, servire potius animas compulerunt. [2] Dignum fuit ergo moderatorem suscipere, qui se nesciunt iuridica conversatione tractare. locus quippe tuus his gregibus hominum veluti quidam tutor est positus. nam sicut illi aetates teneras adhibita cautela custodiunt, sic a te voluptates fervidae impensa maturitate frenandae sunt. age bonis institutis quod nimia prudentia constat invenisse maiores. leve desiderium etsi verecundia non cohibet, districtio praenuntiata modificat. agantur spectacula suis consuetudinibus ordinata, quia nec illi possunt invenire gratiam, nisi imitati fuerint aliquam disciplinam. [3] Quapropter tribunum te voluptatum per illam indictionem nostra facit electio, ut omnia sic agas, quemadmodum tibi vota civitatis adiungas, ne quod ad laetitiam constat inventum, tuis temporibus ad culpas videatur fuisse transmissum. cum fama diminutis salva tua opinione versare. castitatem dilige, cui subiacent prostitutae: ut magna laude dicatur: ' virtutibus studuit, qui voluptatibus miscebatur' optamus enim ut per ludicram administrationem ad seriam pervenias dignitatem.

XI. FORMULA DEFENSORIS CUIUSLIBET CIVITATIS.

[1] Si ad cuiuslibet negotium peragendum talis eligitur, qui consilio et gravitate laudetur, quanto praestantior esse debes, qui suscipis negotia civitatis? nam si periculum est unum decipere, quid erit imparem tantorum iudiciis extitisse? causa enim multorum bene acta nobilitat, quando totum bono proposito agere creditur, qui generalibus desideriis adesse sentitur. [2] Defensorem te itaque illius civitatis per indictionem illam, civium tuorum supplicatione permota, nostra concedit auctoritas, ut nihil venale, nihil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. commercia civibus secundum temporum qualitatem aequabili moderatione dispone. definita serva quae iusseris, quia non est labor vendendi summas includere nisi statuta pretia castissime custodire. implem enim re vera boni defensoris officium, si cives tuos nec legibus patiaris opprimi nec caritate consumi.

XII. FORMULA CURATORIS CIVITATIS.

[1] Quamvis per se honorabilis habeatur, qui vel minimam sollicitudinem civitati propriae videtur impendere et inter suos magna reverentia perfruatur, qui cives se amare professus est, tamen indubitatus honor est qui nostra electione confertur, quia praeditus bonis institutis creditur, cui aliquid principis auctoritate delegatur. [2] Et ideo ab indictione illa illius civitatis curam ad te volumus pertinere, ut laudabiles ordines curiae sapienter gubernes, moderata pretia ab ipsis quorum interest facias custodiri. non sit merces in potestate sola vendentium: aequabilitas grata custodiatur in omnibus. opulentissima siquidem et hinc gratia civium colligitur, si pretia sub moderatione servantur, ut vere curatoris impleas officium, cum tibi sollicitudo fuerit de utilitate cunctorum. consuetudines autem tibi ex nostra auctoritate defende, quas in eodem loco tuos constat habuisse maiores.

XIII. FORMULA COMITIVAE ROMANAE.

[1] Si clausis domibus ac munitis insidiari solet nequissimum votum, quanto magis in Romana civitate videtur illici, qui in plateis pretiosum reperit quod possit auferri? nam quidam populus copiosissimus statuarum, greges etiam abundantissimi equorum, tali sunt cautela servandi, quali et cura videntur affixi, ubi, si esset humanis rebus ulla consideratio, Romanam pulchritudinem non vigiliae, sed sola deberet reverentia custodire. [2] Quid dicamus marmora metallis et ante pretiosa? quae si vacet eripere, rara manus est quae possit a talibus abstinere. ubi sunt exposita, quae facere potuerunt divitiae generales et labor mundi, quem inter ista deceat esse negligentem? quis in causa tali patitur esse venalis, quando gravissimum damnum potest fieri in pulchritudine singulari? [3] Qua de re per illam indictionem comitivae Romanae cum privilegiis et iustis commodis suis tibi concedimus dignitatem, ut fideli studio magnoque nisu quaeras improbas manus et insidiantes aut privatorum fortunis aut moenibus ad tuum facias venire iudicium et rei veritate discussa congruam subeant de legibus ultionem, quia iuste tales persequitur publicus dolor, qui decorem veterum foedant detruncatione membrorum faciuntque illa in monumentis publicis, quae debent pati. [4] Officium tuum et milites consuetos noctibus potius invigilare compelle: in die autem civitas se ipsa custodit: vigilans enim studio non indiget alieno. furta quidem persuadent: sed tunc praesumptus facile capitur, cum custos minime supervenire sentitur. statuae nec in toto mutae sunt, quando a furibus percussae custodes videntur tinnitibus ammonere. proinde diligentiam tuam devotione laudabili sentiamus, ut cui nunc laboriosos fascas iniungimus, securos honores postea conferamus.

XIII. FORMULA COMITIVAE RAVENNATIS.

[1] Si aestimanda est dignitas ex labore, si laudabilis sollicitudo actuum publicorum parit gratiam liberaliter servienti, summa gratificatione locus tuus habendus est, qui suis necessitatibus probatur adimere nostris ordinationibus tarditatem. quis enim nesciat quantam copiam navium leviter procures ammonitus? a dignitatibus palatii nostri vix in evectionibus scribitur et iam a te summa celeritate completur. [2] Nam inter dimissorum festinationes anxias vix sufficit alter advertere quod te vivaciter contingit implere. negotiatorum operas consuetas nec nimias exigas nec venalitate derelinquas. sit modus qui non potest gravare laborantes, ut, cum res querelas sine querimoniis

egeris, maiora de nostro examine merearis. [3] Proinde comitivam Ravennatem per illam indictionem tibi serenitas nostra concedit, ut dignitatis tuae privilegia subeas et labores. officium tuum aequitatis consideratione moderare. semper enim et laedendi et praestandi causas invenit, qui publicis actionibus adhibetur. sed quantum amministratio tua inter mediocres agitur, tanta debet aequalitate trutinari, quia illum potius expedit tenere mensuram, qui defectam noscitur gubernare substantiam. idonei damna vix sentiunt, tenues autem levi dispendio vulnerantur, quando vel mediocri iniuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoscitur possidere.

XV. FORMULA AD PRAEFECTUM URBIS DE ARCHITECTO FACIENDO IN URBE ROMA.

[1] Romanae fabricae decus peritum convenit habere custodem, ut illa mirabilis silva moenium diligentia subveniente servetur et moderna facies operis affabris dispositionibus construatur. hoc enim studio largitas nostra non cedit, ut et facta veterum exclusis defectibus innovemus et nova vetustatis gloria vestiamus. [2] Proinde illum illustris magnitudo tua Romanis arcibus ab illa indictione datum architectum esse cognoscat. et quia iustis commodis studia constat artium nutrienda, ad eum volumus pertinere quicquid decessores eius constat rationabiliter consecutos. videbit profecto meliora quam legit, pulchriora quam cogitare potuit, statuas illas, auctorum suorum scilicet adhuc signa retinentes, ut quamdiu laudabilium personarum opinio superesset, tamdiu et similitudinem vivae substantiae imago corporis custodiret: conspiciet expressas in aere venas, nisu quodam musculos tumentes, nervos quasi gradu tensos et sic hominem fustum in diversas similitudines, ut credas potius esse generatum. [3] Has primum Tusci in Italia invenisse referuntur, quas amplexa posteritas paene parem populum urbi dedit quam natura procreavit. mirabitur formis equinis signa etiam inesse fervoris. crispatis enim naribus ac rotundis, constrictis membris, auribus remulsis credet forsitan cursus appetere, cum se metalla noverit non movere. quid dicamus columnarum iunceam proceritatem? moles illas sublimissimas fabricarum quasi quibusdam erectis hastilibus contineri et sub tanta aequalitate concavis canalibus excavatas, ut magis ipsas aestimes fuisse transfusas, ceris iudices factum, quod metallis durissimis videas expolitum, marmorum iuncturas venas dicas esse genitales, ubi dum falluntur oculi, laus probatur crevisse miraculis. [4] Ferunt prisci saeculi narratores fabricarum septem tantum terris adtributa miracula: Ephesi Dianae templum: regis Mausoli pulcherrimum monumentum, a quo et mausolea dicta sunt: Rhodi solis aeneum signum, quod colossus vocatur: Iovis Olympici simulacrum, quod Phidias primus artificum summa elegantia ebore auroque formavit: Cyri Medorum regis domus, quam Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit: Babyloniae muri, quos Samiramis regina latere cocto sulphure ferroque construxit: pyramides in Aegypto, quarum in suo statu se umbra consumens ultra constructionis spatia nulla parte respicitur. [5] Sed quis illa ulterius praecipua putabit, cum in una urbe tot stupenda conspexerit? habuerunt honorem, quia praecesserunt tempore et in rudi saeculo quicquid emersisset novum, per ora hominum iure ferebatur eximium. nunc autem potest esse veridicum, si universa Roma dicatur esse miraculum. quapropter talia virum peritissimum suscipere decet, ne inter illa nimis ingeniosa priscorum ipse videatur esse metallicus et intellegere non possit, quae in illis artifex antiquitas, ut sentirentur, effecit. et ideo det operam libris, antiquorum instructionibus vacet, ne quid ab illis sciat minus in quorum locum cognoscitur subrogatus.

XVI. FORMULA DE COMITE INSULAE CURITANAE ET CELSINAE.

[1] Constat plerumque bene posse agi, ubi non defuerit persona monitoris. omnia enim sine priore

confusa sunt et dum unusquisque iuxta voluntatem suam cogitat vivere, regulam cognoscitur omittere disciplinae. itaque antiquae consuetudinis morem secuti Curitanae et Celsinae insulis te iudicem per illam indictionem nostra cedit auctoritas. [2] Iustum est enim ut qui a reliquorum hominum sunt conversatione divisi, ad habitationes eorum vadat qui eos probabili ratione componat, ne quaedam sit necessitas iniustitiae communes actus longe positos ignorasse. habetis igitur, supra dicti, qui inter vos emergentes causas et audire debeat et finire. et si quid etiam a nostra fuerit pietate decretum eodem commonente peragite, quia erroribus locus tollitur, quando vobis cui debeatis observare declaratur. quem credimus ita bonis actibus studere, ut augmenta nostrae gratiae possit accipere. necesse est enim ut a nobis remunerationem sumat, si vobis quae sunt profutura disponat.

XVII. FORMULA DE PRAEPOSITO CALCIS.

[1] Gloriosum opus est servienti unde Romana civitas probatur ornari, dum tantum quis apud nos proficit quantum praedictae Urbi proprio labore contulerit. dubium non est coctilem calcem, quae est nivibus concolor, spongiis levior, instrumentum esse maximum fabricarum. haec quantum ignis adustione dissolvitur, tantum exinde parietum firmitas roboratur: petra solubilis, saxea mollities, harenacius lapis, qui tunc potius accenditur, quando aquis copiosissimis irrigatur: sine quo nec saxa fixa sunt nec harenarum minuta solidantur. et ideo maius studium meretur accipere, quod primum locum in Romanis moenibus noscitur optinere. [2] Quocirca industriam tuam multorum sermone celebratam ad coctionem distributionemque calcis ab indictione illa nostra praeponit auctoritas, ut tam publicis quam privatis fabricis abunde procurata sufficiat et ad aedificandum cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum esse quod quaeritur. privilegia vero loci tui nostris iussionibus rationabiliter vindicabis, ut maiora mereri possis, si bene tibi delegata compleveris.

XVIII. FORMULA DE ARMIFACTORIBUS.

[1] Considera quid suscipis, et intellegis locum te dare non debere peccatis. arma enim bene construere hoc est salutem velle omnium custodire, quia prima facie ipsis terretur inimicus et incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere. atque ideo ab indictione illa militibus te atque fabris armorum, invitati morum tuorum opinione, praefecimus, ut tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere posse cognoscis. securitas te nostrae non inducat absentiae. quicquid feceris nos videmus. age qui usu ipso subtilissima perquisitionis errores artificum possumus prima fronte deprehendere et laudabiliter operata iudicare. [2] Vide ergo qua diligentia, quo studio faciendum est quod ad nostrum venturum constat examen. age itaque ut nulla te venalitas, nulla culpa demergat, quia veniale esse non potest quod in tali causa delinquitur, ne inde puniaris de qua parte peccaveris. opus quod mortem generat et salutem, interitus peccantium, custodia bonorum, contra improbos necessarium semper auxilium. hoc primum Phoroneus Iunoni dicitur obtulisse, ut inventum suum numinis, ut putabant, auspicio consecraret. haec in bello necessaria, in pace decora sunt: haec denique imbecilles fragilesque mortales cunctis beluis efficiunt fortiores.

XVIII. FORMULA AD PPO DE ARMIFACTORIBUS.

[1] Multorum insinuatione comperimus illum probis moribus institutum commissa sibi posse fideliter expedire. idcirco illustris magnitudo vestra nos eum elegisse cognoscat, ut et militibus praesit secundum morem pristinum et artificibus iubere possit armorum, quatenus consuetudines suas sic eleganter adimpleant, ut nulla in eis inveniri possit offensio. quia licet ubique culpa laedat, hic tamen graviter percutit, si bellorum instrumenta neglexerit. proditionis quippe instar est exercitui subtrahere quod eum constat armare. quibus consuetudines suas providentia vestra deputabit, ut, dum illis excusatio victualium tollitur, necessaria vivacius exigantur.

XX. FORMULA BINORUM ET TERNORUM, SI PER IUDICEM AGANTUR.

[1] Ad genium dignitatis tuae credimus pertinere, si competentia tibi videamur iniungere, quia tanto quis gratior redditur, quanto parendi causas amplius suscepisse monstratur. et ideo binorum et ternorum titulos, quos a provincialibus exigi prisca decrevit auctoritas, per illam indictionem, officio tuo procurante, ad scrinia comitis sacrarum largitionum transmittere maturabis, ita ut omnis quantitas intra kal. Martiarum diem sollemniter impleatur. ne de proprio reddere cogaris quod procurare neglexeris. tuam enim tetigisset iniuriam, si alter eos titulos videretur exigere, quos ad te praeceperunt leges sacratissimae pertinere.

XXI. FORMULA BINORUM ET TERNORUM, SI PER OFFICIUM AGANTUR.

[1] Quamvis prisca consuetudo binorum et ternorum exactionem ad te iusserit pertinere, tamen, ne te multiplex occupatio praegravaret et impedimenta tibi faceret sollicitudo geminata, illum et illum scrinarios officii nostri duximus destinandos, ut tibi officioque tuo debeant imminere, quatenus cum eorum solacio intra kal. Martiarum diem ad illustrem virum illum comitem sacrarum largitionum sollemnis quantitas deferatur, ne opinionis publicae reus efficiaris, si largitiones sacras per moram aliquam putaveris esse tardandas. ita ut te excipiendum esse non existimes, quem nos credidimus adiuvandum. nam si quid minus fuerit quam oportebat illatum, de tuis hoc noveris facultatibus eruendum.

XXII. FORMULA COMMONITORII ILLI ET ILLI SCRINIARIIS DE BINIS ET TERNIS.

[1] Non dubitamus esse gratissimum, quando quis commonetur officium implere susceptum, quia illud est potius grave, si miles vivat otiose, cui quaestus est actio sua, honor principalis iniunctio. similis enim discincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur. quapropter per indictionem illam ad illam vos provinciam iubemus accedere: ut cum iudice vel eius officio intra diem kal. Martiarum quae de binis et ternis quantitas sollemniter postuletur, ad comitis sacrarum scrinia, postposita dilatione, dirigatis, sic tamen, ut nec aerarium nostrum aliquid minus a consuetudine percipiat nec possessor supra modum professionis exsolvat. et non dubitetis commonitionis nostrae periculum sustinere, si quid actum contra priscum ordinem potuerimus agnoscere.

XXIII. FORMULA VICARII PORTUS.

[1] Beneficia nostra gratiae tuae specialiter damus, si te agere commissa rationabiliter approbemus. nec enim inremuneratus iaces, si et populos peregrinos prudenter excipias et nostrorum commercia moderata aequalitate componas. nam licet ubique sit necessaria prudentia, in hac potius actione videtur accommoda, quando inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit iustitia custodita. quapropter arte placandi sunt qui mores afferunt simillimos ventis, quorum nisi prius animi temperentur, in contemptum maximum nativa facilitate prosiliunt. qua de re modestiae tuae fama provocati curas illius portus per illam indictionem te habere censemus, ut omnia ad tuum titulum pertinentia sic agas, quemadmodum ad meliora pervenias. in parvis enim discitur, cui potiora praestentur.

XXIII. FORMULA PRINCIPIS DALMATIARUM.

[1] Magna inter collegas suos praerogativa decoratur, quisquis gerit militiam nomine principatus. cognoscitur enim locum agere primarium: quando in rebus humanis magna pars nominum asserit excellentiam dignitatum. hoc etiam tui loci probatur exemplo, sine quo nec secretarii praestatur accessus nec postulationis pompa peragitur, totusque ille iudicis genius ita tibi legibus probatur creditus, ut sine te nequeat esse perfectus. [2] Comiti quidem provinciarum potestas data est, sed tibi iudex ipse commissus est. tu vitem tenes improbis minantem: tu disciplinam inter iura custodis: tibi insolentiam perorantis fas est distringere, quam praesuli non licet vindicare: gesta quin etiam totius actus te subscribente complentur et consensus tuus quaeritur, postquam voluntas iudicis explicatur. age, ut qui talibus praeponeris, ea implese merito sentiaris. [3] Itaque per indictionem illam ad illam te provinciam iubemus excurrere, ut mixtus iudicis officio competentia loco tuo peragas et qui princeps a nobis egrederis, nullis vilitatibus accuseris. reverentissimum enim te omnibus facis, si quod de nomine tuo creditur, et in moribus sentiatur.

XXV. FORMULA EPISTULAE, QUAE AD COMMENDANDOS PRINCIPES COMITI DESTINATUR.

[1] Invitat nos consuetudo sollemnis et vobis ornatum officii dirigere et pristinos ordines excubantium custodire. nostra enim laus est, si vos militia Romana comitetur, quando talibus ministris potestis agere, quod videtur priscis sanctionibus convenire. sic enim Gothos nostros deo iuvante produximus, ut et armis sint instructi et acqutate compositi. hoc est, quod reliquae gentes habere non possunt: hoc est, quod vos efficit singulares, si assueti bellis videamini legibus vivere cum Romanis. [2] Quapropter ex officio nostro illum atque illum ad vos credidimus esse dirigendos, ut secundum priscam consuetudinem qui tuis iussionibus obsecundant eos rationabili debeat antiquitate moderari. cui gratiam tuam in conservandis annonis et consuetudinibus suis ex nostra iussione praestabis. debet enim a te diligi, qui a nobis meruit destinari.

XXVI. FORMULA COMITIVAE DIVERSARUM CIVITATUM.

[1] Saeculi huius honor humanae mentis est manifesta probatio, quia libertas animi voluntatem propriam semper ostendit, dum se contemnit occulere, qui sibi alios cognoverit subiacere. sed

humanae mentis felix illa condicio est, quae arbitrium provectionis suae intra terminum moderationis includit et sic peragit dignitatis brevissimum spatium, ut universis temporibus reddatur acceptus. [2] Quapropter interdum, iudices, ad blanda descendite. laboriosum quidem, sed non est impossibile iustitiam suadere mortalibus, quam ita cunctorum sensibus beneficium divinitatis attribuit, ut et qui nesciunt iura rationem tamen veritatis agnoscant. necesse est enim, ut, quod a natura conceditur, summonente iterum eadem suaviter audiatur. et ideo non laboretis populis imponere quod eos constat et propria voluntate sentire. facile enim sequuntur vestigia verbi alieni, qui se possunt monitore compelli. [3] Propterea per indictionem illam in illa civitate comitivae honorem secundi ordinis tibi propitia divinitate largimur, ut et cives commissos aequitate regas et publicarum ordinationum iussiones constanter adimpleas, quatenus tibi meliora praestemus, quando te probabiliter egisse praesentia senserimus.

XXVII. FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS DE COMITIVA SUPRA SCRIPTA.

[1] Utile est unum semper eligere, cui reliqui debeant oboedire, quia, si voluntas diversorum vaga relinquitur, confusio culparum amica generatur. itaque civitatis vestrae comitivam per indictionem illam nos illi largitos fuisse noveritis, cui saluberrimam parientiam commodate, ut causis vestris ferat remedium, et iussionibus publicis procuret effectum: scituri quod, si quis se probabili devotione tractaverit, similia de nostris sensibus haud irrite postulabit.

XXVIII. FORMULA PRINCIPIBUS MILITUM COMITIVAE S(UPRA) S(CRIPTAE).

[1] Gratum vobis esse confidimus, quando militiae vestrae iudices destinamus, quia tunc ordines vestros agitis, quotiens vobis non defuerit praesentia iudicantis. relativa ista intellectui sunt nomina: si praesulem ademeris, militem non relinquis: apparitio enim tollitur, quotiens qui iubere poterat abrogatur. vobis ergo actum cedimus, dum ad vos dirigimus dignitates et tam diu vos militare facimus, donec iudices destinamus: nec istud leve credatis beneficium, ut cum vos sitis obsequium, vobis occurrat electio cognitorum. [2] Et ideo per indictionem illam illum comitem militiae vestrae cognoscite destinatum. quem ita acturum esse putamus tam in causis publicis quam privatis, ut cum laus optata comitetur. cui devotionem iustissimam commodantes in his quae vobis praeceperit sollemniter oboedite, quia reverentiam nostram honoratam esse credimus, si bene habitos nostros iudices sentiamus.

XXVIII. FORMULA DE CUSTODIENDIS PORTIS CIVITATUM.

[1] Nullatenus de eius fide dubitatur qui ad custodiam civitatis eligitur, quia probatae conscientiae constat esse credendum quod fuerit pro securitate multorum. atque ideo curam portae illius civitatis nostra tibi auctoritate concedimus, ut et improborum non pateat adventibus et bonorum non retardet accessus. nam si porta semper obserata sit, instar est carceris: si iterum iugiter pandatur, murorum nil proderit habere munimina. [2] Sit ergo utrumque moderatum, ut et custodiae nocturnae satisfacias et incompetenter eam claudere non praesumas. eris nimirum via civium et ingressus mercium singularum, amicus scilicet copiae quam optas intrare. stude ergo cum alimoniis invitare

venientes. non tibi quod despiciatur est creditum. quibusdam faucibus civitatis praeponeris, qui ingredientibus victualibus praeesse monstraris. quod te oportet sine querela perficere, ut in parvis agnoscere possimus, cui maiora credere debeamus.

XXX. FORMULA TRIBUNATUS PROVINCiarUM.

[1] Aequitati convenit ut unus quisque ad fructum militiae emenso tempore debeat pervenire et laboris recipiat praemium pro compensatione meritorum. unde quia priscae consuetudinis ratio persuadet, ut a nobis debeat designari, qui vobis tribunus esse mereatur, ideoque hac auctoritate censemus, ut ille, quem locus videtur exposcere, vobis in supradicto honore praesideat, quatenus, cum ad tempus venerit constitutum, optato honore potiatur. divina sunt ista iudicia, non humana, ut quem superna ad debitum tempus voluerunt perducere, merito videatur et laboris sui praemia suscepisse. [2] Excubiarum suarum igitur competentia privilegia consequatur, quia nullum emolumento consueto fraudari desideramus, quem sine culpis ad primatum venisse cognoscimus. quapropter illi pro utilitate publica disponenti modis omnibus oboedite, quoniam partem iudicis habent priores, quando ab ipsis requiritur, si quid a vobis insolentius excedatur.

XXXI. FORMULA PRINCIPATUS IN URBE ROMA.

[1] Cum in urbo Roma plurima fieri censeamus et necesse sit partem ibi esse comitiaci officii, ut utilitates publicae videantur impleri, more nostro prospeximus, ut, quia principem cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu eius locum vicarii nomine in urbe Roma sollemniter debeas continere, quatenus et ille primates sui laboribus perfruatur et tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. [2] Si quos etiam comitiacorum ad comitatum iudicaveris esse dirigendos consulens obsequio nostro, tuo subiacebit arbitrio. eos autem, quos retinendos putaveris, indulta securitate potentur, ita tamen, ut vicissim omnia modereris, quatenus nec excubantes continuus labor atterat nec segnes iterum rubigo otii fugienda consumat.

XXXII. FORMULA QUA MONETA COMMITTITUR.

[1] Omnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri, quia totum vitiosum geritur, ubi conscientiae puritas non habetur: tamen omnino monetae debet integritas quaeri, ubi et vultus noster imprimitur et generalis utilitas invenitur. nam quid erit tutum, si in nostra peccetur effigie, et quam subiectus corde venerari debet, manus sacrilega violare festinet? additur quod venalitas cuncta dissolvitur, si victualia metalla vitiantur, quando necesse est respui quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. quis ergo patiat unius esse commodum dispendia scelestae cunctorum, ut detestabile vitium venire possit ad pretium? [2] Sit mundum quod ad formam nostrae serenitatis adducitur: claritas regia nil admittit infectum. nam si vultus cuiuslibet sincero colore depingitur, multo iustius metallorum puritate principalis gratia custoditur. auri flamma nulla iniuria permixtionis albescat, argenti color gratia candoris arrideat, aeris rubor in nativa qualitate permaneat. nam si unum laedere legibus putatur esse damnandum, quid ille mereri poterit, qui in tanta hominum numerositate peccaverit? [3] Ponderis quin etiam constitutum denariis praecipimus debere servari, qui olim penso quam numero vendebantur: unde verborum vocabula competenter ab

origine trahens compendium et dispendium pulchre vocitavit antiquitas. pecunia enim a pecudis tergo nominata Gallis auctoribus sine aliquo adhuc signo ad metalla translata est. quam non sinimus faeculenta permixtione fieri contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoscatur redire vilitatem. [4] Proinde te, cuius nobis laudata est integritas actionis, ab illa indictione per iuge quinquennium monetae curam habere praecipimus, quam Servius rex in aere primum impressisse perhibetur: ita ut tuo periculo non dubites quaeri, si quid in illa fraudis potuerit inveniri. nam sicut casus asperos subibis, si quid fortasse deliqueris, ita inremuneratum non derelinquimus, si te egisse inculpabiliter senserimus.

XXXIII. FORMULA TRACTORIAE LEGATORUM DIVERSARUM GENTIUM.

[1] Quis dubitet utilitatis publicae interesse rationem, ut, quibus nos constat dona conferre, nullam videantur itineris iniuriam sustinere, quando nec vobis morarum detrimenta faciunt et illi se bene habitos fuisse cognoscunt? atque ideo humanitatem subter annexam vel ad equos capitum definitum illius gentis legatis sine aliqua tarditate praestabitis, quatenus ad sedes suas inremunerati non debeant pervenire, quia festinantibus gratior est celeritas in redeundo quam quaelibet munerum magnitudo.

XXXIII. FORMULA EVOCATORIAE, QUAM PRINCEPS MOTU SUO DIRIGIT.

[1] Non dubitamus ultronea grate suscipi, quae in locum muneris solent postulata conferri, quia domini recordatio concedit semper augmenta nec possunt esse principis vacua gratificationis indicia. quapropter ad comitatum nostrum iussis te praesentibus evocamus, ut non mediocri gaudio perfruaris. [2] Et ideo otii delectatione postposita ad illam diem ad urbem illam venire depropera, ut et tibi aspectum nostrum gratum fuisse iudicemus, cum te festinasse cognoscimus. desiderat enim aula nostra praesentiam bonorum, dum nescio quo pacto quicquid regali sapientiae gratum esse cognoscitur, et divino iudicio comprobatur, quia ille qui corda nostra regit, ipse etiam quod debeamus sentire concedit.

XXXV. FORMULA EVOCATORIAE, QUAE PETENTI CONCEDITUR.

[1] Manifestatio est conscientiae bonae praesentiam iusti principis expetisse, quam solus ille desiderare potest, qui de magna mentis puritate confidit. aspectum solis nisi clara lumina non requirunt, quia illi tantum possunt rutilantes pati radios, quos constat oculos habere purissimos. sic praesentiam principis ambiunt qui de cordis sinceritate praesumunt. [2] Hinc est quod veniendi tibi ad comitatum fiduciam grata mente largimur, ne honor evocationis, qui pro vestra gloria constat inventus, ad iniuriam convertatur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. invitamus quin immo desideria venientum, quia inde magis crescimus, si viros nobiles nostris obsequiis aggregamus.

XXXVI. FORMULA COMMEATALIS.

[1] Nemo dubitat homines suavi varietate recreari, quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. dulcedo mellis, si assidue sumatur, horrescit: serena ipsa, quamvis magnopere desiderentur, iugiter adepta sordescunt: non immerito, quia dum sit homo commutabilis, naturae suae desiderat habere qualitates. [2] Et ideo festinanti tibi provinciali oblectatione refoveri copiam tot mensuum in supra dicta provincia concedimus immorandi, quia paene reclusus advertitur, cui mutare solum liberum non videtur: ita tamen, ut cum promeritas indutias domino iuvante transegeris, ad urbanas sedes redire festines. nam si taedium est continuatim vivere in urbis celebritate, quanto magis in agris diutina tempora peregrisse! libenter ergo damus indutias discedendi, non ut Roma debeat deseri, sed ut amplius commendetur absentis.

XXXVII. FORMULA SPECTABILITATIS.

[1] Optamus nobis deo auxiliante subiectos varia dignitatum praerogativa gloriari: desideramus probabile genus hominum inpressa gratia dignitatis ornare, ut laudabilius unus quisque possit vivere, cum se honores reverendos cognoverit accepisse. sic enim et ad virtutis studia decenter ascenditur et a bonis civibus res publica plus amatur. atque ideo te spectabilitatis nitore decoramus, ut sententiam tuam in conventibus publicis spectandam esse cognoscas, cum inter nobiles decorus assederis, ut, si haec praedicabili conversatione tractaveris, in futurum praemiis melioribus augearis.

XXXVIII. FORMULA CLARISSIMATUS.

[1] Constat iucundum esse rerum bonarum saporem et utilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. hoc nos studium providae liberalitatis infundimus, ut maior sit cultus morum, dum crescunt desideria praemiorum. clarissimus igitur honorem, ornamenta iudicii nostri, regia tibi largitur auctoritas, quod praebet et exactae vitae testimonium et futurae prosperitatis polliceatur augmentum. quapropter nihil iam obscurum agere patiaris, qui clarissimus dignitate resplendes. grande siquidem vitae testimonium est non tam clarum quam clarissimum dici, quando paene totum de illo optimum creditur qui tanti fulgoris superlativo nomine vocitatur.

XXXVIII. FORMULA TUTIONIS.

[1] Superfluum quidem videtur tutionem specialiter a principe petere, cuius est propositi universos communiter vindicare. sed quia securitatem tuam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, non piget dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci, ut quod omnibus praestare cupimus, supplicanti potissimum conferamus. atque ideo diversorum te, quemadmodum quereris, dispendiis sauciatum in castra defensionis nostrae clementer excipimus, ut cum adversariis tuis non, ut hactenus, campestri certamine, sed murali videaris protectione contendere. ita fit ut, truculentis viribus pressus, reddaris auxiliis regalibus exaequatus. [2] Quapropter tutionem tibi nostri nominis quasi validissimam turrem contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta nostra concedit auctoritas: ita tamen, ne, his praesumptionibus sublevatus, civile despicias praebere responsum et tu videaris insolens calcare iura publica, quem primitus detestanda premebat audacia. et quia ministros efficaces nostra debet habere praeceptio nec decet principem loqui quod non videatur posse compleri, praesentis beneficii iussione, adversus Gothos illa, adversus Romanos illa, facile te fides

et diligentia custodivit: quia nemo laborat defendere quod timetur offendi, dum praestans dominus fieri formidatur ingratus. frui igitur nostra clementia: beneficio laetare suscepto. nam si ulterius a quoquam sub incivilitate temptaris, tua de inimicis potius vota complebis.

XL. FORMULA DE MATRIMONIO CONFIRMANDO ET LIBERIS LEGITIMIS FACIENDIS.

[1] Aeternum est beneficium quod posteritatis fuerit favore collatum nec plus est conveniens regi quam si humanae praestet origini. in lucem quippe venturus casus suscipere non meretur adversos, ne ante gravamen distractionis incurrat quam gaudia supernae lucis inveniat. [2] Oblata itaque supplicatione depromis mulierem quam tibi placitus illigavit amplexus, beneficio nostro iugali honestate debere sociari, ut ex ea liberi nati nomen nanciscantur heredum. nam cum spontanea copula animantia cuncta consociet dignumque unicuique videatur esse quod placuit, durum est ibi libertatem liberam non haberi, unde liberi procreantur. [3] Et ideo illam quae, sicut iure praecipitur, honestate non fuisse probatur aequalis, legitimam tibi fieri censemus uxorem et filios ex eadem coniuge, sive qui suscepti sunt sive qui sunt suscipiendi, heredum volumus iura sortiri, ut sub nulla dubietate diligas quos tibi absolute successores futuros esse cognoscas. natura enim tibi praestitit filios, sed nos tali securitate facimus esse carissimos.

XLI. FORMULA AETATIS VENIAE.

[1] Gloriosa est supplicatio, quae veniam quaerit aetatis: quando se gravitatem de moribus profitetur accipere, quam maturitatem vitae adhuc non contingit intulisse. minor nascendo grandaevis cupis esse consilio. ita quod in humanis rebus audacissimum est, ad erroris auxilium beneficium contemnens annorum. quapropter oblata supplicatione depromis, ut, cum tibi sit ratio firma prudentiae, actiones tuae non relinquuntur ambiguae, ne infirmetur iure quod non potest utilitate titubare. hoc nos, quibus cordi est bona desideria perficere, libenter accipimus, quia nullas se captare velle profitetur insidias, quisquis habere liberos contractus constanter affectat. [2] Atque ideo, si id tempus constat elapsum, quo ad hanc veniam accedi iura voluerunt, nos quoque probabilibus desideriiis licentiam non negamus, ut in competenti foro ea quae in his causis reverenda legum dictat antiquitas, sollemniter actitentur, ita ut alienandis rusticis vel urbanis praediis constitutionum servetur auctoritas: ne cum opinioni praestare volumus, utilitatem supplicis laedere videamur. cape igitur nostro beneficio potiore annis aetatem et quod petis ab oraculo, moribus exhibeto. nam professio maturitatis acerbae locum denegat actionis, quando multo gravior est culpa, quam suae promissionis impugnat auctoritas.

XLII. FORMULA EDICTI, AD QUAESTOREM, UT IPSE SPONDERE DEBEAT, QUI SAIONEM MERETUR.

[1] Frequenter saiones, quos a nobis credidimus pia voluntate concedi, querelis maximis cognovimus ingravatos. corruptum est, pro dolor! beneficium nostrum, crevitque potius de medicina calamitas, dum ad alios usus petentium malignitate translati sunt quam eos nostra remedia transtulerunt. unde nobis necesse fuit remedio salubri votis pestiferis obviare, ne, dum pietatis studio ad aequabilia beneficia trahimur, subreptionum iniquissima patiamur. [2] Atque ideo edictali

programme definimus, ut, quicumque contra violentas insidias propter ineluctabiles necessitates suas mereri desiderat forte saionem, officio nostro poenali se vinculo cautionis astringat, ut, si praecepta nostra eius inmissione plectibili is apud quem meretur excesserit, ipse poenae nomine det auri libras tot et satisfacere se promittat quaecumque adversarius eius potuerit tam commodi quam itineris sustinere detrimenta. [3] Nos enim cum reprimere inciviles animos volumus, praegravare innocentiam non debemus. saio autem, qui sua voluntate modum praeceptionis excesserit, donativo se noverit exuendum et gratiae nostrae, quod est damnis omnibus gravius, incurrere posse periculum nec sibi ulterius esse credendum, si iussionis nostrae, cuius executor esse debuit, temerator extiterit.

XLIII. FORMULA PROBATORIAE CHARTARIORUM.

[1] Constat militiam bene geri, quae probatis moribus videtur imponi, quando ipse secum potest revolvere, quod iudex eum admonere debuit: maxime cum ad patrimonia divinae domus talis mereatur accedere, ut detestabili cupiditate non possit accendi. deinde cum splendidissimum officium censoria quadam gravitate reluceat et turpe sit illi misceri qui dignis moribus non potest approbari, congruum videtur tales quaerere qui in nullo debeant displicere. atque ideo tribuni chartariorum suggestionem comperta, penes quem officii est digna reverentia, ab illo die chartarii te volumus nomen adipisci, ut qui nobis bene acturus promitteris, documentis laudabilibus approberis. avaritiam declina: fuge longius iniqua compendia. multo melius proficitur, si bonis operibus serviatur.

XLIII. FORMULA DE COMPETITIONIBUS.

[1] Nescio quid grande de se videtur promittere, qui loca desiderat publica possidere. hoc enim ita fieri decet, si res squalida in meliorem loci faciem transferatur et revocetur ad ornatum quod pridem iacere videbatur incultum. atque ideo desideranti tibi illum locum proprietario iure concedimus, praeter aes aut plumbum vel marmora, si tamen ibi fuerint latere comperta. age itaque ut per te decorem sumat quod neglectum incuriosa vetustate iacuerat, quatenus boni civis laudem invenire merearis, si faciem tuae civitatis ornaveris, securus etiam ad quoslibet vel ad posteros transmissurus quod proprio fuerit labore compositum. quia tanto firmiter unusquisque talia possidebit, quanto se auctoresque suos amplius expendisse probaverit.

XLV. FORMULA, QUA CENSUS RELEVETUR EI QUI UNAM CASAM POSSIDET PRAEGRAVATAM.

[1] Cum de agri utilitate vivatur et omnibus inde certum sit iustum venire compendium, tributum illud possessionis in illa provincia constitutae ita quereris onerosum, ut universas tibi voraverit facultates hiatus ille vastissimus functionis et quod aliunde magno labore potest colligi, per illam videatur absumi, cuius utilitatem nimia transcendit illatio, dum plus compulsoribus redditur quam a sedulo cultore praestetur. quapropter credimus te evadere posse nuditatem, si dominium huius ruris amiseris, cui iugis sterilitas de compulsoribus venit, ne condicione miserabili servias necessitati, cuius dominus esse meruisti. [2] Sed quia hoc genus beneficii praestari mediocribus leges sacratissimae censuerunt, ut qui unius cespitis enormitate deprimatur nec alterius commodo

sublevatur, moderatione habita ei debeat subveniri, magnitudini vestrae, cui cordi est cogitare iustitiam, praesenti auctoritate decernimus, ut, si ita est, tot solidos tributarios supradictae possessionis datis praeceptionibus ad eos quorum interest ita faciatis de vasariis publicis diligenter abradi, ut huius rei duplex vestigium non debeat inveniri, sed per saecula sine errore servetur quod una tantum summa concluditur.

XLVI. FORMULA QUA CONSOBRINAE MATRIMONIUM LEGITIMUM FIAT.

[1] Institutio divinarum legum humano iuri ministravit exordium, quando in illis capitibus legitur praeceptum quae duabus tabulis probantur ascripta. sacer enim Moyses divina institutione formatus Israhelitico populo inter alia definivit, ut concubitus suos a vicinitate pii sanguinis abstinerent, ne et se in proximitatem redeundo polluerent et dilatationem providam in genus extraneum non haberent. hoc prudentes viri sequentes exemplum multo longius pudicam observantiam posteris transmiserunt, reservantes principi tantum beneficium in consobrinis nuptiali copulatione iungendis, intellegentes rarius posse praesumi quod a principe iusserant postulari. [2] Ammiramur inventum et temperiem rerum stupenda consideratione laudamus hoc ad principis remissum fuisse iudicium, ut qui populorum mores regebat, ipse et moderata concupiscentiae frena laxaret. et ideo, supplicationum tuarum tenore permoti, si tibi tantum illa consobrini sanguinis vicinitate coniungitur nec alio gradu proximior approbaris, matrimonio tuo decernimus esse sociandam nullamque vobis exinde iubemus fieri quaestionem, quando hoc et leges nostra permitti voluntate consentiunt et vota vestra praesentis auctoritatis beneficia firmaverunt. erunt vobis itaque deo favente posteris sollemniter heredes, castum matrimonium, gloriosa permixtio, quoniam quicquid a nobis fieri praecipitur, necesse est ut non culpis, sed laudibus applicetur.

XLVII. FORMULA AD PPO, UT SUB DECRETO CURIALIUM PRAEDIA VENUNDENTUR.

[1] Patitur hoc inprovida mortalium plerumque condicio, ut, cum laedere putatur, consulat et cum consulere videtur, affligat. sed illud magis est eligendum, quod prodesse cognoscitur. nam venena ipsa si iuvare probantur, accepta sunt: et contra refugienda est suavitas mellis, quae inferre dinoscitur laesiones. finis ergo sapientis est amare quod expedit: sic nec aegri votum respicit qui prodesse contendit. praedia quidem curialium non facile distrahi prudens definivit antiquitas, ut ad necessitates publicas melius sufficerent, si substantiae iuvamina plus haberent. [2] Sed in hac iterum parte prospexit, ut, si apud vos ineluctabilis necessitas appareret, ei suarum rerum distractio subveniret. nam quid prodest, si quispiam videatur idoneus et fieri non possit a contractis nexibus absolutus? egenti similis est, qui reddere nequit alienum, nec dici potest proprium, quod liberare dominum non videtur aditum. [3] Sed quamvis hoc vestrae potestati fuerit legum auctoritate concessum, tamen, ne quam vel rarissimi facti sustineretis invidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque eminentiae vestrae praesenti iussione permittimus, ut ad liquidum veritate discussa, si aliter solvi nequeunt contracta ligamina, praedii sui, quod propria voluntate delegerit, habeat licentiam distrahendi, ita ut reddat debitum quod probatur esse contractum, ne vitio voracitatis imbutus facultates suas absorbere videatur esse permissus. constet apud vos probabilis causa damnorum, quoniam illi volumus subveniri qui duris necessitatibus probatur astringi: utrumque enim potest esse culpabile aut malis moribus frena laxare aut iustas iterum querelas excludere. quapropter provide vobis permisit antiquitas de illa causa decernere, cui est utile curiam custodire. a quibus enim urbium munia poterunt sustineri, si civitatum nervi passim videantur

abscidi?

Liber VIII

I. IUSTINO IMPERATORI ATHALARICUS REX.

[1] Iuste possem reprehendi, clementissime principum, si pacem vestram quaererem tepide, quam parentes meos constat ardentius expetisse: aut in qua parte dignus heres existorem, si auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? non nos maiorum purpuratus tantum ordo clarificat, non sic regia sella sublimat quantum longe lateque patens gratia vestra nobilitat. omnia enim regno nostro perfecte constare credimus, si hanc nobis minime deesse sentimus. [2] Sed ut pietati vestrae praeconiale est diligere quorum patres contigit vos amasse, nemo enim creditur impendisse veteribus puritatem innocuam, nisi qui eorum stirpem habere probatur acceptam, claudantur odia cum sepultis: ira perire noverit cum protervis: gratia non debet occumbere cum dilectis: sed magis affectuosius tractandus est, qui ad regni causas innocens invenitur. [3] Perpendite quid a vobis mereatur successor bonorum. vos avum nostrum in vestra civitate celsis curulibus extulistis, vos genitorem meum in Italia palmatae claritate decorastis. desiderio quoque concordiae factus est per arma filius, qui annis vobis paene videbatur aequaevus. hoc nomen adulescenti congruentius dabitur, qualia nostris senioribus praestitistis. in parentelae locum vester iam transire debet affectus: nam ex filio vestro genitus naturae legibus vobis non habetur extraneus. [4] Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia praestitistis. introducatur et in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hereditatem. illud mihi est supra dominatum tantum ac talem rectorem habere propitium. primordia itaque nostra solacia mereantur principis habere longaevi: pueritia tuitionem gratiae consequatur et non in totum a parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. [5] Sit vobis regnum nostrum gratiae vinculis obligatum. plus in illa parte regnabitis, ubi omnia caritate iubetis. quapropter ad serenitatem vestram illum et illum legatos nostros aestimavimus esse dirigendos, ut amicitiam nobis illis pactis, illis condicionibus concedatis, quas cum divae memoriae domno avo nostro inclitos decessores vestros constat habuisse. aliquid forsitan et amplius mereor sinceritatis, cuius nec aetas videtur esse suspecta nec generatio iam probatur extranea. quaedam vero per supra scriptos legatos nostros serenissimis sensibus vestris verbo intimanda commisimus, quae clementiae vestrae more ad effectum facite pervenire.

II. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Plenissimum gaudium constat esse, patres conscripti, cognoscere dominantis exortum, ut qui creditur universos posse protegere, audiatur ad regni culmina pervenisse. mensura laetitiae de magnitudine nuntii venit et tanta fit alacritas animi, quanta fuerit et consideratio rei. [2] Nam si prudentes viros erigunt commoda praedicta sodalium, si amicorum relevat sospitas nuntiata, quanta exultatione suscipi debet omnium rectorem feliciter provenisse terrarum, quem non protulit commota seditio, non bella ferventia pepererunt, non rei publicae damna lucrata sunt, sed sic factus est per quietem, quemadmodum venire decuit civilitatis auctorem! magnum profecto felicitatis genus optinere sine contentionibus principatum et in illa re publica adulescentem dominum fieri, ubi multos constat maturis moribus inveniri. non enim potest cuilibet aetati deesse consilium, ubi tot parentes publicos constat inventos. [3] Praelata est ergo spes nostra cunctorum meritis et certius fuit

de nobis credi quam quod de aliis potuit approbari: non iniuria, quoniam quaevis claritas generis Hamalis cedit et sicut ex vobis qui nascitur, origo senatoria nuncupatur, ita qui ex hac familia progreditur, regno dignissimus approbatur. probata sunt praesenti facto quae loquimur. [4] Nam cum domni avi nostri pro beneficiorum quantitate dulcissima nobis recordatio urgeretur extremis, magnitudinem dominationis suae tanta in nos celeritate transfudit, ut non tam regnum quam vestem crederes esse mutatam. tot proceres manu consilioque gloriosi nullum murmur, ut assolet, miscuerunt: sed ita cum magno gaudio secuti sunt principis sui iudicia, ut voluntatem ibi potius agnosceres conluxisse divinam. quapropter necessarium duximus propitio deo de ortu regni nostri vos facere certiores, quia dilatatum quam mutatum videtur imperium, cum transit ad posteros: nam quodammodo ipse putatur vivere, cuius vobis progenies cognoscitur imperare. [5] Hoc habuerunt vestra vota, haec illius fuit indubitata sententia, ut heredem bonorum suorum relinqueret qui beneficia eius in vobis possit augere. amore principum constat inventum, ut simulacris aeneis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies auctorem videret, qui sibi rem publicam multis beneficiis obligasset. sed quanto verior est qui vivit in posteris, per quos plerumque et forma corporis redditur et vigor animi protelatur! [6] Et ideo nobilitatis vestrae fidem maiore nunc studio debetis ostendere, quatenus et priora munera meritis videantur esse collata et futura indubitanter eis praestemus, quos praeteritorum immemores fuisse minime senserimus. [7] Noveritis etiam divina providentia fuisse dispositum, ut Gothorum Romanorumque nobis generalis consensus accederet et voluntatem suam, quam puris pectoribus offerebant, iuris etiam iurandi relligione firmarent. [8] Quod vos secuturos esse minime dubitamus tempore, non amore: nam a vobis potuit inchoari quod praeventi longinquitate sequimini. constat enim excellentissimos patres tanto amplius posse diligere, quanto maiores honores ceteris ordinibus visi sunt accepisse. [9] Sed ut primordia nostra et circa vos benignitatis possitis agnoscere, quia decet curiam vestram beneficiis introire, illustrem Sigismerem comitem nostrum vobis cum his qui directi sunt fecimus sacramenta praestare, quia inviolabiliter servare cupimus quae publica auctoritate promittimus. [10] Si qua autem a nobis creditis postulanda, quae vestrae securitatis incrementa multiplicent, indubitanter petite commoniti, quos ad fundendas preces nos etiam videmur hortari. promissio enim est ista quam commonitio: nam qui reverendum senatum supplicare praecipit, quod impetrare possit nihilominus compromisit. nunc vestrum est tale aliquid sperare, quod communem rem publicam possit augere.

III. POPULO ROMANO ATHALARICUS REX.

[1] Si vos externus heres imperii suscepisset, dubitare forsitan poteratis, ne, quos prior dilexerat, invidendo subsequens non amaret, quia nescio quo pacto, cum successor amplius laudari nititur, praecedentis fama lentatur. nunc vero persona tantum, non est autem vobis gratia commutata, quando recte nobiscum agi credimus, si veneranda iudicia avi subsequamur. [2] Nostrae siquidem opinionis interest, ut, quos ille benignissime tuitus est, nos etiam statuta copia et beneficiorum ubertate pascamus. minus cogitant qui obscuris principibus et versatis in mediocri actione succedunt: nos talis praecessit, ut exquisitis virtutibus eius sequi vestigia debeamus. [3] Quapropter, quod auspice deo dictum sit, gloriosi domni avi nostri ita vobis nuntiamus ordinatione dispositum, ut Gothorum Romanorumque suavissimus consensus in regnum nostrum accederet, et, ne adversis rebus aliqua possit remanere suspicio, vota sua sacramentorum interpositione firmarunt: se dominatum nostrum tanto gaudio subire, tamquam si illis domnus avus noster fatali sorte non videretur esse subtractus, ne solis linguis, sed etiam imis pectoribus probarentur esse devoti. [4] Quod si vos, ut opinamur, libenti animo similia feceritis, harum portitores sub obtestatione divina vobis fecimus polliceri iustitiam nos et aequabilem clementiam, quae populos nutrit, iuvante domino custodire et Gothi Romanisque apud nos ius esse commune nec aliud inter vos esse

divisum, nisi quod illi labores bellicos pro communi utilitate subeunt, vos autem habitatio quieta civitatis Romanae multiplicat. [5] Ecce ad condicionem clementissimam sacramenti inclinando nostrum eveximus principatum, ut nihil dubium, nihil formidolosum populi habere possint quos beatus noster auctor enutrivit. ecce Traiani vestri clarum saeculis reparamus exemplum: iurat vobis per quem iuratis, nec potest ab illo quisquam falli, quo invocato non licet inpune mentiri. erigite nunc animos et deo propitio meliora semper optate, ut, sicut a caritate potestatem regiam inchoavimus, ita tranquillitatem deo placitam sequentibus temporibus exequamur.

III. DIVERSIS ROMANIS PER ITALIAM ET DALMATIAS CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

[1] Honorabile credimus indicare quod fama potuistis teste cognoscere. iure siquidem de se bene arbitrabitur aestimatum, qui regium meretur alloquium, quia dignitas est subiecti affatus meruisse dominantis, in ea praesertim causa, in qua omnium corda sic videntur esse sollicita, ut, si non cognoscant prosperum, credant semper adversum. nam qui audit mutatum, novum nihilominus formidat imperium. et re vera nescio quid triste creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. [2] Quapropter locum sinistris cogitationibus amputantes aliter de nobis non patimur credi, quam quod de nostris parentibus potuit aestimari. et ideo, quod divinitate propitia dictum sit, glorioso domno avo nostro feliciter ordinante, tam Gothorum quam Romanorum praesentium pro munimine, indepti regni sacramenta suscepimus. quod vos quoque facturos esse libentissime iudicamus, ut, qui fideles parentibus nostris extitistis, nobis quoque simili devotione pareatis. [3] Suavius enim diligit heredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. sed ut vobis benivolentiae nostrae iam nunc integritas innotescat, iuris iurandi vobis fecimus religionem promitti, quod et nostrum possit declarare propositum et spem debeat munire cunctorum.

V. DIVERSIS GOTHIS PER ITALIAM CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

[1] Voluissemus quidem vobis domni avi nostri longaevae vitae gaudia nuntiare: sed quoniam diligentibus dura condicione subtractus est, nos heredes regni sui deo sibi imperante substituit, ut successione sanguinis sui beneficia vobis a se collata faceret esse perpetua, dum nos illa et augere et tueri cupimus, quae ab illo facta esse cognoscimus. cuius ordinationi, adhuc eo superstite, in regia civitate ita sacramenti interpositione cunctorum vota sociata sunt, ut unum crederes promittere, quod generalitas videbatur optare. [2] Hoc vos sequentes exemplum pari devotione peragite, ne quid a praesentibus minus fecisse videamini, a quibus creditur totum similiter posse compleri. illum vero comitem vobis fecimus iurata voce promittere, ut, sicut nobis vestrum animum proditis devotissime, sic optata de nostris sensibus audiatis. recipite itaque prosperum semper vobis nomen, Hamalorum regalem prosapiam, blatteum germen, infantiam purpuratam, per quos deo iuvante parentes nostri decenter evecti sunt et inter tam prolixum ordinem regum susceperunt semper augmentum. [3] Credimus enim de divinitate propitia, quae maiores nostros dignanter adiuvit, nunc quoque gratiam suae dignationis impendere, ut et nobis regnantibus bonarum rerum fructus dulcissimos afferatis, qui sub nostris parentibus copiosa virtutum laude floruistis.

VI. LIBERIO PPO GALLIARUM ATHALARICUS REX.

[1] Scimus animum vestrum de obitu gloriosae memoriae domni avi nostri acerbo dolore fatigari, dum omnia bona graviter defleantur amissa: plus enim quaeritur, dum dominus desiderabilis abrogatur. expedit autem studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio consolari, quia vix sentitur amissus, cui non succedit extraneus. [2] Sic enim sibi deo imperante prospexit, dum esset et post fata providus, ut regionibus suis pacem relinqueret, ne aliqua novitas quieta turbaret. in sellam regni sui nos dominos collocavit, quatenus decus generis, quod in illo floruit, in successores protinus aequali luce radiaret. cui ordinationi Gothorum Romanorumque desideria convenerunt, ita ut sub iurisiurandi religione promitterent fidem se regno nostro devoto animo servaturos. [3] Quod ad illustris magnitudinis vestrae notitiam credidimus perferendum, ut ab his, qui in Galliis regno pietatis nostrae devoti sunt, simile proferatur exemplum et, sicut animos nostros circa se minores non desiderant effici, ita pari condicione teneantur astricti.

VII. UNIVERSIS PROVINCIALIBUS PER GALLIAS CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

[1] Licet gloriosae memoriae domni avi nostri pro excellentibus meritis tristis vobis videatur occasus, tamen, quia ille humana condicione decubuit, ad continuandam gubernationem, quam singulariter gesserat, nos reliquit, ne damnum boni principis sentiretis, cuius vobis noscitur regnare progenies. nullus enim apud nos perdit, quod illi paruit, sed duplici largitate munifici et illius debita reddimus et futuris obsequiis beneficia ingenita pietate mutuumur. [2] Atque ideo fidem pristinam maiore nunc vos convenit devotione monstrare, quia bene prospicit rebus futuris qui regnantium servit initiis, dum ipse et in reliquum perseverare creditur, qui primordia fovere sentitur. indicamus autem favore divino, cum ad regni culmina perveniremus, omnia nobis sic felicia, sic tranquilla cecidisse, ut unum loqui crederes quod generalitas insonabat nec putaretur humanum, quod tot vota ingentium populorum nihil probata sunt habere contrarium. [3] Unde vos quoque praedicta convenit imitari, ut Gothi Romanis praebeant iusiurandum et Romani Gothis sacramento confirment se unanimiter regno nostro esse devotos, quatenus et nobis vestra sinceritas laudabiliter innotescat et ad quietem vestram proficiat invicem promissa concordia. eat inter vos legalis missa tranquillitas: potior minori non sit infestus. habetote animum pacatum, qui bellum non habetis externum, quia primum inde nobis placere poteritis, si vobis hac ratione prospicitis.

VIII. VICTORINO VIRO VENERABILI, EPISCOPO ATHALARICUS REX.

[1] De fide atque constantia tales sunt commonendae personae, quae desideriis humanis diversa sorte quatiuntur. vos autem, quos sapientia firmos efficit et mens religiosa consolidat, ad provincialium potius convenit adunationes animari, quia iuste debitor fit alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri. quapropter salutantes veneratione qua dignum est, quod vobis quidem maerorem possit indicare, transitum gloriosae memoriae domni avi nostri cum dolore maximo nuntiamus. [2] Sed inde potest vestra tristitia temperari, quia nos in sede regni sui divinitate propitia collocavit, ut in totum desiderio vestro non videatur ereptus, qui vobis consurgit in successione reparatus. favete nunc orationibus sacris nostris libenter auspiciis, ut rex caelestis humana nobis regna confirmet, gentes externas atterat, peccata absolvat, consolidet et conservet propitius quod parentibus nostris dignatus est praestare gloriosis. [3] Quapropter sanctitas vestra provinciales cunctos ammonet, ut inter se habentes concordiam regno nostro per omnia debeant esse purissimi. cupimus enim in subiectis fidem reperiri, quam larga possimus pietate munerari.

VIII. TULUIN V. I. PATRICIO ATHALARICUS REX.

[1] Licet ad regendos populos idoneos efficiant, quos ad augustum culmen divina provexerint , quando nec aetas impedit, ubi sese potentia caelestis infundit ,, tamen ad relevandam florentissimae nostrae aetatis sollicitudinem visum est te virum prudentissimum convenienter adhibere, quem constat etiam domni avi nostri tractatibus iugiter et laudabiliter adhaesisse. quod si dignum fuit hoc illum talem tantumque facere, quanto magis nobis convenit solacium quaerere, quod pro adulescentiae flore decenter adhuc possumus indigere! [2] Magna est enim infinitaque prudentia, quam nemo sic assequitur, ut eam non necessarie et per alios quaerere videatur. senes ipsi consiliis sapientiam discunt et a maturis in commune quaeritur quod pro omnium utilitate tractatur. solacium curarum frequenter sibi adhibent maturi reges et hinc meliores aestimantur, si soli omnia non praesumunt. quod si longaevi domini subiectorum ingeniis adiuvantur, consulte relaxamus aetatis nostrae breves ferias, ut suis incrementis aucta prosperius robustior ad imperii pondera sustinenda consurgat. [3] Atque ideo te cum favore divino suggestu praesentalis patriciatus evehimus, ut pro re publica nostra tractantem sedes celsa sublimet ne sententia salutaris, cui decet humiliter pareri, a loco videatur venisse communi. hic est honor, qui et armis convenit et in pace resplendet: hunc illa dives Graecia, quae multa gloriosissimo domno avo nostro debuit, gratificata persolvit: velavit fortes humeros chlamydem vestis, pinxit suras eius calceus iste Romanus et dignanter visus est accipere, quod se cognoscebat sumere per honorem. crescebat visendi studium eois populis heroam nostrum, dum nescio quo pacto in eo, qui bellicosus creditur, civilia plus amantur. [4] Hac igitur honoris remuneratione contentus pro exteris partibus indefessa devotione laboravit et praestare cum suis parentibus principi dignabatur obsequium, qui tantorum regum fuerat stirpe procreatus. sic se magnorum beneficia semper extollunt, ut et quibus imperare nequeunt, iura venerationis imponant. diligunt crementi sui provecti semper auctorem et moralitatis iura nesciunt, qui beneficiis non tenentur. [5] Sed longum est de eius gloria sufficienter loqui, quem singularem gentibus saecula fecunda genuerunt. ipsius te labor instituit, ut nos minus laborare debeamus. tecum pacis certa, tecum belli dubia conferebat et, quod apud sapientes reges singulare munus est, ille sollicitus ad omnia secure tibi pectoris pandebat arcana. tu tamen nullos responsis ludebas ambiguis. [6] Amasti in audiendo patientiam, in suggestione veritatem: saepe quae ad eum falso pervenerant, recti studio corripere et, quod rarum confidentiae genus est, interdum resistebas contra vota principis, sed pro opinione rectoris. patiebatur enim invictus ille proeliis pro sua fama superari et dulcis erat iusto principi rationabilis contrarietas obsequentis. [7] Ama nunc sublimior iustitiam, quam serviens diligebas. ostende te illius esse discipulum, qui numquam laboravit in cassum: iunctus Hamalo generi nobilissima tibi facta consocia. omne siquidem bonum regis suadere debet affinitas. acturus es consueta prudentia, ut laude morum fastigium contigisse videaris excelsum. [8] Extat gentis Gothicae huius probitatis exemplum: Gensimundus ille toto orbe cantabilis, solum armis filius factus, tanta se Hamalis devotione coniunxit, ut heredibus eorum curiosum exhibuerit famulatum. quamvis ipse peteretur ad regnum, impendebat aliis meritum suum et moderatissimus omnium quod ipsi conferri poterat, ille parvulis exhibebat. atque ideo eum nostrorum fama concelebrat: vivit semper relationibus, qui quandoque moritura contempsit. sic quamdiu nomen superest Gothorum, fertur eius cunctorum adtestatione praeconium. unde fas est de te meliora credere, quem nostri constat generis affinitate gaudere.

X. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Habetis, patres conscripti, unde glorioso principi gratiam referre debeatis, quando praeclaro viro Toluin et nostra affinitate fulgenti vestri ordinis contulimus dignitatem. auctus est enim pacis genius de ferri radiantis ornatu nec discincta iacet toga iam procinctualis effecta. ante vobis contulimus honores, sed nunc ipsam ereximus dignitatem. per omnes est nimirum splendor refusus, quem praesens potest habere patricius: quando illa est natura purissimi luminis, quae relucet et proximis.

[2] Sed quamvis sit vobis notissimus candidatus, qui domni avi nostri tam claris ac diuturnis adhaesit obsequiis, tamen iuvat illa repetere, quae constat ad institutoris eius gloriam pertinere. [3] Primum, quod inter nationes eximium est, Gothorum nobilissima stirpe gloriatur. qui mox inter parentes infantiam reliquit, statim rudes annos ad sacri cubiculi secreta portavit, agens non ut aetas, sed ut locus potius expetebat. nam licet omnia regum obsequia sub cautela peragenda sint, illic tanto amplius timoris acquiritur, quanto proximus plus habetur. arduum nimis est meruisse principis secretum, ubi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. has procellas moderator sui sine offensione transmisit, carus summatis, collegis semper acceptus, ut iam tunc magnae felicitatis videretur esse praesagium gratiam meruisse cunctorum. [4] Cuius ut coepit aetas adulescere tenerique anni in robustam gentis audaciam condurari, ad expeditionem directus est Sirmensem: ut quod ab illo Martio viro verbis didicerat, in camporum libertate monstraret. egit de Hunnis inter alios triumphum et emeritam laudem primis congressibus auspiciatus neci dedit Bulgares toto orbe terribiles. tales mittunt nostra cunabula bellatores: sic paratae sunt manus, ubi exercetur animus. nutritus in otioso servitio laboriosos subegit et quod exercitatione non didicit, virtus prona complevit. [5] Rediit subito ad principem veteranus egressus primaevus, ut non pacatis obsequiis, sed armis semper studuisse crederetur. hoc rimator ille actuum et bonorum remunerator inspiciens vigorem illi regiae domus virtutis contemplatione commisit, ut quem ingeniosum bella probaverant, fortissimi regis consiliis misceretur, ad inveniendam subtilis, ad implendam robustus, ad celanda cautissimus. egit locum merito publici secreti: cum ipso proelia, cum ipso negotiorum aequalia disponebat et in tantam se similitudinem eius cogitationis adiunxerat, ut causis recognitis, quod ille velle poterat, iste sua sponte peragebat. defensorem omnium suis tractatibus adiuvabat et ministrando consilium regebat ipse rectorem. [6] Ammonet etiam expeditio Gallicana, ubi iam inter duces directus et prudentiam suam bellis et pericula promptissimus ingerebat. Arelatus est civitas supra undas Rhodani constituta, quae in orientis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit. hunc et hostibus capere et nostris defendere necessarium fuit. quapropter excitata sunt Gothorum Francorumque validissima ea tempestate certamina. [7] Affuit illic dubiis rebus audacia candidati, ubi tanta cum globis hostium concertatione pugnavit, ut et inimicos a suis desideriis amoveret et vulnera factorum suorum signa susciperet: vulnera inquam, opinio inseparabilis, sine assertore praeconium, propria lingua virtutis, quae licet ad praesens periculum ingerant, reliquum tamen vitae tempus exornant. eget enim astipulatoribus corpus illaesum, quaerit alios, qui visa divulgent: de fortitudine probata non ambigitur, quae tali testimonio comprobatur. conflictus virorum fortium mutua tela refluit nec semper tutus fuit, qui cum numero hoste contendit. unius forsitan ictus sollerter eluditur: qui multis resistit, a parte qua non credit vulnus excipit: quae in tantum nunc sunt gloriosa, quantum tunc habuere pericula. iuvat igitur fortissimi viri narrare quietum felicitatis exemplum, quia non est in duce perfecta laus asserere semper anxios labores. [8] Mittitur igitur, Franco et Burgundio decertantibus, rursus ad Gallias tuendas, ne quid adversa manus praesumeret, quod noster exercitus impensis laboribus vindicasset. adquisivit rei publicae Romanae aliis contendentibus absque ulla fatigatione provinciam et factum est quietum commodum nostrum, ubi non habuimus bellica contentione periculum: triumphus sine pugna, sine labore palma, sine caede victoria. tantum ergo eius gloriae debemus, quantum utilitatis accepimus: quem et ille arbiter rerum largitione redditum iudicavit esse prosequendum, ut ibi fieret dominus possessionum, ubi utilitati publicae procuravit augmentum. [9] Aquileiensem quoque tempestatem inter eius prospera iure memoramus, quia discrimina, dum feliciter cedunt, suavissimae memoriae

sensum relinquunt. cum ventis saevientibus furentem pelagum spuma testaretur undarum, diu iactatum navigium tumens fluctus absorbit, nullum relinquens forti viro solacium nisi tantum remigia brachiorum. tunc iste nautis pereuntibus cum caro pignore solus evasit. [10] Ibi amor piissimi regis, ibi meritum probatum est periclitantis, quando regnator ille vix litori constitutus, ut eum exitio praevaleret eripere, undas iterum desiderabat intrare. tunc eius pericula formidavit, qui saluti propriae timere nescivit. [11] Nonno vobis, patres conscripti, asperis casibus divinitus videtur exemptus, cui praesens parabatur eventus? hunc itaque virum bellis exercitatum, felicitate clarum, prudentia comprobatum, quod deo auspice dictum sit, ad patriciatus praesentalis culmen eveximus. favete nunc auspiciis candidati et viris nostris Libertatis atria reserate. convenit gentem Romuleam Martios viros habere collegas.

XI. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Confide, patres conscripti, quod ad agendas optimo regi gratias omnium vestrum studia debeant concitari, quando provectum meum excogitatum noscitis pro utilitate cunctorum. atque ideo alacriter excipiendum est, quod necessarie fuisset optandum. omnibus quidem utile est iudicia principum sequi, sed ipse facit propria, qui gratanter suscepit aliena. [2] Retinetis me senatus semper fovisse coetum, sed nunc maxime, cum vestrum videor intrare collegium. assumptio dignitatis ordinis vestri nobis gratiam duplicavit, quando me inter eos esse sentio, a quibus me amari posse confide. accedit etiam illud animi vestri gratissimum pignus, quod patriciorum genius per nos constat erectus, quando nemo gentilium in vobis putabit abiectum, quod in me respicit honoratum. [3] In expetendis quoque honoribus apud gloriosae memoriae Theodericum principem regum mea vobis saepe vota coniunxi, ut quadam praesentia talia videar praemisisse, ad quos me cum gratia decebat intrare. confidentius enim illud expetitur, ubi post collata beneficia festinatur. saepe consules, saepe patricos, saepe praefectos habita intercessione promovi, vobis inpetrare contendens, quod mihi ardue potuissem optare. congaudete nunc, patres conscripti, meis auspiciis, qui vestris favi semper honoribus. [4] Vultis scire, qua vos affectione complectar? insertus stirpe regia vocabulum vobiscum volui habere commune. vivite deo propitio securi et, quod est felicissimum suavitatis genus, exultate cum liberis vestris. studete, sicut semper, praedicari moribus Romanis et bonorum actuum famam sub alta quiete perquirite. interest nostrae gloriae, ut, quorum numerum auximus, eos propitia divinitate tueamur.

XII. ARATORI V. I. ATHALARICUS REX.

[1] Perfectionem necessariorum rerum completam esse iudicamus, si, quemammodum eligendo virum magnificum patricium armatae rei publicae parti providimus, ita et de sociando ei litterarum peritissimo consulamus. decet enim tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur, ut, nullo defectu impediante meritorum, provisa rei publicae utilitas explicetur. alii sunt honores qui se ordinaria provisione componunt: de generali autem securitate sollicito talis associandus fuit, qui parem in suis studiis non haberet. [2] Neque enim adhuc minus probatus agnosceris, licet primaevus veneris ad honores. advocacionis te campus exercuit: te iudicii nostri culmen elegit. nam ita intra te fuit quamvis ampla professio litterarum, ut tuum ibi consenescere non pateremur ingenium. auspiciatus es militem, cum implere potueris cognitorem, et quamvis traheret te eloquentia pro defensione dicere, suadebat tamen aequitas iudicanda proferre. probatum est, quid utilitatis habeat moribus armata facundia. nam sicut perniciosum est doctos prava suadere, sic

salutare munus est, cum veritatis terminos disertitudo nescit excedere. [3] Sed ut merita tua exemplis potius laudabilibus asseramus, iuvat repetere pomposam legationem, quam non communibus verbis, sed torrenti eloquentiae flumine peregisti. directus enim de partibus Dalmatiarum ad domnum avum nostrum sic necessitates provincialium, sic utilitates publicas allegabas, ut apud illum magna cautela sollicitum et copiosus esses et fastidia non moveres. abundantia siquidem verba cum suavissimo lepore defluebant et cum finem faceres, adhuc dicere quaerebaris: delectando movendo implebas magis veri oratoris nisum, cum iam causidici deseruisses officium. [4] Genitoris quin etiam tui facundia et moribus adiuvaris, cuius te eloquium instruere potuit, etiamsi libris veterum non vacasses. erat enim, ut scimus, egregie litteris eruditus. et ut aliquid studioso exquisitum dicere videamur, has primum, ut frequentior tradit opinio, Mercurius repertor artium multarum volatu Strymoniarum avium collegisse memoratur. [5] Nam et hodie grues, qui classe consociant, alphabeti formas natura inbuente describunt: quem in ordinem decorum redigens, vocalibus consonantibusque congruenter ammixtis, viam sensualem reperit, per quam alta petens ad penetralia prudentiae mens possit velocissima pervenire. hinc Helenus auctor Graecorum plura dixit eximie virtutem eius compositionemque subtilissima narratione describens, ut in ipso initio possit agnosci magnarum copia litterarum. [6] Sed ut ad propositum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendisse credendus es, qui in Romano foro eloquentiam non nutristi. o beatum magistrum felicissimumque discipulum, qui affectuose didicit, quod aliis doctorum terror extorsit! [7] Romanum denique eloquium non suis regionibus invenisti et ibi te Tulliana lectio disertum reddidit, ubi quondam Gallica lingua resonavit. ubi sunt, qui Latinas litteras Romae, non etiam alibi asserunt esse discendas? evaserat Caecilius pondus verecundiae, si hunc provectum saecula priora genuissent. soluta est quippe vis illa sententiae: mittit et Liguria Tullios suos. [8] Cognosce quid ex meritis tuis aestimavimus, quando te illius consilio vides esse sociatum, qui nostri inperii tractat arcanum. hinc est quod te comitiis domesticorum illustratum isto honore decoramus, ut merito maiora de nostris debeas sperare iudiciis, qui in te adhuc meliora credimus inveniri. grande tibi negotium vides esse commissum: quidquid egeris, generalitas sentit. nam qui potest in universitate peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere.

XIII. AMBROSIO V. I. QUAESTORI ATHALARICUS REX.

[1] Securus celsa conscendit, qui se in paulo minoribus approbavit et certo procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur accepto. sine merito siquidem remuneratum putatur omne quod subitum est nec inexplorati suspicionem refugit, quod repente provenerit. contra omnia deliberata robusta sunt et totum bonis actibus optinuisse creditur, qui post documenta laudatae militiae promovetur. [2] Dudum inter gymnasia litterarum adscitus ab illo inspectore meritorum, qui iudiciis suis etiam futura praedicebat, privatarum largitionum fascibus praefuisti: honor, nisi ex te crevisset, exiguus, quem tu suscipiens patrocinium meritorum ita gratia dominantis auxisti, ut tibi saepe committeretur quod dignitas non habebat. quod si laudabile est vel mediocribus esse honoribus parem, quanto praestantius vicisse moribus aulicam dignitatem. haec cum tu sub tanto iudice laudata perageres, gratiam quoque loci alterius invenisti. [3] Dictationibus enim probaris adhibitus, cum sit offensionibus alter expulsus, et ita suspensum honorem tuum sustinebat ingenium, ut palatio deesse non sineres iudicem, cuius ad tempus abrogatam cognovimus dignitatem. non sunt imparia tempora nostra transactis: habemus sequaces aemulosque priscorum. [4] Ecce iterum ad quaesturam eminens evenit ingenio. redde nunc Plinium et sume Traianum. habes magna quae dicas, si et tu simili oratione resplendeas. fama temporum de legitima atque eloquenti iussione generatur. omnia si quidem bona cumulat lingua diserta et quod a nobis praecipitur, gratia dictantis ornatur. esto nobis ad bona suggerenda promptissimus et adversum improbitatem male praesumentium constanter

erectus. dic etiam auribus nostris quod est omnino pro nobis. bonus princeps ille est, cui licet pro iustitia loqui, et contra tyrannicae feritatis indicium audire nolle constituta veterum sanctionum. [5] Renovamus certe dictum illud celeberrimum Traiani: sume dictationem, si bonus fuero, pro re publica et me, si malus, pro re publica in me. sed vide quid a te quaeramus, quando nec nobis aliquid iniustum licere permittimus. decreta ergo nostra priscorum resonent constituta, quae tantam suavitatem laudis inveniunt, quantum saporem vetustatis assumunt. [6] Praejudicia, quae nos horremus, in aliis non amamus. obligamus te certe generalitati, dum absolute praecipimus iura servari. quod ideo nunc dicimus, ut opportune omnibus in te consuluisse videamur. decet enim praemonere, ne te iam tardius post aliena pericula videamur velle corrigere. bonorum exempla sequere et nobilitatis tuae memor incede. illi digne ad vitia generis sui redeunt, qui contemptibili stirpe nascuntur. [7] His igitur in bonum publicum praedictis per quintam feliciter indictionem quaesturae tibi insignia deo praestante concedimus, honorem prudentium, fontem omnium dignitatum, quando exinde procedit, quod indulgentiae nostrae largitate manaverit. age ut, qui ad consilium nostrum adscisceris, prudentia cunctis et gravitate praeminere noscaris. nam quid tibi conveniat, vides. vox legum diceris, dum nos iura condamus. incumbe nunc probitati vel fidei, ut, sicut te prior honor dignum fecit alteri, ita secundus tertiae faciat dignitati.

XIII. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Accipite, patres conscripti, iudicium quod initia nostra protulerunt, quando plus cogitantur omnino quae cauta sunt, quia talis subsecutio creditur, quale primordium venisse sentitur. nemo enim futurum putat esse diligentem, quem in ipsa novitate opinionis suae non videt esse custodem. providus institutor hortum suum fecundis nititur ornare plantariis, ut reddant fructus optatos, quae sollicitis fuerant exulta laboribus: quanto magis regnum decet inter initia pacis amoenitate componi, ne habere speciem agri videatur inculti! [2] Et ideo beneficiis nostris quasi quandam ianua cogitavimus dare quaestorem, per quem venientium dignitatum culmina decenter exirent. sunt vobis certe de candidato nota, quando et moderna, quae loquimur. nam cum transitum gloriosae memoriae domni avi nostri subiectorum anxia corda lugerent, bonum quippe amissum dum quaeritur, plus amatur, per eum vobis et nostri auspicii et vestrae securitatis optata patuerunt. intellegite, quali nos aequitate constringimus in futuris, ut ipse vobis legum fieret custos, qui conservandae iustitiae fuerat promissor effectus. [3] Affuit mandatis regalibus eloquens et decorus orator, permulcens etiam inspectus, quos gratissimos reddebat auditus. tales enim decet esse aulicos viros, ut naturae bona indicio frontis aperiant et possint agnosci de moribus, cum videntur. tacens enim plerumque despicibilis est, si eum tantum lingua nobilitat: semper autem in honore manet, si, cuius est tranquillus animus, eum quoque serenissimus commendat aspectus. hoc denique facto testamur copiam nos habere prudentium, quando talis eligitur, qui ex utraque parte laudetur. [4] Eloquentiae vero bona ineptum est in quaestore praedicare, cum ad hoc specialiter probetur adscitus, ut opinionem temporum commendat qualitate dictorum. aliis enim iudicibus provinciarum committatur exactio, aliis privati aerarii custodia delegetur: hic autem aulicae famae insignia reponuntur, unde per totum mundum opinio vulgata laudetur. quod vobis adeo, patres conscripti, aestimavimus esse repetendum, ut tales nos quaerere credatis, quales et nostrae laudi et vestrae securitati expediat inveniri. agnoscite, docti, bonum principis votum: confidite de beneficiis, qui litterarum probamini habere notitiam. segnissimi est torpere, cum se ad provectum cognoscat rerum dominos invitasse. [5] Quapropter, patres conscripti, illustrem Ambrosium quaesturae culmine decoratum favor vestrae benignitatis excipiat. de illo enim non debet dubitari, qui a vestro ordine iam in prima dignitate meruit approbari.

XV. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Gratissimum nostro profiteamur animo, quod gloriosi domni avi nostri respondistis in episcopatus electione iudicio. oportebat enim arbitrio boni principis oboediri, qui sapienti deliberatione pertractans, quamvis in aliena religione, talem visus est pontificem delegisse, ut nulli merito debeat displicere, ut agnoscatis illum hoc optasse praecipue, quatenus bonis sacerdotibus ecclesiarum omnium religio pullularet. recepistis itaque virum et divina gratia probabiliter institutum et regali examinatione laudatum. [2] Nullus adhuc pristina contentione teneatur. pudorem non habet victi, cuius votum contingit a principe superari. ille quim immo suum efficit, qui eum sub puritate dilexerit. nam quae sit causa doloris, quando hoc et in isto reperit, quod alteri in partem ductus optavit? civica sunt ista certamina, pugna sine ferro, rixa sine odio: clamoribus, non doloribus res ista peragitur. nam etsi persona summota sit, nihil tamen a fidelibus amittitur, cum optatum sacerdotium possidetur. [3] Quapropter redeunte legato vestro inlustri viro Publano rationabile duximus ad coetum vestrum salutationis apices destinare. magna enim iucunditate perfruimur, quotiens cum nostris proceribus verba miscemus. et hoc quoque suavissimum vobis minime dubitamus, si quod illius fecistis imperio, nobis etiam cognoscitis esse gratiosum.

XVI. OPILIONI COMITI SACRARUM ATHALARICUS REX.

[1] Solent quidem venientes ad aulicas dignitates diutina exploratione trutinari, ne imperiale iudicium aliquid probare videatur ambiguum, quando gloria regni est reperisse iudices exquisitos. sed tam frequens est familiae vestrae felicissimus proventus, tam in multis personis declarata prudentia, ut licet aliquis vos eligat ad subitum, nihil fecisse videatur incertum. similitudinem suorum felix vena custodit, quando pudet delinquere, qui similia nequeunt in sui genere reperire. [2] Hinc est, quod melius agnoscitur elegisse nobilem quam fecisse felicem: quia iste commonitus per veterum se facta custodit, ille exemplum non habet nisi quod fecerit. quapropter secure tibi credimus, quod totiens tuo generi commissum fuisse gaudemus. pater his fascibus praefuit: sed et frater eadem resplenduit claritate. ipsa quodammodo dignitas in penetibus vestris larem posuit et domesticum factum est publicum decus. [3] Nam militiae ordinem sub fraterna laude didicisti, cui mutuo conexus affectu implebas laboribus socium et consiliorum participatione germanum, ad te potius pertinere diiudicans quod frater acceperat. hoc baculo reclinabatur ille felicior, astu quaedam neglegens praesumptione tui, quia per te omnia cernebat impleri. [4] En dulce fratrum obsequium et praesentium temporum antiqua concordia. bene talibus sensibus iudicium creditur, qui servare mores naturaliter sentiuntur. quod si amoeni recessus et provinciale otium forte libuissent, ad te catervae causantium et anxia currebant vota laesorum. boni iudicis inter eos assumebas officium ut futurorum quodam urgente praesagio, quod a nobis accipere poterat, meritorum assumptione peragebas. [5] Meminimus etiam, qua nobis in primordiis regni nostri devotione servieris, quando maxime necessarium fidelium habetur obsequium. nam cum post transitum divae memoriae domni avi nostri anxia populorum vota trepidarent et de tanti regni adhuc incerto herede subiectorum se corda perfunderent, auspicia nostra Liguribus felix portitor nuntiasti et sapientiae tuae allocutione firmati maerorem, quem de occasu conceperant, ortu nostri imperii in gaudia commutabant. innovatio regis sine aliqua confusione transivit et sollicitudo tua praestitit, quod nos nullus offendit. [6] Atque ideo probato talibus institutis ab indictione feliciter sexta sacrarum largitionum comitivam propitia tibi divinitate concedimus. usus es omnibus privilegiis atque emolumentis, quae ad tuos decessores pertinuisse noscuntur: absit enim, ut aliqua calumniae machinatione

quatiantur qui actionis suae firmitate consistunt. fuit enim tempus, cum per delatores vexarentur et iudices. deponite iam formidinem, qui non habetis errorem: fructibus vestrarum utimini dignitatum: nam quod vobis per decessores prodecessoresque vestros temporibus domni avi nostri consuetudo longa dedit, indulgentia quoque nostra custodit. [7] Conferimus tibi honorem germani: sed tu fidem eius imitare servitii. nam si illum sequeris, multos laude praecedis, virum auctoritatis maximae, probatae constantiae, qui sub tanto principe et sine culpa paruit et iudicia laudatus exercuit. promptum est enim aestimare quid egerit, quando sub ingrato successore palatinum officium praeconia eius tacere non potuit. difficile non est itaque moribus sequi posse germanum, quia et in conversationis fructu plerumque consentiunt, qui unius semine procreantur.

XVII. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Tanta est, patres conscripti, in candidato copia meritorum, ut vereamur, ne tardius putetur electus quam non sit iudicio comprobatus. nam cum divae memoriae avus noster optimos viros exquireret, nobis eum inremuneratum prosperior fortuna servavit. illi paruit, illi multa officiositate servivit et a domino largissimo beneficiorum sine aliqua retributione constat esse derelictum. credo dilata est compensatio meriti, ut nobis aptior fieret causa praestandi: congenimat enim se pietas nostra lege naturae. condignum est ab herede solvi, quod collatum constat auctori. cur enim munificentia nostra eum differret, cum eum proficere consuetudo suae nobilitatis urgeret? [2] Pater huic manu clarus ac summa fuit morum nobilitate conspicuus, quem nec ferventia bella respuerunt et tranquilla otia praedicarent, corpore validus, amicitia robustus aevi antiquitatem gestabat, abiectis saeculis Odovacris ditatus claris honoribus. his temporibus habitus est eximius, cum princeps non esset erectus. [3] Sed quid antiquam parentum eius repetimus nobilitatem, cum vicina resplendet luce germani? cuius non dicam proximitati, sed vel amicitiae coniunctum fuisse potest esse laudabile. huius virtutibus ita se sociavit atque conexuit, ut hoc potius sit incertum, qui magis praedicetur ex altero. [4] Amicitia ille praestat fidem: sed magnam promissis debet iste constantiam. ille quoque avaritia vacuus: et iste a cupiditate probatur alienus. hinc est quod norunt regibus servare fidem, quia nesciunt vel inter aequales exercere perfidiam. ibi enim mores facilius probantur, ubi natura sub libertate monstratur. quomodo ergo sub puritate non serviant dominis, qui nesciunt illuisse collegis? [5] His laudibus electus a coniuge Basilianae sociatus fertur esse familiae, quod plerumque venit a meritis coniungi posse nobilibus. inspicite in eo, si placet, etiam familiarem vitam, quia saepius maioribus vestris viros industrios haec signa prodiderunt. res huic privata tanta fuit moderatione disposita, ut nec aliqua tenacitate sorderet nec iterum nimia effusione laberetur. [6] Gentiles victu, Romanos sibi iudiciis obligabat et unde ingratitude dignitatibus plerumque venit, iste disceptando sibi amicitias colligebat. videte quid faciat nobilis natura. ex iudicibus natus arbitrum agebat, quod nisi ex morum probitate nulla potest contingere ratione. nam fascibus oboedire plerumque potestatis necessitas cogit: privato iudici parere sola sententiarum probitas facit. unde nobis plus laudis videtur habere voluntarius iudex, quando ad audientiam non eligitur nisi qui iustus esse moribus aestimatur. [7] Quapropter, patres conscripti, favete vestris alumni et nostris favete iudiciis. secundo ad vestram curiam venit, qui et ex senatore natus est et aulicis dignitatibus probatur honoratus.

XVIII. FIDELI V. I. QUAESTORI ATHALARICUS REX.

[1] Professionem constat esse iustitiae legum peritos iudices ordinare, quia vix potest negligere qui

novit aequitatem nec facile erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit. dudum te forensibus negotiis insudantem oculus imperialis aspexit, nec latere potuit, qua fide suscepta peregeris, qua luculentia tractata peroraris. [2] Aeque gradu eloquentia tua atque conscientia pariter incedebant: nullus susceptus quod amplius desideraret habuit: nullus iudicum quod in te corrigere posset invenit. accessit enim venustas oris et castitas animi: iuvenem te solus decor ostendit: ab ore primaevae cana verba manaverunt. contendit flos aetatis et maturitas mentis: sed potius illa superavit, quae nos ad virtutum gradus gloriamque perducit. [3] Quapropter aptamus munera nomini et meritis tuis, ut arcana regia Fidelis accipias et vir eloquens litteratam reperias dignitatem. nunc causas gloriose iudica, quas laudabiliter perorabas: assideat tibi propria et exercitata doctrina. modo est felix et certa condicio negotiorum, quando ille sententiam dicit, qui non potest ignorare quod legit. non enim decet iudicem ministrum esse voluntatis alterius, ut magis alteri pareat, cui tot milites obsecundant. certe si in aliis utcumque tolerandum, nimis in quaestore pudendum est, ut qui eligitur ad principis consilium, solacium expectet alienum. [4] Et ideo, quod deo auspice dictum sit, per sextam indictionem quaesturae tibi conferimus dignitatem. sed tuus honor imperitis opprobrium est. nam sicut conscientia laeta est, quae provehitur meritis, ita sub reatu iacet, qui se imparem cognoscit muneribus consecutus. habes priscos viros, quos te deceat imitari. praecedat fama quem sequeris dignitate. [5] Nam si te privata vita virtutibus exercuit, quanto melius provecta declarabit? sumpsisti nomen ex meritis: custodi, ut semper laeteris veritate vocabuli. nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita, nimis absurdum est portare nomen alienum et aliud dici quam possit in moribus inveniri. verum haec bonae conscientiae dicta sufficiant, quia dubitari de illo creditur, qui plurimis ammonetur.

XVIII. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Licet coetus vester genuino splendore semper irradietur, clarior tamen redditur quotiens augetur lumine dignitatum. nam caelum ipsum stellis copiosissimis plus refulget et de numerosa pulchritudine mirabilem intuitibus reddit decorem. naturae siquidem insitum est, ut bonorum copia plus delectet. prata denique floribus pinguntur innumeris: laudatur pinguis arvi densior seges. antiquitas vos fecerit nobiles haberi: nos senatum volumus etiam de numerositate praedicari. [2] Hinc est quod vobis aggregare cupimus quem repererimus ubicumque praecipuum. nam licet apud vos seminarium sit senatus, tamen et de nostra indulgentia nascitur, qui vestris coetibus applicetur. alumnos cunctae vobis pariunt aulicae dignitates, quaestura autem vere mater senatoris est, quoniam ex prudentia venit. quid enim dignius, quam curiae participem fieri qui adhaesit consilio principali? sed quia prudenti viro generaliter non sufficit conclusa laudatio, eius nota propriaque tangamus. [3] Quaestorem nostrum, patres conscripti, cognoscite eloquentia prius exercitata placuisse et sic advocationis suae crebras egisse victorias, ut merito sibi eum electio triumphalis asciverit, quatenus palmis felicibus inauguratus nobis daret omnia laurearum. ad forense gymnasium prima aetate deductus studuit semper integritati mentis et nobilissimo pudore castitatem corporis sub nimio labore transegit. [4] Orator facundus, gravissimus patronus susceptas causas suis praeconiis adiuvabat, quando credi non poterat negotium inprobabile, cui talis videbatur assistere. nonne praetermittere hunc virum esset publicum damnum? quid enim aut nobis aut vobis esse debet acceptius quam nostro coniungi lateri, qui inter leges meruit approbari? amare namque eas potest, per quas doctus enituit, dum affectat unusquisque gloriam suam nec oblivisci potest animus, ex qua nobis fuerit parte sociatus. [5] Creditis forte, principes viri, novam in hunc imparatamque apparuisse prudentiam? origo eius hereditarias sibi litteras vindicavit, cuius pater ita in Mediolanensi foro resplenduit, ut et trino fratrum et Tulliano cespite pullularet. proinde quamvis sit vel inter mediocres difficillimum placendi genus, tamen advocationis laudem inter primarios

eloquentiae frequenter meruit invenire. is contra magnum Olybrium stetit, is palmarii Eugeneti linguae ubertate suffecit, et illis par extitit, quos singulares Roma cognovit. [6] Quid enim generosius quam tot litterarum proceres habuisse maiores? nam si inveteratae et per genus ductae divitiae nobiles faciunt, multo magis praestantior est, cuius origo thesauris prudentiae locuples invenitur. quapropter, patres conscripti, favete nostro iudicio ac suis meritis candidato: quando si collegae manum clementiae porrigitis, vos potius sublevatis.

XX. AVIENO V. I. PPO ATHALARICUS REX.

[1] Assertio meritorum est potuisse eligi post improbitatem iudicis accusati, quando excessus praecedentium non corrigitur, nisi cum successor optimus invenitur. contrariis rebus plerumque medicina succedit, nam, dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus pestiferum tunc recedit. nubila ipsa ventorum spiratione terguntur et aquilo faciem caeli tranquillam reddit, quam australis aura turbavit. sic nos decessorem tuum summovimus amore generalitatis, ut tu saluberrimus advenires. [2] Contraria prioribus imitare et laudanda peregristi. ille calumniis odiosus: tu stude, ut iustitia reddaris acceptus. rapax ille: tu continens. bonorum omnium brevis est definitio vitare quae fecit, quando illa vere laudanda sunt, quae suo iudicio non probavit. respice denique in illo odium publicum, et tu amorem affectare cunctorum. tanti tuis moribus gratias agant, quanti illius acerbiter actionis accusant. animare igitur dedecore praecedentis, quando post illum professae malitiae virum vel a malis abstinuisse laudandus es. nam quale erit, si beneficia provinciis tribuas quae hactenus non habebant? bonum insolitum plus amatur et sequenti gaudio confert dulcedinem temporum praemissa tristitia. [3] Atque ideo praefecturae tibi fasces per sextam feliciter indictionem deo auxiliante conferimus, quae quanto fuit hactenus laesione terribilis, tanta nunc habere debet beneficia lenitatis, siquidem sauciata cura tua refovenda sunt. non tuis, non alienis manibus quisquam gravetur. nam ultra omnes impietates est nocere laesos, qui sanare creditur vulneratos. redeat ad nomen antiquum praefectura illa praetorii toto orbe laudabilis: cuius si principium quaeramus, per Ioseph a beneficiis inchoavit. nec inmerito a legibus nostris pater provinciarum, pater etiam praedicatur imperii, quia sic iuste, sic provide agi voluerunt, ut non districtum iudicis nomen, sed vocabulum illi pietatis imponerent. [4] Iustis ac debitis compendiis nostrum per te crescat aerarium. lucra rennuimus, quae legum cauta profanant: pecunias illas volumus, quibus libra iustitiae suffragatur. aedes nostras nequitiam non patimur introire, quia nec privatim intromittere possumus quam publica voce damnamus. [5] Audite, iudices, quid amemus, nolite aliud in malum publicum suspicari. nam cui vos per iniquas provisiones creditis esse placituros, cum nos cognoscatis sola illa diligere, quae possunt iustitiae monitis convenire? vestris iam moribus peccatis, si post ista delinquitis. sed illi forte talia gesserint, qui ad dignitates suis parentibus incognitas pervenerunt: tu post patris praefecturam laudabilem aliquid quod melius praedicetur adiunge, quia diligentior semper debet esse qui sequitur, dum bona parentum probabiliter et imitari cupimus et vincere festinamus. [6] Accedit etiam tuis laudibus, quod dictis prudentum probaris imbutus. grave est sapienti offendere, ubi alterum reperit incidisse. ius forte praetereat, qui iura nescivit: totum a te legitimum quaeritur, cuius origo indocta fuisse nescitur. aequales tibi sunt libri veterum et actiones parentum. praesta opinioni tuae, praesta nostro iudicio, ut impar non sis meritis quorum aequasti per nostra beneficia dignitates.

XXI. CYPRIANO V. I. PATRICIO ATHALARICUS REX.

[1] Licet propriis frequenter honoribus et germani tui fueris dignitate laudatus, tamen, quia natura bonorum non expenditur cum refertur, quasi ad indictum revertimur, de quo iam praeconia multa sonuerunt. testificatum est de te, quicquid de fidelibus, quicquid debuit de bene meritis aestimari. sed digne laudum cum voluerit novitates emittit, qui se actionis probitate complevit. [2] Natura perennis fontis est gloriae vena manabilis: nam sicut ille fluendo non expenditur, sic nec ista celebri sermone siccatur. quod et si transacta taceantur, tu nova probaris suggerere quae dicantur, qui cum aetate crescis semper et meritis. cursus annorum laudis tibi procurat augmentum. senescis quidem corpore, sed laude iuvenescis. merito tibi prolixior aetas optatur, in quo fama semper robustior invenitur. [3] Habuisti sub divae memoriae avo nostro in utraque parte laudatas semper excubias. vidit te adhuc gentilis Danuvius bellatorem: non te terruit Bulgarum globus, qui etiam nostris erat praesumptione certaminis obstaturus. peculiare tibi fuit et renitentes barbaros aggredi et conversos terrore sectari. sic victoriam Gothorum non tam numero quam labore iuivisti. [4] Postea vero, quod non minus ipsis certaminibus fuit, referendarii officium laboriosis contentionibus exhibebas. fuerunt enim apud illum virtutum omnium virum exercitalia vel pacata servitia. quis enim non ageret bellum, qui illi potuit competens exhibere responsum? qui tantam firmitatem animi semper exegit, tantam verborum in asserenda veritate constantiam, ut merito se vicisse diceret hostem, qui illo praesente vitare valuisset errorem. hinc fuit, quod eius obsequia reddiderunt prudentes, quia cautela semper adhibita erigit sensum et, dum culpam quis formidet incurrere, sapientibus se nititur aggregare. [5] Contulit etiam dignitatem sacrarum largitionum, hoc est laborum tuorum aptissimum munus, quam sic casta, sic moderata mente peregristi, ut maiora tibi deberi faceres, quamvis eam in magna praemia suscepisses. per haec te florida iuventus exercuit, sed nostris temporibus aetas matura servavit. consilio quidem plurimum vales, nec fractus tamen aetate cognosceris: sic enim adeptus es senectutis bona, ut eius non subires incommoda. haec sunt quae in te aestimamus augenda, ut, sicut es conscientia praeditus, reddaris quoque honore reverendus. [6] Sunt enim beneficiis nostris consentanea in te et superna iudicia, quando talium filiorum pater effectus natura ipsa videris esse patricius. quorum bona vernantia non est absurdum referri, quando educantium feliciores laus est de filiorum probitate laudari. primum, quod non minimae laudis praestat initium, infantia eorum est nota palatio. sic fetus tui, more aquilae se probantes, regales oculos ab ipsis paene cunabulis pertulerunt. relucent etiam gratia gentili nec cessant armorum imbui fortibus institutis. [7] Pueri stirpis Romanae nostra lingua loquuntur, eximie indicantes exhibere se nobis futuram fidem, quorum iam videntur affectasse sermonem. habemus, unde tibi, felix pater, praemium debeat referri, qui et filiorum tuorum nobis animos optulisti. quapropter multis laboribus multaque fide et constantia comprobato patriciatus tibi deo auspice conferimus dignitatem, honorem quidem celsum, sed qui tuis meritis probetur aequalis. fruire igitur probatissimis institutis, ut cum tu bona geminaveris, nostris iterum beneficiis augearis.

XXII. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Si favore vestro dignus est, qui vel semel regale potuit impetrare iudicium, quid, patres conscripti, vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis totiens gratior debet effici, quotiens a nobis dignitates acceperit? certantes in stadio numerosior corona glorificat, Olympicos currus frequens palma nobilitat: sic vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter praemia conferuntur. de primo denique provectu potest esse cunctatio, dum multi fallunt principis animum, quando facile est illudere, cui semper votum est praestitisse: sed talem mentis exhibuit constantiam, tantum bonorum habuit propositum, ut semper in se provocaverit regium munus. [2] Haec est certa gloria, haec indubitata sententia frequenter potuisse mereri, per quod homines constat ornari. hos etiam intrare in vestram curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum suum, sed

cum magna susceperint, iterum maiora promerentur. ornant quoque tales et nostra iudicia, quando bene prius electus creditur, qui saepius approbatur. natura ipsa boni adhibita perseverantia pretiatur, quia minus est laudanda incipere quam bonorum propositum custodire. [3] Similes habuistis olim, patres conscripti, Decios, similes vetustas praedicat fuisse Corvinos. neque enim hic vir, de quo nobis sermo est, nostrum sibi tantummodo conciliavit arbitrium. ab uno quippe principe provehi videtur forte gratiosum: nam et sub altero meruisse provectum apud utrosque integrum constat fuisse iudicium. cunctos ergo sequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit. [4] Hunc provectus sui auctorem meruit, ut nos augmentatores dignissime reperiret. ille in eum fundamenta posuit honorum, nos culmen construximus dignitatum. et ideo, patres conscripti, tot laboribus, tot laudibus clarificato illustri viro Cypriano suggestum quoque patriciatus addidimus, ne maior esset meritis suis quam honoribus nostris. favete nunc collegae quem saepe decorastis extranei. securus ad vos redit, qui iam honores suos in Libertatis aula reposuit. [5] Habet etiam, unde vobis reddatur acceptior, quando tales curiae vestrae alumnos protulit, de quibus quamvis avidus pater tamen propria vota superavit, non infantia trepidos, non ad respondendum, ut licebat, ignaros: variis linguis loquuntur egregie, maturis viris communione miscentur. sic cum nobis noti sunt, in ipso aetatis primordio adulescentiam transierunt. praestet divina maiestas, ut, sicut de patre eorum munificentiae nomen extulimus, sic et in eis pietatis nostrae titulos augeamus.

XXIII. BERGANTINO V. I. COMITI PATRIMONII ATHALARICUS REX.

[1] Licet munificentiam regis cotidie deceat cum sole relucere et iugiter aliquid facere, quo possit largitas principis apparere, hinc tamen conscientiae debitum solvitur, quotiens parentibus sub aequitate praestatur. lucrantur principes dona sua et hoc vere thesauris reponimus, quod famae commodis applicamus. absit enim, ut negemus affini, quod solemus custodire subiectis: quando qui nobis sanguine coniungitur, plus meretur nec fraudari potest proprio desiderio, qui militat sub iudice gratioso. [2] Atque ideo illustrem magnitudinem tuam praecelso atque amplissimo viro Theodahado massas subter annexas tot solidos pensitantes ex patrimonio quondam magnificae feminae matris ipsius praecipimus reformari, eius feliciter dominio plenissime vindicandas, cuius successionis integrum ius in ea qua praecipimus parte largimur. [3] De cuius fide ac sinceritate praesumimus, ut sequenti tempore reliqua supra memorati patrimonii cum adiecta quantitate mereatur. quid enim tali viro negare possimus, qui etiam meliora suis obtinere possit obsequiis, vel si non probaretur affinis? vir quem nobilitatis suae nulla inflat elatio, modestia humilis, prudentia semper aequalis quid a nobis mereatur, intendite, quando ad gloriam nostram trahimus, quod eum proximum confitemur. [4] Quapropter aequissimae iussioni operam navanter impendite delectisque sedis vestrae chartariis designatas massas actoribus eius sine aliqua dilatione contradite, ut summa nobis caritate sociato gratia praesentis muneris reddatur acceptior.

XXIII. CLERO ECCLESIAE ROMANAE ATHALARICUS REX.

[1] Tanto divinitati plurima debemus, quanto a ceteris mortalibus maiora suscipimus: nam quid simile rependat deo, qui potitur imperio? sed licet pro tanto munere nihil compensari possit idonee, ipsi tamen gratia redditur, dum in servientibus honoratur. [2] Itaque flebili aditione causamini hoc fuisse longae consuetudinis institutum, ut, si quis sacrosanctae Romanae ecclesiae servientem aliqua crederet actione pulsandum, ad supra dictae civitatis antistitem negotium suum dicturus occurreret, ne clerus vester forensibus litibus profanatus, officiis potius saecularibus occupetur: addentes

diaconum quoque vestrum ad contumeliam religionis tanta executionis acerbitate compulsus, ut saius eum propriae custodiae crederet mancipandum. [3] Presbyterum quin etiam ecclesiae Romanae pro levibus causis asseritis criminaliter impetitur. quod nobis pro ingenita reverentia, quam nostro debemus auctori, displicuisse profiteamur, ut, qui pridem sacris meruerant inservire mysteriis, conventionibus inreverenter expositi nefariis iniuriis subiacerent. sed aliorum plectenda subreptio nobis contulit plenissimae laudis eventum, ut causa contingeret praestandi, quae nos caelestibus commendaret auxiliis. [4] Atque ideo considerantes et apostolicae sedis honorem et consulentes desiderio supplicantium praesenti auctoritate moderato ordine definimus, ut, si quispiam ad Romanum clerum aliquem pertinentem in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandum, ad beatissimi papae iudicium prius conveniat audiendus, ut aut ipse inter utrosque more suae sanctitatis cognoscat aut causam deleget aequitatis studio terminandam, et si forte, quod credi nefas est, competens desiderium fuerit petitoris elusum, tunc ad saecularia fora iurgaturus occurrat, quando suas petitiones probaverit a supra dictae sedis praesule fuisse contemptas. [5] Quod si quis extiterit tam improbus litigator atque omnium iudicio sacrilega mente damnatus, qui reverentiam tantae sedi exhibere contemnat et aliquid de nostris affatibus crediderit promerendum, ante alicuius conventionis effectum decem librarum auri dispendio feriatur, quae a palatinis sacrarum largitionum protinus exactae per manus saepe memorati antistitis pauperibus erogentur, carensque impetratis negotii quoque sui amissione multetur. dignus est enim duplici poena percipi, qui et divinam reverentiam et nostra iussa temeravit. [6] Sed item vos, quos iudicia nostra venerantur, ecclesiasticis vivite constitutis. magnum scelus est crimen admittere, quos nec conversationem decet habere saecularem: professio vestra vita caelestis est. nolite ad mortalium errores et humilia vota descendere. mundani coerceantur humano iure, vos sanctis moribus oboedite.

XXV. IOHANNI V. S. REFERENDARIO ATHALARICUS REX.

[1] Valde dignum est in eis aliena servare, quibus nos oportet propria dona conferre. quid enim de illa munificentia possis ambigere, quando a nobis te intellegis mereri, quod a nostris decessoribus accepisti? profiteamur itaque alterius quidem donum, sed nostrum esse iudicium et modernam principis mentem praevenisse tantum velocissimam largitatem. [2] Hinc est quod divae memoriae avum nostrae clementiae domum in castro Lucullano positam, obsequiorum tuorum sedulitate provocatum, constat voluisse largiri. cuius dispositionem secutus patricius Tuluin posteaquam illi nostra est liberalitate concessa, praefatam domum actu legitimo in tua optime iura transmisit. [3] Quapropter serenitas nostra vel inchoatae voluntatis desiderium vel Tuluin plenissimae donationis effectum praesenti auctoritate corroboramus, ut saepe dicta domus patriciae recordationis Agnelli in Lucullano castro posita cum omnibus ad se pertinentibus in tua vel heredum tuorum possessione permaneat, et quicquid de hac facere malueris, habebis liberam potestatem, cuiuslibet vel privati vel publici nominis posthac inquietudinem summoventes: ubi et si quid esset quolibet casu, qualibet inquisitione fortassis ambiguum, huius auctoritatis nostrae iudicio constat explosum. frui iuvante deo rebus propriis ex nostra quoque auctoritate solidatis. alii enim tibi iura legitima praestiterunt, nos possessionis quietem et cunctis saeculis securam conferimus firmitatem. [4] Sed ne quis forsitan tam egregiae voluntatis nostrae invidus temerator existat, iubemus eum qui ex hac re quolibet tempore vel fisci nomine vel privati movere temptaverit aliquam quaestionem, dare tibi, vel ad quem pertinere volueris domum superius designatam, poenae nomine auri libras tot et frustratum suis ausibus infamatumque discedere. hunc enim voluntatis suae meretur invenire fructum, qui aliquid contra nostrum videtur quaesisse iudicium.

XXVI. UNIVERSIS REATINIS ET NURSINIS ATHALARICUS REX.

[1] Gloriosus dominus avus noster desideria vestra cognoscens Quidilanem Sibiae filium priorem vobis quidem facere disponebat: sed quia interveniente mortali condicione nequivit cogitata complere, necesse nobis est eius vota perficere, ne tantus vir de aliquo inaniter iudicaretur bona potuisse sentire. [2] Atque ideo praesenti auctoritate praecipimus, ut eum priorem feliciter habere debeatis et quae ordinaverit pro disciplina servanda, ubi nostra maxime utilitas continetur, in omnibus oboedire debeatis, quia sic domni avi nostri estis moribus instituti, ut et leges libenter audiatis et iudices. [3] Hoc est enim, quod nostrum comit imperium, quod opinionem vestram inter gentes amplificat, si talia geratis, quae et nobis accepta et divinitati possunt esse gratissima. robustius enim inimici nostri vincuntur moribus bonis, quia quos superna protegent, felices adversarios habere non possunt. pugnatis enim efficaciter foris, dum in sedibus vestris iustitiam fovete contenditis. ita enim duo mutua se amplexatione consociant: qui aequitatem coluerit, fructum victoriae possidebit. [4] Nam quae necessitas ad iniusta compellat, cum vos et sortes alant propriae et munera nostra domino iuvante ditificent? nam et si cui aliquid expetendum est, speret de munificentia principis quam de praesumptione virtutis, quia vobis proficit, quod Romani quieti sunt, qui, dum aeraria nostra ditant, vestra donativa multiplicant.

XXVII. DUMERIT SAIONI ET FLORENTIANO VIRO DEVOTO COMITIANO ATHALARICUS REX.

[1] Severitas publica sicut ab innocentibus vacat, ita necesse est, ut in sceleratis operam suae distractionis impendat, quia non semper unum merentur iudicium diversa merita personarum. morbi ipsi dissimilibus sucis sanantur herbarum: aliis cibi, aliis ferrum optatam revocat sospitatem et pro qualitate passionis praeceptum merentur artificis. [2] Et ideo devotio vestra per Faventinum territorium incunctanter excurrat et, si quos Gothorum atque Romanorum in direptionibus possessorum se miscuisse reppererit, secundum facti aestimationem et damnis affligantur et poenis, quia gravius plectendi sunt qui nec ammonitionibus iustis nec iniitiis principis oboediendum esse crediderunt, quando maior ambitus est novis dominis velle servire, ut commendati bonis iniitiis reliquam vitam securitatis munere perfruantur.

XXVIII. CUNIGASTO V. I. ATHALARICUS REX.

[1] Permovit serenitatem nostram Constanti atque Venerii dolenda conquestio, qua sibi a Tancane iuris proprii agellum, quod Fabricula nominatur, cum suo peculio causantur ablatum, adicientes, ne rerum suarum repetitionibus imminerent, liberis sibi condicionem ultimae servitutis imponi. [2] Atque ideo magnitudo tua, decretis obsecuta praesentibus, praefatum suo iubeat adesse iudicio, ubi omni inter partes veritate discussa iuri consentaneam et amicam vestris moribus proferte iustitiam: quia sicut grave est de suo dominos iure decedere, ita nostris est saeculis inimicum servitutis iugo libera colla deprimere. [3] Momenti iure si competunt, primitus reddantur invasa, ita tamen, ut persona legitima disceptationibus non desistat. cesset violenta praesumptio, ut causa iudicis cognoscatur arbitrio et aut convictos servos cum rebus sibi competentibus possideat aut probatos liberos indemnes atque integros derelinquat. sufficit enim quod ei relaxamus poenam qui facere praesumpsit iniuriam.

XXVIII. HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS PARMENSIS CIVITATIS ATHALARICUS REX.

[1] Dignum est, ut libenti animo faciatis quae iuberi pro urbis vestrae utilitate cognoscitis: nam quod proprio sumptu decuit aggredi, compendiose vobis constat offerri. civitatem siquidem vestram diutina siccitate laborantem iuvante deo domnus avus noster saluberrima unda rigavit. [2] Cui nunc studio vestro cloacarum ora pandantur, ne, sordium obiectione tardata, reciprocans unda vestris aedibus illidatur et quas debuit abluere, easdem vobis cogatur inferre. cui operi, quamquam vos urgere debeat civicus amor, virum spectabilem Genesium praecipimus imminere, ut nos ad meliora provocetis, si quae iussimus gratanter efficitis.

XXX. GENESIO V. S. ATHALARICUS REX.

[1] Amore civitatis vestrae antiqui operis formam domnus quidem avus noster regia largitate construxit. sed nihil prodest aquarum copias urbibus inmisisse, nisi nunc provideatur cloacarum opportuna digestio: more vitae humanae, cuius ista salubritas continetur, si quod ore quis suscipit, alia parte corporis relaxatus effuderit. [2] Et ideo sublimitas tua Parmenses municipes huic faciet operi naviter insistere, quatenus antiquos cuniculos sive subterraneos sive qui iunguntur marginibus platearum diligenter emendent, ut cum sollemniter optatus vobis liquor influxerit, nulla abiecti laetaminis obiectione tardetur: quia gratiam unda non habet nisi quae iugiter influit et visa semper abscedit. illa enim quae pulchre rivis exercitata ridet, quam deformis est in lacunis: palus enim nec visu grata, nec iumentis accommoda. [3] Elementum pulcherrimum quidem, sed cum in naturali puritate servatur. sine hoc agri squalent, urbes anhela siccitate fatigantur, ut merito antiqua prudentia quos a civica conversatione segregandos esse iudicavit, aquarum interdictione puniverit. quapropter tam utilissimae rei omnium debet studere consensus, quia civis animum non habet, qui urbis suae gratia non tenetur.

XXXI. SEVERO V. S. ATHALARICUS REX.

[1] Cum te praefectorum consiliis laudabiliter inhaerentem omnia didicisse credamus, quae ad rei publicae statum pertinent componendum, maxime cognovisti litteris eruditus pulchram esse faciem civitatum, quae populorum probantur habere conventum. sic enim et in illis splendet libertatis ornatus et nostris ordinationibus necessarius servit effectus. feris datum est agros silvasque quaerere, hominibus autem focos patrios supra cuncta diligere. [2] Aves ipsae gregatim volant, quae innoxia voluntate mitescunt: canori turdi amant sui generis densitatem: strepentes sturni compares sequuntur indesinenter exercitus: murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes et quicquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. [3] Contra animosi accipitres, aquilae venatrices et supra omnes alites acutius intuentes volatus solitarios concupiscunt, quia rapaces insidiae innoxia conventicula non requirunt. ambiunt enim aliquid soli agere, qui praedam cum altero non desiderant invenire. sic mortalium voluntas plerumque detestabilis est, quae conspectum hominum probatur effugere, nec potest de illo aliquid boni veraciter credi, cuius vitae testis non potest inveniri. [4] Redeant possessores et curiales Bruttii: in civitatibus suis coloni sunt, qui agros

iugiter colunt. patiantur se a rusticitate divisos, quibus et honores dedimus et actiones publicas probabili aestimatione commisimus, in ea praesertim regione, ubi affatim veniunt inelaboratae deliciae: [5] Ceres ibi multa fecunditate luxuriat: Pallas etiam non minima largitate congaudet: plana rident pascuis fecundis, erecta vindemiis: abundat multifariis animalium gregibus, sed equinis maxime gloriatur armentis: merito, quando ardenti tempore tale est vernum silvarum, ut nec muscarum aculeis animalia fatigentur et herbarum semper virentium satietatibus expleantur. videas per cacumina montium rivos ire purissimos et quasi ex edito profluant, sic per Alpium summa decurrunt. additur, quod utroque latere copiosa marina possidet frequentatione commercia, ut et propriis fructibus affluenter exuberet et peregrino penu vicinitate litorum compleatur. vivunt illic rustici epulis urbanorum, mediocres autem abundantia praepotentum, ut nec minima ibi fortuna copiis probetur excepta. [6] Hanc ergo provinciam civitatibus nolunt incolere, quam vel in agris suis se fatentur omnino diligere? quid prodest tantos viros latere litteris defaecatos? pueri liberalium scholarum conventum quaerunt et mox foro potuerint esse digni, statim incipiunt agresti habitatione nesciri: proficiunt, ut dediscant: erudiuntur, ut neglegant et cum agros diligunt, se amare non norunt. quaerat eruditus, ubi possit existere gloriosus: prudens frequentiam non respuat hominum, in qua se novit esse laudandum. alioquin virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur. [7] Nam quale desiderium est civium frequentiam deserere, cum aliquas quoque avium conversationi humanae se videant velle miscere? mortalium enim penatibus fiducialiter nidos philomena suspendit et inter commanentium turbas pullos nutrit intrepida. foedum ergo nimis est nobili filios in desolationibus educare, cum frequentationi humanae videat alites sua pignora commisisse. redeant igitur civitates in pristinum decus: nullus amoenitatem ruris praeponat moenibus antiquorum. [8] Quomodo potest in pace refugi, pro qua oportet bellum, ne vastetur, assumi? cui enim minus grata nobilium videatur occurso? cui non affectuosum sit cum paribus miscere sermonem, forum petere, honestas artes invisere, causas proprias legibus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari, ad balneas ire cum sociis, prandia mutuis apparatus exhibere? caret profecto omnibus his, qui vitam suam vult semper habere cum famulis. [9] Sed ne ulterius in eandem consuetudinem mens aliter inbuta relabatur, datis fideiussoribus tam possessores quam curiales sub aestimatione virium poena interposita promittant anni parte maiore in civitatibus se manere, quas habitare delegerint. sic fit, ut eis nec ornatus desit civium nec voluptas denegetur agrorum.

XXXII. SEVERO V. S. ATHALARICUS REX.

[1] Cum Nymphadius v. s. pro causis suis ad comitatum sacratissimum festinaret, itineris longinquitate confectus, animalia fessa reparare contendens, ad fontem Arethusae in Scyllacino territorio constitutae elegit ponere mansionem, eo quod ipsa loca et pasturarum ubertate fecunda sint et aquarum inundatione pulchrescant. est enim, ut dicitur, sub pede collium supra maris harenam fertilis campus, ubi fons vastus egrediens cannis cingentibus in coronae speciem riparum suarum ora contextit, amoenus admodum et harundineis umbris et aquarum ipsarum virtute mirabilis. [2] Nam cum ibi tacitus homo et studiose silentiosus advenerit, aquas fontis irrigui reperit sic quietas, ut in morem stagni non tam currere quam stare videantur. at ubi concrepans tussis emissa fuerit aut sermo clarior fortasse sonuerit, nescio qua vi statim aquae ibidem concitatae prosiliunt: os illud gurgitis ebullire videas graviter excitatum, ut putes aquam rigentem succensae ollae suscepisse fervorum: silenti homini tacita, loquenti strepitu et fragore respondens, ut stupescas sic subito perturbata, quam nullus tactus exagitat. [3] Nova vis, inaudita proprietates aquas voce hominum commoveri, et, quasi appellatae respondeant ita hominum sermonibus provocatae, nescio quid in murmure credas ibi aliquod animal prostratum somno quiescere, quod excitatum magno tibi strepore respondeat. legitur quidem nonnullos fontium variis scaturire miraculis, ut aliqui potati

animalibus reddant varium colorem, alter greges albos efficiat, quidam in saxeam duritiam suscepta ligna convertant. sed has causas nulla ratio comprehendit, quia supra intellectum humanum esse cognoscitur quod tantum rebus naturalibus applicatur. [4] Sed ut ad querellam supplicantis cito redeamus, hic cum mansionem supradictus Nymphadius habuisset, insidiis rusticorum abactos sibi asserit caballos: quod temporum nostrorum habere non decet disciplinam, ut delectatio illius loci tali damno redderetur horribilis. quod vivacitatem tuam diligenti censemus examinatione discutere, quae et de palatio nostro auctoritatem et de legibus visa est iustitiam collegisse, ut more ipsius fontis scelus quod actum est videaris ulcisci. [5] Perquirantur fures summo silentio, teneantur in suis laribus quieti, dum, mox ut executor increpauerit, eorum corda turbentur, in voces prosiliant et se terribili murmuratione confundant. sic aquas suas omina sibi iudicent dedisse poenarum. sit ergo in eis competens vindicta, ut loca sint pervia: invitet posita disciplina studium commeantium, ne latronum excessibus vitetur tale miraculum, quod semper laetificare cognoscitur inquisitum.

XXXIII. SEVERO V. S. ATHALARICUS REX.

[1] Sicut incognita velle nosse prudentis est, ita comperta dissimulare dementia est, eo praesertim tempore, cum noxia res ad correctionem possit celerrimam pervenire. frequenti siquidem probatione didicimus Lucaniae conventu qui prisca superstitione Leucothea nomen accepit, quod ibi sit aqua nimio candore perspicua, praesumptionibus illicitis rusticorum facultates negotiantium hostili direptione saepe laceratas, ut qui ad natale sancti Cypriani religiosissime venerant peragendum mercimoniisque suis faciem civilitatis ornare, egentes turpiter inanesque discederent. [2] Hoc nos simplici ac facili remedio credidimus corrigendum, ut spectabilitas vestra praedicto tempore una cum possessoribus atque conductoribus diversarum massarum, quietem convenientium anticipata debeat cautela procurare, ne atrocis facti reos inveniatur, quos poena consumat. quod si aliquis rusticorum vel cuiuslibet loci homo causa nefandae litis advenerit, inter ipsa initia comprehensus fustuariae subdatur protinus ultioni et pompatus mala vota corrigat, qui prius occultum facinus excitare temptabat. [3] Est enim conventus iste et nimia celebritate festivus et circumiectis provinciis valde proficiuus. quicquid enim praecipuum aut industriosa mittit Campania aut opulenti Bruttii aut Calabri peculiosi aut Apuli idonei vel ipsa potest habere provincia, in ornatum pulcherrimae illius venalitatis exponitur, ut merito tam ingentem copiam iudices de multis regionibus aggregatam. videas enim illic conlucere pulcherrimis stationibus latissimos campos et de amoenis frondibus intextas subito momentaneas domos, populorum cantantium laetantiumque discursum. [4] Ubi licet non conspicias operam moenium, videas tamen opinatissimae civitatis ornatum. praesto sunt pueri ac puellae diverso sexu atque aetate conspicui, quos non fecit captivitas esse sub pretio, sed libertas: hos merito parentes vendunt, quoniam de ipsa famulatione proficiunt. dubium quippe non est servos posse meliorari, qui de labore agrorum ad urbana servitia transferuntur. quid vestes referam innumera varietate discretas? quid diversi generis animalia nitere pinguissima? ubi tali cuncta taxatione proponuntur, ut quamlibet emptor fastidiosissimus invitetur. sic de illo commercio nemo ingratus redit, si cuncta probabilis disciplina componit. [5] Est enim et locus ipse camporum amoenitate distensus: suburbanum quoddam Consilinanis antiquissimae civitatis, qui a conditore sanctorum fontium Marcellianum nomen accepit. hic erumpit aquarum perspicua et dulcis ubertas, ubi in modum naturalis antri apsidis fabricata concavitas sic perspicuos liquores emanat, ut vacuum putes lacum, quem non dubitas esse plenissimum. hic perlucidus usque ad fundum patet, ut aspectibus tuis aerem potius apparere iudices, non liquorem. aemulatur serenum diem aqua subtilissima, nam quicquid in imo geritur, inoffensa oculis claritate monstratur. [6] Concludunt illic gregatim laetissimi pisces, qui ad manus pascentium sic intrepidi veniunt, tamquam se noverint non esse capiendos: nam qui tale aliquid praesumpsit efficere, mox poenam divinitatis

cognoscitur excepisse. longa sunt illius fontis memoranda describere. veniamus ad illud singulare munus sanctumque miraculum. [7] Nam cum die sacratae noctis precem baptismatis coeperit sacerdos effundere et de ore sancto sermonum fontes emanare, mox in altum unda prosiliens aquas suas non per meatus solitos dirigit, sed in altitudinem cumulumque transmittit. erigitur brutum elementum sponte sua et quadam devotione sollemni praeparat se miraculis, ut sanctificatio maiestatis possit ostendi. nam cum fons ipse quinque gradus tegat eosque tantum sub tranquillitate possideat, aliis duobus cernitur crescere, quos numquam praeter illud tempus cognoscitur occupare. magnum stupendumque miraculum fluentia labentia sic ad humanos sermones vel stare vel crescere, ut eis credas audiendi studium minime defuisse. [8] Fiat omnium sermone venerabilis fons iste caelestis: habeat et Lucania Iordanem suum. ille exemplum baptismatis praestitit, hic sacrum mysterium annua devotione custodit. quapropter et reverentia loci et utilitas rei dare debet populis sanctissimam pacem, quia cunctorum iudicio sceleratissimus habendus est, qui talium dierum gaudia temerare contendet. relegantur populis et proponantur ista quae diximus, ut cum inulta esse minime creduntur, excedendi licentia non quaeratur.

Liber IX

I. HILDERICO REGI VVANDALORUM ATHALARICUS REX.

[1] Durissima nimis sorte constringimur, ut quos ante dulces parentes diximus, nunc eis causas amarissimas imputemus, quas nemo potest relinquere, qui pietatis noscitur monimenta cogitare. quis enim nesciat divae recordationis Amalafri dam, generis nostri decus egregium, violentum apud vos reperisse lucis occasum, et quam pridem habuistis dominam, passi non estis vivere nec privatam? haec si contra fas parentelae gravis esse videbatur, remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis supplicationibus expetistis. parricidii genus est, ut quam vobis fecerat affinem coniunctio regis, nefandis ausibus in eius vos interitum misceretis. [2] Quid tantum mali a suo coniuge relicta promeruit? si successio debebatur alteri, numquid femina in eo ambitu potuit inveniri? mater quin immo haberi debuit, quae vobis regna transfudit. nam et hoc nobilitati vestrae fuisset adiectum, si inter Hasdingorum stirpem retinuissetis Hamali sanguinis purpuream dignitatem. hoc Gothi nostri ad suum potius opprobrium intellegunt fuisse temptatum. nam qui dominae alienae gentis intulit necem, omnino eius parentum visus est despexisse virtutem, quando nemo quod resecandum credit, putat esse temptandum. [3] Et ideo morali ratione commoniti per illum et illum legatos nostros verbis prius a vobis expetimus aequitatem, spectantes qualis excusatio tantis casibus afferatur. nam etsi quodlibet negotium in tali persona fuisset enatum, nobis debuit intimari, ut et nostro iudicio periret, quae se pessimis actibus miscuisset. restat ut naturalis eius fingatur occasus. impossibilia non dicimus, nova non quaerimus: illum et illum atque illum tradite, per quos res facta debeat elucere. sit in eis totius causae absoluta probatio, sine bello, sine caede, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios. [4] Quod si creditis esse temnendum nec vos ad rationabilia responsa componitis, condicione inita pacis absolvimur, qui laesi foederis vinculo non tenemur. vindicet nunc superna maiestas scelus qualibet arte commissum, quae ad se clamare profitetur fraterni sanguinis impiam caedem.

II. EDICTUM. ATHALARICUS REX.

[1] Qui rei publicae statum et generale cupit stare fastigium, ad universa debet esse sollicitus, quia non est salus in corpore, nisi quam et membra potuerint optinere. iniuria unius loci compago tota concutitur et tanta convenientiae vis est, ut unum vulnus ubique credas accipi, quando illa coeperit condolere. res publica siquidem non est unius civitatis cura, sed totius regni provisa custodia: quapropter si quid ex ipsa minuitur, in origine dispendia sentiuntur. minus enim habere necesse est, cui aliquid perit. et ideo diversarum civitatum pervigil nos cura sollicitat, ne permissa longius mala possint gravare palatia. arbor enim, quam florere vides, quam summa conspicias viriditate laetari, subterraneo suco fecunditatis animatur, reddens in superficiem quod continet in radice. hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, si visceribus sanis gravamen nullius sentiat laesionis. sic regnum iure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit inminutum. hoc fieri potest, cum undique summovetur effrenata licentia nec datur ausus menti malignae sub abominabili libertate peccare. curiales, quibus a provida sollicitudine nomen est, gravissima dicuntur infestatione quassari, ut quicquid eis honoris causa delegatur, ad iniuriam potius videatur esse perductum. o nefarium scelus, importabile malum! quando debuit rei publicae serviendo proficere, tunc libertatem suam cum

fortunis videtur amittere. [2] Quocirca edictali programmate definimus, ut si quis versatus fuerit aut in iniuria aut in dispendio curialis vel aliquid ei, praeterquam iussum fuerit a nobis vel ab aulicis quorum interest potestatibus, imponere fortasse praesumpserit, aut decem librarum auri dispendio feriat, ipsi qui aliquid tale pertulit nihilominus profutarum, aut, si facultas vindictae non sufficit, per fustuarum supplicia laceretur, et reddat debitum poenis, quod non potuit compensare pecuniis, ita tamen, ut, quae pro publica utilitate fuerint delegata, ingenua sollicitudine compleantur, quando plus incipiunt debere, quos alienas iniquitates non permittimus sustinere. [3] Praedia curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiae, nullus illicita emptione pervadat, quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. circa saionum et militantium molestias iudicum protegantur auxilio. ab ipsis quoque moderatoribus eos nostra vindicabit auctoritas, quando gravius plectendus est, si ille, cui delegatur auxilium, probetur inferre detrimentum. [4] Erigite colla, depressi: sublevate animos, malorum sarcinis ingravati: date studium recuperare quae vos male cognoscitis amisisse. unicuique civi urbs sua res publica est. administrate civitatum sub consentanea voluntate iustitiam. ordines vestri aequaliter vivant. nolite gravare mediocres, ne vos merito possint opprimere potiores. poena ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit quod in alterum protervus exercuit. vivite iuste, vivite continenter, quia vix audet quisquam in illos excedere, quibus culpas non potest invenire. [5] Grues moralem noverunt exercere concordiam, inter quas nullus primatus quaeritur, quia iniquitatis ambitus non habetur. vigilant vicissim, communi se cautela custodiunt, ipse pastus alternus est. sic honor nullis adimitur, dum omnia sub communi servantur. his etiam volatus vicaria aequalitate disponitur: ultima fit prima et quae primatum tenuit, esse posterior non recusat. sic quadam communi sociatae sibi sine regibus obsequuntur, sine dominatu parent, sine terrore famulantur. voluntarie serviendo liberae sunt et invicem se diligendo muniuntur. quarum morem scriptores rerum naturalium contuentes politiam quandam inter ipsas esse commemorant, quas civico affectu vivere cognoverunt. [6] Has si vos imitemini, omnes a vobis pravitatum calumnias excludetis. nam vos, qui recti vota recipitis, habetis per leges potestatem in civibus vestris. non enim in cassum vobis curiam concessit antiquitas, non inaniter appellavit minorem senatum, nervos quoque vocitans ac viscera civitatum. quid in ista appellatione non habeatis vel potentiae vel honoris? nam qui senatui comparatur, a nullo genio claritatis excluditur.

III. BERGANTINO V. I. COMITI PATRIMONII ATHALARICUS REX.

[1] Si labor omnis assiduus adeo diversos exigit fructus, ut aurum argentumque solita commutatione mercetur, cur non ipsa diligenter exquirimus, propter quae alia poscere videbamur? Italia dives inferat nobis et aureos fructus. omnis proventus acquiritur, ubi metallum fulvidum reperitur. nam quid necesse est terram multiplici fecunditate lassari, si ipsa magis pretia in ea potuerint inveniri? frumenta nobis usualiter natura industria suffragante concedit: passim se vina profundunt: metallum raro proditur, ut studiosius expetatur. [2] Quapropter ad massam iuris nostri Rusticianam in Bruttiorum provincia constitutam magnitudinem tuam iubemus chartarium destinare et si, ut ab artifice harum rerum Theodoro dicitur, memoratis rebus terra fecunda est, officinis sollempniter institutis montium viscera perquirantur: intretur beneficio artis in penetrabile telluris et velut in thesauris suis natura locuples inquiratur. cameris enim ingeniosa praesumptione revolutis, talpinum animal imitantes, itinera fodiunt quae nullis ante patuerunt. sic ambitio nil relinquit absconditum nec ubi interdum sustinere possit extremum. [3] Intranst homines caligines profundas, vivunt sine superis, exulant a sole et, dum sub terris compendia quaerunt, nonnunquam lucis gaudia derelinquunt. est illis aliquando ruina via sua et reditus procurare nequeunt, qui pedibus suis semitas operosis manibus effecerunt. sed quibus cautior ars, vita felicior est, intrant egentes, exeunt opulenti: sine furto divitias rapiunt, optatis thesauris sine invidia perfruuntur et soli sunt hominum

qui absque ulla nundinatione pretia videantur acquirere. mox enim ut supernae luci fuerint restituti, minuta quaeque graviora discernentibus aquis a genetrice terra separant ac fictilibus recondita vasta fornace decoquant, donec solvantur utiliter in liquorem, rivosque de flamma venientes tanto igne depurgant, quousque pulchritudinem sui prodant, quam terrena viscera, ne cuperentur, absconderant. [4] Vincitur natura, dum eam meliorat industria. pulchrior est dum arserit, potior dum decoxerit, quia tantum crescit ad pretia, quanta fuerit sinceritate mundata. origo quidem nobilis, sed de flamma suscipit vim coloris, ut magis credas inde nasci, cuius similitudine videtur ornari. sed cum auro tribuat splendidum ruborem, argento confert albissimam lucem, ut mirum sit unam substantiam tradere, quod rebus dissimilibus possit aptari. proinde quicquid ad exercendam huius artis peritiam pertinere cognoscitis, ordinatio vestra perficiat, ut et terra Bruttiorum ex se tributum quod dare possit inveniat, quae fructibus copiosa luxuriat. decet enim ut inter tanta bona nec illa desint quae putantur esse praecipua. cur enim iaceat sine usu, quod honestum potest esse compendium? [5] Aurum si quidem per bella quaerere nefas est, per maria periculum, per falsitates opprobrium, in sua vero natura iustitia. honesta sunt lucra per quae nemo laeditur et bene acquiritur quod a nullis adhuc dominis abrogatur. grypes aurum iugiter leguntur effodere atque huius metalli inspectione gaudere: quibus quoniam non est ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi, scilicet, quia omnis actus in qualitate propositi est et non est vituperandum quod nulla fuerit voluntate lascivum. sint ergo sedula operatione continui quaestus, invidiam non pavescant: quod ars dicitur, a crimine liberatur.

III. ABUNDANTIO PPO ATHALARICUS REX.

[1] Felix querella est, quando leges pietate superantur, et beata condicio subiectorum, si cognoscant illum aliis misertum, quem et sibi optant esse propitium. neque enim ob aliud curiales leges sacratissimae ligaverunt, nisi ut, cum illos soli principes absolvent, indulgentiae praeconia reperirent, hoc est, ubi dominus adversum sua iudicia amabili concertatione dissentit, quando et ipsius quaedam iustitia est, ut qui pius dicitur, districtio termino minime teneatur. nam et iste quidam rationabilis ordo est militia tandem solvere, qui in pares laboribus probantur existere. curialis enim, si nulla valitudine corporis continetur, ad solas deceptiones apponitur, et adesse quid proderit, si eum contingat defectum viribus inveniri? similis quippe est absenti, a quo non poterint imperata compleri. deinde dum curia multiplici numerositate laetetur, non videtur percussa damnis paucos perdidisse de plurimis. [2] Quapropter illustris magnificentia tua Agenantiam uxorem Campaniani viri disertissimi in Lucania provincia constitutam filiosque eorum de albo curiae suae faciat diligenter abradi, ut ventura posteritas nesciat fuisse quod vetatur obicere, quia calumnia non praesumitur, ubi aliqua probatio non habetur. proinde in possessorum numero potius collocentur passuri nihilominus molestias quas ipsi aliis ingerebant. [3] Ad tributa enim solita turbabuntur: faciem compulsoris horrebunt, a potestatibus iussa prius venisse nesciebant, et votiva ignorantia fatigati formidare delegata incipient per quae antea timebantur. nam et ex ea parte bonis moribus vixisse probandi sunt, quando patiuntur inter illos otiosi vivere, quorum se non cognoscunt odia meruisse. alioquin non paterentur sub illis esse, quos se cognoscebant malis actibus incitasse. fruuntur ergo beneficio principali: vivant remissa pace tranquilli, qui fuerunt in actionum suarum qualitate compositi.

V. EPISCOPIS ET HONORATIS ATHALARICUS REX.

[1] Possessorum territorii vestri querella comperimus supra temporis necessitatem quorundam civium suorum execrabilem sustinere saevitiam, dum primo tempore panicii speciem coemptam in propriam recondidere substantiam spectantes caritatem mediocribus gravem, ut parcius reponentibus detestabilem inferant nuditatem, quando homines in famis periculo constituti rogantes offerunt quos se spoliare posse cognoscunt. in necessitate siquidem penuriae pretii nulla contentio est, dum patitur quis induci, ne possit aliqua tarditate percelli. [2] Haec igitur vota damnantes praesentes direximus portitores, ut sive in gradu sive in aliis locis frumentorum condita potuerint invenire, tantum sibi unusquisque dominus vel familiae suae retineat, quantum se expendere posse cognoscit, reliquum periclitantibus vendat, praesentibus scilicet harum gerulis, qui ad eam rem destinati esse noscuntur, moderata tamen pretii quantitate, qua eum constiterit a suis provincialibus comparasse, ut nec nimium gravetur qui emit et aliquo compendio foveatur ille qui distrahit. [3] Quapropter libentibus animis implete quae iussa sunt, quia vobis debetis invicem in hac parte consulere, ne, dum caritatem nimiam quaeritis, scelestum vobis aliquid potius, quod absit, optetis. ne quis ergo venditionem sibi inpositam conqueratur, sciat libertatem in crimine non requiri, sed illud boni ingenii magis esse, si non festinet excedere. vendat itaque sub iusta ratione qui distrahit. si consentit, operatur laudem suam: si discrepat, nostrum facit esse praeconium, quando bonum est iubentis, si iustitia imponatur invitis.

VI. PRIMISCRINIO ATHALARICUS REX.

[1] Cum diuturnis laboribus excubares, ita te inbecillitate corporis asseris graviter sauciatum, ut nec ad famam militiae percipiendam possis occurrere, ad quam constat voto te praecipiti festinasse, metuens ne per absentiam tui ab ipsis paene faucibus dulcissimus tibi fructus videatur auferri, postulans etiam ut, algentis corporis necessitate constrictus, Baiani lavacri siccitate laxeris. [2] Dignum plane quod inter praemia summa praestemus, ut, sicut conferimus victis spem, ita tribuamus supplicantibus et salutem. quapropter et a vinculo te emolumenticii terroris absolvimus et praedicti lavacri munere sublevamus, ut primum mentis gaudio recreatus facilius membrorum recipias sospitatem. naturalis siquidem cura est aegris dare laetitiam: nam fac invalidum gaudere, sanatus est. [3] Perge igitur ad amoenos recessus: perge ad solem, ut ita dixerim, clariorem: ubi salubritate aeris temperata terris blandior est natura. illic miraculis alta cogitatione perpensis cum arcanis mundi mens humana colloquitur nec admirari desinit quae ibi agi posse cognoscit: primum Nerei fluentia marinis deliciis esse completa, tot portus naturae prudentia terrenis sinibus intermissos, tot insulas nobiles amplexu pelagi dotatas: deinde inmissum Averno stagneum mare, ubi ad voluptatem hominum vita regitur ostreorum, industriaque mortalium fieri, ut res alibi fortuita ibi semper appareat copiosa. [4] Quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt! quantis spatiis in visceribus aequoris terra promota est! dextra laevaue greges piscium ludunt. claudantur alibi industriosis parietibus copiosae deliciae: captivi teneantur aquatiles greges: hic ubique sub libertate vivaria sunt. adde quod tam amoena est suscepta piscatio, ut ante epulosum convivium intuentium pascat aspectum. magnum est enim gaudium desiderata cepisse: sed in huiusmodi rebus gratior est plerumque amoenitas oculi quam utilitas captionis. [5] Sed ne longius evagemur, inter Neptunias gazas habitare creditur, cui otia Baiana praestantur. his itaque rebus deliciosa exercitatione saginati ad pulcherrima lavacra contenditis, quae sunt et miraculis plena et salutis qualitate pretiosa. nam etsi hominum cura fabricata noscuntur, naturalibus certe ministeriis exhibentur. fornaces ibi non robora convecta succendunt: cessante flamma perpetuus calor operatur: illic globi fumiferi nesciuntur: aura est purissima, quae ministrat vapores, sudores provocat dulciter anhelos: et tantum a communibus balneis salubrior invenitur, quantum ab humana industria celsior est natura. videas illic undas perpetuis fumare gurgitibus, quae ita videntur lavantum explere

desideria, ut humano credas studio temperatas. [6] Cedat corallici pelagi laudata semper opinio: adsurgat Indici maris de albarum candore fama locupletior. quid mihi cum pretiis, si animus non fruatur optatis? baianis litoribus nil potest esse praestantius, ubi contingit et dulcissimis deliciis vesci et impretiabili munere sanitatis expleri. fruire igitur bonis nihilominus expetitis: nostris beneficiis ad tua emolumenta pervenies: Baianis remediis consequere rem salutis.

VII. REPARATO PRAEFECTO URBIS ATHALARICUS REX.

[1] Post parentum claras administrationes bene conferuntur posteris eminentissimae dignitates, dum nullius adquiescit ingenium iacere intra aestimationem suorum, quando quidam honestus ambitus est quos sequimur tempore, velle praeconiis anteire. additur etiam, quod priscorum dogmatibus eruditi opinionis gratia delectentur augeri. nam quanto se unusquisque melioribus cognoscit artibus studuisse, tanto amplius grandiora praesumit appetere. [2] Dudum itaque illustris recordationis genitoris tui res publica sensit Romana diligentiam. comitivae siquidem largitionum praesidens, functus etiam vicibus praefectorum, praetorianam egit integerrime dignitatem, curiam reparans, pauperibus ablata restituens et quamvis liberalibus studiis fuerit impolitus, placere non omisit industriis, quando naturaliter per se commendari potest bonum ingenium, etiam cum rebus accidentibus non videtur ornatum. [3] Sed hoc quantum est ad tuarum notitiam litterarum? doctrina si quidem quos ab imperitis discernit, sapientibus amica societate coniungit, cui perfacile est ornare generosum, quae etiam ex obscuro nobilem facit. crescit quoque praeclaris meritis tuis, quod in affinitatis gratiam te talis elegit, quem semper contigit de iudicii sui integritate praedicari, moribus communis, conscientia singularis, qui se semper suis moribus et amicorum conversatione et sua fecit probitate laudari. qualem ergo suo sanguini aestimandus est sociasse, qui numquam inprobum vel communioni suae decrevit adiungere. [4] Et ideo licet primaevus venias ad honorem, post tanti viri iudicium ineptum est te dicere non probatum. nam si bene illis suggerentibus in extraneis causis placidas aures praebemus, cur magis in genere suo eorum iudicia non sequamur, ubi semper studiose sibi prospiciunt etiam qui in aliis actibus frequenter excedunt? atque ideo, quod feliciter dictum sit, per indictionem illam urbanae tibi tribuimus infulas dignitatis, ut, sicut in illo ordine primus, ita habearis et meritorum laude praecipuus. [5] Paene siquidem terrarum oculis offertur quod in illa civitate peragitur. quem iam sibi iudex placatum faciat, si illum senatum tantae benignitatis offendat? quid sit maturitatis, quid prudentiae, in ordinis ipsius aestimatione cognoscis, cuius primaeva germina mox ut adoleverint, patres vocantur. adulescentia illic inchoat a maturitate consilii: tractant iuvenes cum modestia senum: ibi morum pondus in flore praemittitur, quod vix alibi cana aetate generatur. [6] Talem te ergo habita moderatione tractabis, ut cum tot proceres ad curiam vocas, dignam ante illos sententiam tuae voluntatis aperias. nimis quippe arduum est aliquid tale inter illos dicere, quod nequeat tantis prudentibus displicere. ideoque non unius dignitatis vir aestimandus est, qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre iudicium. nam si gratum est vel sub raritate praedicari, quid illi gaudii provenire possit, quem tot nobilium vota laudaverint? iustitiam dilige: oppressis te dignanter impende: redde laudes posteris tuis, quas tu a maioribus accepisti.

VIII. OSUIN V. I. COMITI ATHALARICUS REX.

[1] Propositi nostri est honestos labores palma remunerationis ornare, ut vicissitudine, qua provecti gaudent, desides mordeantur sibi que imputare possint quod clementissimis temporibus iudicii nostri

praemia non merentur. atque ideo illustrem magnitudinem tuam deo iuvante ad Delmatiarum atque Saviae provincias iterum credidimus destinandam, ut quicquid pro utilitatibus nostris esse cognoscis, aequabili ordinatione disponas populumque nobis devotum per tuam iustitiam facias esse gratissimum, quia dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus. [2] Non exempla aliena perquiras: memor esto quae feceris et non indiges ammoneri. quid est enim quod de tua quisquam debeat actione dubitare, quando ipsis provinciis adhuc propria bona redolere cognoscis? quodam modo iam debitum est illi velle praestare, apud quem te scis fuisse laudabilem. oboedientibus enim iuste indulgetur animus et quos scimus memores bonorum, indubitanter eis denuo praebemus affectum. [3] Aetas quidem tua provecta est, sed actus quoque maturior quid tibi nunc subripere valeat, in quo nec iuventus reprehensibilis fuit? sed haec in domni avi nostri regno fecisti: nunc talia demonstra, ut temporibus nostris reservasse videaris, quicquid probitatis addideris.

VIII. UNIVERSIS GOTHIS SIVE ROMANIS ATHALARICUS REX.

[1] Per provincias nobis deo praestante concessas tales viros cupimus destinare, qui sunt armis praediti et iustitia gloriosi, ut absit a vobis et extraneorum gentium metus et calumniosis non pateatis insidiis, quia non minus est malum bellicum vitasse quam saeva discussionis evadere. ipsa est enim vera securitas, quae de nulla iudicis iniquitate formidat. atque ideo, quod deo auspice dictum sit, illustrem comitem Osuin et palatio nostro clarum et provinciis longa conversatione notissimum Dalmatiis decrevimus praesidere. cui pro utilitate nostra iubenti parere procurete, quoniam tantam eius estis iustitiam frequenter experti, ut et sine regia iussione ei deberetis priorum memores oboedire. habet enim proprium ius ille qui iustus est: nam etsi terrore minime potestatis erigitur, aequitate tamen suadente semper auditur. [2] Simul etiam et virum illustrem Severinum ad vos aestimavimus dirigendum, ut compositi consona voluntate possint vobis laudanda praecipere. nam si disparibus calamis convenit unum melos edicere, multo magis viris prudentissimis aptum est iusta concordiae voce suadere. [3] Verum ut primordia nostra a praestitis inchoarent clementissimumque dominum in ipso regni limine sentiretis, per quartam indictionem quod a vobis augmenti nomine quaerebatur, illustrem virum comitem patrimonii nostri nunc iussimus remove. [4] Hoc etiam insuper vobis concedentes, ut, cum deo propitio supra dictum virum ad nostra obsequia venire fecerimus, tales homines destinate, per quos possimus evidenter agnoscere, quemadmodum in futurum census doceatur impositus, ut, si gravatos vos esse cognoscimus, pro parte nobis qua visum fuerit considerata aequitate relevemus. ita fit ut habeatis spem et futuri beneficii, qui estis iam pro parte remedia consecuti. [5] Quapropter servire vos convenit utilitatibus nostris, quando ea quae magis sperare precibus potuistis, ultro contulit munificentia principalis. sic enim tradente clementissimo nobis auctore didicimus, ut a subiectorum beneficiis non vacemus. disciplina videlicet imperandi est amare quod multis expedit, quoniam res publica nimium soliditatis accipit, si tributarium facultas inlaesa constiterit.

X. HONORATIS POSSESSORIBUS DEFENSORIBUS SYRACUSANAE CIVITATIS VEL UNIVERSIS PROVINCIALIBUS ATHALARICUS REX.

[1] Dudum quidem vobis ortum nostri imperii aestimavimus nuntiandum: nunc decet subsequi beneficium pro laetitia augenda cunctorum, ut, quibus fuit gratissimus noster exortus, sit illis regalis animus in aliqua parte munificus. crescere nobiscum deo praestante cuncta desideramus, quia ille

vere noster est census, quem laetus possessor exsolvit. [2] Proinde subtrahimus pecuniae quod augmentetur gloriae et avari ad laudes profuse nitimur sublevare cultores. pridem divae memoriae domnus avus noster de suis beneficiis magna praesumens, quia longa quies et culturam agris praestitit et populos ampliavit, intra Siciliam provinciam sub consueta prudentiae suae moderatione census statuit flagitari, ut vobis cresceret devotio, quibus se facultas extenderat. sed illius praedicanda iustitia locum nostrae benignitati praeparavit, ut, quod ei offerri iuste potuit, nos clementi animo quasi illata stipendia donaremus: et quodam praesagio mentis divinae fecit etiam pium, cui parabat imperium. [3] Atque ideo per quartam feliciter indictionem quicquid a vobis supra consuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur vel constat exactum, liberalitas nostra concedit. quod etsi iuste potuistis pendere, gloriam vos potius nostrae largitati iubemus inferre. [4] Sed ut latius extendatur nostra clementia suavemque dominum impensis beneficiis sentiatis, quicquid a discussoribus novi census per quintam indictionem probatur affixum, ad nostram eos fecimus deferre notitiam, ut, quod rationabile fuerit aestimatum, libentibus animis perferatis, quia nullum laedit observata iustitia. [5] Sed ne credatis pro ordinatorum tantum arbitrio vos gravari, si quis est qui de eorum facto aestimat conquerendum, ad remedia nostrae pietatis occurrat, ut iudicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulsumus. nam et gloriosae recordationis domnus avus noster de eorum commotus fuerat tarditate, ut erat altae prudentiae perscrutator, aestimans eos tamdiu in provincia non sine vestro gravamine residere, quos repetita iussione censuerat iam redire. [6] Sed nos, quos decet implere quicquid ille sub aequitate disposuit, deo auxiliante eius nunc in vobis inchoata perficimus. reddite modo largitati nostrae prosperrimum votum et fidele servitium. habetis principem, qui vobis cum beneficiis probatur exortus et quod subiectis dulcius est, augetur ingenio benivolo cum aetatis augmento. in quam rem Quidilane saionem nostrum credidimus dirigendum, per quem vobis iussa prosperrima deo largiente pandantur.

XI. GILDILAE VIRO SUBLIMI COMITI SYRACUSANAE CIVITATIS ATHALARICUS REX.

[1] Ad Victorem et VVitigisclum spectabiles viros Siciliae provinciae censitores praecepta nostra direximus, ut quicquid possessoribus tributariae functionis per eos nuper videtur adiectum, de quarta indictione non exigant, quia gravis est eius rei illatio, cuius adhuc iustitia non probatur. [2] De ordinationibus vero eorum nobis fecimus instructiones deferri, ut, si aestimatis viribus sub aequalitate sit dispositum, debeat permanere moderatum, sin vero aliquem contra rationem constat esse praegravatum, nostro relevetur arbitrio, ita tamen ut, si aliquid per quartam indictionem probatur illatum, possessoribus sine aliqua imminutione reddatur, quia sine querella suscipi debet onus impositum, quod longis temporibus constat esse portandum. [3] Nunc quod restat, provinciales vos convenit admonere, ut quibus beneficia dedimus, eorum devotionem per omnia sentiamus et quod debetur principi, grato animo videatur exsolvi.

XII. VICTORI ET VVITIGISCLO VV. SS. ATHALARICUS REX.

[1] Tarditas vestra apud gloriosae memoriae domnum avum nostrum merito vos fecit esse suspectos, quos etiam secundis praeceptionibus credidit ammonendos, ut relicto tandem provincialium gravamine ad eius deberetis iustitiam festinare: et nunc quoque suspicionis maxime fecit augmentum, ut nec ad initia nostra voluissetis occurrere, quod libera conscientia potuisset optare. [2] Et ideo praesenti auctoritate censemus, ut, si quid super tributarium solidum per quartam

indictionem a provincialibus exegistis, sine aliqua eis inminutione reddatis, quia supra veterem censum nulla indictionis praedictae eos volumus damna sentire. [3] Hoc etiam addendum esse credidimus, quando amore clementiae errores nolumus invenire, ne coacti potius reseceamus quod salva iustitia dissimulare non possumus, ut, si aliquem studio laesistis pravo, vestro magis emendetis arbitrio, quia hoc est propria delicta corrigere quod et non facere. [4] Et ne forsitan credatis longinquitatis difficultate latere quae gesta sunt, Siculis fiduciam vos dedimus subsequendi. videte nunc, si voces possitis ferre querulas, quas etiam nostra invitavit auctoritas. ammonuimus igitur quos pios decet: iam suo vitio videtur accusari, qui spontanea noluit voluntate recorrigi.

XIII. VVILIAE V. I. COMITI PATRIMONII ATHALARICUS REX.

[1] Magnitudinis tuae suggestione comperimus de domesticorum excessibus, qui destinatis comitibus obsequuntur, provinciales damnis plurimis ingravatos: quod credimus emolumentorum parvitate nutritum, quia sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non praebentur. [2] Et ideo speciali beneficio generalia compendia largientes magnitudini tuae praesenti auctoritate praecipimus, ut supra ducentos solidos et decem annonas, quas hactenus acceperunt, a quinta feliciter indictione quinquaginta eis solidos annuos faciatis incunctanter adiungi, qui vestris rationibus debeant imputari, ut, dum mater criminum necessitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. [3] Si quis autem iussionum nostrarum inprobis temerator extiterit, ut aliquo casu in damnis provincialium aut praeiudiciis implicetur, emolumentis careat universis, quia ille dignus est praemia consequi, qui parere cognoscitur aequitati: ideo enim a nobis accipit, ne ab aliis quaerat. nostrum dare nobilitas est: dona regalia quamvis parva sublimant, quia simul et meritorum gratiam reperisse creditur, qui principali munere sublevatur.

XIII. GILDILAE VIRO SUBLIMI COMITI SYRACUSANAE CIVITATIS, ATHALARICUS REX.

[1] Provincialium Siculorum nobis est suggestione declaratum quaedam a tua potestate fieri, unde eorum fortunae videantur affligi. quod ideo leviter accepimus, quia ipsi vindicari praeterita noluerunt. constat enim esse dubium, quod concedit adversarius: et percipi non potest iure, cui mavult quereulosus ignoscere. sed ut suspiciones iniquas futuris casibus abrogemus, observanda iugiter praesenti iussione decernimus, ut nec isti aliquid de futuro metuant nec tu per ignorantiam quae dicuntur incurras. [2] Prima fronte pro reparatione murorum pecuniae diversis provincialibus dicuntur extortae, cum tamen nulla exinde surrexerit promissa constructio. hoc si constat ammissum, aut muri exinde pro eorum munimine construantur aut unusquisque recipiat quod ei probatur incompetenter ereptum. nimis enim absurdum est spondere munitiones et dare civibus execrabiles vastitates. [3] Quorundam etiam substantias mortuorum sine aliqua discretione iustitiae fisci nomine caduci te perhibent titulo vindicare, cum tibi hoc tantum de peregrinis videatur esse commissum, quibus nullus heres aut testamentarius aut legitimus invenitur. nefas est enim, ut, quod a nobis praecipitur, a te nostro nomine per iniuriam vindicetur. [4] Praeterea conventionibus se gravari omnimodis ingemiscunt, ut ad iudicium deducendi paene tanta videantur amittere, quanta vix probantur addicti dispendia sustinere. vocatio enim iudicis spes iustitiae debet esse, non multa. nam ipse iuste suspectus redditur, ante cuius audientiam gravamina sentiuntur. unde censemus, ut, si nostra conveniunt decreta pulsatos, tantum commodi percipiat exsecutor, quantum gloriosus domnus avus noster pro honoribus personarum debere saiones accipere expressa quantitate

constituit. commodum enim debet esse cum modo: nam si mensuram aequalitatis excesserit, vim sui nominis non habebit. [5] Si vero tua iussione conventio destinatur dumtaxat in illis causis atque personis, ubi te misceri edicta voluerunt, mediam portionem exsecutor accipiat, quam de praeceptis regis sumere potuisset, quia non potest convenire iustitiae, ut tantum a te directo tribuatur, quantum pro reverentia nostrae iussionis offertur. [6] Si quis autem saluberrimi constituti temerator extiterit, in quadruplum iubemus ablata restitui, ut, quod delectatione cupiditatis ammittitur, asperitate dispendii vindicetur. Edicta vero gloriosi domni avi nostri vel universa praecepta, quae ad Siciliam pro commonendis universorum moribus destinavit, sub tanta volumus oboedientia custodiri, ut sacrilegii reus habeatur, quisquis beluinis motibus excitatus munimen temptaverit irrumpere iussionum. [7] Duorum negotia Romanorum etiam his invitis ad tuum diceris vocare iudicium: quae si cognoscis facta, ulterius non praesumas, ne dum vis iudicium incompetenter quaerere, reatum potius videaris invenire. memor enim prius debes esse edicti, qui inter alios mavis a te sequenda constitui: alioquin tota tibi decernendi auctoritas tollitur, si a te illa regula minime custoditur. [8] Ordinariis iudicibus amministrationum suarum potestas inlibata servetur. cognitores suos legitima turba comitetur. observationum illarum non mordearis invidia. Gothorum laus est civitas custodita. tota ad vos fama confluit, si vobis rarus litigator observet. vos armis iura defendite, Romanos sinite legum pace litigare. [9] Navigiis vecta commercia te suggerunt occupare et ambitu cupiditatis exosae solum angusta pretia definire: quod non creditur a suspicione longinquum, etiamsi non sit actione vitiosum. quapropter si rumorem huiusmodi, ut convenit, vitare festinas, episcopus civitatis et populus conscientiae tuae testes assistant. omnibus placeat, quod ad cunctorum necesse est pertinere fortunas. pretia communi debent deliberatione constitui, quia non est delectatio commercii, quae iubetur invitis. [10] Quocirca sublimitatem tuam iussis praesentibus credidimus ammonendam, quia excedere nolumus quos amamus nec aliquid de talibus sinistrum patimur dici, per quos aliorum mores putamus posse recorrigi.

XV. IOHANNI PAPAE ATHALARICUS REX.

[1] Si antiquis principibus studium fuit leges exquirere, ut subiecti populi delectabili tranquillitate fruerentur, multo praestantius est talia decernere, quae possunt sacris regulis convenire. absint enim a nostro saeculo damnosa compendia. illud tantum vere possumus lucrum dicere, quod constat divina iudicia non punire. [2] Nuper siquidem ad nos defensor ecclesiae Romanae flebili allegatione pervenit, cum apostolicae sedi peteretur antistes, quosdam nefaria machinatione necessitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promissionibus ingravasse, ut, quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni publicae viderentur exposita. hoc quantum fuit crudele committi, tanto gloriosum est adhibita pietate resecari. [3] Atque ideo sanctitas vestra statuisset nos praesenti definitione cognoscat, quod etiam ad universos patriarchas atque metropolitanas ecclesias volumus pertinere, ut a tempore sanctissimi papae Bonifatii, cum de talibus prohibendis suffragiis patres conscripti senatus consulta nobilitatis suae memores condiderunt, quicumque in episcopatu optinendo sive per se sive per aliam quamcumque personam aliquid promississe declaratur, ut execrabilis contractus cunctis viribus effetetur. [4] Si quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse versatus, nullam relinquimus vocem, verum etiam si aut repetendum aut quod acceptum est non reddendum esse crediderit, sacrilegii reus protinus habeatur, accepta restituens compulsione iudicis competentis. iustissimae siquidem leges ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem. [5] Praeterea quidquid in illo senatus decretum est consulto, praecipimus in eos modis omnibus custodiri, qui se quoquo modo vel interpositas quascumque personas scelestis contractibus miscuerunt. [6] Et quia omnia decet sub ratione moderari nec possunt dici iusta quae nimia sunt, cum de apostolici consecratione pontificis intentio fortasse provenerit et ad palatium nostrum

perducta fuerit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria milia solidorum cum collectione chartarum censem accipere. a quibus tamen omnes idoneos rei ipsius consideratione removemus, quia de ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum. [7] Alios vero patriarchas, quando in comitatu nostro de eorum ordinatione tractatur, in supra dictis condicionibus atque personis intra duo milia solidorum iubemus expendere. in civitatibus autem suis tenuissimae plebi non amplius quam quingentos solidos se distributuros esse cognoscant. reliquos accipientes et edicti praesentis et senatus consulti nuper habiti poena constringat: sed et dantes canonum severitas persequatur. [8] Vos autem, qui patriarcharum honore reliquis praesidetis ecclesiis, quoniam constitutio nostra ab illicita promissione liberavit, restat ut bona imitantes exempla sine aliquo ecclesiarum dispendio dignos maiestate pontifices offeratis. iniquum est enim, ut locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis divina consideratione perclusimus. [9] Quapropter si quis apostolicae praesul ecclesiae vel patriarcharum episcopum sive per se sive per parentes vel servientium quascumque personas aliqua suffragii crediderit ambitione promovendum, et ipsum reddere accepta definimus et quod est canonibus statutum, eum modis omnibus esse passurum. si quis vero quae dederit aut promiserit eodem superstite timuerit publicare, ab heredibus vel proheredibus eius ecclesia repetat, cuius suffragio antistes deprehenditur ordinatus, nota infamiae nihilominus superstites inurente. reliquos quoque ordines sub eadem fieri districtione praecipimus. [10] Quod si forsitan dolosae machinationis invento sacramentis persona intercedentibus fuerit obligata, ut salvo statu animae commissam iniquitatem neque approbare possit neque audeat accusare, damus licentiam quibuslibet honestis personis in singulis quibusque civitatibus apud iudices competentes hoc crimen deferre, et quicquid ex ea potuerit probatione recolligi, ut ad probationem insequentes animemus, tertiam partem indicatae rei ille percipiat, qui tale facinus voluerit approbare: reliqua ipsis ecclesiis proficiat quod videntur extorta, aut in fabricis earum aut in ministeriis nihilominus profutura. decet enim ad usus bonos convertere quae voluit perversitas iniqua fraudare. [11] Quiescat igitur malignantium prava cupiditas. quo tendunt, qui a fonte praeclusi sunt? reolatur et timeatur Simonis iusta damnatio, qui emendum credidit totius largitatis auctorem. orate ergo pro nobis edicta nostra custodientes, quae divinis noscitis convenire mysteriis. sed quo facilius principis votum universorum mentibus innotescat, hoc senatui, hoc populis per praefectum urbis praecipimus intimari, ut generalitas agnoscat nos illos persequi, qui maiestati potius videntur adversi. vos quoque hoc universis, quos deo propitio regitis, episcopis intimate, ne quis sit alienus a culpa qui potuit agnoscere constituta.

XVI. SALVENTIO V. I. PRAEFECTO URBIS ATHALARICUS REX.

[1] Grata res est cunctis profutura vulgare, ut generale fiat gaudium, quod potuit esse votivum. alioquin laesionis causa noscitur, si beneficia potius oculantur. dudum siquidem senatus amplissimus ab splendore suo cupiens maculam foedissimae suspicionis abradere provida deliberatione constituit, ut in beatissimi papae consecratione nullus se abominabili cupiditate pollueret, poena etiam constituta, qui talia praesumere temptavisset: non iniuria, quia tunc electi vere meritum quaeritur, cum pecunia non amatur. [2] Quod nos laudantes et augentes inventum ad beatissimum papam direximus constituta, quae his antelata praefulgent, ut ab honestate sanctae ecclesiae profanus ambitus auferatur. hoc vos ad notitiam senatus et Romani populi volumus sine aliqua dilatione perducere, quatenus cunctorum figatur cordi, quod cupimus omnium studio custodiri. [3] Verum ut principale beneficium et praesentibus haereat saeculis et futuris, tam definita nostra quam senatus consulta tabulis marmoreis praecipimus decenter incidi et ante atrium beati Petri apostoli in testimonium publicum collocari: dignus enim locus est, qui et gloriosam mercedem nostram et senatus amplissimi laudabilia decreta contineat. in quam rem illum direximus, quo

redeunte noscamus impleta quae iussimus. incertum enim videtur habere quod praecipit, cui rerum effectus tardius innotescit.

XVII. SALVENTIO V. I. PRAEFECTO URBIS ATHALARICUS REX.

[1] Si principes antiqui moenia Romana in populorum exquisivere laetitiam, ne cives illi merito singulares aliquid commune cum ceteris possiderent, nefas est inter tot rerum iucunda eos longam sustinere tristitiam, quia exultatio civitatis illius generale votum est, dum necesse est laetari reliqua, si mundi caput gaudere proveniat. [2] Apostolici siquidem papae Iohannis et procerum nostrorum relatione cognovimus illum atque illum Romanos pro sola suspicione seditionis tam longae custodiae poena maceratos, ut cuncta civitas maerorem de illorum continua calamitate contraxerit, ut eis nec dierum festivitas, nec ulla, quae apud nos est gratissima, nominis sui dignitas subveniret. quod nobis pro sui facti acerbitate displicuit, ut qui in iudicio convicti minime feruntur, debita malis tormenta cruciatusque pertulerint. [3] Et ideo magnitudinem tuam iussis praesentibus ammonemus, ut quocumque loci reperire potueris, eos absolvere non moreris. quos etiamsi aliquo reatu involutos esse claruit, intercessionibus supra dictis eos iam a metu liberos esse censemus. si vero innocentes se tormenta sustinuisse confidunt, damus querellis eorum liberam vocem, ut iustis legibus vindicent quod iniquis ausibus pertulerunt, quia nolumus innocentes a iudicibus deprimi, quos ad eorum praesidia constat elevari. [4] Revocent nunc ad laetitiam pristinam animos Romani nec nobis credant placere posse nisi qui eos eligunt modesta aequalitate tractare. intellegant parentes nostros pro sua quiete laboriosa subire pericula, nos autem multis expensis agere, ut illi debeant garrula exultatione gaudere. [5] Nam et si quid inique vel acerbe hactenus pertulerunt, non credant a nostra mansuetudine neglegendum, qui nec nobis otia damus, ut illi segura pace ac tranquilla laetitia perfruantur: cito sentiunt quia nos amare non possumus, quos illi pro suis excessibus horruerunt. nam quorum gratiam impetrare possunt, qui suis civibus displicere meruerunt et, dum tempus habuissent amoris publici, egerunt unde iuste debeant execrari?

XVIII. EDICTUM. ATHALARICUS REX. Provide decrevit antiquitas universitatem edictis generalibus admoneri, per quae et delictum omne corrigitur et excedentis verecundia non gravatur. cuncti enim sibi aestimant dici, ubi nullum constat exponi et similis fit innocentis, quem contigerit sub communionem purgari. hinc et nostra vere pietas custoditur, dum feriato gladio nascitur metus et provenit sine cruore correctio. commovemur enim placati, minamur otiosi et clementer irascimur, quando vitia sola damnamus. diu est, quod diversorum querellae nostris auribus crebris susurrantibus insonarunt quosdam civilitate despecta affectare vivere beluina saevitia, dum regressi ad agreste principium ius humanum sibi aestimant feraliter odiosum. quos nunc apte iudicavimus comprimendos ut eo tempore inimica bonis moribus crimina persequamur, quo hostibus reipublicae divina virtute resistimus. utrumque quidem noxium, utrumque pellendum: sed tanto gravius grassantur vitia quanto probantur interna. unum recumbit in altero. facilius quippe inimicorum acies cadunt, si nostrorum delicta subducimus. [1] Primam humano generi noxiam pervasionem, sub qua nec dici potest civilitas nec haberi, severitate legum et nostra indignatione damnamus statuentes, ut sanctio divi Valentiniani adversum eos diu pessime neglecta consurgat, qui praedia urbana vel rustica despecto iuris ordine per se suosque praesumpserint expulso possessore violenter intrare. nec aliquid de eius districtione detestabili volumus temperatione mitigari, insuper addentes ut, si quis ingenuorum ad satisfaciendum legi superius definitae idoneus non habetur, deportationis protinus subiaceat ultioni, quia plus debuit cogitare iura publica, qui se noverat alibi non posse sustinere vindictam. iudices igitur competentes, ad quos potest admissum facinus

pertinere, si invasorem, cum possint amovere, pertulerint tenere praesumpta, et adepti cinguli honore priventur et fisco nostro tantum fiant obnoxii, quantum praesumptor potuisset addici, in auctoribus tamen facinoris manentibus constitutis. quod si quis in tantam raptatus amentiam tyrannico spiritu iuri publico parere neglexerit viribusque praepotens destinati officii spreverit paucitatem, relatione iudicis nostris auribus notabilis ingeratur, ut indulta executione saionum ultionem sentiat vigoris regii, qui oboedire noluit cognitori. [2] Et quia summis principibus iuris communione vivendum est, si quis legum ordine praetermisso nomine publico titulos praesumpserit vel praesumpsit affigere, in tantum possidenti fiat obnoxius, quantum sanctio superius memorata testatur. merito enim et sacrilegii poena percellitur, qui iniquo pervasionis pondere ausus est maiestatem regii nominis ingravare. litis quoque expensas iudicio superatus exsolvat, quia hinc dantur fomenta detestabilis iurgii, cum improbi vincuntur illaesi, nec dolet calumniantibus pudoris damnum, si evaserint dispendia facultatum. [3] Si quis autem de nostris scriniis aliquid crediderit promerendum, adversario suo, quantum ad causam eius pertinet, de consecuta serie iussionum nihil aestimet supprimendum: ni fecerit, careat impetratis, vel si aliquid ex eo agere temptaverit, nihilominus habeatur infirmum, quia illos solos volumus uti beneficiis nostris, quos non cognoscimus studere versutiis. [4] Qui suasionem plectenda matrimonia dividere nititur aliena, ipsius coniugium habeatur illicitum: ut magis contigisse sentiat sibi, quod in altero malignus exercere temptavit. sive pro coniunctionibus caritate privatur, futurum illi matrimonium iure denegamus, quia non meretur iugalis reverentiae praemia consequi, qui in genialis tori ausus est divisione grassari. sed ne aliquos huius sceleris reos ultio nostra derelinquat, illos, quos spes non habet praesentis coniugii vel futuri, si quid in alienos thalamos dolosa machinatione praesumpserint, facultatum suarum priventur media portione fisci protinus viribus applicanda. si vero prohibente pauperie in aliquorum substantia nequiverit vindicari, poena religentur exilii, ne, quod dictu nefas est, ideo videantur comminationem iuris publici evadere, quia vilissimae noscuntur subiacere fortunae. sed haec de sollicitatoribus affectus alieni pietas nostra decrevit. [5] Ceterum in adulteris totum districtissime volumus custodiri, quicquid divali potuit commotione decerni. [6] Uno tempore duabus nemo copuletur uxoribus, quia se noverit rerum suarum amissione plectendum. nam aut libido est, et recte perfrui non sinitur: aut cupiditas, et iure nuditate damnatur. [7] Si quis autem superflua turpique cupidine coniugali honestate despecta ad concubinae elegerit venire complexus: si ingenua fuerit, iugo servitutis cum filiis suis modis omnibus addicatur uxori, ut illi se per honesta iudicia sentiat subdi, cui per illicitam libidinem credidit posse praeponi. quod si ad tale flagitium ancilla pervenerit, excepta poena sanguinis matronali subiaceat ultioni, ut illam patiat iudicem, quam formidare debuisset absentem. [8] Donationes nullius terror extorqueat: nullus acquirere per fraudem vel execrabilem lasciviam concupiscat: sola enim honestas merito cupit lucra. de legibus in allegationem iustissimae largitatis illam distractionem volumus custodiri, quam pro veritate sollicita legalis sanxit antiquitas. sic enim, ut ipsa testatur, et fraudi non patebit occasio et veritati maior crescit auctoritas. alioquin nulli praecipimus videri firmum, quod ipse conditor, non implendo quae leges vel iura praecipiant, fecit incertum. [9] Maleficos quoque vel eos, qui ab eorum nefariis artibus aliquid crediderint expetendum, legum severitas insequatur, quia impium est nos illis esse remissos, quos caelestis pietas non patitur impunitos. qualis enim fatuitas est creatorem vitae relinquere et sequi potius mortis auctorem? turpis actus ex toto sit a iudicibus alienus. nemo faciat quod iura condemnant, quia decretali poena plectendi sunt, qui se prohibitis excessibus miscuerunt. quid enim in aliis damnent, si ipsi se inhonesta contagione commaculent? sit etiam sub divitibus tuta mediocritas. [10] A caedis temperetur insania. nam praesumptio manuum actus probatur esse bellorum, maxime in eis, quos tuitionis nostrae munit auctoritas. si quis autem contra facere improba praesumptione temptaverit, violator nostrae iussionis habeatur. [11] Appellari a suspecto iudicibus ordinariis in una causa secundo non patimur, ne, quod ad remedium repertum est innocentis, asylum quodam modo videatur existere criminosis. si quis vero vetita iterare temptaverit, negotio privatus abscedat. [12] Sed ne pauca tangentes reliqua credamur noluisse

servari, omnia edicta tam nostra quam domni avi nostri, quae sunt venerabili deliberatione formata, et usualia iura publica sub omni censemus distractionis robore custodiri, quae tanto munimine se tegunt, ut nostra quoque iurisiurandi interpositione cingantur. quid per multa discurremus? legum usualis regula et praeceptorum nostrorum probitas ubique servetur.

XVIII. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Laudabilium iussionum causas plerumque praebet vituperabilis excessus alienus et miro modo momenta iustitiae de iniquitatis occasione nascuntur. silet enim aequitas, si culpa non vociferetur admissa et feriatum quiescit principis ingenium, quod non fuerit aliqua querella provocatum. [2] Conquerentium siquidem vocibus adacti et frequentium populorum de rebus quibusdam interpellatione commoniti necessaria quaedam Romanae quieti edictali programme duodecim capitibus, sicut ius civile legitur institutum, in aevum servanda conscripsimus, quae custodita residuum ius non debilitare, sed potius corroborare videantur. [3] Haec in coetus vestri splendore recitentur et per triginta dies praefectus urbis locis celeberrimis faciat sollemni more proponi, ut nostra civilitate recognita spes truculentis moribus auferatur. nam qua confidentia protervus assumat quod principis agnoverit damnasse clementiam? redeat amor omnibus disciplinae, per quam et parva coalescunt et potiora servantur. [4] Ideo enim exercitus nostros iuvante deo crebris expeditionibus commovemus, ut universitatem compositam vivere legibus sentiamus. reddatur haec animo nostro vicissitudo praemiorum, ut, quem rei publicae utilitatibus cognoscitis occupatum, rarissima querellarum aditione pulsetur. teneant iudices legitimas distractiones: votum foedissimae venalitatis abiciant. metus cuncta componit, si reus crimen in iudicante non invenit.

XX. AD UNIVERSOS IUDICES PROVINCiarUM ATHALARICUS REX.

[1] Cum vos provinciis nostris iuvante deo annua reparatione praestemus nec desint iudicia per universos fines Italiae distributa, intellegimus de inopia iustitiae copiam venire causarum. culpa siquidem vestrae probatur esse negligentiae, quotiens a nobis coguntur homines legum beneficia postulare. nam quis eligeret tam longe petere, quod in suis videret sedibus advenisse? [2] Sed ut vobis versutas excusationes et duras necessitates provincialibus tolleremus, de aliquibus casibus hactenus pessimo torpore neglectis edictalis programmatis definitione censuimus, ut et vobis cresceret confidentia recte iudicandi et paulatim audacia maligna possit imminui. quod more sollemni per conventus publicos triginta dierum facite proponi editione, ut iure condemnatus habeatur qui post haec remedia manere praesumpserit desperatus.

XXI. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Filiorum causas iure ad patrum cognoscimus remisisse personas, ut ipsi de illorum propectu debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. neque enim credendum est vos inde posse minus esse sollicitos, unde et generi vestro crescit ornatus et coetui provenit assidua lectione consilium. nuper siquidem, ut est de vobis cura nostra sollicita, quorundam susurrante cognovimus doctores eloquentiae Romanae laboris sui constituta praemia non habere et aliquorum nundinatione fieri, ut scholarum magistris deputata summa videatur imminui. [2] Quapropter, cum

manifestum sit praemium artes nutrire, nefas iudicavimus doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potius ad gloriosa studia per commodorum augmenta provocandi. [3] Prima enim grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum litterarum, mater gloriosa facundiae, quae cogitare novit ad laudem, loqui sine vitio. haec in cursu orationis sic errorem cognoscit absonum, quemadmodum boni mores crimen detestantur externum. nam sicut musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos, ita dispositis congruenter accentibus metrum novit decantare grammaticus. [4] Grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis, quae per exercitationem pulcherrimae lectionis antiquorum nos cognoscitur iuvare consiliis. hac non utuntur barbari reges: apud legales dominos manere cognoscitur singularis. arma enim et reliqua gentes habent: sola reperitur eloquentia, quae Romanorum dominis obsecundat. hinc oratorum pugna civilis iuris classicum canit: hinc cunctos proceres nobilissima disertitudo commendat et ut reliqua taceamus, hoc quod loquimur inde est. [5] Qua de re, patres conscripti, hanc vobis curam, hanc auctoritatem propitia divinitate largimur, ut successor scholae liberalium litterarum tam grammaticus quam orator nec non et iuris expositor commoda sui decessoris ab eis quorum interest sine aliqua imminutione percipiat et semel primi ordinis vestri ac reliqui senatus amplissimi auctoritate firmatus, donec suscepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis neque de imminuendis annonis a quolibet patiatur improbam quaestionem, sed vobis ordinantibus atque custodientibus emolumentorum suorum securitate potiat, praefecto urbis nihilominus constituta servante. [6] Et ne aliquid pro voluntate praebentium relinquatur incertum, mox ut sex menses exempti fuerint, statutae summae consequantur praedicti magistri mediam portionem, residua vero anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur: ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est vel horarum aliquo vacasse momento. [7] In tantum enim quae sunt decreta volumus firmissime custodiri, ut si quis cuius interest differendam putaverit hanc quasi debitam functionem, procurato more usurarum dispendia ipse patiat, qui iusta commoda laudabiliter laborantibus plectenda cupiditate subtrahit. [8] Nam si opes nostras scaenicis pro populi oblectatione largimur et ea studiosissime consequuntur qui adeo necessarii non habentur, quanto magis illis sine dilatione praebenda sunt, per quos et honesti mores proveniunt et palatio nostro facunda nutriuntur ingenia! [9] Hoc autem praesentibus litterarum magistris venerando coetui vestro praecipimus intimari, ut sicut nos agnoscunt de suis commodis esse sollicitos, ita a se proventus adolescentium enixius noverint nos exigendos. cesset nunc illa satyricis doctoribus querulis usurpata sententia, quia duabus curis ingenium non debet occupari. ecce iam habere tolerabile probantur hospitium: unde nunc merito, uni sollicitudini iugiter inhaerentes, toto vigore animi ad bonarum artium studia transferantur.

XXII. PAULINO V. C. CONSULI ATHALARICUS REX.

[1] Indiscreti hominum mores confusique vagarentur, si aut culpa formidinem aut virtus praemia non haberet. sed cum utraque suis finibus propriaque terminatione claudantur, de illo nefas est ambigi, qui meruit eligi iudicio principali. non enim quicquam aut odio decernimus aut pellecti aliqua gratificatione laudamus. electio nostra de meritis venit et tanto quis regali animo proximatur, quanto bonis studiis societate coniungitur. non vereamini absentes nec sitis de principis ignoratione solliciti. [2] Latere potest forsitan vulgare hominum genus: nesciri non potest proles senatus, quando bene noti sunt, qui meritis asseruntur et abunde cognoscitur, quisquis fama teste laudatur. quapropter te longissime constitutum mentis nostrae oculus serenus inspexit et vidit meritum, quod non habebatur occultum. propositum siquidem tuum celebrata dilatavit opinio, faciens fidem generis morum pondere, non aetate. neque enim fas erat, ut quem familia tanta produxerat, sententia nostra in eo corrigendum aliquid inveniret. [3] Semen generis morum fructibus reddidisti. nil vobis aetas

longa subduxit: antiquos in te Decios Roma cognovit, Decios inquam, priscis saeculis honorata prosapies, libertatis auxilium, curiae decus, Romani nominis singulare praeconium: cui specialiter adscriptum est quod immanissimum hostem status rei publicae periclitatus evasit et in tanta virorum fortium multitudine solus inventus est, qui patriam plus amasset. haec vos exempla submonendo semper accendunt, quia magnus verecundiae stimulus est laus parentum, dum illis non patimur esse impares quos gaudemus auctores. [4] Et ideo, quod deo auspice dictum sit, per indictionem duodecimam sume insignia consulatus, honorem quidem arduum, sed familiae vestrae domesticum. vos enim completis paginam consularem: vos crebro nominat cursus annorum et dum copia plerumque soleat habere fastidium, vestrum nomen repetitum semper efficitur gloriosum. huic denique generi superna faverunt praestando desideriis patrum felicia germina masculorum. hinc est quod in illo rerum capite collegam vix videtis extraneum: hos habetis iudices quos parentes. o temporum singulare praeconium! curia Romana completur paene vestra familia: ecce vere nunc unum dicendum est corpus, quando constat vicini sibi generis societate permixtum. [5] Sed non remittas animos confidentia tuorum nec credas posse sufficere, quod tibi contigit de illorum praedicatione gaudere. plus exigitur heres bonorum, quando sine cessatione compellitur, qui maiorum virtutibus admonetur. adde laudes egregias: senioribus tuis sequens aetas cum aliqua opinabili novitate succedat. nam si gloriosum est posteris avitas extendere facultates, quanto praestantius est hereditarias augere virtutes! mores tuos domestica conversatione laudavimus: sed maius aliquid nunc decet publicis exhibere conspectibus, unde sibi nec aetas tenera blandiatur nec metus quicquam vindicet nec magister assumat.

XXIII. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Quid, patres conscripti, de vobis iudicemus, expendite, ut ad summarum culmina dignitatum germinis vestri viros quos numquam vidimus eligamus, non fastidio negligentiae, sed honorabili praesumptione naturae. ad examen veniant quae putantur incerta: num quis de illa re aestimet deliberandum, ubi nihil reperitur ambiguum? [2] Omnes quidem benignitas nostra complectitur, sed tales veritatis testimonio praedicamus. praecedit quidem gratia, sed sequitur incorrupta sententia. nam sicut idem curiae corpus est vobis, ita in unum laudabili proposito convenitis. vos ergo dilexisse iudicium est, unde libertatis augmentum et nostri imperii crescit ornatus. rerum causae semper in semine sunt: fructus editus prodit auctores et quicquid a divinitate meremur, de felici prole colligitur. [3] Hinc est quod patricium Venantium sub admiratione pensamus et fecunda prole gaudentem et tot consularibus patrem. educavit enim liberos nulla discretione laudandos, pondere moderationis aequales, ingenii vivacitate consimiles et morum societate vere germanos, quorum infantia bonis artibus enutrita iuventutem quoque armis exercuit, formans animum litteris, membra gymnasiis: tradens amicis exhibere constantiam, dominis fidem: et quicquid in illo viro gratia divina concessit, integra perfectione transmissum cernas in posteris. iactent se alii possessione locupleti summumque bonum solas putent esse divitias. in hac autem domo non tantum patrimoniis, sed et virtutibus aditur hereditas. [4] Hoc est profecto quod vere divites facit, quando nullum melius potest esse compendium quam laudibus successisse maiorum. probatum est etiam in eo bonis dispensatoribus nil deesse. alieni continens, propria sub moderatione distribuens et inusitata laude mirabilis, nulli gravis tot protulit consulares. recipiat haec audiens fructum bonorum: agnoscat se praeconem habere quem dominum et inter tot lumina procerum singulariter fuisse laudatum. nam si homines ornat semel acceperit palmatam, quid ille censendus est, qui tot meretur in filiis consulatus? [5] Et ideo, patres conscripti, alumnum vestrum Paulinum aurea dignitate vestimus, ut iuventus eius, quae fulget meritis, trabea quoque resplendeat triumphali. hunc honorem Deciorum familia non miratur, quia eorum plena sunt atria fascibus laureatis. aliis rara dignitas ista contingit:

in hoc decursu generis paene nascitur consularis. [6] Favete ergo, patres conscripti, nostris muneribus et vestro nihilominus candidato. nam licet nuncupemini omnibus generaliter patres, huic etiam estis specialiter et parentes. nomen vestrum a curae similitudine derivatum fidelissima rerum appellacione confirmat, non translaticia usitatione vocabuli, sed honora sorte nascendi. cedant vobis hanc felicitatem divina perpetuam, ut licet gratiam praestetis exoticis, prole vestra vivacius gaudeatis.

XXIII. SENATORI PPO ATHALARICUS REX.

[1] Si te voluntas nostra adhuc latentem aut inhonorum forsitan invenisset, gauderemus quidem repertum, sed bene dubitarem acturum, quia spes magis quam fructus in novo est. sed cum domni avi nostri innumeris provecibus magnoque iudicio glorieris, inconveniens res est disceptationi subdere, quem vix possumus sub admiratione praedicare. tanti quippe principis non examinanda, sed veneranda est sententia, quia non potest de factis eius ambigi, cum et nos ab ipso cognoscamur electi: qui divinae supplicationi semper assiduus exegit meritis, ut illa faceret quae superna gratia custodiret. [2] Nam quem ille virum aut exercitibus praeficiens cum victoria non recepit aut iudicem cingens non iustissimum comprobavit? cum futuris rebus eum crederes habere tractatum: nam quod concepisset animus, reddebat semper effectus miroque sapientiae studio non habebat dubium, quod veraciter praevidebat esse venturum. [3] Denique ex te probare possumus eximium principis institutum. quem primaevum recipiens ad quaestoris officium mox repperit conscientia praeditum et legum eruditione maturum. fuisti nimirum summa temporum laus, ut illum sic ad omnia sollicitum inoffensa redderes famulatione securum, dum molem tantam regalis ingenii facundiae tuae viribus sustineres. te in dictationibus amoenum, te ad iustitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum. [4] Beneficia quippe ipsius nulla abominabili taxatione vendebas, ut honor tibi ad opinionis divitias proficeret, dum minime pretio subiaceret. hinc est quod videbaris aequissimo principi gloriosa dilectione sociatus, quia eras a vitiis probabili sequestratione divisus. interpellantium te ponderibus sapientissimus arbiter onerabat tantumque de animi tui cognita disceptatione praesumpsit, ut in beneficii locum tuum praestaret aestuantibus sine aliqua cunctatione iudicium. [5] Quotiens ille te grandaevis proceribus inputavit, dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longaevis aetatis instruxerat? erat plane quod in te praedicaret eximium, animum ad promerenda beneficia patulum et contra vitia cupiditatis obstructum, dum nescio quo pacto rara est in hominibus manus clausa et aperta iustitia. [6] Veniamus ad magisteriam dignitatem, quam non pecuniae largitate, sed morum nosceris suffragio consecutus: quo loco positus semper quaestoribus affuisti. nam cum opus esset eloquio defaecato, causa tuo protinus credebatur ingenio. exigebaris a benigno principe quod se tibi noverat minime commisisse et quadam gratia praeiudiciali vacuabat alios labore, ut te sententiae suae copiosa laude compleret. [7] Non enim proprios fines sub te ulla dignitas custodivit, quando conscientiae tuae constat creditum, quod a multis fuit proceribus sincerissime peragendum. nescivit quisquam de te summurmurare contraria, cum tamen de principali gratia sustineres invidiam. derogare cupientes vicit integritas actionis: adversi tui coacti saepe locuti sunt quod animus non habebat. nam quaelibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profiteri, dum generalibus odiis veretur exponi. [8] Egisti rerum domino iudicem familiarem et internum procerem. nam cum esset publica cura vacuatus, sententias prudentium a tuis fabulis exigebat, ut factis propriis se aequaret antiquis. stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula rimator acutissimus inquirebat, ut rerum naturis diligentius perscrutatis quidam purpuratus videretur esse philosophus. longa fiunt, si cuncta proferamus: quin potius ad beneficia nostra convertimur, ut quod ab illo cognoscebatur deberi, ab herede inperii tibi sentias iuste persolvi. [9] Quapropter iuvante deo, quo auctore omnia prosperantur, ab indictione duodecima in praefecturae praetorianae te

suggestu atque insignibus collocamus, ut probatum iudicem sine metu provinciae suscipiant, quas hactenus inproborum cognovimus actione fatigatas. sed quamvis habeas paternam praefecturam Italico orbe praedicatam, aliorum tibi tamen exempla non ponimus: utere moribus tuis et omnium vota complesti. [10] Percurre iuvante deo gloriae campum, quem semper a te novimus expetitur. nam si te continentem, ut credimus, et dignitas ista probaverit, hoc est saeculi ambitiosa superasse. solitus es quidem iusta non vendere: sed nunc oportet inpensius laesis per iniuriam subvenire. invigilet incorruptibilis sensus adversus male consuetas manus: excludatur undique studium fraudulentum, quia hoc dignum est per iudicem provenire sincerum. diutius quidem differendo pro te cunctorum vota lassavimus, ut et benivolentiam in te probarem generalitatis et cunctis desiderabilior advenires. habet hoc enim humana condicio, ut celerius adepta fastidio sint, dum omne pretiosum vilescit oblatum et contra dulcius accipitur, quod sub aliqua dilatione praestatur. [11] Sed non sumus tantummodo de tuorum temporum laude contenti: perquire omnia ad titulos praefecturae praetorianae pertinentia, quae aliorum visa est fraudare cupiditas. non liceat quemquam gloriari furtis aut praeiudiciis suis. lumen te inmisimus rebus celatis, quando nec prudentiae tuae quisquam poterit illudere nec fidem aliqua oblatione lentare. [12] Constitue et huic regulam dignitati, qui ante actis fascibus mirabilis continentiae exempla praebuisti. nam licet paene omnes honores summos aequaliter egeris, habes tamen proposita conscientiae bona, ubi nullam decet esse mensuram. hic enim decorum est terminum non habere: hic honesta probatur ambitio, cuius etiam et nimietas placet. omne siquidem praedicandum quanto profusius quaeritur, tanto gloriosius invenitur.

XXV. SENATUI URBIS ROMAE ATHALARICUS REX.

[1] Cumulavimus quidem, patres conscripti, beneficiis nostris copiosum virtutibus, divitem moribus, plenum magnis honoribus Senatorem: cuius si merita consideretis, debemus omne quod solvimus. qua enim compensatione commendandus est, qui aures dominantium luculenta saepius praedicatione complevit, dignitates sibi creditas eximia gravitate tractavit et nisus est tempora facere quae merito laudarentur in principe. trahebat regnantis animum veritas et disertitudo dictorum, cui sic omnia retulit, ut miraretur ipse qui fecit. [2] Allegavit solus quod omnes iuaret et dum purpuratas auditori suo fenerat laudes, gratiosum vobis nostrum fecit inperium. commendat enim suam gentem, qui oratione placabili permulcet regiam summitatem, quando ex vobis et alter talis creditur, a quo similia postulentur. [3] Patrem quoque clementiae nostrae in ipsa curia Libertatis qua disertitudine devotus asseruit! recolitis quemadmodum facta eius orator nobilis excolebat, virtutes ipsius plus mirabiles faciens quam honores. in absoluto datur probare quod dicimus. aestimate, patres conscripti, quali gratia potuistis ab illo respici, a quorum se corpore sic videbat ornari. gloriosis quippe dominis gratiora sunt praeconia quam tributa, quia stipendium et tyranno penditur, praedicatio autem nisi bono principi non debetur. quid, praeconiales viri, creditis his tantum fuisse contentum, ut dominos niteretur laudare superstites, a quibus dum vicissitudo praemiorum forsitan quaeritur, laboris taedia non vitantur? [4] Tetendit se etiam in antiquam prosapiem nostram, lectione discens quod vix maiorum notitia cana retinebat. iste reges Gothorum longa oblivione celatos latibulo vetustatis eduxit. iste Hamalos cum generis sui claritate restituit, evidenter ostendens in septimam decimam progeniem stirpem nos habere regalem. [5] Originem Gothicam historiam fecit esse Romanam, colligens quasi in unam coronam germen floridum quod per librorum campos passim fuerat ante dispersum. [6] Perpendite, quantum vos in nostra laude dilexerit, qui vestri principis nationem docuit ab antiquitate mirabilem, ut, sicut fuistis a maioribus vestris semper nobiles aestimati, ita vobis antiqua regum progenies inperaret. cedimus, patres conscripti, et si adhuc referre volumus, beneficia collata superantur. [7] Nostris quoque principiis quanto se labore

concessit, cum novitas regni multa posceret ordinari? erat solus ad universa sufficiens: ipsum dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant, et labore huius actum est, ne laboraret inperium. [8] Reperimus eum quidem magistrum, sed implevit nobis quaestoris officium et mercedes iustissima devotione persolvens cautelam, quam ab auctore nostro didicerat, libenter heredis utilitatibus exhibebat. verum his aliquid maius adiciens primordia regni nostri et armis iuivit et litteris. nam dum curae litorum regias cogitationes incesserent, subito a litterarum penetralibus eiectus par suis maioribus ducatum sumpsit intrepidus, cui quia defuit hostis, moribus triumphavit eximiis. [9] Nam deputatos Gothos propriis pavit expensis, ut nec provinciales percelleret nec fiscum nostrum expensarum oneribus ingravaret. arma eius nulla possessorum damna senserunt. fuit nimirum provinciarum verissimus custos: nam ille defensor proprie dicendus est, qui tuetur innoxie. [10] Mox autem ut tempus clausit navium commeatum bellique cura resoluta est, ingenium suum legum potius auctor exercuit, sanans sine damno litigantium quod ante sub pretio constabat esse laceratum. talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legis fuisse ducatum, qui plus de sua disciplina quam per arma laudati sunt: non iniuria, quia hostem congredi varius semper eventus est, indubitata vero gloria morum custodisse mensuram. [11] Quid ergo? num quid tali actione praesumens aliqua se elatione iactavit, dum familiare est hominibus extolli, cum bene de se cognoverint aestimari? nonne tanta se communionem tractavit, ut principis sibi gratiam ad beneficia tantum crederet esse concessam, benivolus cunctis, moderatus in prosperis, ignorans nisi graviter lacessitus irasci? qui cum sit iustitia rigidus, ad remissiones irarum non perdurat austerus: suarum rerum distributor egregius et dum nesciat aliena quaerere, novit propria largus offerre. hos igitur mores lectio divina solidavit, quando semper bene geritur, si caelestis metus humanis motibus obponatur. hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio: hinc sapientia veritatis sapore conditur. sic ad omnia redditur humilis, quem inluit doctrina caelestis. [12] Huic ergo, patres conscripti, deo auspice a duodecima indictione praefecturae praetorianae regendam tribuimus dignitatem, ut querellas omnes infidelium nundinatione collectas deo praestante sua integritate componat faciatque tam nimium desideratus, ut cunctis possit esse beneficus. assint superna dispositis, ut quem nos probavimus longa conversatione prudentem, prosperrimus sibi, fidelissimus nobis, utilis rei publicae debeat inveniri et relinquat posteris famam, per quam gloriosam saeculis suam faciat esse familiam.

Liber X

I. IUSTINIANO IMPERATORI AMALASUINTHA REGINA.

[1] Adeo vobis, clementissime principum, distulimus hactenus indicare filii nostri gloriosae recordationis occasum, ne amantis laederemus animum per tristia nuntiorum: sed nunc iuvante deo, qui consuevit casus asperos in prospera commutare, illa magis elegimus in vestram deferre notitiam, de quibus nobiscum possitis participata exultatione gaudere: iuvat enim divina munera diligentibus confiteri. [2] Perduximus ad sceptrum virum fraterna nobis proximitate coniunctum, qui regiam dignitatem communi nobiscum consilii robore sustineret, ut et ille avorum suorum purpureo decore fulgeret et animos nostros solacium prudentis erigeret. iungite nunc vota felicia, ut, sicut nos in imperio pietatis vestrae omnia fieri prospera desideranter expetimus, ita nobis favere vestram benivolentiam comprobemus. peracto itaque nuntio, quod vobis pro ingenita clementia credimus esse votivum, addimus etiam gratissimae legationis officium, ut pacem, quam mente semper geritis et iam mihi specialiter retinetis esse collatam, adiectione quoque meorum proteletis. nam licet concordia principum semper deceat, vestra tamen absolute me nobilitat, quando ille redditur amplius excelsus, qui vestrae gloriae fuerit unanimitate coniunctus. [3] Sed quoniam epistularum brevitate universa sufficienter nequeunt expediri, salutantes reverentia competenti quaedam legatis nostris verbo vobis insinuanda commisimus, quae consuetudine vestrae serenitatis libenter accipite, ut ab omnibus evidenter possit agnosci quod iuste nobis probamus de vestra mansuetudine polliceri. convenit enim de vobis indubitanter praesumi, quando et nos pro desiderio vestro in his quos commendastis talia facimus, qualia vos sperasse cognovimus.

II. IUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

[1] Novis regibus mos est per diversas gentes proventus sui gaudia nuntiare, ut adquirant affectum principis externi de ipsa communione regnandi. quod facienti mihi, piissime imperator, multo melius divina tribuerunt, quando vestram gratiam securus expeto, quam praecellentissimam domnam sororem meam vobiscum, pepigisse cognosco. [2] Ab eius enim iudicio me nullatenus deviare certissimum est, quae tanta sapientiae luce resplendet, ut et propria regna mirabili dispositione componat et promissam cunctis gratiam robusta firmitate custodiat. ideo enim me curarum suarum fecit esse socium, quatenus et ego illos desiderem habere reverendos, quos sibi ipsa fecit esse pacificos, prudentiae suae more diiudicans, ut talium amicitias eligeret, qui in toto orbe simile nil haberent. [3] Neque enim nova est ista dilectio: nam si decessorum vestrorum facta recolatis, agnoscitis quandam esse consuetudinis legem cum illo imperio amicitiam Hamalos semper habuisse. quae tantum certior quantum vetustior, quia facile mutari non potest quod per longa saecula custoditur. suscipite itaque affectiosis mentibus et nostra primordia et domnae sororis nostrae, cui singulariter studetis, favete iudicio. nam si me similiter diligitis, regem quodammodo pariter efficitis. [4] Sed quoniam nos amplius loqui desideria novitatis exposcunt et litterarius sermo narrare plura non patitur, ideo tantis meritis, sicut dignum est, salutationis honore completo, harum portitoribus legatis nostris aliqua pietati vestrae delegavimus intimanda, quia nemo utilius tractat quam qui vestrae mansuetudini committere sua vota deliberat.

III. SENATUI URBIS ROMAE AMALASUINTHA REGINA.

[1] Post flebilem filii nostri divae recordationis occasum vicit animum piae matris generalitatis affectio, ut non maioris sui causas, sed vestra potius augmenta cogitaret. quaesivimus regales curas quo solacio fulciremus. sed auctor ille castitatis et misericordiae singularis, qui nobis primaevum subtracturus erat filium, maturi fratris reservavit affectum. [2] Elegimus deo auspice consortem regni nostri felicissimum Theodahadum, ut quae hactenus rei publicae molem solitaria cogitatione pertulimus, nunc utilitates omnium iunctis consiliis exequamur, quatenus in tractatibus duo, in sententiis unus esse videamur. Astra ipsa caeli mutuo reguntur auxilio et vicario labore participata mundum suis luminibus administrant. ipsi quoque homini duplices manus, socias aures, oculos geminos divina tribuerunt, ut robustius perageretur officium quod duorum fuerat societate complendum. [3] Exultate, patres conscripti, et factum nostrum supernis commendate virtutibus. nihil reprehensibile desideravimus agere, quae cum alterius consilio cuncta delegimus ordinare. communitas siquidem regni mores asserit, quando placabilis esse iuste creditur, qui potestatis suae habere participem comprobatur. reservavimus itaque deo iuvante palatia viro nostri generis claritate conspicuo, qui Hamalorum stirpe progenitus regalem habeat in actibus dignitatem: patiens in adversis, moderatus in prosperis et, quod difficillimum potestatis genus est, olim rector sui. [4] Accessit his bonis desiderabilis eruditio litterarum, quae naturam laudabilem eximie reddit ornatam. ibi prudens invenit, unde sapientior fiat: ibi bellator reperit, unde animi virtute roboretur: inde princeps accipit, quemadmodum populos sub aequalitate componat: nec aliqua in mundo potest esse fortuna, quam litterarum non augeat gloriosa notitia. [5] Accipite, quid maius generalitatis vota meruerunt. princeps vester etiam ecclesiasticis est litteris eruditus: a quibus semper quicquid est pro homine, commonemur: iudicare recte, bonum sapere, divina venerari, futura cogitare iudicia. necesse est enim, ut sequatur iustitiae vestigium, qui de sua sententia causam se credit esse dicturum. viderim quae lectio acuat ingenium: divina semper efficere nititur pium. [6] Veniamus ad illam privatae vitae largissimam frugalitatem, quae tantam procurabat donis abundantiam, convivii copiam, ut considerato eius antiquo studio nihil novi habere videatur in regno. in hospitalitate promptus, in miseratione piissimus: sic cum multa expenderet, census eius caelesti remuneratione crescebat. talem universitas debuit optare, qualem nos probamur elegisse, qui rationabiliter disponens propria non appetat aliena: tollitur enim necessitas principibus excedendi, quotiens assueverint propria moderari. [7] Laudata est nimirum sententia, quae rerum praecipit modum, quia nimium non placet etiam quod bonum putatur. gaudete nunc, patres conscripti, et supernae gratiae pro nobis vota persolvite, quando talem mecum constitui principem, qui et de nostra aequitate bona faciat et propria suae pietatis ostendat. hunc enim et maiorum suorum commonet virtus et avunculus efficaciter excitat Theodericus.

III. SENATUI URBIS ROMAE THEODAHADUS REX.

[1] Divina vobis beneficia, patres conscripti, provenisse feliciter nuntiamus, dominam rerum toto orbe gloriosam consortem me regni sui larga pietate fecisse, ut nec illi deesset fidele solacium et nobis avitum congrue praestaretur imperium. suscipiatur gratissime quod generalitatem constat optasse: reserentur nunc sine metu vota cunctorum: ut unde periculum pertuli, inde me universitas cognoscat ornari. praesumpsistis enim me inconscio susurrare, quod palam non poteratis assumere. quantum vobis debeam, hinc datur intellegi, ut illud mihi festinaretis divinitus evenire, quod meus animus non audebat appetere. [2] Hoc nobis est potius novum quam vobis incognitum. magna ergo

gratia completum debet accipi, quod velociter quam oportebat videbatur aperiri. sed si quid de vobis meremur, cum tamen plurimum apud vos valere nostram gratiam confidamus, dominae et sororis nostrae gloriosas laudes iugiter personate: quae magnitudinem imperii sui nostra voluit participatione roborari, ut tamquam in duobus luminibus unus esset aspectus et concordem sensum nemo crederet segregatum. [3] Sic sunt enim, simul quos et gratia iungit et parentela conciliat. arduum sibi hoc forsitan aestiment impares mores. difficile est illos aliter vivere, qui sibi possunt bonarum cogitationum similitudine convenire. consilium quippe imitari detrectat improvidus: sapientiam vero ille quaerit in altero, penes quem est scientiae magnitudo. [4] Sed inter diversa munera, quae nobis cum regia maiestate divina tribuerunt, illud amplius permulcet animum nostrum, quod nos sapientissima domina trutina magnae disceptationis elegit: cuius prius ideo iustitiam pertuli, ut prius ad eius provectionis gratiam pervenirem. causas enim, ut scitis, iure communi nos fecit dicere cum privatis. o animi nobilitas singularis! en aequitas mirabilis, quam mundus loquatur. non dubitavit parentem prius iuri publico subdere, quem paulo post voluit ipsis quoque legibus anteferre. exploravit conscientiam, cui erat regni traditura censuram, ut et illa domina cognosceretur esse cunctorum et me probatum perducere dignaretur ad regnum. [5] Quando his muneribus, quando solvamus tantae gratiae quae debemus, ut quae cum parvulo filio imperavit sola, nunc mecum delegerit regnare sociata? in ipsa est enim decus regnorum omnium, in ipsa nostrae originis flos bonorum. quicquid fulgemus, ab eius claritate suscipimus, quando non solum parentibus laudem contulit, sed ipsum quoque genus humanitatis ornavit. quis possit sufficienter edicere, quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? discerent profecto nova philosophi, si viderent et minora libris suis faterentur condita quam huic cognoscerent attributa. [6] In tractatibus acuta, sed ad loquendum summa moderatione gravissima. haec est regalis procul dubio virtus celerius necessaria sentire et tardius in verba prorumpere. nescit enim paenitenda loqui, qui proferenda prius suo tradit examini. hinc est quod eius doctrina mirabilis per multiplices linguas magna ubertate diffunditur, cuius ingenium ita paratum reperitur ad subitum, ut non putetur esse terrenum. in libris regum regina austri venisse legitur ad discendam sapientiam Salomonis: hic principes audiant quod sub ammiratione cognoscant. paucis verbis sensus clauditur infinitus et summa facilitate componitur, quod ab aliis nec sub longa deliberatione formatur. [7] Beata res publica quae tantae dominae gubernatione gloriatur. minus fuit, ut generalitas sub libertate serviret: additum est tantis meritis, ut ei subderetur et reverentia principalis: hoc enim obsequio dignissime dominamur. nam cum tantae prudentiae pareo, cunctis virtutibus obsecundo. sub tali siquidem monitore regni pondere non gravamur, dum si quid sit pro novitate incognitum, fiet nobis eius instructione certissimum. [8] Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri. agnoscite, principes viri, sapientissimae esse dominae, quod in nobis potuerit plus placere. illam enim aut interrogando melius sentimus aut eius imitatione proficimus. vivite nunc felices, vivite deo auxiliante concordēs et aemulamini gratiam, quam regiam cognoscitis tenere concordiam.

V. THEODOSIO HOMINI SUO THEODAHADUS REX.

[1] Potestatis nostrae censuram rerum volumus esse modestiam, ut, quantum divina beneficia percepimus, tantum aequabilia plus amemus. privata siquidem studia a nostro animo probantur exclusa, quia generalis dominus custos factus sum deo auxiliante cunctorum. et ideo praesenti iussione praecipimus, ut quicumque ad domum nostram noscitur pertinere et curae tuae probatur esse commissus, nullis praesumptionibus insolescat, quia solus dicendus est ille meus, qui legibus potuerit esse tranquillus. augete famam nostram per patientiam vestram. [2] Si quis habuerit cum altero forte negotium, ad communia iura descendite: fora vos tueantur, non iniqua praesumptio. a domesticis inchoare volumus disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur

excedendi licentiam non praebere. mutavimus cum dignitate propositum et si ante iusta districte defendimus, nunc clementer omnia mitigamus, quia domum exceptam non habet princeps, sed quicquid divino auxilio regimus, nostrum proprie confitemur. [3] Estote ergo circa eos, qui iuri nostro ante fuere subiecti, omnino solliciti: nullum contra legem aliquid permittatis excedere. laus ad me vestra potius perveniat quam aliqua querella procedat, quia bona conscientia tunc vere imperat, cum generaliter praestare festinat.

VI. PATRICIO V. I. QUAESTORI THEODAHADUS REX.

[1] Necessarium probatur esse rei publicae personas dignitatibus aptas eligere, ut cui iustitia committitur, malis moribus non gravetur. alioquin inefficax est ab homine exigere quod agnoscitur non habere: contra confidenter quaeritur, quod inesse sentitur. [2] Et ideo primum nobis placuit tuos mores inspicere, sine quibus possunt quaelibet optima displicere. ornamentum enim bonorum omnium est sincera benignitas, quae non est sola, quia de virtutibus cognoscitur esse generata. ordinem serva nostri iudicii, ut, sicut haec prima quaesivimus, ita te custodire iustitiam prae omnibus sentiamus. [3] Secunda nobis cura fuit eloquentiae tuae fluentia perquirere, quam licet singulariter diligamus, moribus tamen iuste postponimus. in illis enim vita cognoscitur, hic tantum lingua laudatur. sed in te valde decorum, quia utrumque nosceris habere sociatum. aequaliter enim splendes actionis merito et dictionis eloquio, ut iuste possit intellegi per te voluntas principis expediri. nam inter ceteras artes oratoriam sic diligimus, ut eam ornamentum litterarum omnium esse fateamur. [4] Quicquid enim in qualibet disciplina concipitur, ab ista sub decore profertur. reperiat quamvis magna philosophus: quid proderit sentire, si laudabiliter non possit excolere? naturale est invenire, sed facundi decenter adserere. quale est enim cunctis desiderantibus loqui et res communes ita diserte dicere, quas etiam prudentes se mirentur audisse? in hac te cognovimus arte praevalidum, ut et suadere possis suaviter et suggestionibus tuis nescias maligna miscere. [5] Atque ideo quaesturae tibi fasces per tertiam decimam indictionem propitia divinitate concedimus, ut saties generalitatis votum iuridicorum sequendo iudicium. totum te legibus, totum responsis trade prudentium. sic nobis optime famularis, si priscorum servias constitutis. considera in verbis tuis laudem positam principalem: fama nostra est quod loqueris, conscientia sine dubitatione quod sentis. [6] Intellege quantum sit, quod a te exigatur, cui opinio nostra committitur. haec subiectos nostros amplectitur: haec per gentes externas pervagatur: per hanc ubi non videmur, agnoscimur. decreta nostra tradunt civitatibus provinciisque sermones: iudicare de nobis possunt etiam qui nostris iussionibus obsequuntur. summo ergo studio constat esse servandum, quod de nobis potest ferre iudicium.

VII. SENATUI URBIS ROMAE THEODAHADUS REX.

[1] Post primordia nostri imperii vobis feliciter nuntiata congrua nobis contigit, patres conscripti, causa sermonis ut iudicem nos cognoscatis elegisse, cuius nos lingua possit ornare. quaestor enim eloquens rei publicae decus est, qui et vota nostra optime videatur edicere et antiquorum iura firmo consilio custodire. [2] Hic est enim Patricius suis iam vocabulis honoratus: nam perpetua fruitur laude, cui est honor in nomine: cuius affluentem facundiam studia Romana genuerunt: ostentans merito de loci dignitate peritiam. nam qui illic potuit imbui, meruit ubique laudari: ibi defaecatus sermo Latinus est: ibi discutunt verba toto nitore lucentia. aliae regiones viva balsama et olentia tura transmittant: Roma tradit eloquium, quo suavius nil sit auditum. sic bonis artibus eruditus mox est

forensibus aptatus excubiis, ut oratores, quos longa meditatione perceperat, consimili declamatione monstraret. [3] Notum est etiam quanta cum collegis suis moderatione contendit. certaminibus eius modestia semper affuit: dicendi calore raptatus studuit laudabilibus inventis, non, quod plerique faciunt, vacavit iniuriis: qui sic peroravit causas sub tranquillitate, ut mores proprios semper assereret. contendisse siquidem, non litigasse repertus est. alienam enim causam faciebat suam gloriam. nam sic cognitus est vincere, ut probaretur contrarii animum non laesisse. [4] Talem itaque virum non decuit diutius iustitiam petere, sed docere: quia iudiciaria virtus est linguae bonis abundare et mentis temperantiam custodire. cognoscite, patres conscripti, quid fieri velimus, quando in iudiciis primum mores elegimus, in ea praesertim dignitate quae iura consuevit edicere. non enim temporibus nostris potestate regia est armata quaestura, sed legibus probatur esse composita. [5] Velle nostrum antiquorum principum est voluntas, quos in tantum desideramus imitari, quantum illi iustitiam sunt secuti. illa est enim reverenda priorum auctoritas, quae a recto tramite non declinat. sequendi enim necessitatem relinquit posteris, qui iustitiam suis miscuerit constitutis. et ideo, patres conscripti, per tertiam decimam indictionem illustri Patricio quaesturae contulimus dignitatem, ut qui est clarus nomine, magnificus etiam sit honore. fovete in eum nostra iudicia: ut quod nos praestitimus, vobis placitum nihilominus sentiatur.

VIII. IUSTINIANO AUGUSTO AMALASUINTHA REGINA.

[1] Ita nos gratia vestrae pietatis oblectat, ut quicquid ad decorem nostrum potest proficere, libenter a vestris velimus partibus postulare: quia talia vobis divina tribuerunt, ut et vos eius affluenter muneribus abundetis et sperantibus benigno animo quae sunt necessaria concedatis. [2] Et ideo mansuetudinem vestram reverenter salutans harum portitorem illum ad excellentiae vestrae beneficia destinavi, ut marmora vel alia necessaria quae quondam Calogenitum comparare feceramus, per praesentium portitorem ad nos pervenire domino favente iubeatis, ut cognoscamus nos a pietate vestra re vera diligi, quorum facitis vota compleri. vestra enim gloria est noster ornatus, quando vos praestitisse cognoscitur quod nostris laudibus adplicatur. decet enim ut et orbis iste Romanus iuvamine vestro resplendeat, quem amor vestrae serenitatis illustrat.

VIII. IUSTINIANO AUGUSTO THEODAHADUS REX.

[1] Aequum est, sapientissime imperator, ut illa nobis libenti animo faciatis impendi, ad quae si essemus desides, a vestra potius clementia deberemur hortari. vobis enim gratum esse non dubium est, quicquid per nos ad Italiae decorem contigerit expediri, quia laudibus vestris iure proficit, quando videtur crescere quod ad nostrae rei publicae potest gloriam pertinere. [2] Quapropter exhibens principatui vestro reverentissimum salutationis affectum harum portitorem ad illa direximus exhibenda, ad quae quondam Calogenitus fuerat destinatus, ut, etsi persona rebus humanis subtracta est, beneficia tamen vestra ad nos, domino iuvante perveniant, ne cassetur desiderium quod convenienter est de nostra praesumptione securum.

X. THEODORAE AUGUSTAE AMALASUINTHA REGINA.

[1] Cum propositi nostri sit illa quaerere quae probantur ad gloriam pii principis pertinere, dignum

est vos sermone venerari, quos bonis omnibus constat semper augeri. concordia non est sola praesentium: quin immo illi se melius respiciunt, qui animi caritate se coniungunt. atque ideo reddens Augustae reverentiae salutationis affectum spero, ut redeuntibus legatis nostris, quos ad clementissimum et gloriosissimum principem destinavimus, de vestra nos faciatis sospitate gaudere, quia prospera vestra ita nobis grata videntur ut propria et necesse est sospitatem desideranter suscipere, quam nos iugiter constat optare.

XI. MAXIMO V. I. DOMESTICO THEODAHADUS REX.

[1] Si gloria est bonorum principum incognitas honoribus clarificare personas, dum quicquid a subiectis proficitur regnantum laudibus applicatur, quanto nobis praestantius est nobilissimae familiae reddere, quod eam cognoscimus etiam nascendi sorte meruisse! sic enim iustitiam sequimur, si bonis heredibus parentum praemia non negemus. decet enim etiam priores suos vincere, qui ad nostra meruerunt tempora pervenire. [2] Anicios quidem paene principibus pares aetas prisca progenuit: quorum nominis dignitas ad te sanguinis fonte perducta collectis viribus hilarior instaurata rutilavit. quis ergo relinqueret in posteris minus honoros, quos tamdiu constat fuisse praecipuos? accusarentur saecula, si talis potuisset latere familia. atque utinam nobis Marios vel Corvinos annosior vita servasset! vix satiaretur principis votum, si nos contingeret personas illas talium possidere meritorum. quemadmodum nunc profecto neglegamus inventa, qui desideramus habere praeterita? [3] Atque ideo, quod feliciter dictum sit, primiceriatus, qui et domesticatus nominatur, ab indictione quarta decima tibi conferimus dignitatem. usus es omnibus titulis qui ad eius pertinent actionem. hic honor quamvis tantis natalibus videatur inferior, cunctis tamen fascibus tuis videtur esse felicior: cuius tempore meruisti coniugem regiae stirpis accipere, quam in tuis curulibus nec praesumpsisses optare. [4] Age nunc, ut sicut tibi est votivus, ita nobis reddatur acceptus. considera quid merueris et dignum te nostra affinitate tractabis. nam qui familiae regnantis adiungitur, in laudum gremio collocatur. nunc maior opera mansuetudini detur: nunc omnibus communitio benigna praebetur, ut talem probemur elegisse, quem nulla possit prosperitas immutare. humilis age rem gloriae, quia de modestia laus sumitur, de elatione odium concitatur. provecibus quidem proxima est indubitanter invidia, sed tolerantia melius vincitur, quae contentione semper augetur. [5] Supra ceteras virtutes amicam sapientibus ama patientiam: erectus ex nobis sustinendo potius quam vindicando laudaberis. iram vince: benigna dilige: cave, ne maior videatur esse felicitas moribus tuis, sed qui nostro iungeris generi, proximus gloriosis actionibus comproberis. laudati sunt quidem hactenus parentes tui, sed tanta non sunt coniunctione decorati. nobilitas tua non est ultra quo crescat. quicquid praeconialiter egeris, proprio matrimonio dignissimus aestimaris.

XII. SENATUI URBIS ROMAE THEODAHADUS REX.

[1] Ne quis nos, patres conscripti, in honoribus dandis non aestimet habuisse rationem, quod post insignia consulatus minora magis posterius conferamus. quin immo suaserunt nobis merita candidati, ne iam maturus nulla videretur sumere, qui primaevus emerita cognoscitur accepisse. avari quippe principis erat in uno honore spatia vitae tam magna concludere et ideo magis nihil praestare, quia prius cognoscitur summa meruisse. quin potius omnia miscue concedamus: nulla dignitas minor est, cum bene geritur, quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personae. haec autem tunc sunt gradibus distincta, cum diversis fuerint attributa. nam honorem suum semper aequaliter retinet quicquid probe gesserit consularis. sic minorum fluminum

vocabula maior annis absorbet et quamvis plurima fluente Tiberis vester excipiat, tamen a proprio nomine non declinat. [2] Et ideo, quod feliciter dictum sit, illustri viro atque magnifico patricio Maximo primiceriatus, qui et domesticatus nominatur, a quarta decima indictione gerendam tribuimus dignitatem, ut mediocritas honoris merito cresceret praesidentis. neque enim fas est humile dici quod gerit Anicius: familia toto orbe praedicata, quae vere dicitur nobilis, quando ab ea actionis probitas non recedit. [3] Sed his bonis addimus, patres conscripti, ut nostrae affinitati praecelsae clara familiae vestrae gratia misceatur. verum hanc gloriam non sibi tantum potest unus assumere, quam nos probamur Romano nomini contulisse. reddite affectui meo plenissimam caritatem. plus est amandus a domino, qui parentis nomen dignatus est praestare subiecto. [4] Sed aequum est, patres conscripti, ut carus existat, per quem vobis tam felicitas contigerunt. exultate generaliter et has nuptias laetitia profusa celebrate. unde profecit nomen omnium, vota debent esse cunctorum. quae preces a me exigere potuerunt, quod meus animus spontanea deliberatione concessit, ut vestri ordinis viros parentes vere appellare possimus, qui nobis affinitatis claritate iungendi sunt?

XIII. SENATUI URBIS ROMAE THEODAHADUS REX.

[1] Postquam venerabiles viros episcopos agnita legatione remisimus nec petitionibus vestris, quamvis essent quaedam reprehensibilia, noster animus obviasset, venientes ad nos aliqui retulerunt civitatem Romanam adhuc inepta sollicitudine laborare et id agere, ut, nisi nostrae mansuetudinis interesset, pericula sibi potius certa ex dubiis suspicionibus concitaret. unde aestimate, cui debeat populorum inanis levitas imputari nisi vestro ordini, a quo decuerant cuncta componi. [2] Per vestram siquidem sapientiam ammoneri provincias oportuit universas, ut talia probarentur assumere, quae principis primordia viderentur ornare. verum quae civitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit? res minor ad potioris currit exemplum et alieni facti iure invidiam sustinet, quae peccatis praestat exemplum. sed gratias divinitati referimus, quae dona sua vestris potius ornavit excessibus. [3] Ecce prius culpas ignoscimus quam devotiones aliquas sentiamus. nil debemus et solvimus: ante beneficii sumus, ut postea gratissimos invenire possimus. sed licet in hac parte nostrae modestiae gravitas asseratur, nolumus tamen nos tantum praedicari, nisi ut et devotionis Romanae benignitas possit ostendi. plus enim vestra opinione pascimur, quam si de nostra semper tranquillitate laudemur. [4] Amovete suspensiones ab ordine vestro semper extraneas. non decet senatum corrigi, qui debet alios paterna exhortatione moderari. nam ex quibus habebunt genium mores, si parentes publicos minores contigerit inveniri? sufficiunt haec nobilibus, sufficiunt ista verecundis, ut ad studium perfectae devotionis incitemus quos paululum de prava suspitione culpavimus. nos enim quod praesentiam vestram expetivimus, non vexationis iniuriam, sed utilitatis vestrae causas profunda cogitatione tractavimus, ut illud magis debuissetis efficere, quod vobis cognovimus expedire. [5] Certe munus est videre principem. hoc a vobis pro rei publicae utilitate volumus fieri, quod praemiis solebat optari. sed ne ipsa remedia in aliqua parte viderentur austera, cum res poposcerit aliquos ad nos praecipimus evocari, ut nec Roma suis civibus enudetur et nostra consilia viris prudentibus adiuventur. [6] Redite ergo in pristinam devotionem, et sollicitudines meae, quas pro generalitate sustineo, vestro potius adiuventur ingenio, quia hoc vobis semper insitum fuit principibus vestris votum puritatis offerre nec parere necessitate terroris, sed potius amore dominantis. reliqua per harum portitorem illum verbo dicenda commisimus, ut summotis cogitationibus ambiguis nostris ammonitionibus credere debeatis.

XIII. POPULO ROMANO THEODAHADUS REX.

[1] Licet vobis sit insitum dominos vestros pura mente diligere et obsequiis id agere, ut regnantis animum possitis habere placabilem, hoc tamen maiorum vestrorum semper proprium fuit, ut tamquam membra capiti, ita suis principibus viderentur adiungi. quam enim vicissitudinem reddat qui maximo labore defenditur, cuius per dies singulos civitas custoditur, nisi ut illos diligit supra omnia, per quos habere probatur universa? [2] Absit enim a temporibus nostris, ut in vobis aliquid tale reperiamus, quod nostris indignationibus esse possit idoneum. fides vestra, quae vos hactenus asseruit, modo potius evidenter ostendat. non varium, non dolosum, nec seditionibus plenum populum decet esse Romanum. mali mores vestro nomini probantur adversi. sed hoc quoque mirabile est, quod gravitatem vestram cogimur ammonere, quam constat semper sponte sapuisse. nullae vos ineptae suspiciones, nulla timoris umbra deterreat. habetis principem, qui pietatis studio optet in vobis invenire quod diligit. hostibus vestris, non defensoribus obvietis. invitare, non excludere debuistis auxilium. [3] Sed sensus iste fortassis eorum est, qui minus probantur intellegere quae generaliter poterant expedire: ad vestrum potius redite consilium. numquid vos nova gentis facies ulla deterruit? cur expavistis, quos parentes hactenus nominastis? qui relictis familiis ad vos venire properabant, de vestra erant potius securitate solliciti. quando, rogo, talis ab illo vicissitudo recepta est, cui salutis praemia debebantur? [4] Illud enim, quod ad nos attinet, scire debuistis, quia die noctuque incessanter optemus, ut quod parentum nostrorum temporibus constat enutritum, sub nobis potius divinis auxiliis augeatur. ubi enim fama regnantis erit, si vos, quod absit, patiamur imminui? nolite talia cogitare, qualia nos minime videtis assumere. immo magis, si quis aliqua iniquitate depressus est, spem de bona conscientia non amittat, quando sublevare cupimus quos studere probis moribus invenimus. [5] Aliqua etiam vobis per illum verbo dicenda commisimus, ut nostrum circa vos in omni parte animum propitium sentientes, iugibus, sicut oportet, obsequiis et oratione sincera devoti esse debeatis.

XV. IUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

[1] Constat desiderium nostrae voluntatis expleri, quotiens ad pietatem vestram salutiferos apices contigerit destinari, quia semper felici gaudio repletur, qui vobiscum sincera mente colloquitur. et ideo salutans clementiam vestram honorificentia competenti harum portitorem pro negotio Ravennatis ecclesiae venientem gratissima vobis petitione commendo: quando talis offertur causa praestandi, ubi merces videatur adquiri, quam vos facere semper exoptant qui serenitatem vestram florere desiderant. non est enim dubium meliora recipere, quos contingit iusta praestare.

XVI. SENATUI URBIS ROMAE THEODAHADUS REX.

[1] Imperiosa nimium res est, patres conscripti, pietas nostra, quando propria voluntate vincimur, qui alienis condicionibus non tenemur. nam cum deo praestante possimus omnia, sola nobis credimus licere laudanda. cognoscitis, prudentes viri, verba quae loquimur: vel nunc clementiam, quam nobis ante promittere debuistis, agnoscite. ecce nec sollicitos patimur, quibus infensi esse putabamur. sic est a principe gravis vincenda suspicio: sic curare debuit, qui noxius esse non voluit. postulata siquidem sacramenta vobis ab illo atque illo praestari nostra decrevit auctoritas, quod bene imperaturo non est difficile persuasum, quia sic vobis securitatem dedimus, ut nihil nostro proposito addere videremur. [2] Talia siquidem qualia promittimus eramus acturi, quia deo debemus ista, non

homini. nam qui per lectiones sacras antiqua regna cucurrimus, quid aliud optare possumus, nisi quod divinitati in aliis placuisse sentimus? ipse enim remunerator est bonorum omnium deus: nam quicquid in subiectos pietatis efficitur, illum nobis repensare sine dubio iudicamus. quapropter conscientiam fidelem adepta securitate monstrata, quia post talia redditur clementiae nostrae potius quam offertur affectus.

XVII. POPULO ROMANO THEODAHADUS REX.

[1] Cognoscite, Quirites, quali vos princeps vester firmitate dilexerit, ut temptatus asperis rebus non vos pateretur esse sollicitos, nec volumus amplius vota vestra differri, quos semper optamus in summa rei publicae celebritate laetari. vestra enim securitas noster ornatus est et hoc vere grater accipimus, cum gaudia vos habere sentimus. quapropter, flexi petitionibus vestris, per illum atque illum praestari vobis sacramenta censuimus, ut regis vestri animum non habeatis incognitum: nec liceat falsis suspicionibus errare, dum manifeste teneatur quod credatis in principe. [2] Aestimate quid vobis benignitatis videatur impendi, quando ille iurat, qui non potest cogi. scimus enim pro remedio nos datos esse cunctorum: non despiciamus sanare subiectos: et ideo, licet culmini nostro videretur incongruum, libenter adquevimus facere, quod generalitatem probamus optasse. intellegite, quantum nobis imponere vester videatur affectus: fide vobis constringimur, qui vel solo verbo promissa servare sacris lectionibus ammonemur. ostendite nunc devotionem vestram: supernae maiestati iugiter supplicate, ut tranquilla tempora, quae vos habere cupimus, caelesti munere concedantur.

XVIII. SENATUI URBIS ROMAE THEODAHADUS REX.

[1] Remedium, quod pro vobis, patres conscripti, pia mente tractavimus, non sinimus vobis fieri acerba suspicione contrarium, quia laesionis instar est occulte consulere et aliud velle monstrare. cognoscite itaque arma nostra pro salute vestra potius destinata, ut qui vos temptaverit appetere, divino auxilio Gothorum manus ei debeat obviare. nam si insidias gregis strenuus pastor excludit, si pater familias diligens decipientibus locum subreptionis intercipit, qua nos convenit cautela Romam defendere, quam constat in mundo simile nihil habere? summa non mittuntur in casu, quia probatur minus diligere, qui neglegit adversa tractare. [2] Sed ne in aliquo vobis gravis existeret vel ipsa defensio, exercitui destinato ordinante illo annonas fecimus secundum forum rerum venalium comparari, ut et illis tolleretur necessitas excedendi et vobis auferretur causa dispendii. his etiam praefecimus maiorem domus nostrae Vuaccenem, qui pro suarum qualitate virtutum bellatoribus esset iure reverendus, cuius exemplo et excessus vitarent et fortitudinis instrumenta perquirerent. [3] Quos tamen locis aptis praecepimus immorari, ut foris sit armata defensio, intus vobis tranquilla civilitas. intellegite quid excogitaverit consolatorium principis pro vobis ingenium: defensio vos obsidet, ne manus inimica circumdet et a periculis excipimus quos nostrorum sanguine vindicamus. absit enim ut nostris temporibus urbs illa muris videatur protegi, quam constat gentibus vel sola opinione fuisse terrori. ita enim de divino speramus auxilio, ut quae semper fuit libera, nullius inclusionis decoloretur iniuria.

XVIII. IUSTINIANO AUGUSTO THEODAHADUS REX.

[1] Gratias divinitati referimus, cui est regum semper accepta tranquillitas, quod provectum nostrum clementiae vestrae gratissimum esse declarastis. constat enim amare vos posse, quem gaudetis ad regni culmina pervenisse. sic decuit suscipi qui se per vos praesumpsit augeri. praestate igitur mundo vestrae benignitatis exemplum, ut detur intellegi quantum promoveat, qui se pura vobis affectione commendat. [2] Non enim rixas viles per regna requiritis: non vos iniusta certamina, quae sunt bonis moribus inimica, delectant, quia nihil aliud vos constat appetere, nisi quod opinionem vestram possit ornare. quemadmodum enim pacem exorati poteritis abicere, quam pro ingenita pietate et iracundis gentibus consuestis inponere? bona quidem vestrae concordiae non tacemus. totum creditur eximium, quicquid vobis fuerit praedicabili caritate sociatum. [3] Sed et vobis, gloriosi principes, cum sitis absolute mirabiles, aliquid tamen additur, cum vos omnia regna venerantur. nam commune est cunctis in suis imperiis praedicari, sed illud est omnimodis singulare in extranea gente laudes proprias invenire, quia ibi sunt vera iudicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas. diligeris quidem, piissime imperator, in propriis regnis: sed quanto praestantius est, ut in Italiae partibus plus ameris, unde nomen Romanum per orbem terrarum constat esse diffusum! oportet ergo vestram pacem servari, quae vobis contulit exordia gloriosa vocabuli. [4] Sed ut sacris affatibus ordine respondere videamur, reverentissima salutatione decursa piis sensibus indicamus beatissimum papam urbis Romae vel amplissimum senatum nostra praeceptione commonitos, ut vir eloquentissimus Petrus legatus serenitatis vestrae et doctrina summus et conscientiae claritate praecipuus sine aliqua dilatione competentia responsa reciperet nec contra vestram voluntatem moras incongruas sustineret, quia totum illud desideramus efficere, quod vestro nequeat iudicio displicere: quando et pietatem vestram hoc studere cognoscimus, quod nobis per omnia prodesse sentimus. [5] Cui virum venerabilem illum legatum nostrum adiungendum esse credidimus, ut non per occasionem legationis vestrae, sed propria potius destinatione nostra possitis vota cognoscere.

XX. THEODORAE AUGUSTAE THEODAHADUS REX.

[1] Litteras pietatis vestrae gratia, qua desiderata semper sumuntur, accepi et colloquia oris vestri muneribus omnibus celsiora reverentissima gratulatione promerui, cuncta mihi de tam sereno animo promittens, quando quicquid optare potui, in tam benigna colloquutione suscepi. [2] Hortamini enim ut quicquid expetendum a triumphali principe domno iugali vestro credimus, vestris ante sensibus ingeramus. quis iam dubitet ad effectum pervenire, quod talis potestas dignabitur allegare? ante quidem de causarum nostrarum aequitate praesumpsimus, sed nunc amplius de vestra promissione laetamur. non enim poterunt vota nostra differri, quando interest, quae meretur audiri. nunc implete promissa, ut rem tenere faciatis, cui spem certissimam contulistis. [3] Additum est etiam gaudio meo, quod talem virum vestra serenitas destinavit, qualem et tanta gloria debuit mittere et vestra decet obsequia retinere. dubium enim non est illam mores deligere, cui observatur assidue, dum constat defaecari animum bonis praeceptionibus institutum. hinc est quod vestra reverentia commoniti duximus ordinandum, ut sive beatissimus papa sive senatus amplissimus sine aliqua dilatione respondeant, quod ab eis expetendum esse iudicastis, ne gloria vestra minus reverenda putetur, cui studium dilationis opponitur, sed potius de celeritate facti votiva gratia possit augeri. [4] Nam et de illa persona, de qua ad nos aliquid verbo titillante pervenit, hoc ordinatum esse cognoscite, quod vestris credidimus animis convenire. desiderium enim nostrum tale est, ut interveniente gratia non minus in regno nostro quam in vestro iubeatis imperio. significamus itaque supra dictum ante nos a venerabili viro papa egredi fecisse, quam vester legatus harum portitor de urbe Roma potuisset exire, ne aliquid accederet quod vestris animis obviaret. [5] Quapropter salutans veneratione, quae tantis debet meritis exhiberi, virum venerabilem illum et moribus et

doctrina pollentem sanctitatis etiam honore reverendum ad vestram clementiam legationis officio peculiariter curavimus destinandum, quia gratas vobis illas credimus esse personas, quas divinis mysteriis iudicamus acceptas.

XXI. THEODORAE AUGUSTAE GUDELIVA REGINA.

[1] Aestimare te convenit, Augustarum prudentissima, quantis cupiam nisibus gratiam vestram quaerere, quam etiam domnus iugalis meus magno studio desiderat optinere. nam licet hoc illi sit omnimodis carum, mihi tamen cognoscitur esse praecipuum, quando me tantae dominae ita potest amor erigere, ut supra regnum cognoscar maius aliquod invenire. quid enim gratius quam si gloriae vestrae videar caritatis participatione sociari, ut quia vos abunde fulgetis, nobis libenter de proprio splendore mutuemini, cum damnum non est lumini alteri de sua claritate largiri? fovete desideria nostra, quae cognoscitis sinceritate praecipua. gratia vestra per omnia nos regna commendet. debetis enim nos claros reddere, qui de vestra volumus luce fulgere. [2] Quapropter serenitati vestrae reverentiam salutationis inperitens affectuosa me animis vestris praesumptione commendo, sperans, ut sic omnia mirabilis prudentia vestra componat, quatenus fiducia, quae nobis de animo vestro data est, uberius augeatur. nam cum nullam inter Romana regna deceat esse discordiam, emersit tamen et qualitas rei, quae nos efficere cariores vestrae debeat aequitati.

XXII. IUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

[1] Retinetis, sapientissimi principum, et per legatos nostros et per virum disertissimum Petrum, quem nuper ad nos vestra pietas destinavit, quo studio concordiam Augustae serenitatis optemus. et nunc iterum per illum virum sanctissimum eadem credidimus esse repetenda, ut vera atque affectuosa iudicetis quae frequenter expetita cognoscitis. pacem siquidem sub omni sinceritate petimus, qui causas certaminis non habemus. talis ergo ad nos veniat, sic composita, sic decora, ut eam tantis votis merito quaesisse videamur. absit autem ut quod nobis committitur debeat ingravare. [2] Pro nobis potius tractate quod convenit. trahitur enim ad benivola, cui causa creditur rationabiliter ordinanda, nec potest utilitatem propriam anteferre, cui magis decorum est credenti profutura praestare. considerate etiam, principes docti, et Ablabi vestri historica monimenta recolite, quantum decessores vestri studuerint de suo iure relinquere, ut eis parentum nostrorum foedera provenirent. aestimate, qua gratia debent oblata suscipi, quae consuerant postulari. non arroganter loquimur, qui veritatem fatemur. gloriae vestrae potius proficit quod demonstrare contendimus, quando nunc illi vestram gratiam ultro quaerunt, qui suis parentibus meliores se esse cognoscunt. associantur amicitia gratuita vestris animis quos prius vobis largitatis studio iungebatis, ne bona tantum illorum temporum fuisse credantur, quae vos et copiosa benignitate vincitis et affluentium munere superatis. [3] Atque ideo salutationis honorificentiam praelocuti illum virum venerabilem sacerdotio clarum, doctrinae laude conspicuum legationis nostrae ad pietatem vestram fecimus vota deferre. confidimus enim in virtute divina, quod et suis meritis vobis abunde placeat et desideria probae petitionis optineat, sperantes ut eum cum effectu rerum celerius recipere debeamus. sed quia epistularis series continere non poterat universa, aliqua sacris sensibus verbo insinuanda commisimus, ne fastidium vobis faceret lectio proluxa chartarum.

XXIII. THEODORAE AUGUSTAE THEODAHADUS REX.

[1] Suscipientes legatum vestrum virum eloquentissimum Petrum et, quod est ipsis dignitatibus honorabilius, vestris obsequiis inhaerentem, optata nobis Augustae gratiae monimenta fulserunt, ut per eum disceremus acceptum vobis esse, quod in hac re publica constat evenisse. ostendistis vos diligere quicquid ad iustitiam cognoscitur pertinere, quando per divinam providentiam omni suspicione deteresa desiderabilis potest unanimitas permanere. nunc est potius quod regna coniungat promissio fixa et votiva concordia. [2] Et ideo illum virum venerabilem vestris conspectibus vere dignissimum legatum nostrum ad vos specialiter credidimus esse dirigendum, ut, vobis annitentibus, serenissimi iugalis vestri pacis gratia solidetur, quatenus generalitas evidenter agnoscat merito venisse nos ad suavitatem foederis per tale vinculum caritatis. [3] Et quia semel bene inita nulla debent contraria occasione suspendi, si quid est quod difficultate sui nobis non oportet imponi, sapientiae vestrae moderatione mitigetur, ut affectum, quem circa regnum vestrum habere coepimus, iugibus studiis augeamus. [4] Quapropter erigite vestrae sapientiae firmitatem et hanc vobis palmam concordiae specialiter vindicate, ut, sicut clementissimi imperatoris fama in proeliis inclita dicitur, ita in pacis studio opinio vestra cunctorum ammiratione laudetur. familiariter vos et frequenter videat harum portitor quem direxi, quatinus effectum possit celerem promereri, qui ad praesumptam gratiam visus est destinari. speramus enim iusta non gravia, cum tamen nihil videatur impossibile, quod per talem gloriam cognoscimus allegare.

XXIII. THEODORAE AUGUSTAE GUDELIVA REGINA.

[1] Veniente viro sapientissimo Petro ita nos amor vestrae serenitatis explevit, ut vidisse nos aestimemus, cuius colloquia benigna suscepimus. quis enim tanta affabilitate suscepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis eloquium iure ab omnibus commendationis suae debetur officium? [2] Et ideo per illum virum venerabilem legatum domni iugalis nostri ad vos specialiter directum salutiferos apices curavimus destinandos, ut recurrens vestrae serenitatis affatus et de optata incolumitate laetificet et de firmissimae gratiae nos faciat exultatione gaudere. tali enim compendio et causarum bene disponitur ordo et vestrae tranquillitatis geminata crescit affectio. suscipiamus ergo vestri animi bona, quia hoc est vere regale propositum gloriose vivere amore cunctorum. [3] Quaedam vobis per harum portitorem verbo suggerenda commisimus, quae pro ingenita mansuetudine et libenter accipite et efficaciter deo auxiliante praestate.

XXV. IUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

[1] Per venerabilem virum Heracleum presbyterum Augusta nobis pagina vestrae serenitatis illuxit, gratiam sermonis benigne tribuens et apte munera salutationis inperiens, ut re vera magnum sit beneficium tam suave principis meruisse colloquium. cui reddimus quanta valemus caritate responsum, optantes ut et sospitatem vestram saepius nos audire contingat et regni vestri felicitas semper accrescat, quia tale votum nos decet habere, quod gloriam salutemque vestram iugiter possit extendere. [2] Significamus etiam pro vestro voto ad papam urbis Romae nos litteras destinasse, ut praesentium gerulo litterarum sine aliqua dilatione respondeat, quatenus qui a vobis dirigi meruit, celeritatis gratiam consequatur. nostri enim voti est causas emergere, in quibus possimus vestris desideriis oboedire, quia sic vos ad reddendam dilectionem efficaciter commonemus, si vobis in aliqua parte pareamus.

XXVI. IUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

[1] Intellegimus serenitatis vestrae gratiam muneribus omnibus ditiolem, quando illa nos hortamini facere, quae ad mercedem nostram possint omnimodis pertinere. tale siquidem votum semper amantis est, ut causas nos misericordiae velitis agere, quae nos divinae possint commendare potentiae. [2] Et ideo significamus gloriae vestrae monasterium famularum dei, quod vobis insinuatam est tributorum gravi sorte laborare, eo quod ager eius nimia inundatione perfusus sterilitatis vitia de inimica humectatione contraxerit: ad virum eminentissimum Senatorem praefectum praetorio dedisse nos nihilominus iussionem, ut eius ordinatione provida ad praedium, de quo querella est, diligens inspector accedat et, rebus moderata inquisitione trutinatis, quicquid gravaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur, ita ut competens atque sufficiens dominis remanere possit utilitas, quia vere nobis lucrum pretiosissimum iudicamus, quod pro mansuetudinis vestrae voluntate concedimus. [3] De Ranildae quoque causa, unde vestra serenitas me commonere dignata est, quamvis ante longum tempus sub parentum nostrorum regno contigerit, tamen necesse nobis fuit negotium de propria largitate componere, ut tali facto eam non paeniteret mutata religio. [4] Earum siquidem rerum iudicium non praesumimus, unde mandatum specialiter non habemus. nam cum divinitas patiatur diversas religiones esse, nos unam non audemus imponere. retinemus enim legisse nos voluntarie sacrificandum esse domino, non cuiusquam cogentis imperio: quod qui aliter facere temptaverit, evidenter caelestibus iussionibus obviavit. merito ergo pietas vestra invitat nos ad talia quae nobis praecipiant divina mandata.

XXVII. SENATORI PPO THEODAHADUS REX.

[1] Non dare, sed reddere videtur expensas, quisquis tributariis aliquo remedio subvenire festinat. quid enim iustius est quam petenti conferre quod intellegitur ipse laborasse? ad misericordiam forsitan pascantur otiosi: cultor agri ad futuram famem deseritur, nisi ei, cum necesse fuerit, subvenitur. [2] Quapropter industriosae Liguriae devotisque Venetiis copia subtracta dicitur esse de campis: sed nunc nascatur in horreis, quia nimis impium est plenissimis cellis vacuos esurire cultores. atque ideo illustris magnitudo vestra, quorum dignitas ad hoc legitur instituta, ut de repositis copiis populum saturare possetis, Liguribus, quos tamen indigere cognoscitis, tertiam portionem ex horreis Ticinensibus atque Dertonensibus per solidum viginti quinque modios distrahi censitote. [3] Venetis autem ex Tarvisiano atque Tridentino horreis ad definitam superius quantitatem idem dari facite tertiam portionem, ut miserata divinitas copiam largiri possit, quam homines in se exercuisse cognoscit. et ideo tales viros his distributionibus adhibete, ut indulgentia nostra maxime ad illos perveniat qui suis viribus pasci minime potuerunt.

XXVIII. SENATORI PPO THEODAHADUS REX.

[1] Decet regiam iustitiam custodire quod a iudicibus bene agentibus fuerit ordinatum, maxime quorum conscientia sic nota est, ut nihil incaute, nihil venalitatis studio fecisse videantur. et ideo arcarios prorogatores tritici, vini et casei, macellarios, vinarios, capitularios horreariorum et tabernariorum, fenerarios et cellaritas, qui ad urbem Romam vel ad mansionem pertinent

Ravennatem, sed et eos, qui ripam Ticinensem et Placentinam sive per alia loca quicumque publicos titulos administrare noscuntur, quos a vobis conperimus ordinatos, cuius iudicia sic libenter amplectimur, sic servari desideramus, tamquam a nobis facta esse credantur, nec sinimus contra illos cuiusquam praevalere malitiam, qui vestro iudicio amministrationes publicas susceperunt. [2] Quapropter in designatis titulis ambitio, inimica semper iustitiae, conquiescat: consuetudinarium bene agentibus locum protinus tollamus invidiae: non liceat cuiquam intra quinquennium praedictis velle succedere, si tamen vestra inquisitione eos nulla culpa respuerit. sint ergo intrepidi, qui vestra voluntate vel sunt vel fuerint ordinati: procurent sibi necessaria securi: non timeat intra hoc quinquennium expelli, quem commendaverit probitas actionis. [3] Propter sterilitatem quoque praesentis temporis de singulis speciebus, prout eminentiae vestrae rationabiliter visum fuerit, pretia facite temperari, ut hi, quibus commissum est exercere singulos apparatus, de iniusto gravamine non querantur. sed quoniam humana ambitio nisi per metum damni non potest inhiberi, si qui a vobis titulis ordinatis, sive suffragiis sive patronorum precibus nisus, visus fuerit cuique succedere, statim triginta librarum auri multa feriat, a vobis nihilominus exigenda. [4] Quod si ad hoc damnum idoneus non potuerit inveniri, corporali supplicio poenam luat qui non potuerit in supra dicta percussione sufficere et frustretur ausibus suis, poena etiam inurendus infamiae, qui contra interdicta nostra aliqua tergiversatione venire temptaverit. nihil enim securum, nihil poterit stabile reperiri, si semper invidentium vota ad illicitas accedere permittantur insidias. quod magnitudo vestra in omnium faciat pervenire notitiam, ne quis per ignorantiam se existimet excusandum, quod non intellexerit fuisse prohibitum.

XXVIII. VVISIBADO COMITI THEODAHADUS REX.

[1] Cum generis tui honoranda nobilitas et magnae fidei documenta suasissent, ut tibi urbem Ticinum, quam per bella defenderas, gubernandam pace crederemus, limosae podagrae subita inundatione completus, aquas Bormias potius siccativas, salutare huic specialiter passioni, velle te expetere postulasti. desiderium tuum remediali iussione sanamus, ut sospitatem, quam merito in te quaerimus, iussionis beneficio compleamus. [2] Absit enim, ut bellicosissimum virum tyrannis gravissimae calamitatis exarmet, quae miro modo membra virentia infusione poenalis umoris cogit arescere nodosque mobiles replet marmoreo tumore crescentes. cum norit alia cuncta vacuare, iuncturae petit concavas lacunas, ubi palustri statione pigrescens saxa perficit de liquore et quae ad decorem inflexionis natura laxaverat, in turpissimum rigorem peregrina soliditate constringit. [3] Haec passio insanabilis et sanitas passibilis ligat solutos, contrahit vivos et decrescere facit corpora, quae nulla sunt mutilatione truncata. constantibus membris proceritatis mensura perit et minor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. subtrahuntur superstiti ministeria membrorum: corpus vivum est nec movetur et inter insensibilia redactum iam non proprio voto, sed motu fertur alieno. haec viva mors supra omnia tormenta sana dicitur et melius habere fertur, qui evasisse causam tanti periculi non probatur. [4] Desederit quidem dolor, sed dimittit reliquias fortiores et, novo infelicitatis exemplo, passio videtur abscedere et aeger non desinit aegrotare. appendia ipsa cruciatis debitoribus aliquando solvuntur: ista enim vincula sunt quae, cum semel potuerint illigare captum, nesciunt in tota vita dissolvere. infelicia signa relinquit abscedens et more gentium barbararum hospitium corporis occupatum suis indiciis violenta defendit, ne ubi ferox ista coepit succedere, adversa illuc iterum sanitas audeat fortassis intrare. hoc licet omnibus videatur esse contrarium illis maxime, qui armorum exercitatione floruerunt, ne membra illa durissima langoris decoctione mollescant, et qui ab hoste foris superari minime potuerunt, ab interna potius contrarietate vincantur. perge igitur auctore deo gressibus tuis ad locum praedictum. absit enim, ut bellator noster ambulet passibus alienis. equino dorso, non humana subvectione portetur, quia viro forti grave est

sic vivere, ut nec inermem possit implere. quae ideo tibi exaggerata narratione retulimus, ut ad studium sanitatis votiva nimis cupiditate rapiaris. utere igitur aquis illis, primum potae dilutoriis, deinde thermarum exhalationibus siccativis, ubi merito indomabilis cervix illa flectitur passionis, quando interna plurima effusione mundantur, exteriora attractiva virtute libera fiunt et velut duobus auxiliis congregatis in medium missa superatur. amentur illic munera concessa divinitus. contra illam humani generis debellatricem data sunt opportuna munimima lavacrorum et quam non edomat iuge decennium, non mille potionum mollit introitus, voluptuosis illic remediis effugatur. praesent optatum divina beneficium, ut famam loci verissimam tua potius salubritate noscamus, quem nobis desiderabile est evadere quicquid adimit corpoream sospitatem.

XXX. HONORIO PRAEFECTO URBIS THEODAHADUS REX.

[1] Relationis vestrae tenore comperimus in via sacra, quam multis superstitionibus dicavit antiquitas, elephantos aeneos vicina omnimodis ruina titubare, et qui solent in carnali substantia supra milenos annos vivere, occasum videantur proximum in simulacris aereis sustinere. his providentia vestra reddi faciat propriam longaevitatem uncis ferreis hiantia membra solidando: alvum quoque demissam subdito pariete corroboret, ne illa magnitudo mirabilis solvatur turpiter in ruinam. [2] Nam et vivis ipse casus adversus est, qui, dum in genus cubationis arte hominum succisis arboribus ingentia membra commiserint, toto pondere supinati nequeunt propriis viribus surgere, quos semel contigerit corruisse, scilicet quia pedes eorum nullis inflectuntur articulis, sed in modum columnarum rigentes atque incurvabiles iugiter perseverant. ibi tanta mole prostrati sunt, ut tunc magis metallicos possis credere, cum se vivos aspicias non movere. iacent superstites similitudine cadaverum: mortuos putes, quos vivos esse non dubites et more cadentium fabricarum, nesciunt locum sponte relinquere, quem suis membris potuerint occupare. [3] Magnitudo illa terribilis nec formicis minutissimis par est, quando beneficium non habet naturae, quod ultima videntur animalia meruisse. humano solacio consurgunt, cuius arte iacuerunt. belua tamen suis gressibus restituta novit memor esse beneficii: in magistrum quippe recipit quem sibi subvenisse cognoscit: ad ipsius arbitrium gressus movet, ipsius voluntate cibos capit, et, quod omnem intellegentiam quadrupedum superat, non dubitat primo aspectu adorare quem cunctorum intellegit esse rectorem: cui si tyrannus appareat, inflexa permanet nec imponi potest beluae hoc et malis pendere, quod a se novit bonis principibus exhibere. [4] In vicem manus promuscidem tendit et magistro profutura gratanter accipit, quia se ipsius cura vivere posse cognoscit. est enim, ut ita dixerim, praedictae beluae nasuta manus, per quam data suscipit et ori suo voranda transmittit. nam cum sit altum animal, brevissima cervice compositum est, ut quod cibos ex humo non praevalerat carpere, hoc se ministerio videretur posse satiare. temptando solum cautus semper incedit, retinens initio captivationis suae fuisse sibi noxiam ruinam. [5] Flatum suum, quia dolori capitis humani mederi dicitur, rogatus exhalat. hic dum ad aquas venerit hauriendas, per cavum promuscidis in modum pluviae imbrem postulatus effundit et sic agnoscit quod petitur, ut libens faciat quod rogatur. motu corporis ab diversis postulat quod magistro porrigat et nutritoris compendia sua putat alimenta. quod si aliquis praebere contempserit postulata, vesicae collectaculo patefacto tantam dicitur alluvionem egerere, ut in eius penatibus quidam fluvius videatur intrare, contemptum vindicans de fetore. [6] Nam et laesus servat offensam et longo post tempore reddere dicitur, a quo iniuriatus esse sentitur. oculi quidem parvi, sed graviter se moventes. credas aliquid regium eius intendisse conspectum. despicit scurriliter ludentes: honestum aliquid gratanter adtendit et advertis recte iudicare, cui levia cognoveris displicere. [7] Cutis huius ulcerosis vallibus exaratur, a qua transportaneorum nefanda passio nomen accepit, quae in tantam duritiam solidatur, ut putes esse osseam cutem. haec nulla vi transmittitur, nullo ferri acumine penetratur, ideoque Persarum reges

hanc beluam ad bella traxerunt, quae et nullis ictibus pulsata cederet et adversarios sua mole terreret. [8] Quapropter eorum vel formas habere gratissimum est, ut qui vivam substantiam non viderunt, opinatum animal tali imaginatione cognoscant. et ideo non patiaris perire, quando Romanae dignitatis est artificum ingeniis in illa urbe recondere, quod per diversas mundi partes cognoscitur dives natura procreasse.

XXXI. UNIVERSIS GOTHIS VVITIGIS REX.

[1] Quamvis omnis proventus ad divinitatis est munera referendus nec aliquid constat bonum, nisi quod ab ipso dinoscitur esse collatum, tamen quam maxime causa regiae dignitatis supernis est applicanda iudiciis, quia ipse nihilominus ordinavit, cui suos populos parere concessit. unde auctori nostro gratias humillima satisfactione referentes indicamus parentes nostros Gothos inter procinctuales gladios more maiorum scuto subposito regalem nobis contulisse praestante domino dignitatem, ut honorem arma darent, cuius opinionem bella pepererant. [2] Non enim in cubilis angustiis, sed in campis late patentibus electum me esse noveritis, nec inter blandientium delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quaesitus, ut tali fremitu concitatus desiderio virtutis ingenitae regem sibi Martium Geticus populus inveniret. quamdiu enim fortes viri inter bella ferventia nutriti principem ferre poterant non probatum, ut de eius fama laboraret, quamvis de propria virtute praesumeret? necesse est enim talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruerit habere rectorem. [3] Nam sicut audire potuistis, parentum periculis evocatus adveneram communem cum omnibus subire fortunam: sed illi ducem me sibi esse non passi sunt, qui exercitatum regem quaerere videbantur. quapropter primum divinae gratiae, deinde Gothorum favete iudiciis, quia me regem omnes facitis, qui unanimiter vota confertis. deponite nunc damnorum metum: dispendiorum suspiciones abicite: nihil sub nobis asperum formidetis. [4] Amare novimus viros fortes, qui saepius bella peregimus. additur, quod unicuique virorum vestrorum testis adsisto. ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari, qui omnia vobiscum laboribus sociatus agnovi. arma Gothorum nulla promissionum mearum varietate frangenda sunt: ad gentis utilitatem respiciet omne quod agimus: privatim nec nos amabimus: hoc sequi promittimus quod ornet regium nomen. [5] Postremo nostrum per omnia pollicemur imperium, quale Gothos habere deceat post inclitum Theodericum: vir ad regni curas singulariter et pulchre compositus, ut merito unusquisque principum tantum praeclarus intellegatur, quantum consilia illius amare dinoscitur. idcirco parens illius debet credi, qui eius facta potuerit imitari. et ideo pro regni nostri utilitate estote solliciti, de interna conversatione domino iuvante securi.

XXXII. IUSTINIANO IMPERATORI VVITIGIS REX.

[1] Quanta sit nobis, clementissime imperator, gratiae vestrae votiva suavitas, hinc omnino datur intellegi, ut post tot gravissimas laesiones et tanta effusione sanguinis perpetrata sic videamur pacem vestram quaerere, tamquam nos nemo vestrorum putetur ante laesisse. pertulimus talia, qualia et ipsos possunt offendere qui fecerunt, insecutiones sine reatu, odium sine culpa, damna sine debitis. et ne pro parvitate sui neglegi potuisset, non in provinciis tantum, sed in ipso rerum capite probatur inflictum. aestimate, quos dolores abicimus, ut vestram iustitiam reperire possimus. talis res effecta est, quam mundus loquatur: quae sic a vobis meretur componi, ut aequitatem vestram generalitas debeat ammirari. [2] Nam si vindicta regis Theodahadi quaeritur, mereor diligi: si commendatio divae memoriae Amalasuinthae reginae prae oculis habetur, eius debet filia cogitari,

quam nisus vestrorum omnium perducere decuisset ad regnum, ut cunctae gentes potuissent agnoscere vicissitudinem vos gratiae tanto pignori reddidisse. [3] Illud etenim vos debuit permovere, quod distributione mirabili ante regni fastigia invicem vos divinitas nostram fecit habere notitiam, ut amoris causam tribueret, quibus aspectus gratiam contulisset. quali enim reverentia principem colere potui, quem adhuc in illa positus fortuna suspexi? sed potestis et nunc omnia redintegrare quae facta sunt, quando non est difficile illum in affectum retinere, qui gratiam constat desideranter expetere. [4] Et ideo salutantes clementiam vestram honorificentia competenti indicamus nos legatos nostros illum atque illum ad serenitatis vestrae sapientiam destinasse, ut omnia more vestro cogitetis, quatinus utraeque res publicae restaurata concordia perseverent et quod temporibus retro principum laudabili opinione fundatum est, sub vestro magis imperio divinis auxiliis augeatur. reliqua vero per legatos praedictos serenitati vestrae verbo insinuanda commisimus, ut et aliqua epistularis brevitatis perstringeret et causas nostras suggerentes plenius intimarent.

XXXIII. MAGISTRO OFFICIORUM VVITIGIS REX.

[1] Illum et illum legatos nostros ad serenissimum principem dirigentes congruum fuit magnitudini vestrae per eos salutiferos apices destinare, ut in omni parte vestra beneficia mererentur, cum nostrae deportarent colloctionis affectum. [2] Et ideo epistularem gratiam vestris meritis exhibentes speramus, ut apud clementissimi imperatoris animos eis vestra prudentia suffragetur, quia sic sunt iusta quae petimus, ut omnium sapientium mereantur adniscum. facile enim a vobis debet corrigi, quod non decuisset admitti. sed potestis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare, quia dulcior solet esse gratia post amaritudines expiatae. refugere vos enim potuisset ignotus: ego autem, qui ornatum rei publicae vestrae vidi, qui tot nobilia procerum corda cognovi, non me desidero a piissimi principis gratia dividere, si in me velit quae sunt iusta cogitare. [3] Nam si alter offensam meruit, ego debeo gratissimus haberi, qui odioso cum vindicta successi. vestros animos sum secutus: praemia mihi fuerant reddenda, non laesio. et ideo non negetur gratia, cui nulla sunt penitus imputanda. atque ideo sepultum sit odium cum morte peccantis. nam etsi de vobis aliquid minus forte mereamur, Romana libertas cogitetur, quae per bellorum tumultus ubique concutitur. pauca dixisse sapientiae vestrae sufficiunt, quia in alto pectore protenditur, quod consideratum semper augetur.

XXXIII. EPISCOPIS SUIS VVITIGIS REX.

[1] Si sacerdotibus etiam ignotis honorem debemus, quanto magis illis quos amabili veneratione conspeximus! aliter enim requirimus notum et aliter appellamus incognitum. visorum maior semper affectus est, dum gratissime retinetur qui assiduo et suavi sermone coniungitur. et ideo per harum portitores legatos nostros, quos ad serenissimum principem destinavimus, sanctitati vestrae praesentamus debitae venerationis obsequium, sperantes, ut pro nobis orare dignemini et, ubi usus exegerit, solacia vestra reperiant, quia necesse est, ut bene velitis quos vobis religione iunctos esse cognoscitis.

XXXV. PRAEFECTO THESSALONICENSI VVITIGIS REX.

[1] Illum et illum legatos nostros ad serenissimum principem deo favente direximus, per quos necesse fuit magnitudini vestrae reddere salutationis affectum, quando honori vestro et sapientiae debetur, ut vobiscum colloctionis gratia perfruamur. speramus autem ab excellentia vestra, ut moram non debeant sustinere, quos nos sub celeritate perspiciatis destinasse, quatenus vestris beneficiis applicemus, si eos remota tarditate pervenire cognoscimus.

Liber XI

PRAEFATIO CHARTARUM PRAEFECTURAE.

[1] Praefationis auxilium ex contrarietate plerumque nascitur, actionum, quando illud opitulatur scriptori, quod potuit impedire cogitanti. quae res etsi laudes adimit, clementer tamen veniam tractata concedit, quia quod constat otiosos debere, nemo potest occupatos exigere. quapropter administrator amplissimus si vacasse credatur, obprobrium est, cuius etiam secretum dicitur, quod tumultuosis actionibus verberatur. sed vix nobis aliquid praestabit ad effectum ducta probatio, quando et occupati fuisse credimur et male scribere minime debuisse iudicamur. [2] Nam multo satius est vitiosa tenebris oculere quam culpanda praesumpta inopportunitate vulgare. verum hoc mihi obicere poterit otiosus, si verbum improvida celeritate proieci, si sensum de medio sumptum non ornaverim venustate sermonum, si praecepto veterum non reddiderim propria personarum: occupatus autem, qui rapitur diversitate causarum, cui iugiter incumbit responsum reddere et alteri expedienda dictare, non me addicere poterit, qui se in talibus periclitatum esse cognoscit. [3] Facile enim absolutor est alieni conscius sui: neque enim semper in illis valemus, quae interdum posse iudicamur. argutum inventum laetum fundit ingenium: tepentia dicta mens concipit occupata. aliquando acutum iugiter decet esse compositum, quia dicendi ars in nostra sita potestate cognoscitur, alacritas mentis divinis tantum muneribus applicatur. [4] Remanet itaque ad excusandum brevitatis insperata librorum, quam nemo purgat diutius nisi qui bene creditur esse dicturus. sed ne quis forsitan possit offendi, quod in praetoriano culmine constitutus sic omnimodis actioso pauca dictaverim, accipiat viri prudentissimi Felicis praesumptione factum, cuius participatus sum in omni causa consilium. [5] Etenim vir primum est morum sinceritate defaecatus, scientia iuris eximius, verborum proprietate distinctus, senilis iuvenis, altercator suavis, mensuratus eloquens: qui necessitates publicas eleganter implendo ad favorem opinionem suo potius labore perduxit. alioquin tantis causarum molibus oneratus aut impar esse potui aut forte arrogans inveniri. sed melius, quod eius fatigatione recreatus sic regalibus curis affui, ut non potuissem in arduis rebus deficiens approbari. [6] Duos itaque libellos dictationum mearum de praefecturae actione subiunxi, ut qui decem libris ore regio sum locutus, ex persona propria non haberer incognitus, quia nimis absurdum est in adepta dignitate conticescere, qui pro aliis videbatur plura dixisse. [7] Sed postquam duodecim libris opusculum nostrum desiderato fine concluderem, de animae substantia vel de virtutibus eius amici me disserere coegerunt, ut per quam multa diximus, de ipsa quoque dicere videremur. [8] Modo parcite disertis, favete potius inchoantes: nam si nihil mereor eloquentiae munere, considerandus sum potius ex officiosissimo labore, qui tantis rei publicae necessitatibus occupatus sic vacare potui sub urentibus curis, si me gloriari contigisset fluminibus Tullianis. nam ipse quoque fons eloquentiae cum dicere peteretur, fertur excusasse se, quod pridie non legisset. quid iam aliis accidere poterit, si tanta laus facundiae auctorum visa est beneficia postulare? aegrescit profecto ingenium, nisi iugi lectione reparetur. cito expenduntur horrea, quae assidua non fuerint adiectione fulcita. [9] Thesaurus ipse quam facile profunditur, si nullis iterum pecuniis compleatur. sic humanus sensus, cum alieno non farcitur invento, cito potest attenuari de proprio. si quid autem in nobis redolet, studiorum flos est, quod nihilominus marcidum redditur, si a matre lectione carpatur. illic enim potest esse laetissimum, unde docetur et natum, quando omnia in origine sua plenissime vivunt, quae necdum a naturalibus sinibus auferuntur. proinde veniae magna pars est, si scribimus non vacantes, si legimur non legentes. sed iam removeamur ab excusationis voto, ne magis offendant nimis affectata defensio.

I. SENATUI URBIS ROMAE SENATOR PPO.

[1] Commendatis mihi, patres conscripti, pro vectum meum, si vobis intellego fuisse votivum: credo enim evenisse prosperrime quod tot felices constat optasse. desideria quippe vestra bonorum omnium probantur auspicia, quando nemo potest talium favore suscipi, nisi quem divinitas praecepit augeri. mutuamini ergo gratiam, ut exigatis obsequium. natura rerum est amare collegam. laudes quin immo vestras extollitis, si honorem qui Senatori datus est erigatis. [2] Sollicitudo patrum ad publicas me utilitates instanter impellat, ut vestro magis imputetur praeconio, cum tali meruero placere solacio. secunda mihi est cura vobis me commendare post principes, quia illud vos amare confidimus, quod et rerum dominos iubere sentimus: primum, ut hoc putemus utile quod honestum, ut nostros actus quasi pedisequa semper iustitia comitetur et quod a continenti principe non emimus, nulli turpiter venditemus. [3] Audistis, principes viri, quae rerum pondera praedicatus exceperim. supra vires exigitur, qui dignitatis culmina laudatur ingressus. haec non audemus falsa dicere, sed confitemur esse potiora: nam talia iudicia non invenerunt merita, sed fecerunt: neque enim nos inde iactamus, qui intellegimus dominos nostros humilia voluisse sustollere, ne videantur inmeritis tam ingentia praestitisse. rapiunt nos praedicandi temporis bona et velut longa ariditate sitientes ad haustum dulcissimi saporis invitant. [4] O saeculi beata fortuna! sub principe feriato matris regnat affectio, per quam totum sic peragitur, ut generalis nos tegere caritas sentiat. huic gloriosum praestat obsequium cui omnia serviunt et mirabili temperamento concordiae, antequam possit populos regere, suis iam coepit moribus imperare. hoc est profecto difficillimum regnandi genus exercere iuvenem in suis sensibus principatum. rarum omnino bonum est dominum triumphare de moribus et hoc consequi in florida aetate, ad quod vix creditur cana modestia pervenire. [5] Gaudeamus, patres conscripti, et supernae maiestati gratias supplici devotione referamus, quando nulla erit accessu temporis difficilis clementia nostro principi, qui in annis puerilibus didicit servire pietati. sed hoc miraculum utriusque moribus demus: nam tantus est genius maternus, cui etiam iure princeps servire debuisset extraneus. [6] Hanc enim dignissime omnia regna venerantur, quam videre reverentia est, loquentem audire miraculum. qua enim lingua non probatur esse doctissima? Atticae facundiae claritate diserta est: Romani eloquii pompa resplendet: nativi sermonis ubertate gloriatur: excellit cunctos in propriis, cum sit aequaliter ubique mirabilis. nam si vernaculam linguam bene nosse prudentis est, quid de tali sapientia poterit aestimari, quae tot genera eloquii inoffensa exercitatione custodit? [7] Hinc venit diversis nationibus necessarium magnumque praesidium, quod apud aures prudentissimae dominae nullus eget interprete. non enim aut legatus moram aut interpellans aliquam sustinet de mediatoris tarditate iacturam, quando uterque et genuinis verbis auditur et patriotica responsione componitur. iungitur his rebus quasi diadema eximium inpretiabilis notitia litterarum, per quam, dum veterum prudentia discitur, regalis dignitas semper augetur. [8] Sed cum tanta gaudeat perfectione linguarum, in actu publico sic tacita est, ut credatur otiosa. paucis litigia nodosa dissolvit: bella ferventia sub quiete disponit, silentiose geritur publicum bonum. non audis praedici quod palam videtur assumi et temperamento mirabili dissimulando peragit quod adcelerandum esse cognoscit. [9] Quid tale antiquitas honora promeruit? Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum principum prosapia gloriosam purpurato filio studuisse percepimus, cuius dum remisse administrat imperium, indecenter cognoscitur imminutum. nunc denique sibi amissione Illyrici comparavit factaque est coniunctio regnantis divisio dolenda provinciis. militem quoque nimia quiete dissolvit. pertulit a matre protectus quod vix pati potuit destitutus. [10] Sub hac autem domina, quae tot reges habuit quot parentes, iuvante deo, noster exercitus terret externos: qui provida dispositione libratus nec assiduis bellis adteritur nec iterum longa pace mollitur. in ipsis quoque primordiis, quando semper novitas incerta temptatur, contra

Orientis principis votum Romanum fecit esse Danuvium. [11] Notum est quae pertulerint invasores: quae ideo praetermittenda diiudico, ne genius socialis principis verecundiam sustineat perditoris. quid enim de nostris partibus senserit, hinc datur intellegi, quando pacem contulit laesus, quam aliis concedere noluit exoratus. additur quod tantis nos legationibus tam raro requisitus ornavit et singularis illa potentia, ut Italicos dominos erigeret, reverentiam Eoi culminis inclinavit. [12] Franci etiam, tot barbarorum victoriis praepotentes, quam ingenti expeditione turbati sunt? Iacessiti metuerunt cum nostris inire certamen qui praecipiti saltu proelia semper gentibus intulerunt. sed quamvis superba natio declinaverit conflictum, vitare tamen proprii regis nequivit interitum. nam Theodericus ille diu potenti nomine gloriatu in triumphum principum nostrorum langoris potius pugna superatus occubuit: ordinatione credo divina, ne nos aut affinium bella polluerent aut iuste productus exercitus vindictam aliquam non haberet. macte procinctus Gothorum omni felicitate iucundior, qui hostem regalem capite caedis et nobis nec unius ultimi fata subducis. [13] Burgundio quin etiam ut sua reciperet, devotus effectus est, reddens se totus, dum accepisset exiguum. elegit quippe integer oboedire quam imminutus obsistere: tutius tunc defendit regnum, quando arma deposuit. recuperavit enim prece quod amisit in acie. beatam te, domina, laude multiplici, cui divino beneficio necessitas tollitur cuncta certaminis, quando adversos rei publicae aut caelesti felicitate vincis aut tuis imperiis spontanea largitate coniungis. [14] Exultate, Gothi pariter ac Romani: dignum miraculum, quod omnes loquantur. ecce praestante deo felix domina quod habet eximium uterque sexus, implevit: nam et gloriosum regem nobis edidit et latissimum imperium animi fortitudine vindicavit. [15] Haec quantum ad arma pertinent, utcumque referuntur: nam si pietatis eius atria velimus intrare, vix nobis poterunt centum linguae centumque ora sufficere: cui par est quidem aequitas et voluntas, sed maior benignitas quam potestas. dicamus igitur parva de magnis, pauca de plurimis. scitis quanta bona nostro ordini caelesti benignitate largita est: nihil est dubium, ubi est testis senatus. afflictos statu meliore restituit, illaesos sublimavit honoribus et singillatim bona tribuit, quos sub universali munimine custodivit. [16] Ea quae asserimus iam creverunt. respicite namque patricium Liberium praefectum etiam Galliarum, exercitualement virum, communiione gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum, ut nec praefecturam, quam bene gessit, amitteret et eximium virum honor geminatus ornaret: confessus meritum, cui solus non sufficit ad praemium. accepit enim et praesentaneam dignitatem, ne de re publica bene meritus diu absens putaretur ingratus. [17] O admiranda benivolentia dominorum, quae in tantum extulit praedictum virum, ut donatis fascibus et patrimonium iudicaret addendum: quod sic ab universis gratanter exceptum est, ut in munere eius cuncti se potius crederent esse ditatos, quando quicquid digno ceditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur. quid ergo de animi firmitate loquar, quae vicit et philosophos valde praedicatos? procedit enim ex ore dominae beneficis sermo et manens sub securitate promissio. [18] Non sunt nobis, patres conscripti, minus probata quae loquimur: verus testis est, qui laudat expertus. cognovistis enim quae contra me vota conflixerunt: non aurum, non magnae valere preces: temptata sunt universa, ut probaretur sapientissimae dominae gloriosa constantia. [19] Ordo flagitat dictionis Augustarum veterum pompam moderna comparatione excutere. sed quemadmodum illi sufficere poterunt exempla feminea, cui virorum laus cedit universa? hanc si parentum cohors illa regalis aspiceret, tamquam in speculum purissimum sua praeconia mox videret. enituit enim Hamalus felicitate, Ostrogotha patientia, Athala mansuetudine, VVinitarius aequitate, Unimundus forma, Thorismuth castitate, VValamer fide, Theudimer pietate, sapientia, ut iam vidistis, inclitus pater. cognoscerent hic profecto universi singillatim propria, sed feliciter faterentur esse superata, quando unius praeconium cum turba se iure non potest aequare virtutum. [20] Aestimate quale eis esset de tali herede gaudium, quae merita potuit transire cunctorum. quaeratis forsitan sequestratim principis bona: abunde praedicat subolem, qui eius laudat auctorem. deinde retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum: 'specto feliciter virtutis eius augmenta, qui differo laudare principia' subvenite, patres conscripti, et agendo pro me communibus dominis

gratias debitum meum vestra satisfactione persolvite: nam sicut unus satiare non valet omnium vota, ita multi unius possunt complere disposita.

II. IOHANNI PAPAE SENATOR PPO.

[1] Supplicandum vobis est, beatissime pater, ut laetitiam quam per vos deo largiente percepimus, custodiri nobis vestris orationibus sentiamus. quis enim dubitet prosperitatem nostram vestris meritis applicandam, quando honorem adipiscimur, qui a domino diligi non meremur, et permutatione officii bona recipimus, dum talia non agamus? ecclesiasticis siquidem ieiuniis fames est exclusa popularis: decoris lacrimis tristitia foeda discessit et per sanctos viros acceleratum est, ne traheret diutius quod gravabat. [2] Et ideo salutans officiositate, qua dignum est, precor ut vivacius oretis pro salute regnantium, quatenus eorum vitam caelestis princeps faciat esse longaevam, Romanae rei publicae hostes imminuat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem, necessariam nobis copiam de abundantiae suae horreis largiatur: mihi que filio vestro intellegentiae sensus aperiat, ut quae vere sunt utilia, sequar, quae vitanda, refugiam. [3] Vigor ille rationabilis animae nobis consilium praestet: facies veritatis albescat, ne mentem nostram innubilet caligo corporea: sequamur quod intus est, ne foris a nobis simus: instruat quod de vera sapientia sapit: illuminet quod caelesti claritate resplendet. talem denique iudicem publicus actus excipiat, qualem filium catholica mittit ecclesia. in suis nos etiam muneribus virtus sancta custodiat, quia graviores insidias antiqui adversarii tunc subimus, quando eius dona suscipimus. [4] Nolite in me tantum reicere civitatis illius curam, quae potius vestra laude secunda est. vos enim speculatores Christiano populo praesidetis: vos patris nomine universa diligitis. securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia. quapropter nos decet cogitare aliqua, sed vos omnia. pascitis quidem spiritaliter commissum vobis gregem: tamen nec ista potestis negligere, quae corporis videntur substantiam continere. nam sicut homo constat ex dualitate, ita boni patris est utraque refovere. primum penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationibus sanctis amovere. si quid tamen, quod absit, acciderit, tunc bene necessitas excluditur, quando contra eam sub ubertate tractatur. [5] Monete me quae sunt gerenda sollicitate. bene agere vel correptus exopto, quia difficilius errat ovis, quae voces desiderat audire pastoris nec facile efficitur vitiosus, cui ammonitor insistit assiduus. sum quidem iudex Palatinus, sed vester non desinam esse discipulus: nam tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus. sed cum me a vobis desiderem et moneri consiliis et orationibus adiuvari, iam vobis est applicandum, si quid in me fuerit aliter quam optabatur inventum. [6] Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores, quae licet generalis mundo sit praestita, nobis etiam cognoscitur et localiter attributa. tenemus aliquid sanctorum apostolorum proprium, si peccatis dividendum non reddatur alienum, quando confessiones illas, quas videre universitas appetit, Roma felicior in suis sinibus habere promeruit. [7] Nihil ergo timemus talibus patronis, si oratio non desistat antistitis. arduum est quidem multorum desideriis satisfacere, sed novit divinitas magna praestare. ipsa retundat invidos: ipsa nobis faciat cives caelesti aspiratione gratissimos et supplicationibus vestris tempora tribuat, quibus superna gratia praedicetur indulta.

III. DIVERSIS EPISCOPIS SENATOR PPO.

[1] Corporalium patrum naturalis mos est de filiorum provectione gaudere, dum eorum institutionibus applicatur quicquid laudis in clara prole conceditur. vos autem spirituales parentes, qui

auctorem rerum illuminata mente conspiciatis, pro me sanctae trinitati sedulo subplicate, ut splendere laetum faciat in medio positum candelabrum, quatenus nec mihi interior desit visus et de me aliis pandatur aspectus. [2] Numquid proderit iudicem aliis esse perspicuum, si sibi potius reddatur obscurus? dignitatem conscientiae donet, qui tribunalia praestare dignatus est. faciat inoffensum iudicem, ne damnet errantem. sit nobis prosperrime praesens, ut infausta vitia reddantur absentia. amorem suum tribuat, ut peccandi ambitum miseratus excludat. [3] Quapropter, animae veri parentes, affectuosa et probabili petitione vos deprecor, ut indicto ieiunio domino supplicetis, qui vitam principum nostrorum florenti regno protendat, hostes rei publicae defensor imminuat, donet quieta tempora et ad laudem sui nominis copiosa faciatque rerum omnium tranquillitate, ut me vobis reddere dignetur amabilem. [4] Sed quo facilius vestra quoque exaudiatur oratio, estote circa eos quos destinamus attentum. quod nescimus, nobis non debet imputari. actus eorum testimonia vestra prosequantur, ut aut laudatus gratiam aut accusatus apud nos invenire possit offensam. neque enim nobis imputare poterunt, si delinquant, quando non iubentur male dare, ut perperam cogantur accipere. [5] Orfanis viduisque contra saevos impetus deo placita praestate solacia, ita tamen, ne, quod accidit per nimiam pietatem, dum miseris subvenire quaeritis, locum legibus auferatis. nam si aliquid offendit forte districtum, talia date cunctis monita, ut iura possitis reddere feriata. excludite, sanctissimi, inter immundos spiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam temperate, avaritiam depellite, furta removete, depopulatricem humani generis luxuriam a vestro populo segregate. sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, si eius persuasiones de humanis cordibus auferatis. [6] Episcopus doceat, ne iudex possit invenire quod puniat. administratio vobis innocentiae data est. nam si praedicatio vestra non desinat, necesse est ut poenalis actio conquiescat. et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo, quatenus actus nostri sanctorum orationibus adiuventur, qui minus in humana potestate praesumimus. [7] Familiariter etiam mihi suadete quod iustum est. non sum callidus abiurator: quod generaliter debeo, incoactus exolve. dependo etiam sanctitati vestrae honorificae salutationis officium textumque epistulae affectuoso fine concludo, ut in mentem vestram dulciora remaneant, quia bene sibi animus posteriora commendat.

III. AMBROSIO V. I. AGENTI VICES SENATOR PPO.

[1] Secure vobis, deo iuvante opinionem nostram credimus, cuius conscientiam per causarum varios usus longa aetate probavimus. nam si in advocationis studio iustitiae claritate fulsistis, quid nunc proventi ad consilia nostra facietis? crescit enim in illo meritum, cui maius datur officium, quando iam habendus est in iudicum partem, qui meruit aulicis potestatibus assidere. ornentur ergo subsellia cuius ore fora tonuerunt. absens adhaere nostro lateri plenior laudem inde sumpturus, quia integrum tibi reputabitur quod bene ordinaveris solus. hanc coram positus mecum curam participaveris et gloriam: nunc autem tibi tantum cogimur debere, quicquid inde praestante deo laudis potuerimus accipere. [2] Quapropter officium tibi observare censem, quod nostris iussionibus obsecundat, praeceptis etiam tuis pro publicis utilitatibus iustissime designatis praecipimus oboediri, quatinus et tibi sit pro publica utilitate mittendi fiducia et nullus de contemnendi sumat audaciam. si quos etiam fideiussoribus committere necessarium aestimaveris, confidenter assume, quia illud magis relevare potest animum nostrum, si aliquid per vos cognoscamus impletum. praesenti enim sola verba praestares: nunc autem facta potius debentur absentibus. [3] Consilium quippe tantae sedis ingens est procul dubio fama meritorum: sed considera quid exigatur cui tale nomen imponitur. labor vester procuret mihi omnium quietem. scitis quae turpia neglectus intulerit. scopulus vitandus est, ubi alter offendit. sed haec vos monere mea potius curiositas quam vestri diffidentia facit. nam omnia vos illa gerere credimus, quae iuvante deo famae nostrae et rei publicae utilia esse iudicamus.

V. AMBROSIO V. I. AGENTI VICES SENATOR PPO.

[1] Gaudere vos quidem in eis credo, quae caritatem vestram optasse diiudico: nam ipsius quodammodo res agitur, cuius in alterum vota complentur. sed hinc intellego antiquae amicitiae fructum, qui venustate felicior est, in suavissimi saporis emanasse dulcedinem, si prius Romanae civitatis copiam per eos quorum interest tamquam munus eximium nostris hospitiis offeratis. [2] Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot angusta cogitationis intravimus, ut populus ille antiquis delectationibus assuetus beatissimis regnantium temporibus explosis necessitatibus perfruatur. procul enim sit, ut aliquo illius civitatis esuriente satiemur. illorum, quod absit, indigentia nostra penuria est. quid plura? laeti esse non possumus, nisi et illos gaudentes communiter audiamus. [3] Atque ideo tota vivacitate incorrupta frumenti species congregetur, ut panis inde coctus non horri, sed deliciis videatur esse propositus. ponderatio iusta servetur. vincant copiae mentium desideria. non putatur abundare quod quaeritur. fugite scelerata lucra, vitate nefanda compendia. quicquid ibi male praesumitur, in mei animi laesione grassatur. nemo putet veniale, quod in ista temptaverit parte sumere. in nobis facilius consentimus excedi quam Romanorum utilitates patiamur imminui: non ut favorem captem plausumque popularem, sed ut iuvante deo meum in illis compleam dilectionis arbitrium. [4] Cives si quidem omnes fovendi sunt, sed Romani aliquid plus merentur. urbs ornata tot eximiis senatoribus, beata tam nobiles populis laudes debet nostrorum principum personare, quas homo nationis exterae se miretur audisse. nam iuste se illic extollit laetitia popularis, quae dominos cognoscitur habere victores. [5] Quapropter impendendum est, quicquid fides, quicquid magna potest exhibere cautela, quia illud vere nostrum est commodum, quod illorum mihi procurat affectum. laetentur praesentibus gaudiis qui erant de nostra actione suspensi: illorum ne desideria, illorum vota iuverunt et hoc mihi apud rerum dominos profuit, quod ab eis universaliter audiebatur optari. [6] Agite nunc, ut amor iste iuvante domino perseveret, quia eos amplius in reliquum credo facere, quod se in me feliciter sentiunt inchoasse. abundantiam nunc petamus communibus votis: supernae misericordiae humiles supplicemus, ut primum nobis salutem dominorum clementia divina concedat, ceterum proventum quem praestiterit non negligentia diminuit, non venalitas ulla subducat. fidem meam promitto, sed cum ipsis divinitatis dona sustineo: cautelam offero, turpia fraudulentissimae nundinationis excludo. ipsi autem in domino de promerita ubertate gloriantur.

VI. IOHANNI CANCELLARIO SENATOR PPO.

[1] Quamvis statutis gradibus omnis militia peragatur et tempora sibi custodiant, qui iudicum iussionibus obsecundant, tuus honor cognoscitur sollempni ordine non teneri, qui suis primatibus meruit anteponi. tibi enim reddunt obsequia, qui te praeire noscuntur et reflexa condicione iustitiae illis reverendus aspiceris, quos subsequi posse monstraris. hanc inaequabilem aequitatem, speciale decretum, singulare beneficium sub aspectu iudicis agis nec potest rationabiliter culpari, quod inpugnante ordine videatur assumi. [2] Nullus tibi de temporis qualitate praescribit. transgressio matriculae actio tua est et solus confidenter negligis quod alios servare compellis. sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur. dum credi debet omnes industria fideque superare, quem nos constat elegisse. nemo enim sequentem probat, nisi quem sibi laudanda virtus associat, quando vituperabile est inferiorem erigere nisi meritis alios videatur excellere. [3] Hoc igitur laudabile praeiudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam a duodecima indictione cancellorum tibi

decus attribuit, ut consistorii nostri secreta fideli integritate custodias, per te praesentandus accedat, per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat, iussa nostra sine studio venalitatis expedias omniaque sic geras, ut nostram possis commendare iustitiam. actus enim tui iudicis opinio est et sicut penetrale domus de foribus potest congruenter intellegi, sic mens praesulis de te probatur agnosci: non iniuria, quia talem unusquisque ad responsa sua videtur eligere, qualem se cunctos decreverit aestimare. [4] Vestes ipsae, quae nostris corporibus applicantur, nonne nos deformare possunt, si aliquo inquinamento sordescant? quanta vero gratia nos decorare videntur, cum laudabili puritate nituerint! sic miles ad secreta iudicis proximatus praesulis sui famam aut ornat aut maculat. in nobis siquidem peccant, qui alios gravant et dum spoliolum obsecrantis ambitur, fama praesidentis exiit. [5] Considera, si negligere debemus unde nos culpam posse cognoscimus. ultra omnes demeritis est, qui ulcisci non appetit quem grassatum in suo dedecore comprehendit. respice, quo nomine nuncuparis. latere non potest quod inter cancellos egeris. tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestratas ianuas et quamvis studiose claudas, necesse est ut te cunctis aperias. nam si foris steteris, meis non emendaris obtutibus: si intus ingrediaris, observantium non potes declinare conspectus. [6] Vide quo te antiquitas voluerit collocari: undique conspiceris, qui in illa claritate versaris. proinde ad nostra monita aures animumque converte: fige menti omnia quae iubemus: non te tamquam vacuum fistulam dicta perexeant, quae tamdiu plena conspicitur, quamdiu in eam undae influere posse noscuntur. esto potius conceptaculum, quod audita custodias, quod suscepta non fundas: quia nihil proderit, si auribus tuis transitura placeant et in cordis sinibus se omnia non defigant.

VII. UNIVERSIS IUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PPO.

[1] Iustissime quaeritur quod annua devotione praestatur, quando sub quodam gaudio constat inferri, quod solvitur lege generali. stipendium namque est, quod subiectum facit munificum dici et offerentis nomen accipit, qui se quod penditur debere cognoscit. quam lautum est intrepidum foro assistere, publicum non timere et inter devotos laudabilem collocari, qui pudorem non sinitur habere compulsi. [2] Inhonorum est enim omne quod cogitur nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributa: contra quam libero dignum est compulsoribus nil debere! ille solus delectabilis ager est domino, in quo supervenire non timetur exactor. merito ergo testimonium solutionis securitas dicitur, de qua non solum animus, sed substantia communitur. [3] Et ideo, quod feliciter dictum sit, indictione duodecima per dioecesin dicationis tuae sollempni moderamine custodito possessorem te officiumque tuum praecipimus ammonere, ut trina illatione devotus constitutis temporibus suam compleat functionem, ita ut cesset venalis illa dilatio, quae non ad tributarium compendia, sed fraudis ambitu cognoscitur exquisita. nam qui se huiusmodi onera sublevare dicunt, aliud magis pondus abominabilis nundinationis imponunt. [4] Absit a nostris temporibus detestabilis et fugienda versutia. possessor nihil aliud, nisi quod publico debetur, exolvat: nam sua damna potius agunt, qui sub nobis aliqua fraudare contendunt. quapropter sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggravari, ita constitutis temporibus praefinitas illationes praecipimus deo iuvante compleri, quatenus et possessorum devotio gratissima dominis innotescat et tarditatis involuta confusio nostris rationibus auferatur. unde singulis quibusque temporibus sollempni more factos breves ad scrinia nostra transmittite, sicut te et prisca legum et nostrae iussionis praesens commonere videtur auctoritas, ne, si aliquid horum aestimaveris negligendum, tu tibi absolute facias esse periculum. [5] Verumtamen ut iustissimarum praeceptionum diligentior procuretur effectus, illum atque illum praecedentibus meritis comprobatos tibi officioque tuo iussimus imminere, ut nihil possit nocere negligentia, ubi adhibetur sollicitudo geminata. unde continenter agite, si provectum vestrum magis desideratis extendere. impia lucra sint a vobis

omnimodis aliena: vos possessorem devotum redditis, si fraudulentis non gravetur incommodis. de aequitate potius quam de rapacitate proficitur. semper metuit iniusta praesumptio: quid enim adquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? [6] Nolite sine praemio credere, quae videntur ad bonam conscientiam pertinere. habebunt nos bene agentes, in quo possumus, adiutores. remuneratorem enim illi me esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognovero. agite ergo: laudes ad me potius vestri perveniant quam querellae. maius commodum non quaeratis, quam si nihil venditis. illa tantum sequenda sunt lucra, quae potest laetus offerre et miles sollemniter securus accipere. non censor, sed laudator vester esse desidero. cavete ergo, ne reddatur infestus qui vobis cupit esse beneficus: nam gravius semper irascitur, qui contra propositum commovetur.

VIII. EDICTUM PER PROVINCIAS. SENATOR PPO.

[1] Priscorum mos fuit nova iura decernere, ut succedenti populo aliquid quod omissum videbatur adiungerent: nunc autem sufficiens satis conscientiae veterum decreta servare. erat ante genus hominum sub hac novitate sollicitum, dum regulam vitae suae in aliena cognoscerent voluntate pendere: modo vero unusquisque novit fixum, quod ab antiquis plenissime non dubitat constitutum. sufficiunt ergo vobis iura, si non desit voluntas eximia. quid praekonum voces, quid periculosas sententias praesulum erectis auribus sustinetis? [2] Propriae vitae imponit modum, qui sibi se iudicem intellegit constitutum. studete cuncti actibus bonis et formidanda nescitis. nolite inardescere ad praesumptiones illicitas: amate vivere quieti: transigite semper innocii. quid litibus honesta confunditis? cur facitis quae mox timere possitis? si quaeritis lucra, vitate potius damnosa litigia. si quod tamen emergerit civile certamen, legibus patriis estote contenti: nullus ad seditiosa consurgat, nullus ad violenta confugiat. furoris genus est in saeculo pacato turbulento studere proposito. [3] Sed quia de nobis iudicibus etsi non verus, tamen oritur rationabilis metus, dum inexperta potestas trahit potius ad timorem, quantum ad meum propositum pertinet, iuvante deo rerumque dominis regnantibus omnia vobis iusta, omnia moderata promittite. primum, quod maxime iudicem dehonestat, nundinatio a me foeda nescitur. non enim mea verba more vestium suspensa venduntur. sperari a vobis aliquid sola specierum indigentia faciet, non malitiosa venalitas. ubi tamen erit quae tempus mitigat moderata praeceptio, non indicimus quod ematur nec ad taxationem trahimus quae necessaria non habentur. [4] Estote tantum ad consueta solliciti, de novitate securi, quia illud solum nobis iudicavimus esse commodum, si vos iuvante domino servemus illaesos. non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet: non exactor adiecticiis gravabit incommodis: non solum nostras, sed et officii innocias custodibimus manus. alioquin inutile bonum est iudicem non accipere et multis accipiendi licentiam praebuisse. neque enim sic a nobis egrediuntur, ut ea quae passi fuerint aliis merito fecisse videantur. imminuta sunt enim vestro amore suffragia, quae hactenus omnium detrimento crescebant. [5] Ostendimus in nobis deo iuvante continentiam, ut eam militibus sine pudore imperare possimus. non enim potest auctoritatem habere sermo qui non iuvatur exemplo, dum iniquum sit bona praecipere et talia non fecisse. ordinatio igitur nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non furta privata. scimus quae pro nobis vota fuderitis, qua fuistis anxietate suspensi. deforme nobis est talia facere, ut minus possitis in vestra exultatione gaudere. [6] Patebunt deo propitio aures nostrae ad suscipienda desideria supplicantum: actor causae suis nos oculis sub libertate visurus est: non redempta, sed propria lingua loquebitur. nobis enim nec servitus imperabit nec a nobis nobilitas veneranda fatigabitur. praetoria denique nostra nullus turpis actus intrabit, nemo a nobis quam venerat minus locupletior redit. nescivit domesticum penetrare a subselliis discrepare. iudicem me observans inveniet, quocumque respexerit. [7] Verecundiae memores iuvante deo sic agere nos optamus,

quemadmodum a rerum dominis mandata suscepimus. vos ad omnia iusta estote devoti, ut me provinciarum patrem faciatis esse quam iudicem, quia iterum gravius irascitur, qui minime de pravitatum actione pensatur. nam si praeuistis laesionibus obsequium, quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere studere cognoscitis? sollempnia commoda sedis nostrae laborantibus militibus non negentur, quia ipse praebet viam excedendi, qui non patitur iusta persolvi. [8] Praeceptis etiam nostris oboedientiam aequabili moderatione praestate. compellat rationabiliter proprius animus, ne vos urgeat terror armatus. odium sibi excitat, qui iustis resultat imperiis. quem iam coegero, non amabo. sic enim cuncta quae agenda sunt volumus explicari, ut vos nullo compulsore faciamus imminui. servari vobis cupimus concessa pridem dominorum beneficia nulla abominabili praesumptione distracta. honorem nostrum sola vos optamus gratulatione sentire et regnantibus bona petere, qui vestra desideria visi sunt praestitisse. [9] Vivite nunc adepta securitate gaudentes. quem fas non fuit cogere, potuistis voluntariis sponsonibus obligare. nam qui dubitat sub dei confidentia iusta promittere, vult habere liberum, quod non est pollicitus, immutare. tenete igitur arbitrii mei idoneum vadem, speculum cordis, imaginem voluntatis, ut quibus non sum facie notus, fiam morum qualitate recognitus. in hac me potius parte conspiciate, qua latent praesentes. non est vobis damnum absentiae meae: utilius est iudicem mente nosse quam corpore.

VIII. IUDICIBUS PROVINCICIARUM SENATOR PPO.

[1] Sciens ab eis contrarium posse credi, qui praecedentibus malis fuerant imminuti, dum mens humana facile suspicatur de quolibet illa quae pertulit, propositi nostri votum edictali tenore promisimus, ne iuvante deo quos securos esse cupimus vel de ipsa sollicitudine gravaremus. non enim est parvum tormentum adversum aliquid formidare venturum, dum semper gravius aestimatur emergere quod timetur. absit a nostris temporibus vel minima credulitas laesionis. reo iam vicinus est qui malus putatur, quia tunc aliquid persuadetur animo, cum intraverit pectus apta suspicio. [2] Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. aptum est enim ab his iussa cognosci, quos decrevimus ammoneri. excitetur nunc amor omnium circa dominos felices, ut, sicut nos nullum contraria voluimus cogitatione suspendere, ita se et illi devotos debeant pie regnantibus exhibere. sponsones autem nostras vos veras efficitis, si provincialibus aequabiliter praesidetis. diligite iustitiam, quae vos et amabiles faciat et gloriosum commodum sua participatione concedat. [3] Scitote officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. et ideo quam magnum est in tantorum conspectu facere quod omnium possint ora praedicare? iudicium quasi iuridicium cognoscite vocitatum. praesulem agere non decet quod alter accuset. quid timeat reus, cum viderit crimen in fascibus constitutum? sola malis illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. dici enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. [4] Studete ergo nobiscum, ut boni mores provincialibus dentur, sed nuditas auferatur. de remediis potius quam de laesione tractetur. grave malum est quemquam ad largienda iuris beneficia fieri et mixtum laesionibus inveniri. sic agite, ut, cum iustitia probata quaeritur, annus vester brevis esse videatur. honores vobis potius offerantur. necessitatem quippe ambitus amittetis, si provincialium vobis vota societis. nullos vestrorum actuum facimus esse custodes nec sub privato arbitrio ingenium iudicis inclinamus: sed omnia sic gerite, ne fiat necessarium quod nunc credimus esse turpissimum. instar nostrae geritis dignitatis si vos conscientiae puritate tractetis. obviate malis, fovete nihilominus innocentes. [5] Si quis tamen est, qui ausu temerario contra vestros fasces erigatur nec possitis exercere quod iustum est, aut petitem protinus cum vestra relatione transmittite aut, si viribus deseritur veniendi, negotium destinata relatione declaretur, quando et evectioes publicas accepistis, et nobis gratum sit audire de talibus. atque ideo totius vobis excusationis causa summotam est, quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere aut certe nobis quae sunt necessaria

nuntiare.

X. BEATO V. C. CANCELLARIO SENATOR PPO.

[1] Cum rerum domini clementia de famuli sui Dani salute cogitaret, cuius votum est de cunctorum sospitate laetari, remedia Lactarii montis eum iussit expetere, ut cui medella humana nil profuit, vulgatum loci beneficium subveniret: qui crebra tussi retonans anhelos pectore membra tenuavit, dum ministeria naturae nimia concussione debilitata virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. escas enim in auxilium humani corporis contributas, dum apte non transigit, reddit inutiles. nec interest talibus an sumere cibum an sustinere ieiunium. in dies singulos substantia viva deficit et velut rimosum dolium paulatim defluens donec evacuetur, expenditur. [2] Huic igitur ferocissimae passioni beneficium montis illius divina tribuerunt, ubi aeris salubritas cum pinguis arvi fecunditate consentiens herbas producit dulcissima qualitate conditas, quarum pastu vaccarum turba saginata lac tanta salubritate conficit, ut quibus medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potus ille praestare, reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturae. replet membra vacuata, vires effetas instaurat et fomento quodam reparabili aegris ita subvenit quemadmodum somnus labore fatigatis. [3] Haec itaque armenta in tam abundantibus pabulo exhausta videre miraculum est, ut umor ille lacteus non praestet origini suae, qui corpora mortalium probatur laesa reficere, miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videntur et instar eius cui medentur sustinent passionis. lac autem tam pingue, ut haereat digitis, cum exprimatur in vasis. [4] Qua de re anonas deputatas subvectionemque necessariam praebete venienti, ut in supra dicto loco armentali suco salubriter pastus eodem alimento repararetur eius iuventus, quo nutritur infantia. consurgite, animi tali passione laborantium: iam non amaro antidoto horrebitis dulcissimam vitam. voluptuose bibite quae saluberrima sentiatis. felicitatis genus est inde curari, unde libens animo aeger possit expleri.

XI. EDICTUM DE PRETIIS CUSTODIENDIS RAVENNA.

[1] Venalitas victualium rerum temporis debet subiacere rationi, ut neque in vilitate caritas nec in caritate vilitas expetatur, sed aequalitate perpensa et murmur ementibus et gravamen querulis negotiatoribus auferatur. [2] Atque ideo trutinatis omnibus et ad liquidum calculatione collecta diversarum specierum pretia subter affiximus, ut omni ambiguitate summota definitarum rerum debeat manere custodia. si quis autem vendentium non servaverit quae praesentis edicti tenor eloquitur, per singulos excessus sex solidorum multam a se noverit exigendam et fustuario posse subiacere supplicio, quatinus eum et damni metus terreat et praedicta poena vehementer affligat.

XII. EDICTUM PRETIORUM PER FLAMINIAM.

[1] Si otiosi populi urbium singularum sub pretiorum iustitia continentur, quanto magis debet laborantibus subveniri, ne utilitas commeantium saucietur discrimine fortuitorum! et ideo susceptio transeuntium requies debet esse curarum, ne quod ad levamen inventum esse constat, detestabile potius gravamen infligat. recipiatur hospes ad pretia definita: iniquitatem non patiat avaram qui invitatur ad gratiam, quando turpis aucupatio est terrere enormitate pretii et susceptione blandiri. [2]

Praedoni similis est, qui sub iniqua cupit voluntate distrahere: utrosque enim constat aliena velle diripere et considerationem iustitiae non habere. nescitis quanta possitis acquirere moderati? ultro ad comoda vestra veniunt, qui vos temperanter agere posse cognoscunt. nullus ergo se aestimet, quod est familiare semper absentium, longinquitatis oblivione defendi, quando ad nos cotidie veniunt qui vestra mercimonia patiuntur. [3] Cavete potius damna multarum, qui lucrorum aviditates appetitis. sex enim solidorum dispendium se noverit sustinere et laceratione corporis affligendum, si quis aliter vendendum esse crediderit, quam miles noster in rem directus pretia cum civibus atque episcopis locorum habita deliberatione censuerit. sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus, ne obsessa potius itinera videantur esse latronibus.

XIII. IUSTINIANO AUGUSTO SENATUS URBIS ROMAE.

[1] Honestum nimis et necessarium videtur esse negotium pro securitate Romanae rei publicae pio principi supplicare, quia convenit a vobis expeti quod nostrae possit proficere libertati. nam inter cetera bona, quae vobis singulariter divina tribuerunt, nihil gloriosius probatur accedere, quam quod vos cognoscitis ubique posse praestare. rogamus ergo, clementissime imperator, et de gremio curiae supplices tendimus manus, ut pacem vestram nostro regi firmissimam praebeatis nec nos patiamini abominabiles fieri, qui semper de vestra concordia videbamur accepti. [2] Romanum si quidem nomen vos commendatis, si nostris dominis benigna conceditis. gratia vestra nos erigit ac tuetur et hoc mereri cognoscimus, quod de vestra mente sentitur. quietem ergo Italiae foedera vestra componant, quia tunc amari possumus, si per vos dilectio votiva copuletur. cui rei si nostrae preces adhuc non videntur posse sufficere, aestimate patriam nostram in haec precatoria verba prorumpere: [3] ' Stibi aliquando grata fui, ama, piissime principum, defensores meos. qui mihi dominantur, tibi debent esse concordēs, ne incipiant talia in me facere, quae a votis tuis cognoverint discrepare. non mihi sis causa crudelis exitii, qui semper vitae gaudia praestitisti. ecce alumnos meos sub tua pace geminavi, ecce civibus ornata respandui. si me laedi pateris, ubi iam nomen tuae pietatis ostendis? quid enim pro me nitaris amplius agere, cuius religio, quae tua est, cognoscitur sic florere? senatus meus honoribus crescit, facultatibus indesinenter augetur. [4] Noli per discordiam dissipare quod deberes per bella defendere. habui multos reges, sed neminem huiusmodi litteratum: habui prudentes viros, sed nullum sic doctrina et pietate pollentem. diligo Hamalum meis uberibus enutritum, virum fortem mea conversatione compositum, Romanis prudentia carum, gentibus virtute reverendum. iunge quin immo vota, participare consilia, ut tuae gloriae proficiat, si mihi aliquid prosperitatis accedat. noli me sic quaerere, ut non valeas invenire. tua sum nihilominus caritate, si nullum facias mea membra lacerare. [5] Nam si Libya meruit per te recipere libertatem, crudele est me amittere quam semper visa sum possidere. impera motibus iracundiae, triumphator egregie. plus est quod generali voce petitur quam si vester animus cuiuslibet ingratitude offensio vincatur.' [6] Haec Roma loquitur, dum vobis per suos supplicat senatores. quod si adhuc minus est, beatorum apostolorum Petri atque Pauli petitio sanctissima cogitetur. nam qui securitatem Romanam saepe defendisse probantur ab hostibus, quid erit quod eorum meritis vester non tribuat principatus? sed ut omnia reverentiae vestrae congruere videantur, per illum virum venerabilem legatum piissimi regis nostri ad vestram clementiam destinatum preces nostras credidimus porrigendas: ut tam multa debeant efficere, quae vel singula potuerunt apud pios animos optinere.

XIII. GAUDIOSO CANCELLARIO PROVINCIAE LIGURIAE SENATOR PPO.

[1] Cum multis itineribus Comum civitas expetatur, ita se eius possessores paraveredorum assiduitate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cursu ipsi potius adterantur. quibus indultu regali beneficium praecipimus iugiter custodiri, ne urbs illa, positione sua libenter habitabilis, rareseat incolis frequentia laesionis. est enim post montium devia et laci purissimi vastitatem quasi murus quidam planae Liguria. quae licet munimen claustrale probetur esse provinciae, in tantam pulchritudinem perducitur, ut ad solas delicias instituta esse videatur. [2] Haec post tergum campestria culta transmittit et amoenis vectationibus apta et victualibus copiis indulgenter accommoda: a fronte sexaginta milibus dulcissimi aequoris amoenitate perfruitur, ut et animus recreabili delectatione satiatur et piscium copia nullis tempestatibus subducatur, merito ergo Comum nomen accepit, quae tantis laetatur compta muneribus. hic profecto lacus est nimis amplissimae vallis profunditate susceptus, qui concharum formas decenter imitatus spumei litoris albore depingitur. [3] Circa quem conveniunt in coronae speciem excelsorum montium pulcherrimae summitates, cuius ora praetiorum luminibus decenter ornata quasi quodam cingulo Palladiae silvae perpetuis viriditatibus ambiuntur. super hunc frondosae vineae latus montis ascendunt. apex autem ipse quasi quibusdam capillis castanearum densitate crispatus ornante natura depingitur. hinc rivi niveo candore relucentes in aream laci altitudine praecipitante descendunt. [4] Huius sinibus ab austro veniens Addua fluvius faucibus apertis excipitur. qui ideo tale nomen accepit, quia duobus fontibus adquisitus quasi in proprium mare devolvitur, qui tanto impetu vastissimi aequoris undas incidit, ut nomen retinens et colorem in septentrionem obeseiore alvei ventre generetur: putes quandam lineam fusciolem in aquis albensibus esse descriptam miroque modo influentis discolor natura conspicitur, quae misceri posse simili liquore sentitur. [5] Hoc et in marinis quidem fluctibus fluviorum inundatione contingit: sed ratio ipsa vulgariter patet, ut torrentes praecipites limosa faece corrupti vitreo sint aequori discolors. hoc autem iure putabitur stupendum, quod simile tantis qualitatibus elementum per pigrum stagnum videas ire celerrimum, ut amnem per solidos campos putes decurrere, quem se peregrinis undis non videas colore posse miscere. [6] Quapropter incolis harum rerum iure parcitur, quando amoena omnia delicata sunt ad labores et facile onus afflictionis sentiunt, qui uti suavibus deliciis consuerunt. fruuntur ergo munere regali perpetuo, ut sicut gaudent nativis epulis, ita eos exultare faciat munificentia principalis.

XV. LIGURIBUS SENATOR PPO.

[1] Regale munus impetratum gaudium debet esse cunctorum, ut provocetis ad meliora, cum de vobis concessa probaveritis esse gratissima. nam si subvenire semper amantis est, cuiusmodi vos aestimatos intellegitis, quos relevatos esse sentitis? sed ne vestram laetitiam longis praelocutionibus differamus, quia bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio, gloriosissimi domini devotae Liguria necessitatibus consulentes centum libras auri per illum atque illum de cubiculo suo pietate solita destinarunt, ut, iudicio vestro quibus est causa notissima, tanta unusquisque huius muneris participatione laetetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur, ne quod afflictis datum est usurpet inlaesus, sed illi reparatis viribus consurgant, qui damnorum sarcina premente corruerant. [2] Hastensis autem civitas, quae supra ceteras suggeritur ingravata, dispositionis vestrae iustitia maxime sublevetur, ut secundum modum dispendii commoditate beneficii perfruatur. sumite pietatis stipendium, tributarii, et dominorum aestimate clementiam, qui condicione mutata hoc vos ab aerario videtis accipere, quod consueveratis inferre. sed ut beneficia dominorum subtractis exactionum incommodis augeantur, celerius relatio vestra nos instruat, quid unicuique de hac summa relaxandum esse iudicatis, ut tantum de prima illatione faciamus suspendi, quantum ad nos notitia directa vulgaverit. quapropter piissimis dominis votis salutaribus reddite quae debetis, ut

ratio vestra supplicando peragat, quod se in ipso universitas recepisse cognoscat.

XVI. LIGURIBUS SENATOR PPO.

[1] Studiose nos oportet erigere, quos statuit regalis pietas sublevare: nam quibus dominorum clementia voluit descendere, convenit his etiam subiectos de propria dignitate praestare. nuper mihi gratias retulistis, quod spem vobis bonorum quam fructum aliquem contulisset. invitastis me ad beneficia quia magna suscepistis gratulatione promissa. absolvimus votum iudicis obligati. quae fuerunt praedicta, nunc probantur impleta. [2] Initium igitur a libra faciemus, quia ubi conscientiam fas est intendere, inde debet sermo iudicis inchoare. hinc est, quod in ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingravatos. et ideo nostra cura providebit, ut nullius vos ulterius ex ea parte vexare possit iniquitas, quia grave scelus esse iudicamus aut mensuras modum excedere aut libram aequissimi ponderis iustitiam non habere. [3] Milites etiam sedis nostrae nec non exactores atque susceptores, a quibus gravia vobis inferri dispendia suspirastis, praeceptis nostris fecimus conveniri, ut deductis ad liquidum ratiociniis si quid fraudis potuerit inveniri, sine aliqua dilatione persolvant: quia hoc nostris temporibus profitemur inimicum, ut alter alterius laetetur incommodo. [4] Nunc ad apparatus florentissimi exercitus vota convertite, universa sine querella vel tarditate aliqua procurantes. efficaciter enim me ad omnia benigna constringitis, si gratanter quae sunt iussa completis. laetus oboediat, quem causa generalitatis invitat. illa sola dolere debent dispendia, quae studio videntur cupiditatis imposita. nam quod pro rerum necessitate praecipitur, inde prudentum animus non gravatur.

XVII. PROMOTIONES OFFICII PRAETORIANI, QUAE NATALE DOMINI FIUNT.

[1] Si hodierno die redemptionis invenimus vitale remedium, si caelesti beneficio panditur spes salutis, convenit etiam nos longo labore fatigatis gaudii deferre medicinam, ut superna bona quae periclitanti mundo collata sunt, generaliter sentiantur. alioquin piaculum quoddam est inter tristes velle gaudere, et humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum. contra quanto se melius excitat de communione laetitia, quando incitamentum magnae alacritatis est plurimos videre gaudentes! [2] Hinc est quod sapientes mortale genus unum hominem esse testati sunt, quoniam omnes a cunctis casibus suis indivisos esse voluerunt. quapropter unusquisque iuxta matriculae seriem tua designatione vulgetur, ut quem loci ordo postulat, gradibus promotionis accedat. egrediatur unus, ut anteponat universos. totam sequentium seriem ad provectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.

XVIII. DE CORNICULARIO QUI EGREDITUR.

[1] Amplectenda est promotionum grata sollemnitatis, quae bene meritorum solvit excubias, quia tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis. et ideo Anthianum, qui praetorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequiis, inter tribunos et notarios ad adorandos aspectus properet principales, ut iuxta consuetudinem praesentatus spectabilitatis decoretur insignibus.

XVIII. DE CORNICULARIO QUI ACCEDIT.

[1] Optatus ad optata perveniens sui nominis sortiatur effectum. et ideo supradictum assiduis laboribus comprobatum corniculariorum sumere censemus officium, ut iure inter primates assistat, qui tironum inculpabiliter egit excubias.

XX. DE PRIMISCRINIO QUI EGREDITUR.

[1] Olim quidem efficaciter peragens imperata multorum meruisti bona iudicia: sed nunc et divino favore commendatus erigeris, quando militiae laboribus perfunctus esse monstraris. quapropter spectabilitatis honore suffultus inter tribunos et notarios venerandam purpuram adoraturus accede, ut per sacros aspectus principis tuae subsistat firmitas dignitatis.

XXI. DE PRIMISCRINIO QUI ACCEDIT.

[1] Differri non patimur merita fidelium, ut ad studia bonorum actuum provocemus vota cunctorum. demus igitur quae sunt iusta laboribus, ut propectu priorum invitemus corda sequentium. atque ideo Andreas, qui praetorianis fascibus inculpabiliter noscitur obsecutus, gradum feliciter primiscriniatus ascendat, ut locum, quem versutia nescivit exquirere, se gaudeat probis moribus invenisse.

XXII. DE SCRINIARIO ACTORUM.

[1] Iuste potentiora consequitur, qui de commissa sibi negotii perfectione laudatur. et ideo Castellum, quem matriculae series fecit accedere, nostra auctoritas quoque actorum scriniarii curam praecipit obtinere.

XXIII. DE CURA EPISTULARUM.

[1] Constantiniani merita licet plures asserant, adstipulatio quoque nostra commendat. tanta est etenim in eo sinceritas mentis, ut et iudice teste mereatur laudari. hic itaque epistularum canonicarum curam propectus accipiat, ut amplius momenta suae integritatis exhibeat, quando fidem publicam sibi respicit esse commissam.

XXIII. DE SCRINIARIO CURAE MILITARIS.

[1] Convenienter honoris praestat augmentum probitas actionis nec decet differri, quem frequenter efficacem contigit approbari. hinc est quod Lucinum scriniarium curae militaris esse praecipimus:

exhibiturus obsequium cui se merito non dubitat attributum.

XXV. DE PRIMICERIO EXCEPTORUM.

[1] Decet nos incunctanter tribuere promotionis ascensus, quos labor militiae meretur assiduus. sicut enim aequum est desidiosis laborantium praemia denegare, ita convenit excubantibus remunerationis optata concedere. et ideo Patricius exceptorum primicerium se a nobis noverit institutum, ut ad tale perductus officium placuisse suarum merita gaudeat actionum.

XXVI. DE SEXTO SCHOLARIO.

[1] Dignus est nostro iudicio promoveri, qui a multis praesulibus meruit approbari. uni enim acceptum fuisse interdum gratia est, multis placuisse iudicium. iustus igitur locum sexti scholaris se noverit consecutum inventurus militiae praemium, cum se actibus studuerit sociare fidelibus.

XXVII. DE PRAEROGATIVARIO.

[1] Quis Iohannem non aestimet merito esse promovendum, qui nostro iudicio cancellorum olim sumpsit officium et tunc iam praerogativam conscientiae meruit, quando secreti munus iudicialis accepit? fruatur itaque gaudio et ordinis et honoris, qui moribus noscitur placuisse laudatis. hunc igitur praerogativarium sententia nostra confirmat, ut gradu potitus emeriti devotioribus animis publicae pareat iussioni.

XXVIII. DE COMMENTARIENSE.

[1] Iuvat bene meritorum votis beneficiis respondere vicariis, ut devotiore mente possit obsequi, qui meruit anteferri. quapropter Heliodorus commentariensium fruatur officio. digne siquidem eius integritati committimus quae custodienda esse censemus.

XXVIII. DE REGENDARIO.

[1] Aequitati videtur accommodum, si efficaci actione laudatis digna moribus vicissitudo praestetur. habet enim suam gloriam, qui pensatis excubiis militarem noscitur promovere fortunam. hinc est quod Carterium regendarii locum feliciter obtinere censemus, ut spe futuri proventus avidius praetorianis possit inhaerere laboribus.

XXX. DE PRIMICERIO DEPUTATORUM ET DE PRIMICERIO AUGUSTALIUM.

[1] Dignum est ut sequatur vota fidelium fructus laborum et superior gradus excipiat, quos gestarum rerum integritas affectata commendat. hinc est quod Ursum primicerium deputatorum atque Beatum primicerium Augustalium esse censemus: ut qui ad maiora provecti videntur officia, praedicanda conscientiae sequantur exempla.

XXXI. DE PRIMICERIO SINGULARIORUM QUI EGREDITUR.

[1] Decet palmae praemia consequi, qui sacramentis militaribus videntur esse perfuncti, quia diutinus labor sibi vindicat quod inexperta vix potest invenire nobilitas. et ideo, quoniam Urbicus primicerius sui noscitur tempora peregrisse, inter domesticos et protectores sacram purpuram adoraturus accedat, ut venerandis clarificatus aspectibus militaribus excubiis se gaudeat liberatum.

XXXII. DE PRIMICERIO SINGULARIORUM QUI ACCEDIT.

[1] Adest militaribus obsequiis integritas iudicantis, quia gratanter exsolvit quod deberi iuste cognoscit. quapropter Pierius primicerium singulariorum se nostra auctoritate cognoscat effectum.

Si qua sunt alia, fiducialiter suggerantur: quia non est haesitationis metus, ubi non est iudicis venalis auditus.

XXXIII. DE CONCEDENDIS DELEGATORIIS.

[1] Moras intercipit, quem praestandi consuetudo constringit, quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innata benivolentia commonetur. neque enim decet, ut nostrorum factorum dissimiles esse debeamus, dum oporteat crescere numerositate remedii, cui administrationis tempora videntur augeri. et ideo de praesenti vobis delegatorios nostra largitur humanitas, ut tunc habeatis commoda praemii, quando estis et sudoris terminum consecuti. non vos anxia mora suspendimus nec cruciabili dilatione fatigamus. unus sit finis sollicitudinis et laboris. nam differendum quis putet, si beneficia sua vendere non retractet?

XXXIII. ANTHIANO SUGGERENTE DICTUM EST.

[1] Petitionem tuam retinebit officium, donec consensum sequentium, dum facultas fuerit, inquiramus, quia uni incaute creditur quod est a plurimis asserendum. ite omnes provecti. estote cuncti feliciter approbati. nil sustinuistis dubium, dum omne iudicium habeatur incertum. sola vos alpha complectitur, ubi ea littera non timetur. sic enim unusquisque proprio usus est voto, tamquam de alieno non pependisset arbitrio.

XXXV. DELEGATORIA.

[1] Si Olympiaci currus agitator rapit praemia post labores, si ferarum certamen inhonestum velociter solet coronare victores, quam celeritatem remunerationis merebitur, a quo laudabiliter militiae sacramenta peraguntur? cur enim agentum in rebus miles officii post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando ideo principis nomen habere promeruit, quia militiae sacramentis ceteros antecellit? [2] Observavit enim iugiter imperialibus iussis et ut reverentiam praetorianae sedis extolleret, tunc ad eius venit obsequium, quando vocabulum coepit habere praecipuum. tales ergo tardare piaculum est, quia post palmam nemo dilatus est. votivum non potest dici quod tristis suscipit. gravamina nulla metuant absoluti, ne portus hoc ingerat liberis quod facere potuit procella vexatis. [3] Quapropter experientia tua de illa provincia ex illatione tertia fiscalium tributorum solidos, quos principi Augustorum provida deputavit antiquitas, sine aliqua dilatione persolvat, quos noveris tertiae decimae indictionis rationibus imputandos. sed cave venales moras: declina damnosa fastidia, ut qui desideras similia consequi, exemplum tibi non videaris intulisse dispendii. qua enim poscentem ratione summoveas, si te actionis tuae qualitate constringas? honorabiles quidem a cunctis habendi sunt veterani, sed ab his maxime, qui militiae labore detinentur. tibi ergo praestas quod parcis alteri, quando indemnitas prioris lucrum potius fit sequentis.

XXXVI. ANATOLICO CANCELLARIO PROVINCIAE SAMNII SENATOR PPO.

[1] Qui laboriosas excubias et officia magnae sedulitatis invenit, rationabiliter et temporis definita constituit, ut quod erat sub vitae termino positum praemium, non haberet incertum. alioquin quis sufficere semper et expectare posset, cum se mortalibus lux ipsa subduceret? qua de re sub incerta vita certa militia est nec habet quod possit metuere, qui ad designatum tempus inoffense meruit pervenire. [2] Astra ipsa, ut astronomi volunt, licet assidua repetitione volvuntur, cursus sui definita custodiunt. nequit esse ambiguum, quod fine proprio tenetur inclusum. Saturnus annis triginta constituta sibi caeli spatia pervagatur. stella Iovis duodecim annis attributam sibi regionem illustrat. Martis sidus ignea celeritate raptatum decem et octo mensibus deputata sibi discurrit. sol anni spatio zodiaci circuli signa praetervolat. astrum Veneris mensibus quindecim spatia concessa transcendit. Mercurius velocitate succinctus tredecim mensibus proposita sibi intervalla praetervehit. Luna peculiari nobis vicinitate proximior triginta diebus peragit, quod anni spatio sol aureus circumactus impleverit. [3] Merito ergo laboris finem mortales inveniunt, quando, ut philosophi dicunt, et ipsa, quae deficere nequeunt nisi cum mundo, cursus sui terminos rationabiliter acceperunt, hac tamen interveniente distantia, quod illa opus suum finiunt, ut ad principium redeant, humanum genus ideo militat, ut peractis sudoribus conquiescat. [4] Et ideo illi, qui inculpabiliter cornicularii est perfunctus officio, septingentos solidos, quos ei longaeva consuetudo deputavit, per illam indictionem de Samnii provincia ex illatione tertia sine ambiguitate contrade: quia non potest dubitare de praemio, quem vera iudicis commendat assertio. praefuit enim cornibus secretarii praetoriani, unde ei nomen est derivatum, laudatis actionibus comprobatus: eo ministrante caliculum scripsimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri: gratificati sumus, cui leges faverunt: negavimus, cui iustitia non promisit. [5] Nemo tristis exitit de victoria sua, quia salvis facultatibus obtinuit, quando ut fieret superior, non redemit. nostis omne quod loquimur: neque enim in cubiculis nostris secretaria vestra peracta sunt: quod egimus, cohortes noverunt. fuimus nimirum ad nocendum privati, ad praestandum iudices. districtio nostra in verbis est habita et in factis sensa benignitas. irascebamur placati, minabamur innoxii et ne potuissemus laedere, terrorem videbamur

inferre. habetis, ut solebatis dicere, castissimum iudicem: relinquam vos integerrimos testes.

XXXVII. LUCINO V. C. CANCELLARIO CAMPANIAE SENATOR PPO.

[1] Bene antiqua moderatione provisum est, ut laboris sui pretia recipiant qui publicis utilitatibus obsecundant, ne quis haberetur praeteritus, qui probabili fuerat actione laudandus. nam cui officio remuneratio solveretur, si praetorianis laboribus praemia tardarentur? quicquid enim paene in re publica geritur, eorum strenuitate completur et, quod difficillimum serviendi genus est, sic enim omnia cogitur implere, ut non permittatur excedere, exercitibus paret, armatis obtemperat et inde reportat gratiam, ubi invenire potest alter offensam. [2] Quid publicas illationes per difficiles minutias referamus esse collectas, quas magna subtilitate compositas et ab illis exigunt, quos offendere non praesumunt? eorum est etiam sudoribus applicandum, quod victuales expensae longe quidem positae, sed tamquam in urbe regia natae sine querela provincialium congregantur, quia dum suis temporibus aliquid apte quaeritur, danti dispendium non putatur. [3] Actus ipsorum nostra gloria est, opinio temporum, virtus explicabilis iussionum, et quicquid pro continendis omnibus gratificationis accipimus, eorum iuste provisionibus applicamus. splendent usu ipso laboribus attributi, qui reddunt homines semper instructos: labores, inquam, violenti magistri, solliciti paedagogi, per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. erudiat quis forensibus litteris: alter qualibet disciplina doceatur: ille tamen instructor redditur, qui actu continuae devotionis eruditur. [4] Et ideo talibus cum honore solvendum est quod merentur, ut et sibi aliquando accipiat, qui semper rei publicae utilitatibus adquirebat. quocirca illi primiscripio iam militiae labore perfuncto ex canone provinciae Campaniae tertiae illationis tot solidos sollempniter te dare censemus, ut et ille iustis laboribus perfruatur et posterius eius exemplum liberae famulationis accipiant, cum eum pro sua fide bene habitum fuisse cognoscunt.

XXXVIII. IOHANNI CANONICARIO TUSCIAE SENATOR PPO.

[1] Moderatrix rerum omnium diligenter consideravit antiquitas, ut, quoniam erat plurimis per nostra scripia consulendum, copia non deesset procurata chartarum, quatinus, cum iudices multis profutura decernerent, odiosas moras dulcia beneficia non haberent. hoc munus supplicantibus datum est, ne avare constringerentur ad commodum, pro quibus a largitate publica constabat acceptum. ademptus est impudentissimus exactionibus locus: specialiter a damnis exemit propter quos principis humanitas dedit. [2] Pulchrum plane opus Memphis ingeniosa concepit, ut universa scripia vestiret quod unius loci labor elegans texuisset. surgit Nilotica silva sine ramis, nemus sine frondibus, aquarum seges, paludum pulchra caesaries, virgultis mollior, herbis durior, nescio qua vacuitate plena et plenitudine vacua, bibula teneritudo, spongeum lignum, cui more pomi robur in cortice est, mollities in medullis, proceritas levis, sed ipsa se continens, foedae inundationis pulcherrimus fructus. [3] Nam quid tale in qualibet cultura nascitur, quam illud, ubi prudentium sensa servantur? periclitabantur ante hoc dicta sapientium, cogitata maiorum. nam quemadmodum velociter potuisset scribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri? ineptas nimirum moras calor animi sustinebat et cum differebantur verba, tepescere cogebantur ingenia. [4] Hinc et priscorum opuscula libros appellavit antiquitas: nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuvias. erat indecorum, fateor, doctos sermones committere tabulis impolitis et in veterosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire. gravatis manibus paucis memoriam commonebat nec invitabatur plura dicere, cui se talis pagina videbatur offerre. sed hoc primordiis

consentaneum fuit, quando rude principium tale debuit habere commentum, quod provocaret ingenia sequentium. invitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, ubi exceptionis subtrahi materia non timetur. [5] Haec enim tergo niveo aperit eloquentibus campum, copiosa semper assistit et quo fiat habilis, in se revoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. iunctura sine rimis, continuitas de minutiis, viscera nivea virentium herbarum, scripturabilis facies, quae nigredinem suscipit ad decorem, ubi apicibus elevatis fecundissima verborum plantata seges fructum mentibus totiens suavissimum reddit, quotiens desiderium lectoris invenerit: humanorum actuum servans fidele testimonium, praeteritorum loquax, oblivionis inimica. [6] Nam memoria nostra et si causas retinet, verba commutat: illic autem secure reponitur, quod semper aequaliter audiatur. quapropter deputatam summam tot solidorum de Tuscia provincia illi subadiuuae ex illatione tertia te praebere censemus tertiae decimae indictionis rationibus imputandam, quatenus scrinium publicum integritatem fidei suae laudabili debeat perpetuitate servare. quod defectum inter mortalia nesciens annua cumulatione semper augetur, nova iugiter accipiens et vetusta custodiens.

XXXVIII. VITALIANO V. C. CANCELLARIO LUCANIAE ET BRUTTIORUM SENATOR PPO.

[1] Apparet, quantus in Romana civitate fuerit populus, ut eum etiam de longinquis regionibus copia provisa satiaret, quatenus circumiectae provinciae peregrinorum victui sufficerent, cum illi se ubertas advecta servaret. nam quam brevi numero esse poterat, qui mundi regimina possidebat! [2] Testantur enim turbas civium amplissima spatia murorum, spectaculorum distensus amplexus, mirabilis magnitudo thermarum et illa numerositas molarum, quam specialiter contributam constat ad victum. hoc enim instrumentum nisi fuerit usuale, necessarium non habetur, quando nec ornatui potest proficere nec parti aliae convenire. denique haec quasi vestimenta pretiosa corporum ita sunt indicia civitatum, dum nullus adquiescit superflua facere, quae se novit magnis pretiis explicare. [3] Hinc enim fuit, ut montuosa Lucania sues penderet, hinc ut Bruttii boum pecus indigena ubertate praestarent. fuit nimirum utrumque mirabile, ut et provinciae tantae civitati sufficerent et sic ampla civitas earum beneficiis victualium indigentiam non haberet. erat quidem illis gloriosum Romam pascere: sed quanto dispendio videbatur posse constare adducere tam multis itineribus quae darentur ad pondus, dum quae probabantur decrescere nullus poterat imputare! [4] Redactum est ad pretium, ubi pati non poterant detrimentum, quod nec itineribus imminuitur nec laboribus sauciat. intellegant provinciae bona sua. nam si antiqui eorum fuerunt ad dispendia devoti, cur isti non sint ad compendia solvenda munifici? et ideo ambos titulos in assem publicum iam redactos diligentia tua statutis illationibus procurabit, ne meis temporibus neglegentes esse videantur qui alienis dignitatibus laudabili integritate paruerunt. [5] Nam licet et alias provincias studuerim reficere, nihil tamen in illis actum est quod voluerim vindicare. senserunt me iudicem suum et quibus privatus ab avis atavisque praefui, vivacius nisus sum in meis fascibus adjuvare, ut me agnoscerent retinere affectum patriae, quos in meis propectibus sentiebam propensa exultatione gaudere. pareant ergo non compulsione aliqua, sed amore, quando et hanc summam illis imminui, quae solebat offerri. nam cum mille ducenti solidi annuis praestationibus solverentur, ad mille eos regia largitate revocavi, ut exultarent gaudiorum crementis de oneribus imminutis.

XL. INDULGENTIA.

[1] Quamvis nomen ipsum iudicis dicatum videatur esse iustitiae et totius anni orbitam aequitatis

iubeamur ambulare vestigiis, his tamen diebus in domicilium pietatis iure deflectimus, ut ad redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus. ex hac enim virtute suavissimos fructus legimus et remittendo aliis nobis parcimus. nam qui periculose iusti sumus, sub securitate semper ignoscimus. quapropter poenas abdicimus, tormenta damnamus et tunc vere iudices sumus. [2] Macte, indulgentia, quae solvis et praesules. tu patrona humani generis, tu afflictis rebus medica singularis. quis tuo non egeat munere, cum sit peccare commune? ab universis necessario peteris, quando sub te spes vitae sumitur, quae sub iustitia non habetur. nam dum cum tribus aliis sororibus caelesti gratia perfruaris et amabili amplexatione nectamini, omnes tibi, quamvis et ipsae virtutes sint, honorabiliter cedunt, quando te humano generi salutiferam esse cognoscunt. sed quid tantum de terrena conversatione dicamus? pietas est, quae regit et caelos. o si tecum liceret longis habitare temporibus! totus excluderetur reatus, et parcendo fieret ut parcere tolleretur. [3] Sed providentissime tanta res sacris solum temporibus videtur esse concessa, ut gratius mundus acciperet, unde pro rerum novitate gauderet. quapropter abstine noxiam, lictor, securem, cui licet impune facere quod in aliis cognosceris vindicare: ama paulisper ferrum splendidum, non cruentum. catenas tuas lacrimis madidas felicior rubigo suscipiat: illud potius reconde, quod solebat includere. auditoria feralium vocum meliore sorte mutescant. sic re vera nomen custodis sine mortibus alienis. quid semper inferis laboras? aliquando et superis milita. otium tibi clemens actus indicit. qui iustitiae inexorabili excubat necesse est, ut eum pietas benigna discingat. [4] Et ideo cella gemituum, tristitiae domus, apud superos Plutonis hospitium, locus perpetua nocte caecatus, tandem infusione lucis albescat: in quo non unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, a superis probatur abscisus. primum pector ille collega catenarum abominabili maerore discruciat: auditum alieni gemitus et lamenta conturbant: gustum ieiunia longa debilitant: tactum pondera prementia defetigant: lumina diutinis tenebris obtusa torpescunt. non est unum clausis exitium: multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur. [5] Nunc ergo reos de Averno tuo victuros emitte: redeant ad superos, qui ex magna parte inferos pertulerunt: atria tua vacuitatibus impleantur. locus ille perennium lacrimarum quondam tristes incolas perdat. non sunt inde qui laeti sunt: qui tunc profecto habebit gratiam, si desertus appareat. exite, inclusi, vicina semper morte pallentes: redite ad lucem, quos caligantes tenebrae possidebant, nihil amplius optata morte passuri, nisi quod adhuc poteratis occidi. [6] Sed vos, qui nulla debetis ambitione iam decipi, delicta derelinquite cum catenis, dierum beneficiis absoluti. vivite nunc honestate, qui didicistis superstites mori. cognoscite quam beneficialis sit bona conversatio: altera contulit teterrimum carcerem, haec novit splendidam tribuere libertatem: ista praestabit ut velis vivere, illa dedit ut eligeres iam perire. si leges astringunt, ulterius vos nullus includit. secreta pavescite: ad forum sine trepidatione venite. [7] Illa iuste refugitis, per quae tristitia pertulistis. mirentur vos liberos, qui viderunt reos. odisse debetis quod vos tradidit neci. pecora ipsa vitare norunt, quae se laesisse cognoscunt: itinera illa non repetunt, ubi in foveam corruerunt. tenaces laqueos avis cauta declinat, haerentem viscum ales suspecta non insidet. pisceus lupus harenis se mollibus, ut plumbati lini insidias evadat, immergit: cuius ut superducta retia eius tergum frustra diraserint, alacer in undas exilit et vitati periculi gaudia liberatus agnoscit. [8] Scarus esca plectus, cum iunceum carcerem coeperit introire, mox se ad exitium suum invitatum fuisse cognoverit, in caudam labitur, paulatim se ab angusto subducens. quem si alter eiusdem generis cognoverit inretitum, extrema eius mordicus trahit, ut qui sibi captus non potest subvenire, alterius solacio probetur evadere. sic et sauri argutum piscium genus a velocitate nominati cum se in insidias nexuosas impulerint, quasi quibusdam funibus aequabiliter illigati totis nisibus trahentes retrorsum socium conantur liberare captivum. plura sunt, si talia perquirantur. omnia enim, quae possunt habere contraria, facilis casus absumeret, si curam salutis propriae non haberent. [9] Ad te, claustrorum magister, verba revocemus. patere poenale secretarium tuum innocenter esse secretum. torqueris quidem, quod nullus affligitur: a communibus gaudiis maestus exciperis, dum tibi soli non parcitur venia generali, lividae invidiae comparandus. sustine de omnium securitate iacturam, qui habuisti de multorum afflictione laetitiam. sed ut tuos

quoque gemitus consolemur, illos tibi tantummodo vindica, quos lex pietatis gratia non relaxat, ne, cum truculentis parceret, asperrima facinora levigaret. solvamur ergo cuncti saecularibus actibus implicati. patitur omnis homo periculosos nexus, quos festinet evadere. claustra reos dimittant: nos vincula improbae cogitationis absolvant.

Liber XII

I. DIVERSIS CANCELLARIIS PROVINCIARUM SINGULARUM SENATOR PPO.

[1] Nescio quis magnus esse creditur, qui de penetralibus iudicis destinatur, quoniam tanto plus aestimatur quis amare iustitiam, quanto ab illo frequentius constat auditam. per milites suos intellegitur iudex et sicut discipuli magistri scientiam produnt, sic nos obsequentium mores aperiunt. praeceps non putatur observasse moderato, avarus paruisse non advertitur continenti: stultus prudentibus servisse non creditur. [2] Periclitamur, fateor, in actionibus nostris, si vos mala intentione tractetis et, quod nulli accidit vestrum, alienum vitium nostrum celebratur obprobrium. sustinemus tales casus, quales nos in alios iudicare non possumus et lex, qua fruuntur cuncti, in nobis non potest custodiri. sed habemus iterum ex alia parte solacium, quod vestra bona nostra creduntur esse mandata et nobis otiosis acquiritur, quicquid gloriae vestris laboribus expeditur. [3] Si te enim aliquis sapienter agere videat, statim famam tui praeceptoris exaltat, dum tale institutum fuisse creditur, qualia gesta nihilominus sentiuntur. una est sententia plebis tales esse iudices, quales vos contigerit approbari. et ideo magnopere cavendum est, ne ille de vobis incipiat iudicare, cuius vos opinionem contigerit ante lacerasse. ulciscitur poenis quod misistis in fabulis et tormentis vestris compensat, quod populus vulneratus exaggerat. quam periculosum est pati iudicem rationabiliter iratum et illum de fortunis tuis discernere, quem te constat graviter irritasse! quapropter stude magis, ut nostra potius voce lauderis, quia sicut te potest iudicis vel sermo adversus deprimere, ita prosperrima sententia sublevare. [4] Perge igitur per illam indictionem iuvante deo ad illam provinciam, cancellorum pompa decoratus et gloriosa gravitate praecinctus. absens cogita praesentis pudorem. nam quid debeas temptare vile, qui militas sub honore? fasces tibi iudicum parent et dum iussa praetorianae sedis portare crederis, ipsam quodammodo potestatem reverendus adsumis. edicta nostra tu primus observa: ostende bonam te intendentibus viam. nam cuius est iudicis custodire mandata, si milites nostra videantur negligere constituta? [5] Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur: quae dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque maleficas cohortes admittit. ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis et per dulcedinem superat quos amara deceptione captivat. proinde ad utilitates publicas esto sollicitus: iniuncta morali compulsione procura. plus agit inculcator rationis quam possit exercere terribilis. persona tua refugium sit oppresso, infirmi defensio, praesidium aliqua calamitate concluso. sic enim proprie nostros cancellos agitis, si laesorum impia claustra solvatis.

II. UNIVERSIS IUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PPO.

[1] Gratias divinitati refero, quia et provinciales fecerunt quae monui et ego complevi omnia quae promisi. nam nec me sensit quisquam aliqua venalitate pollutum nec ego pertuli tributarios indevotos. habemus utrimque quod in nobis diligere debeamus: illi repererunt affectuosos iudices, nos adquisivimus integerrimos praecones. agamus itaque deo praestante quod coepimus. possessor mihi publicas pecunias libens inferat: ego illi in conventu iustitiae tributa persolvam. [2] Vobis autem commode repetitur, quod veraciter actum esse sentitur, quando de rebus praeteritis spes magna redditur in futuris. probastis enim, quia nullum coegimus dare quod non debuisset offerre.

non publicis, non privatis a me quisquam damnis afflicto est. discussorum terrores fecimus ignorari. nec extraordinaria quaesivimus, qui cuncta geri legibus optabamus. sed nec vos sitis in ea parte dissimiles. praesules imitatores esse dignitatis nostrae iura voluerunt, quibus paene eandem quam nobis iurisdictionem per provincias contulerunt. [3] Nullum repudiat sequenda iustitia: omnes clarificat, quos sui participatione sublimat: minorem se ille solus facit, qui ab ipsa discesserit. cur accipiendi vota sectemur? nullam gloriam recipit qui dives vocatur: contra omni laude decoratur qui iustus edicitur. desideremus potius quod nos pretiosiores locupletibus facit. fasces accipimus, ut graves esse debeamus: tribunalia conscendimus, ut morum gradibus evehamur. [4] Nil vile, nil cupidum iudices decet. claras enim suas maculas reddunt, si illi ad quos multi respiciunt aliqua reprehensione sordescunt. alioquin expedit non videri quam cunctorum irrisione signari. omnes ergo, qui gremiorum celsa petimus, vitiorum humilia deseramus. sit in nobis frons libera, ut aliorum possimus emendare peccata. aequat crimen omne quos inquinat et ideo dissimilis ab accusato debet esse qui iudicat. haec nos annuo sermone convenit loqui, quia bonarum rerum nulla satietas est. fateor aviditatem desiderii mei: cupio me vobiscum velle praedicari. [5] Veniamus nunc ad consueta: quae ideo debent suscipi grata, quia probantur esse sollemnia. quapropter, quod feliciter dictum sit, te officiumque tuum cum dei iuvamine possessorem praecipimus ammonere, ut tributa indictionis tertiae decimae devota mente persolvat, quatenus trinae illationis moderamine custodito debitam rei publicae inferat functionem. tempora exactionum statuta servantur, ita tamen, ut nullus sub immaturae compulsionis iniuria se ingemiscat exactum nec iterum sub turpi venalitate indutiarum largitas damnosa praebeatur. dilatio enim tributi maioris fit causa dispendii, quando irrite suspenditur quod nullis protractionibus evitatur. [6] Expensarum quoque fidelem notitiam quaternis mensibus comprehensam consuetudine custodita ad scrinia nostra dirigere maturabis, ut totius erroris deteresa caligine publici ratiocinii possit claritas apparere. nam si aliter facias, te damna respiciunt, quae per neglectum tuum publicis utilitatibus ingeruntur. et ut facilius possis deo auxiliante quae sunt statuta perficere, illum atque illum sedis nostrae milites tibi officioque tuo consuetudinarie praecipimus imminere, quatinus ordinatio nostra inculpabiliter sortiatur effectum. cave ergo, ne te imparem praestes nostris ammonitis, quia nimis foedum est ut a quo laudanda repossimus, resecanda potius approbemus.

III. UNIVERSIS SAIONIBUS QUI SUNT CANCELLARIIS DEPUTATI SENATOR PPO.

[1] Oportet quidem cuncta sub tranquillitate peragi, quemadmodum pote sit bonis moribus convenire. sed tanta est in re publica de morum varietate diversitas, ut nemo valeat leges defendere, nisi terror videatur aliqua temperare. aegris non una causa salutis est: alter cibis reficitur, alter per abstinentiae beneficia tenuatur: hic lavacra mollia, ille ferrum quaerit ad vulnera: et varium poscit remedium diversa qualitas passionum. sic qui populis praeesse cognoscitur, non uno consilio praeditus invenitur. feroces distictione premendi sunt, mansueti civiliter ammonendi: dolosi caute, simplices sub lenitate tractandi sunt. et ideo ubique probatur necessaria esse prudentia, quoniam rebus omnibus adhibere videtur accommoda. [2] Quapropter devotionem tuam solaciis illius viri clarissimi cancellarii nostri sollemni more deputamus, ut contra nullum alium erigaris, nisi qui legibus parere despexerit. ad forum trahe qui iusta non recipit: sub continentia irascere, sub maturitate dstringe. timeri te amplius volumus quam probari, quia maxime illud vigori tuo reputabitur, si nullius praesumptione peccetur. [3] Cogitetur prae omnibus pecuniae publicae fidelis exactio. sit tuum commodum contemptus alienus. coactus faciat, quod sponte complere neglexerit. causis tantum te delegatis impende. si praecepta sequeris, devia non requiris. caret culpa, qui imperata perfecit. in executore illud est pessimum, si iudicis relinquat arbitrium. non inde iacteris, quod tibi non potest obviari, nec assumere superbiam velis, quia te multorum humilitas pertimescit.

viri fortes semper in pace modesti sunt et iustitiam nimis diligunt, qui frequenter proelia tractaverunt. [4] Quam gratum est, si inter parentes reversus querellarum non reportes opprobrium, sed ita te cognoscant egisse, quemadmodum diligentes probantur optare! nos etiam gratanter excipimus cum laude venientem et otio vacare non sinimus, quem probabiliter egisse sentimus. his etiam et rerum dominus maiora credit, quos bona conscientia utilitates suas gessisse probaverit. quanta sunt, quae possunt tollere sapientes! nemo amplius acquirit quam qui se bona conversatione tractaverit.

III. CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PPO.

[1] Mensae regalis apparatus ditissimus non parvus rei publicae probatur ornatus, quia tanta dominus possidere creditur, quantis novitatibus epulatur. privati est habere quod locus continet: in principali convivio hoc profecto decet exquiri, quod visum debeat ammirari. destinet carpam Danuvius, a Rheno veniat anchorago, exormiston Sicula quibuslibet laboribus offeratur: Bruttiorum mare dulces mittat acernias: saporis pisces de diversis finibus afferantur. sic decet regem pascere, ut a legatis gentium credatur paene omnia possidere. [2] Et ideo procuranda sunt vina, quae singulariter fecunda nutrit Italia, ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quaesisse. comitis itaque patrimonii relatione declaratum est acinaticium, cui nomen ex acino est, enthecis aulicis fuisse tenuatum. [3] Et quia cunctae dignitates invicem sibi debent necessaria ministrare, quae probantur ad rerum dominos pertinere, ad possessores Veronenses, ubi eius rei cura praecipua est, vos iubemus accedere, quatenus accepto pretio competenti nullus tardet vendere quod principali gratiae deberet offerre. digna plane species, de qua se iacet Italia. nam licet ingeniosa Graecia multifaria se diligentiae subtilitate commendet et vina sua aut odoribus condiat aut marinis permixtionibus insaporet, sub tanta tamen exquisitione reperitur simile nil habere. [4] Hoc est enim merum et colore regium et sapore praecipuum, ut blattam aut ipsius pute fontibus tingi aut liquores eius a purpura credantur expressi. dulcedo illic ineffabili suavitate sentitur: stipsis nescio qua firmitate roboratur: tactus eius densitate pinguescit, ut dicas esse aut carneum liquorem aut edibilem potionem. libet referre quam singularis eius videatur esse collectio. autumno lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. rugescit, non liquescit ex senio: tunc fatuos humores exsudans magna suavitate dulcescit. [5] Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum eius hiemis tempus aperiat, miroque modo incipit esse novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. hiemale mustum, uvarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar defervet primum in origine sua et cum potuerit adulescere, perpetuam incipit habere novitatem. non calcibus iniuriose tunditur nec aliqua sordium ammixture fuscatur, sed, quemadmodum decet, nobilitas tanta provocatur. defluit, dum aqua durescit: fecunda est, cum omnis agrorum fructus abscedit. distillat gemmis comparem liquorem: iucundum nescio quid illacrimat et praeter quod eius delectat dulcedo, in aspectu singularis eius est pulchritudo. [6] Hoc quantocius perquisitum et competentibus pretiis adgregatum chartariis qui in rem directi sunt tradite deferendum nec illud neglegendum putetis, quod lacteo poculo relucescit, quando plus est mirabile quod potueritis difficilius invenire. albedo ibi decora est et serena puritas, ut illud de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. colore quidem extraneum, sed sapore germanum est: aspectus dispar et similis in utroque suavitas. nam quod acute sapit, quod cito reficit, commune illis intellegitur, sed magna est distantia quae videtur. istud intueris rubore laetum, illud conspicias candore festivum. et ideo procuratio eorum debet esse celerrima, quando ambobus inesse cognoscitur quod pariter expetatur.

V. VALERIANO V. S. SENATOR PPO.

[1] Generaliter quidem amplissimum cognitorem decet beneficia dilatare, quoniam qui omnibus praeesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur. sed gratificante natura illis amplius debemus, qui nobis aliqua proximitate iunguntur, dum quoddam genus recti videatur esse propositi ab aequalitate discedi. [2] Nam modestiam collegis impendimus, reverentiam patribus exhibemus, civibus debemus gratiam communem, sed affectum filiis singularem: et tanta necessitudinum vis est, ut nullus se contemptum esse diiudicet, si sibi aliena pignora praelata esse cognoscit. et ideo non est aliquid iniustum de patria plus esse sollicitum eo praesertim tempore, cum eius videamur periculis subvenire. plus enim eos diligere credimur, quos eripere festinamus. [3] Veniens itaque numerosus exercitus, qui ad defensionem rei publicae noscitur destinatus, Lucaniae Bruttiorumque dicitur culta vastasse et abundantiam regionum studio tenuasse rapinarum. sed quoniam et illis dare et istis sumere pro temporis qualitate necesse est, pretia quae antiquus ordo constituit ex iussione rerum domini cognoscite temperata, ut multo artius quam vendere solebatis in assem publicum praebita debeant imputari, quatenus nec possessor dispendia nec exercitus laborans sustinere possit inopiam. [4] Nolite igitur esse solliciti. evasistis exigentium manus, tributa vobis praesens adimit apparatus. sed quo facilius instrueretur vestra notitia, imputationum summas infra scriptis brevibus credidimus exprimendas, ut nemo vobis vendat beneficium quod publica noscitis largitate collatum. continete ergo possessorum intemperantes motus. ament quieta, quos nullus ad incerta praecipitat. dum belligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus. felicium votum est quod iubetur, ne rustici, agreste hominum genus, dum laborandi taedia fugiunt, illicitis ausibus efferentur et contra vos incipiant erigi, quos vix poteratis in pace moderari. [5] Quapropter ex regia iussione singulos conductores massarum et possessores validos ammonete, ut nullam contrahant in concertatione barbariem, ne non tantum festinent bellis prodesse, quantum quieta confundere. arripiant ferrum, sed unde agros excolant: sumant cuspides boum stimulos, non furoris. defensorum maxima laus est, si, cum illi videantur praedictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere. [6] Sit iudicibus vigor ex legibus: subsellia non desinant iura malis moribus intonare: timeat latro iudicium quod semper expavit: adulter gremium iudicis intremiscat: falsarius vocem praeconis exhorreat: fur fora non rideat, quia tunc libertas gaudet, si talia non laetentur. sic enim prosperrime geri non sentiebitis bellum, si vobis sit communiter de civilitate consilium. nullus opprimat indigentem: invadite pervasores, insequimini persequentes. est vobis competens pugna civilis. omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis. in annonis vero reputandis esto sollicitus, ne aliquem cuiusquam possit fraudare versutia. [7] Rectoribus autem exercitus a rerum dominis sub mea praesentia cognoscite delegatum, ut, dum a vobis necessario fuerint commoniti, gravatis per iniuriam debeat subveniri. custodiant nihilominus disciplinam, unde robustius armatur semper exercitus. additum est etiam beneficii genus, ut a praesenti devotione praeceptis regiis nec divina domus videatur excepta, sed totum communiter sustineatur, quod pro generalitate censetur. [8] Nunc ergo cum fratribus vestris studiose consurgite et sub omni cautela necessaria providete, ut prosit re vera nobilissimae patriae talia volumina praetulisse. quieti enim regere et ex usu administrare provincias homines vel mediocris intellegentiae possunt: sed hoc opus, hic labor est illud magis regere, quod se relictum non potest continere. cessat enim nautarum in tranquillitate peritia nec nomen praestat artificio, nisi fuerit vis magna periculi. [9] Habetis ergo tempus, ubi et famam sapientum possitis acquirere et in omni parte vos laudabiliter iuvante domino custodire. meos autem ultra ceteros minime commendo, quia omnibus hoc cupimus accidere, quod nostris desideramus laribus evenire. mihi enim propria cura dilapsa est, postquam generalem coepi cogitare custodiam. opto meis bene, sed quod possit esse commune, quia magnae iniustitiae genus est aliud sibi iudicem velle quam potest generalitas sustinere.

VI. UNIVERSIS PRAEFECTURAE TITULOS ADMINISTRANTIBUS SENATOR PPO.

[1] Quamvis abunde sufficiant quae rerum domini ingenita pietate praeceperunt, interminationes tamen importunis et fatuis adhibita districtione geminamus, ut qui nequeunt erubescere, saltem se contineant per timorem. quis enim de sua praesumptione gratuletur, quando famam perditurus est qui interdicta temptaverit? retundatur ambitio caeca cupientum: proterva refrenetur audacia: qui lucrum de malo quaerit, poena proposita terreatur: qui honorem per nefanda desiderat, amissa potius opinione turbetur. [2] Additur etiam quod nostris temporibus sceleratae pecuniae non valebunt nec culpam suam redimit, qui se reum esse cognoscit. iniquis fraudibus non patebit occasio: persequimur, non vendimus excedentes. ubi iam, male capientes, spem habebitis, quando vobis et rerum domini et vestri iudices comminantur? vos tamen, quos ad publicas amministrationes pervenire nostra fecit electio, de actionum honestate confidite, quia vos nulla venalitas excludit, si probitas continuerit actionis. [3] Publicis utilitatibus servite fixi, quando vos nulla privata damna concutient. reddite hanc vicissitudinem iudicio meo, ut qui vos nullo proprio suffragio gravari feci, studeatis in vobis mea facta laudari. praefixum itaque tempus a rerum dominis noveritis esse servandum, ita tamen, ut ea, quae vobis pro publica utilitate decreta sunt, providere ac solvere debeatis.

VII. CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PPO.

[1] Sub clementia boni principis nihil constat licere fortuitis, quando sinistros casus corrigunt, qui praestare prosperrime censuerunt. nam quemadmodum ferret nudus saevam barbariem et districtum principem, quando spoliatus iure negat quod affluens inferre didicerat? atque ideo illi vel illi Sueborum incursione vastatis fiscum quintae decimae indictionis serenitas regalis indulsit, sicut te poterit instruere relecta praeceptio. [2] Unde oboedientiam commendantes a supradictis possessoribus de praediis, quae tamen cognoveris esse vastata, praesentis indictionis tributa non exigas: reliqua vero sollemni compulsionem procura, ut constitutis temporibus arcario nostro residuam compleas quantitatem. cave ergo, ne gravior fias hostibus, si adhuc nudare velis exutos: chlamydes non paveant, qui arma timuerunt: rapinas non sentiant post praedones. validas contra te apochas invenerunt: invictas securitates illis dedit calamitas sua: violentus abstulit quod quaerebas. cui nihil videtur relictum, a tributis constat esse liberatum.

VIII. CONSULARI PROVINCIAE LIGURIAE SENATOR PPO.

[1] Novum genus videtur esse compendii postulantes acquirere et praestantes nulla damna sentire. nam sic accipitur ab uno, ut perire non possit ab altero: donatur sine dispendio: ceditur sine imminutione et nomen habet munificentiae quod iura domini nescit exire. [2] Quapropter ille casarum suarum fiscum in illa provincia constitutarum, quas brevis subter conscriptus eloquitur, exactorum suggerit enormitate vexari, desiderans sine aliqua imminutione publicae utilitatis inferre se debere nostris arcariis debitam functionem. quod nos, qui nullorum damnis studere cognoscimur, dummodo fisco competentia rationabili satisfactione solvantur, libenter annuimus, quia hoc est bona desideria suspendere quod illicita perpetrare. [3] Qua de re spectabilitas tua commonitis curialibus vel compulsoribus nec non et his, quorum interesse cognoscit, ab illa indictione praedictis casis

exactionem facies sub hac condicione removeri, ut, si intra illas kalendas summa quae competit non fuerit arcario persoluta, intra provinciam sollemnis exactio peragatur, minus ne, si fidem suae promissionis arcariorum apochis probaverit esse completam, ab omni inquietudine compulsorum designata praedia liberentur, quia illa magis debent eligi, quae sine suspicione damni libenti animo probantur offerri. grata enim nobis est sine instantia compulsoris exactio et hoc devotum facere, quod vix poterat coactus implere. atque utinam possessor ultroneus et nobis necessitatem morarum tolleret et sibi damna competentibus illationibus abrogaret! ipse enim imminentem necessarium facit, qui sollemnia praebere distulerit.

VIII. PASCHASIO PRAEFECTO ANNONAE SENATOR PPO.

[1] Pietate plenum est peregrinam gentem publicis beneficiis obligare et non tantum consanguineos ad substantiae lucra permittere quantum ipsos quoque advenas invitare: hereditas quae est sine proximis, absque parentela successio solaque fides generis est patrios sonare sermones. Afer enim sic expetit beneficia, ut sibi olim doceat fuisse concessa: donum sine accipientis nomine, praeter personam largitas, quia primum collatum est genti, ut postea petentium vocabulum potuisset affigi. [2] Hinc est quod iure quodam postulant hereditates alienas et illis tantum videtur competere, quod Romanus non potest in causis similibus optinere. beneficium tale non habuerunt in patria sua, sed hic omnes sub hac condicione parentes sunt: universa natio, quantum ad successionis beneficium, una familia est. [3] Quocirca experientia tua preces illius diligenti examinatione discutiat et si re vera ille, quem suggerit de hac luce transisse, filios non reliquit nec ab alio constat rationabiliter possideri, introductionem memoratae rei officium vestrum celebrato ex more, quatinus antiqua pietas regnantum praesentium reparet beneficia dominorum et possit pro illis supplicare, sub quibus se magis intellegit votiva meruisse. resumat facultatem, quam se suspiraverat amisisse. peregrinum se ultra dicere non potuit, qui optata rura conquirat. habeat possessorum similem dignitatem et iam tributa reparatus inferat, qui opem ab alienis manibus expetebat. [4] Gaudeat se ad hoc perductum, ut daret quod utique nisi habenti non probatur emergere, ceteris dominis in hac tantum sorte deterior, quoniam alienare nequit quod possidere praevaluit. sed et hoc quoque magna credimus aequitate repertum, ut qui loco succedit pignoris, substantiam suam affectu patris iure servet extraneis. miseratione pastus nunc pascat et alios: felix illi contigit et praedicanda captivitas Romana civitate perfrui et Afrorum privilegiis potuisse misceri.

X. DIVERSIS CANCELLARIIS PROVINCiarUM SENATOR PPO.

[1] Rationum publicarum reliquiae infaustae sunt aegritudini comparandae, quae gravant, debilitant, nisi sub celeritate discedant. reatus quidam est esse sub debito nec liber potest veraciter dici, qui probatur obnoxius reperiri. prudens se ipse compellit: minus cautus est, qui urgetur ab altero. nam quid egit totius anni suscepta compulsio? summa futurae indictionis et quantitas exigatur. [2] Parcendo non parcitis: exonerando praegravatis et dum venales moras quaeritis, tributis onera duplicatis. relinquite tandem crudelem misericordiam, beneficia tota detestatione fellita. gravius percutit qui blandiendo grassatur et sub indulgentia laedit, qui consuetis temporibus exigere tributa distulerit. et ideo desinite aliquando possessorum damna mercari, quia totum constricti per incommoda redditis quod iniquis dilationibus abstulistis. post ista enim non vos credatis verbis iterum commoneri, sed inremissibili exactione compelli. [3] Quapropter si ad illum diem arcario nostro, quae de provinciis sollemniter postulantur, dispunctis rationibus non aut per te intuleris aut

destinaveris quantitatem, degeniatus in provincia velociter reddis quae te male distulisse cognoscis, quia nimis iniquum est, ut assis publicus sub tua negligentia iaceat et arcarius mutuam pecuniam publicis utilitatibus incessanter expendat.

XI. PETRO V. C. EROGATORI OPSONIORUM SENATOR PPO.

[1] Probatae debet esse conscientiae, qui principalia beneficia praeponitur erogare, ne aliqua cupiditatis sorde desiccetur quod a tanta liberalitate profunditur. mutant enim quaslibet largitates rapiantium manus et sicut fontis puritas per limosa corrumpitur, sic affluentia boni regis avaris distributoribus immutatur. aurum ipsum cum solvitur in liquorem, nisi mundissimo caliculo suscipiatur, inficitur, quando puritatem sui illa sola custodiunt, quae nulla sordium ammixtione fuscantur. quam gratum per niveos calculos rivulos videre currentes et ipsam quodammodo naturae liberam ridere puritatem, quando nullis maculis iniuriata turpatur! sic dona rerum domini nulla debent pollutione fuscari, sed sicut ab ipso exeunt copiosa, ita debent ad Romanos pervenire purissima. [2] Nam licet omnis fraus gravis esse videatur, illa tamen importabilis redditur, quae in Romulea plebe grassatur: turba quae vivit quiescens: populus qui nescitur, nisi cum laetus est: clamor sine seditione: strepitus furoris nescius, quibus sola contentio est paupertatem fugere et divitias non amare. nesciunt enim esse lucripetes nec aliqua se negotiationis calliditate discruciant: vivunt fortuna mediocrium et conscientia divitum. nonne piaculum est talibus rapere, qui nesciunt aliena fraudare? [3] Quapropter opsonia Romano populo distribuenda ab illa indictione propitia tibi divinitate concedimus, ut sine aliqua imminutione percipere possit quod regia largitate promeruit. cave ne quod illi meruerunt, alter accipiat et tu a gratia nostra peregrinus reddaris, si a civico amore discesseris. non fiat Latialis pretio, qui civitatis illius non habet iura nascendo. honorandum semper est quod nomen gentibus dedit, quando potior in humanis rebus redditur, de cuius aliquid claritate praestatur. munera ista Quiritium sunt. non subripiat locum liberi fortuna servilis. in maiestatem populi Romani peccat, qui sanguinis illius puritatem famulorum societate commaculat.

XII. ANASTASIO CANCELLARIO LUCANIAE ET BRUTTIORUM SENATOR PPO.

[1] Cum apud dominum rerum sollemni munere pranderemus et diversae provinciae de suis deliciis laudarentur, ad vina Bruttiorum et Silani casei suavitate currente, ut assolet, sermone perventum est: quod herbarum beneficio tanta ibi naturae iucunditate conficitur, ut non credas deesse mellis gustum, quem nulla conspicis qualitate permixtum. manat illic leviter provocatum lac uberibus fistulosis et quasi in alios ventres naturae ubertate collectum non guttis impluit, sed quibusdam repentinis torrentibus influens. redolet suavis et varius odor herbarum: naribus agnoscitur pecudum pastus, qui fragrans virtute diversa thuris sentitur inspirare similia. [2] Huic tanta pinguedo sociatur, ut arbitreris simul decurrere Palladium liquorem, nisi quod ab illa prasina viriditate niveo candore discernitur. tunc cadis late patentibus copia illa mirabilis laeto nimium pastore suscepta cum ammixtione coaguli in callosam coeperit teneritudinem condurari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur, quae subterraneis horreis aliquantulum congregata diuturnam casei facit esse substantiam. hoc quantocius superimpositum navigiis destinabis, ut desideriiis regalibus parvo munere satisfacisse videamur. [3] Vinum quoque, quod laudare cupiens Palmatianum nominavit antiquitas, nos stipsim, asperum, sed gratum suavitate perquire. nam licet inter vina Bruttia videatur extremum, factum tamen est paene generali opinione praecipuum. ibi enim reperitur et Gazeto par et Sabino simile et magnis odoribus singulare. [4] Sed quia illud famam sibi nobilissimam vindicavit,

hoc et in suo genere nimis elegans perquiratur, ne prudentia maiorum aliquid appellasse videatur inapproprium. est enim suavi pinguedine molliter crassum, vivacitate firmissimum, nare violentum, candore quoque perspicuum, quod ita redolet ore ructatum, ut merito illi a palma nomen videatur impositum. [5] Viscera defecta constringit, vulnera madida desiccant, lassum reficit pectus et quod vix praevaleret implere potus arte compositus, hic naturaliter praestat infectus. sed provide ut supra dictas species exactas debeas destinare, quia falli non possumus, qui hoc patriotica veritate retinemus: ad praesens enim de cellariis nostris quae desiderabantur optulimus. tu autem tuo periculo dissimilia facis, quorum iam indicia teneri posse cognoscis.

XIII. EDICTUM.

[1] Nisi contineri debet omnium largitas impensa dominorum, quando necesse est universis proficere, quod illos impulsu divinitatis probatum fuerit effecisse. pietas siquidem principum totum custodit imperium et dum illis vicissitudo digna redditur, incolumia rei publicae membra servantur. dudum siquidem imperialia constituta per Bruttios atque Lucaniam sacrosanctas ecclesias aliqua munerum devotione iuverunt. sed ut est sacrilegis mentibus familiare et in ipsa quoque divina reverentia peccare, nonnullam exinde partem numerariorum nomine canonicarii subtrahebant, facientes laicum commodum substantiam clericorum. [2] Quod sedis nostrae numerarii execratione detestabili respicientes numquam sibi illatum fuisse suggerunt, quod de tali scelere manus impiae fraudaverunt. quid adhuc, minime humana audacia, temptabis, si et ibi furta porrigis, ubi te minime latere posse cognoscis? ut inludas oculis fortasse mortalibus, quamvis iniqua, tamen aliqua videtur esse praesumptio: quanta vero caecitate damnatus est, qui se aestimat perpetrare quod divinitas non possit advertere! [3] Sed ne ulterius similis grassetur forte praesumptio aut divinam patientiam frequens provocare possit excessus, edictali programme definimus, ut qui in hac fuerit ulterius fraude versatus, et militia careat et compendium propriae facultatis amittat. graviore siquidem poena plectendus est, qui usque ad iniuriam divinam suam nihilominus tetendit audaciam. habeant pauperes dona regnantium: possideant aliquid quibus nulla facultas est. [4] Cur aliena substantia in regali posita largitate pervaditur? possessio eius principis munus est. quemadmodum praesumat subiectus contingere quod deo respicit humilitatem dominantis offerre? additur quod talibus non dare tulisse est, et merito: quando qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, extinguit. pudeat illis tollere, quibus iubemur offerre. ultra omnes crudelitates est divitem velle fieri de exiguitate mendicis. amentur honesta lucra, horreantur damnosa compendia: nullus audeat inde tollere quod possit collecta dispergere. addendo perdit, qui retinendo collegerit et paupertatem potius ad se trahit, si egentium pecunias non repellit.

XIII. ANASTASIO CANCELLARIO LUCANIAE ET BRUTTIORUM SENATOR PPO.

[1] Regenses cives ultimi Bruttiorum, quos a Siciliae corpore violenti quondam maris impetus segregavit, unde civitas eorum nomen accepit divisio enim 'region' Graeca lingua vocitatur, iniqua suggerunt exactorum se praesumptione fatigari, implorantes non aurium, sed oculorum nostrorum nota remedia, qui possumus scire territorium eorum quod petitur non habere. est enim montanis lapillis terra rarissima, arida pascuis, sed undosa vindemiis: segetibus adversa, sed olivis accommoda: et ideo cultura eius omnis in sarculis est, quia superficies ipsius sicca nutrire non valet superne nascentia. tergore illic ager nudus industria potius quam natura vestitur. [2] Nam Palladiae silvae viriditate contegitur qui in solo aridissimus approbatur. talibus enim locis illa proficiunt, quae

radicibus proceris ad humi penetrare descendunt. segetes rigantur, ut vivant et condicione mutata hoc aristis impenditur, quod oleribus exhibetur. quanta seges est, quae manu colitur? raro illic ab area venit umeris gravatus agricola, ut non messes in horreis colligere, sed vix possit aliquos cophinos de summa ubertate complere. [3] In hortis autem rusticorum agmen habetur operosum, quia holus illic omne saporum est dum marina inrotatione respersum: quod humana industria fieri consuevit, hoc cum nutriretur accepit. contra Maronis autem sententiam intiborum illic fibrae dulcissimae sunt, quae praecinctae foliis tortuosis callosa teneritudine conglobantur: unde in morem vitri aliquid decerptum frangitur, dum a fecundo cespite segregatur. [4] His victualibus, si vis nosse, regio illa fecunda est: nam et marinis deliciis copiosa iucunditate perfruitur, quia ibi mare supernum atque infernum, insertis frontibus adunatum, delicias utriusque pelagi in unam congregationem sinus sui volubilitate perducit. necesse est enim illic et pisces properare, ubi constat et undam posse defluere. [5] Exormiston quoque, inter pisces regium genus, compar murenis corpore, sed colore distans, naribus setosis, colostrea delicatitudine praeditum, oleoso ac suavi liquore coagulatum, appetibilis grataque pinguedo, cum spumis fluctuantibus inter aeris confinia coeperit enatare, nescit ad cubilia redire quae deserit: credo aut immemor reversionis aut teneritudine summa mollitus nequit undis elevantibus contraria obluctatione demergere. fertur velut corpus exanime, nullis nisibus periculum, nulla arte devitans et hinc viribus destitutus redire non creditur, quia nec fugere posse sentitur. hic plane tantae dulcedinis esse dinoscitur, ut ei nemo piscium comparetur. [6] Haec sunt in litore Regino quae diximus, quod non alio referente cognovimus, etsi visuali probatione retinemus. quapropter laridi atque tritici species nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari, quia nimis calumniose petitur, quod loci beneficio non habetur. deinde sufficere debet defensio veritatis et testimonium iudicis, quia nimis execrabile malum est, si, cum aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat. additur etiam quod tantis commeantium fatigatur adventibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, ut rationabiliter illi remitti debuisset vel quod apud ipsam nasci posse constaret.

XV. MAXIMO V. C. CANCELLARIO LUCANIAE ET BRUTTIORUM SENATOR PPO.

[1] Scyllaceum prima urbium Bruttiorum, quam Troiae destructor Ulixes legitur condidisse, inrationabiliter dicitur praesumentium nimietate vexari, quod nobis praesidentibus non oportuisset assumi: quia laesiones eius cogimur plus dolere, dum patriotica nos probatur affectione contingere. civitas supra sinum Hadriaticum constituta in modum botryonis pendet in collibus, non quod difficili ascensione turgescat, sed ut voluptuose campos virentes et caerulea maris terga respiciat. [2] Haec nascentem solem ab ipsis cunabulis intuetur, ubi ventura dies non praemittit auroram, sed mox ut oriri coeperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. gaudentem respicit Phoebum: propria illic luminis claritate resplendet, ut ipsa magis solis putetur esse patria Rhodi opinione superata. fruitur luce perspicua: aeris quoque temperatione donata apricas hiemes, refrigeratas sentit aestates et sine aliquo maerore transigitur, ubi infesta tempora non timentur. hinc et homo sensu liberior est, quia temperies cuncta moderatur. [3] Patria siquidem fervens leves efficit et acutos, frigida tardos et subdolos: sola temperata est, quae mores hominum sua qualitate componit. hinc est quod antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, quae aeris puritate peruncta lucidissimos sensus ad contemplativam partem felici largitate praeparavit. numquid enim tale est corpori aquas caenasas sorbere, quale perspicuitatem dulcissimi fontis haurire? sic animae vigor oneratur, dum spiritu graviore comprimitur. subiaceamus enim necessario talibus rebus, quando nubilo tristes efficimur et iterum naturaliter ad serena gaudemus, quia caelestis animae substantia ad infecta *** et purissima quaeque laetatur. [4] Fruitur marinis quoque copiosa deliciis, dum possidet vicina quae nos fecimus claustra Neptunia: ad pedem siquidem Moscii montis saxorum visceribus excavatis fluentia Nerei

gurgitis decenter immisimus, ubi agmen piscium sub libera captivitate ludentium et delectatione reficit animos et ammiratione mulcet optutus. currunt avidi ad manus hominum et antequam cibi fiant, escas expetunt. pascit homo delicias suas et dum habet in potestate quod capiat, frequenter evenit, ut repletus omnia derelinquat. [5] Spectaculum quoque pulchre laborantium non admittitur in civitate sedentibus. cernuntur affatim copiosae vindemiae, arearum pinguis tritura conspicitur, olivarum quoque virentium vultus aperitur. non eget aliquis agrorum amoenitate, cui datum est de urbe cuncta conspiciere. hoc quia modo non habet muros, civitatem credis ruralem, villam iudicare possis urbanam et inter utrumque posita, copiosa noscitur laude ditata. [6] Hanc dum frequenter invisere desiderant commeantes, dum taedia laboris refugere cupiunt, amoenitate civitatis in paraveredorum et annonarum praebitione proprii cives fatigantur expensis. quapropter ne laedat urbem amoenitas sua aut res praeconii fiat causa dispendii, paraveredorum et annonarum praebitionem secundum evectiones concessas in assem publicum constituimus imputari. [7] Pulveratica quoque iudicis funditus amputantes trium tantum etiam dierum praesulibus annonas praebere secundum vetera constituta decernimus, suis expensis facta tarditate vecturis. leges enim administrantes remedio, non oneri esse voluerunt. qua de re aequitatis intuitu civitas nostra *** relevare iudicarium est, quod tibi referimus, non remissum. vive iuvante deo iustitia saeculi et securitatis gaudio singulari. alii dicant insulas, ego habitationes tuas appellem potius Fortunatas.

XVI. CANONICARIA.

[1] Tempus ammonet humanis rebus indesinenter accommodum, dum res nobis etiam asperas captata semper opportunitate conciliat, ut illationum fiscalium curam annua festivitate reparemus, quando rei publicae ordo tali consistere cernitur instituto. et merito votivum, quod pro cunctorum utilitate praestatur. diligenda sunt ista, unde res publica videtur esse firmissima, quae dum redeunte censu reficitur, status sui firmissimo robore continetur. [2] Quapropter magna est quolibet tempore monstrata devotio, sed tunc acceptior redditur, quando necessaria plus habetur. praebent igitur possessores stipendia suae gratiae profutura. debitum siquidem quod non potest evitari, prona debet mente semper offerri, ut fiat beneficium, quod sine compulsione constat illatum. [3] Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per indictionem primam in dioecesi tua possessorem te praecipimus ammonere, ut trina illatione servata assem tributarium devotus exsolvat, quatinus nec aliquis se sub immatura compulsione ingemiscat exactum nec iterum remissione protelata quisquam se dicat esse praeteritum. nullus quantitatem iustae ponderationis excedat sitque libra iustissima: modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi. [4] Expensarum quoque fidelem notitiam per quaternos menses ad scrinia nostra sollempniter destinabis, ut totius erroris obscuritate deteresa rationibus publicis veritas elucescat. sed quo facilius possis iuvante deo quae sunt statuta complere, illum atque illum sedis nostrae milites tibi officioque tuo periculorum suorum memores praecipimus imminere, quatinus quod agnoscis iussum, inculpabiliter sortiatur effectum. cave ergo ne te aut improbae redemptionis aut torpentis desidia culpa respiciat et quod expedire neglexeris, tuis inferat damna fortunis.

XVII. IOHANNI LIQUATARIO RAVENNATI ATHALARICUS REX.

[1] Munitio civitatum spes est certa cunctorum, quando in pace ab exteris gentibus discitur, quod veraciter in certamine timeatur. plena est enim diversis generibus hominum habitatio urbium singularum. quis novit cum qua gente confligat? ideoque omnes debent agnoscere quod futuris

hostibus gratum non sit audire. quapropter ex nostra iussione possessores ammonere curabis, ut iuxta montem Caprarium et loca circumiecta muris fovearum ingentia ora pandantur talisque ibi pateat hiatus, ut nullus ibi relinquatur introitus. cur, nefandi homines, perscrutamini accessus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingressus? nescio quid videmini tegere, qui palam non desideratis intrare. [2] Conscientia recta vias publicas tenet, obviorum colloctione gratulatur et cum diversos gratanter inquirat, laboris taedio non gravatur. amicum est autem crimini velle nesciri et qui vias suas occulit, conscientiam prodit. proinde in usus generales itinera prisca revocentur, ne, dum compendium laboris quaerunt, vitae dispendia patiantur. ille enim iure habendus est hostis, qui munimina nititur violare civitatis.

XVIII. CONSTANTINIANO VIRO EXPERIENTISSIMO SENATOR PPO.

[1] Regius apparatus sicut negligentibus affert periculum, sic strenue laborantibus praestat ornatum, quia praemium est vitae domino vidente servire, cui nec culpa celari nec bonum possit abscondi. quam gratum est sine offensione aliqua iter agere destinatum, videre indicia diligentiae, dubia sine timore transire, gressu facili montuosa conscendere, in pontibus cum trabium mobilitate non tremere viamque sic conficere, ut omnia probentur animo convenisse! militiam vestram transcenditis, si rerum domino placere possitis. nam cui nos parere contendimus, magnus provectus est si mereamini ad eius placidos venire conspectus. [2] Quocirca iter Flaminiae rivis sulcantibus exaratum, hiantes ripas latissima pontium interiectione coniungite, oppressas margines platearum asperrimis silvis enudate. paraveredorum adscriptus numerus procuretur cum electa qualitate membrorum: annonarum designatarum copia sine aliquo possessorum dispendio congregetur, quia sic omnia grata redditis, si in nulla parte peccetis. res una subtracta cuncta deformat et totum deesse creditur, ubi vel minima querela asperitas commovetur. [3] Species praeterea, quae mensis regiis apparantur, exactas tota sedulitate perquirite. nam quid proderit exercitui satisfacere, si vos contigerit in ipsa dominorum pastione peccare? pareant provinciales ammoniti: civitates singulae declarata brevibus subministrent. nam quotiens laeto principi occurritur, efficaciter beneficia postulantur. cogitate etiam, quod praesens facta vestra diiudico: aut gratias vobis domini gaudens reddo aut commotionem principis iratus attribuo. agite ergo, ne mihi imputetur vester excessus, quia cunctis de vobis satisfacio, quos culpae vestris offendero. persolvat mihi potius gratiam universus exercitus. magna vobis erit gloria et me securum reddere et tantorum bona iudicia meruisse.

XVIII. MAXIMO VICARIO URBIS ROMAE SENATOR PPO.

[1] Adventum quidem regium ex ipsa potestis cognoscere frequentia commeantium, quia necesse est ut res magna competentia praemittat semper indicia. venturum diem Lucifer demonstrat exortus: serena secutura favens ventus ostendit: imminet bona quadam animi praesagitatione dinoscimus et difficile magna res geritur, quae signorum praecursione minime declaretur. [2] Verumtamen et nos necessario commonemus, ut pontis iunctione Tiberinos fluctus sollemniter vestiatis, quatenus transitum praebeat intremulum fixum concatenatione navigium et de suo situ celerem nobis praestet excursus. non moveatur pigris funibus, ut solebat: non manibus trahentium moles tanta torpescat: celeritatem potius fixa conferat, quam se movens antea non praebebat. ambulent commeantium greges profecto, non navigent: incisa nos unda deportet. sic decet dominum suscipi, ut aliqua debeat novitate gratulari. [3] Tabularum fortiter iunctura constricta soliditatem debet praebere necessariam, ut pavorem undas dubitantium terrena similitudine possit auferre. optetur quin immo longior fuisse,

cum transitur innocue. cancellorum tutamen dextra laevaue decenter aptetur: prosper datur transitus, cum fuerit casus asper exclusus. vide quemadmodum reliqua ad te pertinentia praepares, qui te occurrurum esse cognoscis. quale est enim in tanta frequentia non potuisse culpari! universos affligit, qui regi aliquid necessarium subtrahit, quia, dum laetus optatur ab omnibus, cunctos contristat, si probetur offensus. [4] Adde quod sic praeclarum est sub tanta senatorum occurrence laudari, principem sic suscipere, ut omnes intellegant nil deesse, ante ipsum quoque dominum venire laetum quam aliqua trepidatione confusum. insperatum bonum est, si is ad quem deceptionis pertinet periculum sibi gratiae procuret augmentum. in quam rem illum sedis nostrae militem nos direxisse cognosce, qui tibi officioque tuo debeat imminere, quatenus nobis omnia parata renuntiet, quia committi non potest casui, quod nostro periculo constat adscribi.

XX. THOMATI ET PETRO VV. CC. ARCARIIS SENATOR PPO.

[1] Retinetis mecum, fidelissimi viri, sanctum Agapitum urbis Romae papam, cum ad Orientis principem legationis gratia mitteretur iussione regia, datis pignoribus a vobis tot libras auri facto pittacio sollemniter accepisse, ut cui providus dominator iussit, ad subitum eius etiam urgeret egressum. primum quidem benigne praestitit qui in necessitate mutuas pecunias dedit: sed quanto gloriosius fecit etiam illud largiri, quod cum gratiarum actione potuisset offerri! [2] Victa est sine damno necessitas: manus papae dabat quod eius substantia non habebat et iter illud est indemne redditum, quod donis constat expletum. quale, rogo, videbatur antistitem petentibus profundere et ecclesiam nulla detrimenta sentire? distributor fuit potius quam donator, quia necesse est illi applicari, de cuius facultatibus videbatur expendi. quid non agat apud pium principem talis legatio, quam destinatum singulari constat exemplo? [3] Quapropter nostra praeceptione commoniti et regia iussione securi sanctorum vasa cum obligatione chirographi actoribus sancti Petri apostoli sine aliqua dilatione refundite, ut lucrose reddita celeriter impetrare videantur optata: referantur manibus levitarum ministeria toto orbe narranda: donetur quod proprium fuit, quando iuste per largitatem recipit quod sacerdos legibus obligavit. [4] Superatum est exemplum quod in historia nostra magna intentione retulimus. nam cum rex Alaricus urbis Romae depraedatione satiatum apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox ut rei causam habita interrogatione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit, ut cupiditas, quae depraedationis ambitu admiserat scelus, devotione largissima deleret excessum. sed quid mirum, si reverenda sanctorum diripere noluit, qui tanta se urbis vastatione ditavit? [5] Rex autem noster religioso proposito reddidit vasa, quae iure pignoris propria videbantur effecta. et ideo talibus factis frequens praestetur oratio, quando laeta concedi posse credimus, cum retributionem bonis actibus postulamus.

XXI. DEUSDEDIT SCRIBAE RAVENNATI SENATOR PPO.

[1] Scribarum officium securitas solet esse cunctorum, quando ius omnium eius sollicitudine custoditur. alios enim depopulantur incendia: alios nudat furtiva subreptio: nonnullis negligentia perit quod diligens auctor acquirit: sed de fide publica robustissime reparatur quicquid a privatis amittitur. [2] Diligentior est in alienis quam potest esse cura de propriis: non admonitus facit quod vix rogatus implet et requisitus non potest negare quod is cuius interest se fatetur amisisse. armarium ipsius fortuna cunctorum est et merito refugium omnium dicitur, ubi universorum securitas invenitur. ad paterna transit officia, si incorrupte sit veritas custodita. nam sicut diligens genitor servat quod otiosus successor inveniat, sic arbiter partium nullum patitur propria utilitate

fraudari. [3] Et ideo tantae rei iugiter praecipimus esse custodem, ut qui hactenus de integritate placuisti, nulla debeas varietate fuscari. vide quid tibi committitur antiqua fides et cotidiana diligentia. dirimis iurgantium litem: apud cunctos praesules de tua cura litigatur et tu potius iudicas, qui causarum vincla dissolvis. hoc honorabile decus, indisputabile testimonium: vox antiqua chartarum cum de tuis adytis incorrupta processerit, cognitores reverenter excipiunt: litigantes quamvis improbi coacti tamen oboediunt. et cum fas sit promulgatam sententiam suspendi, tibi non licet obviari. [4] Quocirca non habeas venale propositum. tinea documentorum est oblatio maligna redimentis, dum quaerunt consumere quod se cognoverint impedire. pascat te editio decora veritatis: facultas tua habeatur integritas. da petentibus quae olim facta sunt. translator esto, non conditor antiquorum gestorum. exemplar velut anulum ceris imprime, ut sicut vultus expressa non possunt signa refugere, ita manus tua ab authentico nequeat discrepare. [5] Quod si te aliquis iniqua subreptione traduxerit, quemadmodum in alia causa tibi adquiescat credi quem scit potuisse corrumpi? inpugnat te fraude sua et facile convincit, quem in una parte deceperit. ama iustitiam, de qua nemo queritur, ut etiam iratus testimonium salubre possit dicere, qui te in cassum voluit deviare. publicum est omne quod feceris, dum aut laudatus gratiam aut accusatus invenire possis offensam.

XXII. PROVINCIALIBUS HISTRIAE SENATOR PPO.

[1] Expensae publicae diversa temporum varietate titubantes hac ratione se poterunt continere, si proventum locorum sequatur salubritas iussionum. illic enim facilis est procuratio, ubi fuerit fructus uberior. nam si indicatur quod sterilitas ieiuna denegavit, tunc et provincia laeditur et effectus optabilis non habetur. commeantium igitur attestazione didicimus Histriam provinciam a tribus egregiis fructibus sub laude nominatam, divino munere gravidam vini, olei vel tritici, praesenti anno fecunditate gratulari. et ideo memoratae species in tot solidos datae pro tributaria functione vobis de praesenti prima indictione reputentur: reliqua vero propter sollemnes expensas relinquimus devotae provinciae. [2] Sed quoniam nobis in maiore summa sunt quaerenda quae diximus, tot solidos etiam de arca nostra transmisimus, ut res necessariae sine vestro dispendio uberrime debeant congregari. frequenter enim, dum extraneis urgemini vendere, soletis damna sentire, eo praesertim tempore, cum vobis peregrinus emptor ereptus est et rarum est aurum capere, quando mercatores cognoscitis non adesse. quanto vero melius est parere dominis quam praestare longinquis et debita fructibus solvere quam ementum fastidia sustinere! [3] Prodimus etiam amore iustitiae quod nobis suggerere poteratis, quia in pretio laedere non debemus, unde naulorum praebitionibus non gravamur. est enim proxima nobis regio supra sinum maris Ionii constituta, olivis referta, segetibus ornata, vite copiosa, ubi quasi tribus uberibus egregia ubertate largatis omnis fructus optabili fecunditate profluxit. quae non immerito dicitur Ravennae Campania, urbis regiae cella penaria, voluptuosa nimis et deliciosa digressio. fruitur in septentrione progressa caeli admiranda temperie. [4] Habet et quasdam, non absurde dixerim, Baias suas, ubi undosum mare terrenas concavitates ingrediens in faciem decoram stagni aequalitate deponitur. haec loca et garismatia plura nutriunt et piscium ubertate gloriantur. Avernus ibi non unus est. numerosas conspicuntur piscinae Neptuniae, quibus etiam cessante industria passim ostrea nascuntur iniussa. sic nec studium in nutriendis nec dubietas in capiendis probatur esse deliciis. [5] Praetoria longe lateque lucentia in margaritarum speciem putes esse disposita, ut hinc appareat, qualia fuerint illius provinciae maiorum iudicia, quam tantis fabricis constat ornatam. additur etiam illi litori ordo pulcherrimus insularum, qui amabili utilitate dispositus et a periculis vindicat naves, et ditat magna ubertate cultores. reficit plane comitatenses excubias, Italiae ornat imperium, primates deliciis, mediocres victualium pascit expensis et quod illic nascitur, paene totum in urbe regia possidetur. praestet nunc copias suas sponte magis devota

provincia: amplius pateat, dum speratur, quando gratissime faciebat, dum minime quaereretur. [6] Sed ne aliqua iussionibus nostris dubietas nasceretur, Laurentium virum experientissimum et magnis nobis in re publica laboribus comprobatum cum praesenti auctoritate direximus, ut secundum breves subter annexos incunctanter expediat quod sibi pro expensis publicis iniunctum esse cognoscit. nunc procurate quae iussa sunt. vos enim facitis devotum militem, cum libenter suscipitis iussionem. [7] Pretia vero vobis moderata sequenti occasione declaramus, cum nobis praesentium gerulus nativitatis modum missa relatione suggesserit. taxari enim aliquid non potest iuste, nisi copia rei evidenter potuerit indagari. inaequalis est quippe arbiter, qui sententiam mittit in cassum, et male sibi probatur conscius, qui est indeliberata dicturus.

XXIII. LAURENTIO VIRO EXPERIENTISSIMO SENATOR PPO.

[1] Deliberatio iudicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere, ut facile possit impleri quod sub sterilitate temporis videtur inquiri. in abundantia rerum quaelibet se potest expedire persona: electis opus est militibus, cum fuerit necessitatis impulsus. atque ideo experientiam tuam frequentibus nobisque tali devotione gratissimam ad Histriam provinciam iubemus excurrere, ut in tot solidos vini, olei vel tritici species de tributario solido debeas procurare, in aliis vero tot solidis, quos a nostro arcario percepisti, tam a negotiatoribus quam a possessoribus emere maturabis, sicut te a numerariis instruxit porrecta notitia. [2] Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui tantis excubiis indiscreta sorte placuisti. ammoneat te prioris conversationis exemplum, quia nimis grave est emeritum delinquere, quem tironem nullatenus constat errasse. qualis autem supra dictarum specierum ubertas se optata laxaverit, veraci nobis, ut de te credimus, relatione significa, ut nos habito modo constituere debeamus quod nec provinciales laedat nec publicas gravare possit expensas.

XXIII. TRIBUNIS MARITIMORUM SENATOR PPO.

[1] Data pridem iussione censuimus ut Histria vini, olei vel tritici species, quarum praesenti anno copia indulta perfruitur, ad Ravennatem feliciter dirigeret mansionem. sed vos, qui numerosa navigia in eius confinio possidetis, pari devotionis gratia provideate, ut quod illa parata est tradere, vos studeatis sub celeritate portare. similis erit quippe utrisque gratia perfectionis, quando unum ex his dissociatum impleri non permittit effectum. estote ergo promptissimi ad vicina, qui saepe spatia transmittitis infinita. [2] Per hospitia quodammodo vestra discurritis, qui per patriam navigatis. accedit etiam commodis vestris, quod vobis aliud iter aperitur perpetua securitate tranquillum. nam cum ventis saevientibus mare fuerit clausum, via vobis panditur per amoenissima fluviorum. carinae vestrae flatus asperos non pavescunt: terram cum summa felicitate contingunt et perire nesciunt, quae frequenter inpingunt. putantur eminus quasi per prata ferri, cum eorum contingit alveum non videri. tractae funibus ambulant, quae stare rudentibus consuerunt, et condicione mutata pedibus iuvant homines naves suas: vectrices sine labore trahunt, et pro pavore velorum utuntur passu prosperiore nautarum. [3] Iuvat referre quemadmodum habitationes vestras sitas esse perspeximus. Venetiae praedicabiles quondam plenae nobiles ab austro Ravennam Padumque contingunt, ab oriente iucunditate Ionii litoris perfruuntur: ubi alternus aestus egrediens modo claudit, modo aperit faciem reciproca inundatione camporum. hic vobis aquatilium avium more domus est. nam qui nunc terrestris, modo cernitur insularis, ut illic magis aestimes esse Cycladas, ubi subito locorum facies respicis immutatas. [4] Earum quippe similitudine per aequora longe patentia domicilia videntur

sparsa, quae natura protulit, sed hominum cura fundavit. viminibus enim flexibilibus illigatis terrena illic soliditas aggregatur et marino fluctui tam fragilis munitio non dubitatur opponi, scilicet quando vadosum litus moles eicere nescit undarum et sine viribus fertur quod altitudinis auxilio non iuvatur. [5] Habitatoribus igitur una copia est, ut solis piscibus expleantur. paupertas ibi cum divitibus sub aequalitate convivit. unus cibus omnes reficit, habitatio similis universa concludit, nesciunt de penatibus invidere et sub hac mensura degentes evadunt vitium, cui mundum esse constat obnoxium. [6] In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros volvitis: inde vobis fructus omnis enascitur, quando in ipsis et quae non facitis possidetis. moneta illic quodammodo percutitur victualis. arti vestrae omnis fluctus addictus est. potest aurum aliquis minus quaerere, nemo est qui salem non desideret invenire, merito, quando isti debet omnis cibus quod potest esse gratissimus. [7] Proinde naves, quas more animalium vestris parietibus illigatis, diligenti cura reficite, ut, cum vos vir experientissimus Laurentius, qui ad procurandas species directus est, commonere temptaverit, festinetis excurrere, quatenus expensas necessarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aeris compendium vobis eligere potestis itineris.

XXV. AMBROSIO V. I. AGENTI VICES SENATOR PPO.

[1] Plerumque solliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur, quia saepe portendunt aliqua, quae consuetudini probantur adversa. nihil enim sine causa geritur nec mundus fortuitis casibus implicatur, sed quicquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse consilium. suspenduntur homines, cum sua reges constituta mutaverint, si aliter induti procedant quam eorum usus inoleverat. quis autem de talibus non magna curiositate turbetur, si versa vice consuetudinum a sideribus aliquid venire videatur obscurum? nam sicut certa securitas est suis vicibus tempora notare currentia, sic magna curiositate complemur, cum mutari talia sentiuntur. [2] Quale est, rogo, stellarum primum conspicere et eius solita lumina non videre? lunam noctis decus intueri orbe suo plenam et naturali splendore vacuatam? cernimus adhuc cuncti quasi venetum solem: miramur media die umbras corpora non habere et vigorem illum fortissimi caloris usque ad extremi teporis inertiam pervenisse, quod non eclipsis momentaneo defectu, sed totius paene anni agi nihilominus constat excursu. [3] Qualis ergo timor est diutius sustinere quod vel in summa solet populos celeritate terrere? habuimus itaque sine procellis hiemem, sine temperie vnum, sine ardoribus aestatem. unde iam speretur posse venire temperiem, quando menses qui fructus decoquere poterant boreis flatibus vehementer algebant? quid enim fertilitatem producat, si terra aestivis mensibus non calescat? quid germen aperiat, si matrix pluviam non resumat? duo haec elementis omnibus probamus adversa rigorem perpetuum et contrariam siccitatem. mutaverunt se tempora non mutando et quod mixtis imbribus solebat effici, ex ariditate sola non potest optineri. [4] Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam, quia tanta fuit anni praeteriti felix ubertas, ut et venturis mensibus provisa sufficiant. reponatur omne quod ad victum quaeritur. facile privatus necessaria reperit, cum se publicus apparatus expleverit. [5] Sed ne te praesens causa magna haesitatione discruciet, ad considerationem revertere naturalium rerum et fit ratione certum, quod stupenti vulgo videtur ambiguum. sic enim constat divina ordinatione dispositum, sic astra praesentis anni in domiciliis suis mutuis amministrationibus convenerunt, ut supra solitum hiems sicca redderetur et frigida. hinc aer nivibus nimio rigore densatus ardore solis in nulla raritate perductus est, sed in assumpta crassitate perdurans et caloribus eius obstitit et aspectum humanae fragilitatis elusit. media enim quae sunt, nostris dominantur obtutibus et per ipsa tantum videre possumus, quantum nobis sui corporis tenuitate concedunt. [6] Hoc enim inane magnum, quod inter caelum terramque elementi more liquidissimi pervagatur, dum contigerit esse purum et solis claritate respersum, nostros veraciter pandit aspectus: si vero aliqua fuerit permixtione

congregatum, tunc tenso quasi quodam corio nec colores proprios nec calores pervenire facit astrorum. quod etiam aliis saeculis aere nubilo pro tempore frequenter efficitur. hinc est quod diutius radii siderum insolito colore fuscata sunt, quod novum frigus messor expavit, quod accessu temporis poma duruerunt, quod uvarum senectus acerba est. [7] Sed si hoc divinae providentiae tradatur, satagere non debemus, quando ipsius imperio prodigia quaerere prohibemur. illud tamen sine dubio terrenis fructibus adversarium esse cognoscimus, ubi alimonia consueta nutriri lege propria non videmus. proinde agat sollicitudo vestra, ne nos unius anni sterilitas turbare videatur, dum sic ab illo primo amministratore dignitatis nostrae provisum est, ut praecedens copia sequentem valuisset mitigare penuriam.

XXVI. PAULO VIRO STRENUO SENATOR PPO.

[1] Frequenter utilitas publica compendiosa pietate servatur, quando illud magis acquirit, quod bonorum intercessione remiserit. veniens itaque vir venerabilis Augustinus vita clarus et nomine Venetum nobis necessitates flebili allegatione declaravit, non vini, non tritici, non panici species apud ipsos fuisse procreatas, asserens ad tantam penuriam provincialium pervenisse fortunas, ut vitae pericula sustinere non possint, nisi eis pietas regalis solita humanitate prospexerit. quod nobis crudele visum est aliquid a petentibus postulare et illud sperare, quod provincia cognoscitur indigere. a talibus enim solas lacrimas exigit qui quod non invenitur imponit. [2] Et ideo tanti viri allegatione permoti vinum et triticum, quod vos in apparatus exercitus ex Concordiense, Aquileiense et Foroiuliense civitatibus colligere feceramus, praesenti auctoritate remittimus, carnes tantum, sicut brevis vobis datus continet, exinde providentes. hinc enim, cum necesse fuerit, sufficientem tritici speciem destinamus. [3] Et quoniam in Histria vinum abunde natum esse comperimus, exinde, quantum de supra dictis civitatibus speratum est, postulate, sicut in foro rerum venalium reperitur, quatenus nec ipsi laedi possint, cum eis pretia iusta servantur. quapropter praesentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam, ut, dum fuerit remedium gratuitum, possit existere nihilominus gloriosum. noveritis enim gravi vos subici posse vindictae, si quod interdictum est dari, a vobis videatur acceptum.

XXVII. DATIO EPISCOPO MEDIOLANENSI SENATOR PPO.

[1] Minus prodest bonum iubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere. auget enim beneficium voluntas recta iustorum et quicquid sine fraude geritur, hoc vere donantis meritis applicatur. decet enim, ut munificentiam principalem sacerdotalis puritas exequatur. nam cui est studium bonum de proprio facere, laudabiliter potest aliena vota complere. [2] Et ideo sanctitatem vestram petimus, cuius propositi est divinis inservire mandatis, ut de horreis Ticinensibus et Dertonensibus panici speciem, sicut a principe iussum est, tertiam portionem esurienti populo ad viginti quinque modios per solidum distrahi sub vestra ordinatione faciatis, ne cuiusquam venalitate ad illos perveniat, qui se de proprio videntur posse transigere. accipiat minus habens indulgentiam principalem. egentibus iussum est, non divitibus, subveniri. fundit potius, qui mittit in plenum, nam illud potius reconditur, quod vasis vacuis congregatur. [3] Quapropter sanctitas vestra miserationis officia non putet iniuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur, siquidem aliena desideria fideliter gerere hoc est bona propria perfecisse. ad quam rem deo iuvante procurandam illum atque illum curavimus destinare, qui sanctitatis vestrae ordinationibus obsecuti nihil ex se faciant, sed tantummodo vobis oboedire contendant. solidi vero, quanti ex supra dicta quantitate

panici potuerint congregari, vestra nobis relatione declarate, ut apud arcarium reconditi ad supra memoratam speciem reparandam futuris reserventur deo auxiliante temporibus: more vestis redivivae, cuius adunatio per fila resolvitur, ut in novam faciem splendido potius decore texatur.

XXVIII. EDICTUM.

[1] Quis nesciat providentiam divinam usibus nostris aliqua velle subducere, ut humanum possit animum comprobare? nam si nullum penitus indigere contingeret, locum proinde largitas non haberet. data est provinciis in regis nostri laudem penuria: steriles facti sunt agri, ut ubertas domini possit agnosci. minus esset acceptissimum donum, nisi praecessisset incommodum. gaudete, provinciae, malisque vestris potius gratiam referte, quando talem probatis animum principis, ut nullis cedat adversis. en pietas mirabilis, quae ubique nostris repugnat incommodis. [2] Nam cum se feritas gentilis prioris temporis animasset, Aemilia et Liguria vestra, sicut vos retinere necesse est, Burgundionum incursione quateretur gereretque bellum de vicinitate furtivum, subito praesentis imperii tamquam solis ortus fama radiavit. expugnatum se hostis sua praesumptione congemit, quando illum cognovit nominatae gentis esse rectorem, quem sub militis nomine probaverat singularem. quotiens se optavit de suis finibus non exire Burgundio, ne principe nostro pugnaret adverso, cuius licet praesentiam relevatus evaserit, felicitatem tamen praecipitatus incurrit? [3] Nam mox ut Gothi ad belli studium genuina se fortitudine contulerunt, ita prospera concertatione caesa est rebellium manus, quasi inde nudos, hinc stare contigisset armatos: divini aequitate iudicii, ut in ipsis campis praedo corrueret, quos vastare praesumpsit. exulta, adversariorum cadaveribus ornata provincia: acervum ride funerum, quem inimicorum exitio constat effectum. nunc melius culta Liguria, cui negato fructu segetis messis provenit hostilis: nam etsi tributa tua minus potuerunt accipi, triumphos in te natos feliciter optulisti. [4] His additur Alamannorum nuper fugata subreptio, quae in primis conatibus suis sic probatur oppressa, ut simul adventum suum iunxisset et exitum quasi salutaris ferri execatione purgata, quatenus et male praesumentium vindicaretur excessus et subiectorum non omnino grassaretur interitus. possem quidem vobis dinumerare, quanta in aliis locis hostium turba ceciderit: sed more humani animi ad vestra felicia festinantes illud nos tantum dicere cupitis, quod ad vos specialiter pertinere sentitis. [5] Redeamus ergo ad suave principium, quando qui vos defendit a belli clade, nec inopiae patitur pericula sustinere: nam qui perculit hostem provinciae, et famem iussit exire. o certamen toto orbe praedicandum! contra indigentiam saevam gloriosi principis pugnat humanitas, cuius vere castra sunt horrea referta, quae si claudere voluisset, tunc importabilis intrasset inimica, sed quia magis aperuit, saevientem adversariam mox fugavit. [6] Nescio quae principis nostri bella mundus potius ammiretur: ego tamen dicam quod sentio. in usum est viris fortibus feliciter egisse pugnas, sed supra humanam virtutem esse constat vicisse penuriam. verum cum his tantis ac talibus bonis nulla potuissent supplicum vota sufficere, adhuc et dimidiam relaxare pertulit fiscalis calculi functionem, ne tristes in aliqua parte faceret, quibus tot felicia praestitisset. [7] Ioseph legimus contra famem funestam emendi quidem tritici dedisse licentiam, sed tale posuisse pretium, ut suae subventionis avidus se potius venderet alimonia mercaturus. quale fuit, rogo, tunc miseris vivere, quibus acerba subventio libertatem suam videbatur adimere: ubi non minus ingemuit liberatus quam potuit flere captivus! credo virum sanctum hac necessitate constrictum, ut et avaro principi satisfaceret et periclitanti populo subveniret. pace tanti patris dixerim: quanto praestantius est libertate salva frumenta vendere et propter indigentiam tributa laxare! [8] Gratis constat ista venalitas, quando et unde ematis cessit et pretium quod vos oblectet imposuit. vendit itaque largitas publica vicenos quinos modios, dum possessor invenire non possit ad denos. ordinem rerum saeculi mutavit humanitas: nos iubemur vile distrahere, cum esuriens paratus sit carius comparare. o novum praedicationis eventum! affectu damni negotiatio provenit et

votum est vendenti magis perdere, ut quaestum comparans debeat invenire. talia profecto regem decet tractare commercia: talem convenit nundinationem exercere pietatem, ut tunc minus adquiescat accipere, quando emptor plurima praecipitatur offerre. [9] Libet referre, qualis in vobis sit dominantis affectus, quia et primo cessit quantum sufficere credidit et nunc iterum postulata geminavit. verecundum vobis erat aliquid sperare post dona, cum se adhuc ad beneficia principis reservaret humanitas: non audita despexit, quando ipse visa testatus est. felix illa calamitas, quae prius miserantem reperit testem, ut post districtum iudicem non haberet. gaude igitur, assuete iam bono Ligur: in usu tuo secunda venerunt: nam collatos tibi Aegyptios magna prosperitate vicisti: evadis tempora necessitatis et libertatis praemia non amittis: immo illo tempore securus es ab hoste redditus, quando et de famis periculo cognosceris esse liberatus. [10] Adhuc te praedictum ornat exemplum: adhuc est in qua parte superetur. legitur enim Ioseph fratribus suis tantum saccis occulta pretia reddidisse. quid mirum, si natura compellente proximis suis humanior visus est extitisse? hic autem cunctis large vendidit, functionem debitam reliquit et plus iste generaliter contulit tributariis quam ille solis visus est praestitisse germanis. breviter dicantur effusa: hinc bona sua discat universitas, quando non regibus comparantur nostra saecula, sed prophetis. sed ne diutius beneficiorum regalium cupidos occupemus, praecepta nostra ad eos quorum interest manasse cognoscite, ut secundum tenorem iussionis ad vos perveniat munificentia principalis.